

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 04154

TEVYE DER MILKHIKER

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

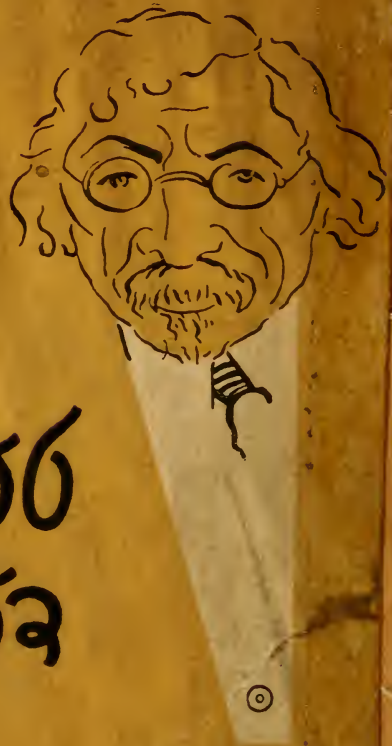
Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

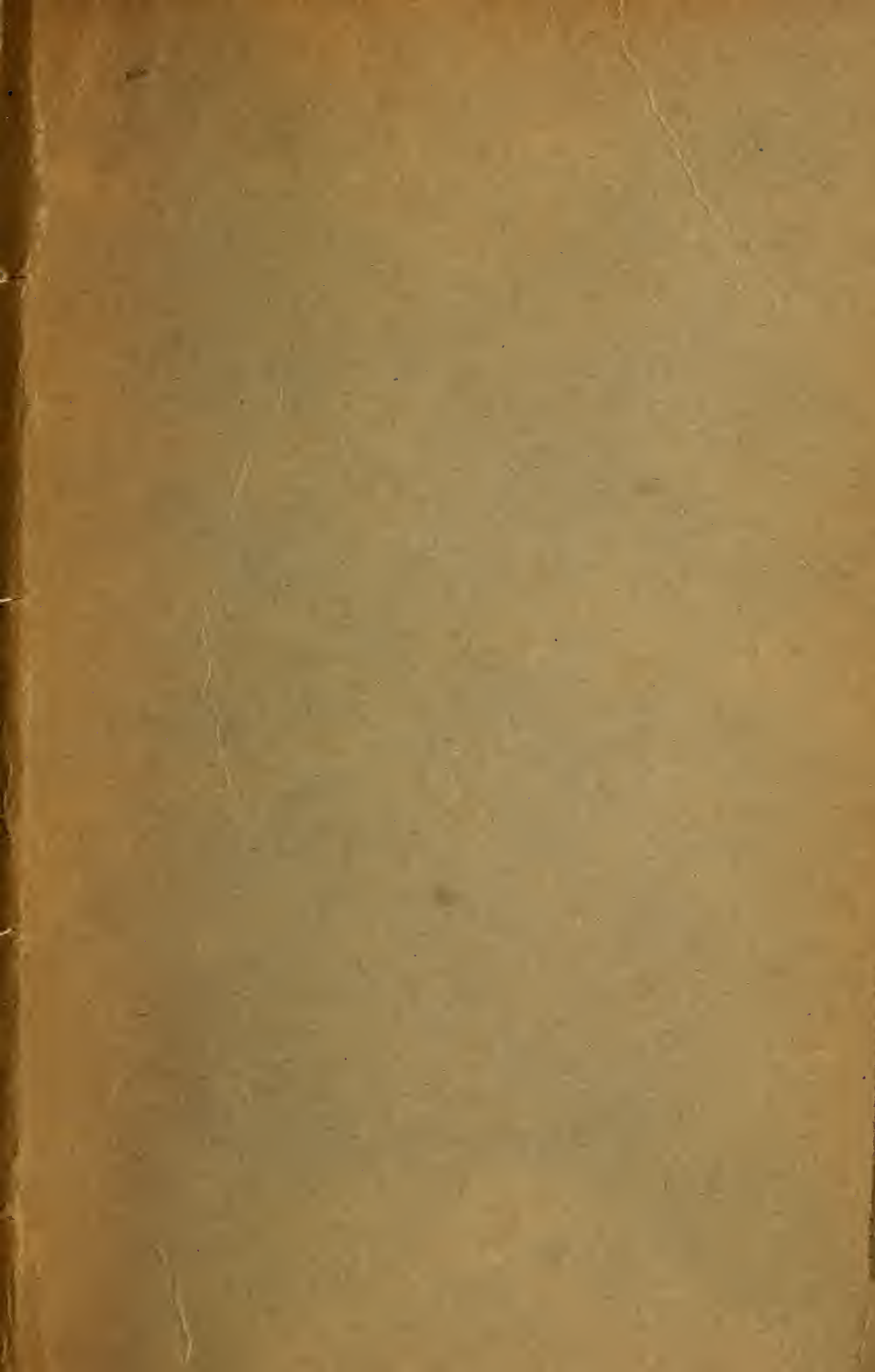
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

אלעזר פאפא
פאפא

טעוויע
בער מילכיגעס

מ. ש. 67

שאלים-אליכעם
טעויע דער מילכיקער

די ביבליאָגראַפֿישע פּאַרצייכענונג
פונעם ביכ און די שיפערן פאר
ביבליאָטעק-קאטאלאָגן זײַנען אָפגע-
דרוקט אין „צײַטשריפט פון דרוק“ און
אינ דעם „קארטנ־רעפערטואר“ פון
דער אוקראַיִנישער ביכער-פּאלאטע.

מעלוכע - טרעסט „קיעוו - דרוק“,
2 דרוקערײ, וואַראַזױסקי-גאס 42.
באשט. 4099 געדרוקט — 3000.
27 דרוק-בויגן. קריזױליט 1284.

א ב ו י ד ע ם

רבות מחשבות בלב איש 1) — אזוי, דאכט זיך, שטייט בא
אונדז געשריבן אין דער הייליקער טוירע? פארטייטשן דעם פאָסעק
באדארף איך אייך ניט, רעב שאַלעם־אלייכעם, — נאָר בעלאַשן
אשקענאו גערעדט, דאָס הייסט אף פראָסט יידיש איז דאָ א ווערטל:
„דאָס בעסטע פּערד באדארף האָבן אַ בייטש, דער קליגסטער
מענטש — אן אייצע.“ אקעגן וואָס זאָג איך עס, הייסט דאָס?
אקעגן זיך אליין טאקע, וואָרום ווען איך האָב סייכל און קום
אריין צו א גוטן פריינט און דערצייל אים דאָס און דאָס, אזוי
און אזוי, וואָלט איך געוויס ניט געהאט אזא מיעסן פּסאק. נאָר
וואָס דען? החיים והמות ביד הלשון 2) — אז גאָט וויל שטראַפן
א מענטשן, נעמט דאָס אָפּ בא אים דעם סייכל.

איך טראכט מיר צו זיך אליין וויפל מאָל: „בארעכן נאָר,
טעויע, דו פּערד איינער, ביסט דאָך עפּעס, זאָגט מען, יאָ ניט
קיין נאר, — ווי קומסטו זיך לאָזן פירן אין באַד אריין, און נאָך
אזוי נאריש? וואָס וואָלט דיר אָפּגעגאנגען אצינדערטאָ, לעמאַשל,
בא דיין שטיקעלע פארנאָסע, קענענאָרע, מיט דיין ביסל מילכינס,
וואָס האָט אזא שעם אף דער וועלט, כ'לעבן, אומעטום — אין
בויבעריק, אין יעהופּעק, און וווּ ניט? ווי פּיין און ווי זיס וואָלט
דאָס געווען איצטערטאָ, ווען די קלינגערס, אשטייגער, ליגן זיך
שטילערהייט אין קאסטן, ווייט באגראָבן, קיין בען־אָדעם ווייסט
דערפון, וואָרום וועמען גייט דאָס אָן, איך בעט אייך, צי טעויע
האָט געלט צי ניין? איך מיינ טאקע בעעמעס, אסאך האָט זיך
די וועלט אינטערעסירט מיט אים, אז ער איז געלעגן, ניט היינט
געדאכט, ניט פאר קיין יידן געדאכט, ניין איילן אין דער ערד,

געשטאָרבען דרײַ מאָל א טאָג פון הונגער מיט ווייב און קינדער?
 ערשט נאַכדעם, אז גאָט האָט זיך ארומגעקוקט אף טעווען, אים
 באגליקט מיטאמאָל, און ער האָט זיך קאם-קאם דערשלאָגן צו
 א שטיקל טאכלעס, אָנגעהויבן אָפלייגן א קערבל, איז מיט אים
 געוואָרן פול די וועלט, און טעווע איז שוין געוואָרן „רעב
 טעווע“, גאָר א קאטאָועס אביסל! עס האָבן זיך שוין ארויס-
 באוויזן גוטע פּרײַנט אסאך, ווי אין פּאָסעק שטייט געשריבן: אז
 גאָט גיט מיטן לעפל, גיבן לײַטן מיטן שעפל. איטלעכער באזונ-
 דער קומט צו גיין מיט זײַנעם: דער זאָגט א שניט-קראָם, דער —
 א באקאליי, דער זאָגט א שטוב, א נאכלע, אן אייביק געווער,
 דער קומט צו גיין — ווייך, דער — וואלד, דער — טאָרגעס... בריי-
 דערלעך! — זאָג איך. — טשעפעט זיך אָפּ! איר האָט, זאָג איך,
 א ווילדן טאָעס; איר מיינט, אפּאַנעם, איך בין בראַדסקי? לאָמיר
 דאָס אלע פארמאָגן, זאָג איך, וואָס איך האָב ווינציקער פון שין
 קארבן, און אפילע פון רייש, און אפילע פון קאן³, יענעמס גוטס,
 זאָג איך, איז גרינג צו שאצן; יעדן דאכט זיך, אז יענעמס לײַכט
 זיך, — קומט צו נאָענט, איז דאָס א מעשן קנעפל.

בעקיצער, ניט געדאכט זאָלן זיי ווערן, טאקע אונדזערע
 יידעלעך, מיין איך, מע האָט מיר א גוט אויג געגעבן! א קאָרעו
 האָט מיר גאָט צוגעשיקט, עפעס א שמעלקע, ווייס איך: מיין
 פּערדס בײַטשט שטעקעלע, ווי מע זאָגט. מענאכעס-מענדל הייסט
 ער, א פליער, א ברעכער, א לויפער, א דרייער, א נעכטיקער
 טאָג, אף קיין גוט אָרט זאָל ער ניט שטיין! ער האָט מיך דער-
 טאפט און פארדרייט מיר מיין קאָפּ מיט כאלוימעס, ניט געשטויגן,
 ניט געפלויגן.

וועט איר דאָך פרעגן: מא נישטאנע — ווי קום איך, טעווע,
 צו מענאכעס-מענדלען? וועל איך אייך דערוף ענטפערן א טערעץ:
 עבדים היינו! (4) — ס'איז אזוי באשערט. הערט א מײַסע:

איך קום צו פאָרן קיין יעהופּעץ, טכילעס ווינטער, מיט מיין
 ביסל מילכיקס — א פונט עטלעכע און צוואנציק פוטער פרישע
 פון פוטערלאנד, מיט א פאָר שיינע וואָרעטשקעס קעז, גאָלד און
 זילבער, לאָמיר זיך ביידע ווינטשן אזא יאָר; דאָס פארשטייט
 איר דאָך שוין אליין, אז איך האָב מיין סכירע פארצוקערט, ניט

געלאָזט זיך א לעק, איר וואָלט זאָגן, א רעפּוע, קיין צײַט געהאט
אפּילע צו זײַן באַ אלע מײַנע זומערדיקע קוינים, די בויבעריקער
דאָטשניקעס, וואָס קוקן ארויס אַף מיר, ווי אַף מאָשעכען, —
וואָרום אזוי לאַנג שמײַסט מען זײ, אײַערע יעהופּעצער סאָכריס,
מײַן איד, ווי זײ קאָנען גאָר געבן אזא שטיקל סכּוירע, ווי
טעוויע גיט, אײַך באַדאַרף אײַך ניט דערצײלן. ווי זאָגט דער
נאָווי: יהללך זר (6) — גוטע סכּוירע לויבט זיך אליין...

בעקיצער, אויספאַרקויפט אינגאַנצן אד לעפּאַק (6) און אונטער-
געוואָרפן מײַן פּערדל אביסל היי, גיי אײַך מיר ארום אין שטאָט.
אדם יסודו מעפּר (7) — מע איז דאָך ניט מער ווי א מענטש, גלוסט
זיך אָנקוקן א וועלט, כאפּן לופּט, זען די אַנטיקלעך, וואָס
יעהופּעץ שטעלט ארויס אין די פענצטער, ווי אײַנער רעדט: מיט
די אויגן נא, זע, קוק, וויפל דו ווילסט, נאָר מיט די הענט — אזאס!..
שטייענדיק אזוי באַ א גרויסן פענצטער מיט האַלבע פּרײַאלן (8)
און קערבלעך זילבערנע אסאך מיט באַנקאָווע בילעטן און מיט
גלאַס סיגנאַציעס אָן א שיר, טראַכט אײַך מיר בעשאַס-מײַסע:
ריבוינעשעלויילעס! ווען אײַך פאַרמאָג כאַטש א צענטכײלעך, וואָס
אַט-דאָס-אַ באַטרעפט, וואָס וואָלט אײַך דעמאָלט געהאט צו גאָט,
און ווער וואָלט צו מיר געווען גלײַך? רײַשיס כאַכמע, וואָלט
אײַך א שידעך געטון מיט מײַן עלטערער טאָכטער, געגעבן איר
ת"ק (8) קאַרבוזן נאָדן, אכוך קאַלע-מאַטאַנעס, אכוך האַלבאַשע
מיט כאַסענע-הויצאַעס. דאָס פּערד און וועגעלע מיט מײַנע בעהיי-
מעלעך וואָלט אײַך פאַרקויפט, באַלד ארויסגעפּאַרן אין שטאָט
אַרײַן, געקויפט אַן אָרט אין מיזרעך-וואַנט, מײַן ווייב, זאָל לעבן,
אביסל פּערל און צדאַקע צעטיילט, ווי דער שענסטער באַלעבאַס;
געזעען, דאָס בעסמערעש זאָל זײַן געדעקט מיט אײַזן, ניט עס
זאָל שטיין, ווי איצט, אָן א דאך, גרײַט אלע שאַ אַף אײַנצור-
פּאַלן; אײַנגעפירט א שטיקל טאַלמעטוירע אין שטאָט מיט א
פּיקער-כײלײם, ווי אין אלע לײַטישע שטעט, ניט אַרעמעלײַט
זאָלן זיך וואַלגערן אַף דער הײלער ערד אין בעסמערעש.
יאַנקל שײגעץ וואָלט באַ מיר באַלד געוואָרן אויס גאַבע אין
כעוורע-קאַדישע, גענוג שוין טרינקען בראַנפן און עסן פּופּקעס
מיט לעבערלעך אַף קאָהאַלס כעשבן!..

— שאלעם-אלייכעם, רעב טעווייע, — הער איך עמעצער
 זאָגט מיר פּוּנהינטן. — וואָס מאַכט א ייד? — איך דריי מיך אויס
 און טו א קוק, איך וואָלט געמעגט שווערן — א באַקאַנטער!
 — „אלייכעם שאלעם, — זאָג איך, פּוּנוואַנען איז א ייד“? — פּוּנוואַנען? פּוּן
 קאַסרילעווקע, — מאַכט ער צו מיר, — טאַקע איינערס א פּריינטל, דאָס
 הייסט, איך קער מיך אָן, זאָגט ער, מיט אייך א שייני בישלישי. איינער
 ווייב גאָלדע, זאָגט ער, איז מיר אן אייגן גליד-גליד-שוועסטערקינד.
 — „שאַט-זשע נאָר, — זאָג איך, — זענט איר עפּשער ניט באַרוך-הערש
 לייעדוואָסיס אן איידעם?“ — קימאַט ווי געטראַפּן, — מאַכט ער
 צו מיר, — איך בין באַרוך-הערש לייעדוואָסיס אן איידעם. און
 מיין ווייב הייסט שיינע-שיינדל באַרוך-הערש לייעדוואָסיס, היינט
 ווייסט איר שוין? — „שאַט-זשע נאָר, — זאָג איך, — איינער שווי-
 גערס באַבע, סאָרע-יענטע, מיט מיין ווייבס מומע, פרומע-זלאטע,
 זענען, דאַכט זיך, געווען אויב ניט קיין אייגענע געשוועסטער-
 קינדער, און אויב איך האָב קיין טאָעס ניט, זענט איר דער
 מיטלסטער איידעם באַרוך-הערש לייעדוואָסיס, נאָר וואָס
 דען, איך האָב פאַרגעסן, ווי מע רופט אייך. איינער נאָמען, זאָג
 איך, איז באַ מיר ארויסגעפּלויגן פּונעם קאַפּ. מה שמכּם? ווי
 אזוי איז איינער עמעסער נאָמען?“ — מיך, זאָגט ער, רופט מען
 מענאַכעם-מענדל באַרוך-הערש לייעדוואָסיס, אזוי רופט מען מיך
 אינדערהיים אין קאַסרילעווקע. — „אויב אזוי, מיין ליבער מענאַכעם-
 מענדל, — מאַך איך צו אים. — קומט דאָך דיר טאַקע שאלעם-
 אלייכעם גאָר אף אן אנדער אויפּן! זאָג-זשע מיר, מיין טייערער
 מענאַכעם-מענדל, וואָס טוסטו דאָ, וואָס מאַכט די שוויגער דיינע
 און דער שווער, זאָל לעבן? ווי גייט דאָס דיר, זאָג איך, אין
 געזונט, און וואָס מאַכן עפעס דיינע געשעפטן?“ — עט, — מאַכט
 ער, — אין געזונט — גאָט צו דאַנקען, מע לעבט; נאָר די געשעפטן, —
 זאָגט ער, — זיינען היינט ניט אזוי פּויגלדיק. — „גאָט וועט העלפּן.“ —
 און כאַפּ א קוק אף זיינע מאלבושים נעבעך: אויסגעטריפעט אין
 אסאַך ערטער, און די שטיוול, מעכילע, צעטרענט סאַקאַנעס
 נעפּאָשעס... — נישקאָשע, גאָט, זאָג איך, וועט העלפּן. עס וועט
 זיך מיסטאַמע פאַרבעסערן, ווי אין פּאַסעק שטייט: הכל הבל (ה).
 געלט, זאָג איך, איז קיילעכיק — היינט אזוי, מאַרגן אזוי,

אבי מע לעבט; דעריקער, זאָג איך, איז ביטאַכן, א ייִד באדארף
האַפן; אַי, מע ווערט, זאָג איך, פארשווארצט? דערוף זינען מיר
דאָך עפעס ייִדן אף דער וועלט, ווי זאָגט מען: ביסטו א זעלנער,
שמעק פולווער. משל כחרס הנשבר (10) — די גאנצע וועלט, זאָג
איך, איז א כאַלעם... דו זאָג מיר בעסער, מענאכעס-מענדל
סערדצע, ווי קומסטו אהער פלוצים אינמיטן דערינען אין יעהופעק
גאָר? — וואָס הייסט, מאכט ער, ווי איך קום אהער? איך בין
שוין הי, זאָגט ער, פאוואָלינקע, אזוי גרויס, ווי א יאָר אנדער-
האלבן. — אזוי גאָר? ביסטו, הייסט דאָס, א היגער, זאָג איך,
טאקע, א יעהופעצער טוישעווי? — ש-ש-ש! — מאכט ער צו מיר
און קוקט זיך ארום אף אלע זינטן. — שרייט ניט אזוי הויך, רעב
טעוויי, א היגער, זאָגט ער, בין איך טאקע, נאָר צווישן אונדז,
זאָגט ער, באדארף עס בלייבן... — איך שטיי און קוק אים אָן
טאקע גאָר ווי א מעשוגענעס. — „ביסט א בוירייעך“ (11), זאָג איך,
באהאלט זיך אין יעהופעק אינמיטן מארק? — פרעגט ניט, זאָגט
ער, רעב טעוויי, ס'איז רעכט; איר זענט, אפאָנעם, גאָרניט בא-
קאנט מיט די יעהופעצער דינים און מינהאַגים... קומט, זאָגט ער,
וועל איך אייך דערציילן, וועט איר פארשטיין, וואָס הייסט מען
איז יאָ א היגער און ניט קיין היגער...

און ער האָט מיר אָנגעהויבן לייענען א צעטל, א גאנצע מע-
גילע, ווי אזוי מע ווערט דאָ אביסל אויסגעריסן... „אַט פאָלג מיך,
מענאכעס-מענדל, פאָר זיך דורך צו מיר אין דאָרף אף א טאָג,
וועסט זיך אביסל אויסרוען די ביינער כאָטש; וועסט זיין, — זאָג
איך, — א גאסט, און אן אָנגעלייגטער דערצו. מיין אלטע וועט זיך
מיט דיר מעכניע זיין.“

בעקיצער, איך האָב בא אים געפּוילט: מיר פאָרן איננינעם.
געקומען אהיים — א געדולע! א גאסט. אן אייגן גליד-גליד-גע-
שוועסטערקינד! א קלייניקייט, ווי זאָגט איר: אייגנס איז ניט
פרעמדס. עס האָט זיך אָנגעהויבן א כאסענע: וואָס הערט זיך אין
קאסרילעווקע? וואָס מאכט דער פעטער באָרוך-הערש? וואָס טוט
די מומע לייע-דוואָסי? דער פעטער יאָסל-מענאשע? די מומע
דאָבריש? און די קינדער זייערע וואָס מאכן? ווער איז געשטאַרבן?
ווער האָט כאסענע געהאט? ווער האָט זיך געגעט? ווער איז

געלעגן געוואָרן און ווער איז אף דער צײַט? „וואָס טויג דיר, מיין ווייב, פרעמדע כאסענעס, זאָג איך, מיט פרעמדע בריסן? דו זע בעסער, זאָג איך, ס'זאָל זײַן וואָס צו נעמען אין מויל ארײַן. כל דכפּין ייתי ויצרך¹²) — פארן עסן, זאָג איך, גײט קײן טאנץ נײַט. אויב, זאָג איך, א באַרשטש, איז מאטויוו, עלע נײַט — מאכט נײַט אויס, זאָג איך, קנישעס, אָדער קרעפלעך, מאנשקעס, צאָרעס-קניידלעך, צי עפשער גאָר, זאָג איך, בלינצעס, ווערטליקעס, ווערטוטן. עס מעג זײַן, זאָג איך, מער מיט א געריכט, אבי גיך.“

בעקיצער, מע האָט זיך געוואשן און גאנץ פּײַן פארביסן, ווי זאָגט איר: ויאכלו — מאכט ראשע¹³): ווי גאָט האָט געבאָטן. „פארבײַס, מענאכעס-מענדל, מאך איך צו אים, ס'איז בעמיילע, ווי זאָגט דאָויד האמעלעך, העוול האוואָלים, א נארישע וועלט און א פאלשע, און געזונט, אזוי פלעגט זאָגן מיין באבע נעכאמע זייכער ליוראָכע, — געווען א קלוגע יידענע, א כאכאָמע נײַפלאָע — געזונט און פארגעניגן זאָל מען זוכן אין שיסל...“

מיין גאסט נעבעך, די הענט האָבן אים אוש געציטערט, האָט זיך גאָרניט געקאָנט אָפּלייבן פון מיין ווייבס מעלאָכע, געשוואָרן בא אלדעס גוטס, אז ער געדענקט שוין גאָרניט די צײַט, ווען ער זאָל עסן אזא מילכיקס, אזעלכע געראָטענע קנישעס מיט אזעלכע באטאמטע ווערטוטן.

„נארישקײַט, — זאָג איך, — דו זאָלסט פארזוכן, מענאכעס-מענדל, איר טײַגעכץ, זאָג איך, אָדער א מאהינע, וואָס זי מאכט, וואָלסטו דעמאָלט ערשט געוויסט, וואָס הייסט טאם גאניירן אף דער וועלט!“

בעקיצער, אָפּגעגעסן און אָפּגעבענטשט, האָט מען זיך אביסל צערעדט איטלעכער פון זײַנעם, ווי געוויינטלעך, איך — פון מײַנע געשעפטן, ער — פון זײַנע; איך — פון דעם, פון יענעם, לאָקש, בוידעם, ציבעלע, ער — פון זײַנע געשעפטן, דערציילט מײַסעס פון אדעס און פון יעהופּעץ, ווי אזוי ער איז שוין געווען אמאָל צען, ווי זאָגט מען, „נא קאָני און פיד קאָנעם“, היינט א נאָגיד און מאָרגן א קאפּצן און ווייטער אמאָל א נאָגיד און ווידעראמאָל אן עוויען. געהאנדלט מיסכאָרים עפעס אלץ אזעלכע, וואָס איך

הָאָב אין מײַן לעבן ניט געהערט, מעשוּנע-אומגעלומפּערטע:
„הָאָס“ און „בעס“, און „אקציעס-שמאקציעס“, פּאָטיווילעוו,
„מאלצעוו-שמאלצעוו“¹⁴), דער גוטער יאָר ווייסט זיי דאָרטן, און
כעשבוניעס מעשוגענערווייז, — צען טויזנט, צוואַנציק טויזנט —
געלט ווי האַלץ!

„איך זאָג דיר דעם עמעס, מענאכעס-מענדל, זאָג איך צו
אים, מײַלע דאָס, וואָס דו דערציילסט פון דײַנע מאסעמאטנס,
איז דאָס אוואדע א בעריעשאפט, מע באדארף עס קאָנען: נאָר
אײַן זאך פארשטיי איך ניט: וועדליק איך קען, זאָג איך, דײַן
באָכערטע, איז מיר, זאָג איך, א גרויס כידעש, וואָס זי לאָזט
דיך אזוי פלען און קומט ניט צו דיר, זאָג איך, רײַטנדיק אף א
בעזעם.“ — ע! — מאכט ער צו מיר מיט א זיפּף. — דאָס זאָלט
איר מיר, רעב טעוויע, גאָרניט דערמאָנען, איך האָב פון איר
אזוי אויך, זאָגט ער, קאלט און ווארעם; איר זאָלט האָרן, זאָגט
ער, וואָס זי שרײַבט מיר, וואָלט איר אליין געזאָגט, אז איך בין
א צאדיק. נאָר דאָס, זאָגט ער, איז פון די קליינע זאכן, דערוף
איז זי א ווייב, זי זאָל מיך באגראָבן, ס'איז פאראן, מאכט ער,
אסאך אן ערגערע זאך: איך האָב, פארשטייט איר מיך, מײַן
אייגנס א שוויגער! איך באדארף אײַך ניט דערציילן, זאָגט ער,
איר קענט זי! ... — „עס קומט אויס בא דיר, זאָג איך, א מאקע אף
א מאקע און אף דער מאקע א בלאָטער?“ — יאָ, מאכט ער, רעב
טעוויע, איר זאָגט דאָס גאנץ גלײַך; די מאקע איז טאקע א
מאקע, נאָר דער בלאָטער, זאָגט ער, אוי, דער בלאָטער איז ער-
גער פון דער מאקע! ...

בעקיצער, מיר האָבן אזוי פאוואָלינקע געפלאפלט ביז העט-
שפעט אין דער נאכט ארײַן, דער קאָפּ האָט זיך אוש געדרייט
פון זײַנע מײַסעס מיט די ווילדע געשעפטן, מיט די טויזנטער,
וואָס פלען ארוף און אראָפּ, און מיטן פארמעגן, וואָס בראָדסקי
פארמאָגט... עס האָבן זיך מיר נאָכדעם א גאנצע נאכט געפלאָנ-
טערט: יעהוּפּעץ... האַבּע פּרײַאלן... בראָדסקי... מענאכעס-מענדל
מיט דער שוויגער...

ערשט אף מאָרגן אינדערפרי האָט ער אויסגעקוועטשט
זיך: וואָס איז? באשער אזוי ווי עס גייט, זאָגט ער, בא אונדז

אין יעהופעץ א שטיקל צייט, וואָס געלט איז אין גרויס כשוועס,
 און סכױרע ליגט אין דרױערד, בעכױן, זאָגט ער צו מיר, אצינד
 דערט האָט איר בעיאד, רעב טעוויע, כאפן היפשע עטלעכע
 גראָשנס, און מיך, זאָגט ער, וועט איר מאמעש דערהאלטן באם
 לעבן, פאָשעט מעכױע מייסיס זײן, פון טױט לעבעדיק. רעדסט
 ווי א יינגל, מאך איך צו אים, מיינסט, אפאָנעם, בא מיר איז
 יעהופעצער געלטן, האלבע פריאלן? נארעלע, זאָג איך, וואָס מיר
 פעלט צו בראָדסקין, מעגן מיר זיך ווינטשן, מיר זאָלן דאָס ביידע
 פארדינען ביז פייסעך. — יא, מאכט ער, דאָס ווייס איך אליין;
 נאָר איר מיינט, זאָגט ער, מע באדארף דערצו האָבן גרויסע
 געלטן? איין הונדערטער, זאָגט ער, ווען איר גיט מיר אצינד,
 מאך איך אײך פון אים אין דרױ פיר טאָג צוויי הונדערט, דרױ
 הונדערט, זעקס הונדערט, זיבן הונדערט, און פארוואָס ניט טאקע
 גאנצע טויזנט? „עס קען זייער שױן געמאָלט זײן, זאָג איך, עס
 זאָל זײן ווי אין פאָסעק שטייט: קרוב לשכר ורחוק מיקעשענע.¹⁵ נאָר
 ווען, זאָג איך, איז דאָס גערעדט געוואָרן? אז ס'איז דאָ וואָס אצינד
 צושטעלן, אָבער אז ס'איז ניטאָ דער הונדערטער, קומט דאָך אויס,
 זאָג איך, בגפו יבוא ובגפו יצא¹⁶ — מאכט ראשע: „אז מע לייגט אריין
 קרענק, נעמט מען ארויס קאדאָכעס. — עט, נו, מאכט ער צו מיר,
 א הונדערטער וועט זיך נאָך בא אײך, רעב טעוויע, געפינען; בא
 אײער פארנאָסע, זאָגט ער, מיט אײער נאָמען, קענענאָרע...
 „וואָס קומט, זאָג איך, ארויס פונעם נאָמען? א נאָמען איז
 אוואדע זייער א גוטע זאך; נאָר וואָס דען? איך בלייב באם
 נאָמען, און געלט האָט טאקע אלץ בראָדסקין... אויב דו ווילסט,
 זאָג איך, וויסן אקוראט, פארמאָג איך מײן אייגנס ארום און
 ארום קאם-קאם א הונדערטער, האָב איך אף אים אכצן לעכער:
 ערשטנס, כאסענע מאכן א טאָכטער... — הערסטו, מאכט ער,
 אָט דאָס מיינט טאקע דער פאָסעק! וואָרום ווען, זאָגט ער, קאָנט
 איר, רעב טעוויע, האָבן אזא געלעגנהייט אריינלייגן איין הונדערט-
 טער און ארויסנעמען אימירצעשעם, אזוי פיל, אז עס זאָל אײך,
 זאָגט ער, כאפן אי אף כאסענע מאכן קינדער, אי אף עפעס נאָך?
 און ס'איז אוועקגעגאנגען א נײער מיזמער אף דרױ שאָ דעם
 זייער, מיר געבן צו פארשטיין, ווי אזוי ער מאכט פון א קערבל

דרײַ און פון דרײַ צען. מע נעמט, זאָגט ער, רײַשיס כאַכמע, און
 מע טראָגט ארײַן א הונדערטער און מע הייסט זיך, זאָגט ער,
 קויפן א צען שטיקעלעך — איך האָב שוין פארגעסן, ווי אזוי מע
 רופט עס — און מע ווארט צו עטלעכע טעג, ביז עס הייבט זיך
 אָף. שלאָגט מען א דעפעש ערגעץ אהין, מע זאָל דאָס פארקויפן
 און פארן געלט קויפן צוויי מאָל אזויסיל; נאָכדעם הייבט זיך עס
 ווידעראמאָל, קלאפט מען ווידער א דעפעש; אזוי לאנג, אזוי
 ברייט, ביז עס ווערט, זאָגט ער, פונעם הונדערטער — צוויי, פון
 די צוויי — פיר, פון די פיר — אכט, פון די אכט — זעכצן, טאקע
 מאמעש ניסים וועניפלאָעס! פאראן, זאָגט ער, אין יעהופעץ אזעלכע,
 וואָס זענען דאָ אָט ערשט ניט לאנג ארומגעגאנגען אָן שטיוול,
 געווען מעקלער, באהעלפערס, מעשאַרסיס: הײַנט האָבן זיי איי-
 גענע הײַזער, מויערן, זייערע ווייבער האָבן צו טון מיט די
 מאָנגס — פאָרן קיין אויסלאנד זיך היילן... און אליין פליען זיי
 ארום איבער יעהופעץ אף גומעלאסטיקענע רעדלעך, סרפו — דער-
 קענען שוין ניט קיין מענטשן!..

בעקיצער, וואָס זאָל איך אייך דאָ לאנג מאריך זײַן? עס האָט
 מיך אָנגענומען א כײַשעק ניט אף קאטאָוועס. א קאשע אף א מי-
 סע, טראכט איך מיר, עפשער איז ער דער גוטער שאָליעך מי-
 נער? אָט האָרן איך דאָך פאָרט, מענטשן ווערן גליקלעך אין
 יעהופעץ מיט פינף פינגער, — וואָס בין איך ערגער פון זיי? קיין
 ליגנער איז ער, דאכט זיך, גיט, ער זאָל אויסרטאכטן פון קאָפּ
 פיזמוינעס. טאָמער טאקע, קלער איך מיר, טוט זיך עס טאקע א
 דריי, ווי זאָגט איר, אף דער רעכטער זײַט, און טעויע ווערט
 כאַטש אף דער עלטער א שטיקל מענטש? ביזוואנען איז טאקע
 דער שיר צו האָרעווען, אויסגעריסן ווערן, כילעבן? טאָג ווי נאכט
 ווידעראמאָל דאָס פערד-און-וועגעלע און אָבער אמאָל קעז און
 פוטער. צײַט, זאָג איך, טעויע, זאָלסט שוין אָפרוען זיך, ווערן א
 באלעבאָס צווישן באלעבאטיס, קומען אין בעסמערדעש, ארייַנקוקן
 אין א יִדישן סייער. אײַ, וואָס? טאָמער, כאָלילע, לא יעלה
 ולא יבוא¹⁷, עס מאכט מיר לעמל, דאָס הייסט, מיט דער פוטער
 אראָפּ? לעמײַ זאָל איך בעסער ניט קלערן דאָס אייגענע
 צוריק.

—הא? ווי אזוי זאָגסטו?—רוף איך מיך אָן צו מיין אלטער. ווי געפעלט דיר, אשטייגער, גאַלדע, דער פלאן זינער?— וואָס זאָל איך, מאכט זי, דערוף זאָגן? איך ווייס, זאָגט זי, מענאכעם-מענדל איז, כאַלילע, ניט אבי-ווער, וואָס זאָל בא דיר וועלן אויסנארן; ער איז, כאסוועשאָלעם, ניט פון קיין שנידער און פון קיין שו-סטער! ער האָט, זאָגט זי, זייער א לייטישן טאטן, און א זיידן, זאָגט זי, האָט ער געהאט גאָר א צאצקע, געזעסן יימאַס וואָלילאַ און בלינדערהייט געלערנט טוירע. און די באַבע צייטל, זאָל זיין ווייט אָפגעשיידט, איז עפעס אויך געווען ניט קיין פראָסטע יידע-נע... „סיאיז א גאַשל צו כאנעקע-ליכטלעך, זאָג איך, מע רעדט אייסקע, קומט זי צו גיין מיט דער באַבע צייטל, וואָס האָט געבאקן האַניקלעקעך, און מיט איר זיידן, וואָס יצאה נשמתו ביגלעזול...“ (18) א יידענע בלייבט א יידענע. ניט אומזיסט, זאָג איך, איז שלוימע האמעלעך אויסגעפאָרן די גאנצע וועלט און ניט געפונען איין יידענע מיט א קלעפקע אין קאַפּ...“

בעקיצער, עס איז געבליבן, אז מיר שליסן שוטפעס; איך לייג אריין געלט, און מענאכעם-מענדל—סייכל, און וואָס גאָט וועט געבן, איז דאָס אף דער האלב. — גלייבט מיר, זאָגט ער, איך וועל מיט אייך, רעב טעוויע, אימירצעשעם, אויסהאנדלען פֿיין, וואָס פֿיין הייסט, איך וועל אייך מיט גאָטס הילף געבן געלט און געלט און געלט! — אַמייין, גאם אטעם, זאָג איך, פון דיין מויל אין גאָטס אויערן. נאָר וואָס דען, זאָג איך, איין זאך פארשטיי איך דאָ ניט: ווי אזוי קומט די קאץ איבערן וואסער? איך בין דאָ, דו ביסט דאָרט; געלט, זאָג איך, איז אן איידעלע מאטעריע, פארשטייטו מיך. האָב קיין פאריבל ניט, זאָג איך, איך מיינ דאָ, כאַלילע, קיין אויבערקעפלעך. גראט, ווי שטייט דאָרט געשריבן: „בעסער פריער באוואַרנט, איידער נאָכדעם באוויינט...“ אָך! — מאכט ער צו מיר. — עפשער מיינט איר צעשריבן זיך אף פאפיר? מיטן גרעסטן קאָוועד! — שא, זאָג איך, אז מע וויל שמועסן צוריק, איז אויך די אייגענע מייסע! מימאָנעפשעך, וועסטו מיך וועלן קוילען, — וואָס וועט מיר העלפן דאָס פאפיר? לאו עכברא גנבא (19) — ניט דאָס וועקסל צאָלט, און אז איך הענג שוין אף איין פוס, זאָג איך, לאָמיך הענגען אף ביידע. — איר מעגט מיר גלייבן, זאָגט

ער, רעב טעווע, איך שווער אייך בא מיין הייליקע נעמאָנעס,
 גאָט זאָל מיר אזוי העלפן, ווי איך מיין דאָ ניט קיין כאַכמעס,
 כאַלילע אויסנארן בא אייך, נאָר פּיין און אָרנטלעך, אימירצעשעס,
 זיך טיילן אפּדערהאלב, גלייך אף גלייך, כייזעק קעכילעק, כאַצי
 שעלי וועכאַצי שעלאַך, מיר הונדערט, אייך הונדערט, מיר צוויי-הונ-
 דערט, אייך צוויי-הונדערט, מיר דריי-הונדערט, אייך דריי-הונדערט,
 מיר פיר-הונדערט, אייך פיר-הונדערט, מיר טויזנט, אייך טויזנט...
 בעקיצער, איך האָב ארויסגענומען די עטלעכע קערבלעך, דריי
 מאָל איבערגעציילט, די הענט האָבן מיר בעשאס-מיסע גוט גע-
 טרייסלט זיך, צוגערופן די אלטע מינע פאר אן איידעס, אים נאָכ-
 אמאָל קלאָר געמאכט, וואָס פאר א בלוטיק געלט דאָס איז, און
 אוועקגעגעבן מענאכעס-מענדלען, איינגענייט אים אין בוזעס אריין,
 מע זאָל דאָס בא אים, כאַלילע, אונטערוועגנס ניט אוועקלאקענען
 און אָפּגערעדט מיט אים, אז אימירצעשעס ניט שפעטער פון נאָכ-
 שאבעסדיקער וואָך באדארף ער מיר לעמאנאשעס אריינשרייבן א
 בריוול פון אלצדינג באאריכעס. זיך אָפּגעזעגענט מיט אים פּיין, שייין,
 צעקושט זיך גאָר פריינטלעך, ווי געוויינטלעך מיט אן אייגענעם.
 געבליבן אליין נאָך זיין אוועקפאָרן, האָבן מיר זיך אָנגעהויבן
 סאָרשטעלן אלערליי מאכשאַוועס און כאלוימעס אף דער וואָר, און
 אזעלכע זיסע כאלוימעס, אז עס האָט זיך מיר געוואָלט, אז זיי
 זאָלן זיך ציען אייביק, קיינמאָל ניט אויסלאָזן זיך. עס האָט זיך
 מיר פאָרגעשטעלט אינמיטן שטאָט א שטוב א גרויסע, מיט בלעך
 געדעקט, מיט שטאלן, מיט קאמערן, קעמערלעך און שפיזארנעס
 מיט אלדאָס גוטס, און א באלעבאָסטע מיט שליסלען דרייט זיך
 ארום, דאָס איז מיין ווייב גאָלדע, — גאָרניט צו דערקענען זי,
 כילעבן: זי האָט באקומען גאָר אן אנדער פאָנעם, א פאָנעם פון
 א נעגידעס, מיט א גוידער און א האלדז פערל; זי בלאָזט פון
 זיך און שעלט די דינסטן מיט טויטע קלאָדעס. די קינדער מינע
 דרייען זיך ארום אלע מיט שאבעסדיקע קליידער, טוען ניט קיין
 האנט אין קאלט וואסער. דער הויף איז פארפלייצט מיט אויפעס,
 גענדז און קאטשקעס. אינעווייניק אין שטוב לייכט זיך, אין
 איוון פלאקערט א פּייער, עס קאָכט זיך וועטשערע. און דער
 סאמאָוואר זיט ווי א גאזלען! באַס טיש אויבנאָן זיצט דער באלע-

באַס אליין, טעויע, הייסט דאָס, אין א כאלאט מיט א יארמעלקע, ארום אים זיצן די פאָרנעמסטע באלעבאטים פון שטאַט און כאנ-פענען אים: זייט־זשע מויכל, רעב טעויע... האָט קיין פאריבל ניט, רעב טעויע... „אי, קלער איך מיר בעשאס־מינסע, א רועך אין געלטס טאטנס טאטע אריין!“...

— וועמען שעלטסטו דאָס אין טאטן אריין? — פרעגט מיך מיין גאָלדע. — „קיינעם ניט, — זאָג איך, — איך האָב מיך אביסל פארטראכט, מאכשאָוועס, כאלוימעס, א נעכטיקער טאָג... זאָג מיר, גאָלדע־סערצע, — מאך איך צו איר, — דו ווייסט ניט, מיט וואָס האנדלט ער, דער קאָרעו דינער, מענאכעם־מענדל, מיין איך?“ — וואָס עס האָט זיך מיר, זאָגט זי, געכאָלעמט יענע נאכט און היינטיקע נאכט און א גאנץ יאָר, זאָל אויסגיין צו מינע סאָנימס קעפ! סטייטש, זאָגט זי, מע זיצט אָפּ מיט א מענטשן א גאנץ מעסלעס און מע רעדט און מע רעדט און מע רעדט, לעסאָף קומסטו צו גיין און פרעגסט בא מיר, מיט וואָס ער האנדלט? עפעס האָט איר דאָך, זאָגט זי, געמאכט איינינעם א געשעפט, צו וועלכע גוטע יאָר? — יאָ, זאָג איך, געמאכט, זאָג איך, האָבן מיר, נאָר וואָס געמאכט — דאָס ווייס איך ניט, כאָטש נעם מיר דעם קאָפּ אראָפּ! ס'איז פארשטייטו מיך, ניטאָ בא וואָס אָנצונעמען; נאָר פונדעסטוועגן, זאָג איך, איינס צום אנדערן געהער זיך ניט אָן, זאָלסט זיך גאָר ניט זאָרגן, מיין ווייב, דאָס האַרץ זאָגט מיר צו גוטן, מיר וועלן אימירצעשעם, אזוי דאכט זיך מיר, פארדינען געלט, און אסאך — זאָג־זשע אָמיין און קאָך וועטשערע!“

בעקיצער, עס גייט אוועק א וואָך און צוויי און דריי — ניטאָ קיין בריוו פון מיין שוטעף! איך בין אויס מענטש, גיי ארום אָן א קאָפּ און ווייס ניט, וואָס צו טראכטן. עס קאָן ניט זיין, קלער איך מיר, ער זאָל גלאט אזוי פארגעסן שרייבן א בריוול; ער ווייס גאנץ גוט, ווי אזוי מיר קוקן דאָ ארויס. נאָר ווייטער פליט מיר דורך א געדאנק אין קאָפּ: וואָס וועל איך אים טאָן, לע־מאָשל, אז ער נעמט זיך דאָרט אראָפּ פונויבן די גאנצע סמעטענע און מיר זאָגט ער, אז מע האָט נאָן גאָרניט פארדינט? גיי רוף אים קנאקניסל! עס קאָן ניט זיין, מאך איך צו זיך אליין, סטייטש, האַיטאָכן?.. איך באַגיי זיך מיט א מענטשן טאקע נאָר

ווי מיט אן אייגענעם, לאָז דאָס מיר אקעגן קומען, וואָס איך
ווינטש אים, — זאָל ער מיר אָפּטאָן אזא שפּיצל? ! און ווידער פליט
מיר דורך גאָר אן אנדער מאכשאַווע: מיילע, רעוועך יאק רעוועך,
איך בין אים שוין מויכל דאָס פארדינסט, ריוח והצלה יעמוד
ליהודים²⁰) — גאָט זאָל העלפן, דאָס קערן זאָל כאָטש זײַן גאנץ!
און עס ווערט מיר קאלט אין אלע אייזורים. „אלטער נאר! זאָג
איך צו זיך אליין, זיך גענייט א בײַטל, דו טיפעש איינער,
בעהיימע בעצוראס פערד! פאר דעם הונדערטער בעסער געווען
קויפן זיך פערדלעך א פאָר, אשער לוי פערדלו אוויסיינו, און
דאָס וועגעלע איבערגעביטן אף א נאטאטשאנקע מיט רעסאָרן...
— טעווע, לעמײַ טראכסטו עפעס גאָרניט? — מאכט צו מיר מײַנע.
— וואָס הייסט, זאָג איך, איך טראכט ניט? דער קאָפּ ווערט מיר
אָקערשט צעפאלן אף שטיקלעך טראכטנדיק, זאָגט זי צו מיר,
לעמײַ איך טראכט ניט! — ניט אנדערש, מאכט זי, עס האָט זיך
אין וועג מיט אים עפעס געטראָפן: אָדער גאזלאַנים, זאָגט זי,
זײַנען אים באפאלן און באנומען פון קאָפּ ביז פיס, אָדער ער איז
כאָלילע פארשלאפט געוואָרן, אָדער גאָר, אל תפתח פה²¹), גע-
שטאָרבן. — וואָס נאָך, זאָג איך, וועסטו אויסטראכטן, נעשאַמע
מײַנע? נא דיר נאָך גאזלאַנים, זאָג איך, פלוצים אינמיטן דערי-
נען! און אליין טראכט איך מיר: א קאשע, וואָס מיט א מענטשן
קאָן זיך טרעפן אונטערוועגנס? „דו באדארפט, זאָג איך צו איר,
מײַן ווייב, טאָמיד אויסלייגן צום ערגסטן!“ — ער איז, מאכט זי,
פון אזא מישאַפּאָכע; די מאמע זײַנע, זאָגט זי, זאָל זײַן א מייליק-
יוישערטע, איז ניט לאנג געשטאָרבן, נאָך גאָר א יוגנט, און
דריי שוועסטער, זאָגט זי, האָט ער געהאט, זאָלן זײַן ווייט אָפּ-
געשיידט פון מיר, איז איינע נאָך מיידלווייז געשטאָרבן, די אַנ-
דערע האָט דאָפּקע, זאָגט זי, כאסענע געהאט, געכאפט א פאר-
קילונג אין באַד און איז געשטאָרבן, און די דריטע, זאָגט זי, איז
טייקעף נאָכן ערשטן קימפעט אראָפּ פון זינען, זיך געמוטשעט,
געמוטשעט און געשטאָרבן... — געשטאָרבן... זאָל לעבן, זאָג איך,
גאָלדע, מיר וועלן אלע, זאָג איך, שטארבן; א מענטש, זאָג איך,
איז געגליכן צו א סטאָליער; א סטאָליער לעבט און לעבט און
שטארבט, און א מענטש לעבט און שטארבט.“

בעקיצער, עס איז בא אונדז געבליבן, אז איך פאָר זיך דורך קיין יעהופּעץ. סכּוירע אביסל האָט זיך דערוויילע אין דער צייט צונויפּגע- קליבן, ס'איז געוואָרן א היפש קרעמל פון קעז און פון פוטער און פון סמעטענע, פרימא סכּוירע; מיינער האָט איינגעשפּאַנט דאָס פּערד- און-וועגעלע און ויסעו מסוכּות²²)—מאכט ראשע: מארש קיין יעהופּעץ.

פאָרנדיק אזוי, מאָרעשכּוירעדיק געוויינטלעך, מיט א ביטער האַרץ, ווי איר קאָנט זיך פאָרשטעלן, איינער אליין אין וואלד, גייט מיר דורך דער קויעך האדאם און עס שטעלן מיר זיך פאָר אלערליי מאכשאַוועס און געדאַנקען. „עס וועט זיין שיין, טראכט איך מיר, אז איך קום צו פאָרן און הייב אָן נאָכפּרעגן אף מײַן פארשוין, זאָגט מען מיר: מענאכעם-מענדל? טע-טע-טע! שטאַרק אין די פּעדערן, סמאלעט א וועלט, אן אייגענעם מאָווער, פאָרט אין קאַרעטעס, גאָרניט צו דערקענען! איך נעם מיך אָן, טראכט איך מיר, מיט האַרץ און לאָז מיך צו אים גלייך אין שטוב ארײַן. — טפּרו! — מאכט מען צו מיר בא דער טיר נאָך און מע גיט מיר מיטן עלנבויגן אין הארצן ארײַן. — שטופּט זיך ניט אזוי, פּעטער, דאָ שטופּט מען זיך ניט. — איך בין, זאָג איך, אן אייגענער, טאַקע מײַן ווייבס א גליד-גליד-געשוועסטערקײַנר.“ — מאזלטאָו אײַך, זאָגט מען מיר, שטאַרק אָנגעלייגט; פּונדעסטוועגן, זאָגן זיי, מעגט איר, נישקאַשע, צווארטן אביסל אָט-אָדאָ בא דער טיר, עס וועט אײַך, כאַלילע, גאָרניט שאטן... — איך שטויס מיך אָן, אז מע באדאַרף עפּעס געבן, ווי זאָגט איר: אז מע שמירט, פאָרט מען, און לאָז מיך גיין ארוף צו אים אליין. — „גוט מאָרגן אײַך, זאָג איך צו אים, רעב מענאכעם-מענדל!“ — ווער? וואָס? אין אומר ואין דברים²³) — ער דערקענט מיך גאָר- ניט! — וואָס דאַרפט איר? — מאכט ער צו מיר. איך פאל שיר כאלאָשעס. „וואָס הייסט, זאָג איך, פּאַני, איר דערקענט שוין ניט, זאָג איך, קיין קאַרעו? טעויע הייס איך.“ — מאכט ער: טעויע? עפּעס קענטלעך דער נאָמען... — „קענטלעך? — מאך איך צו אים. — עפּשער איז אײַך קענטלעך, זאָג איך, מײַן ווייבס פּלינצעס, דערמאָנט זיך נאָר אָקאַרשט, מיט אירע קנישעס, צאָרעס-קנייד- לעך, ווערטוטן?“ ... און צוריק פליט מיר דורך א געדאַנק פּונקט

קאפויר: איך קום אריין צו מענאכעס-מענדלען, טראָגט ער מיר אקעגן דעם ברייטן שאַלעס-אלייכעס. — א גאסט! א גאסט! ויצט, רעב טעווע, וואָס מאכט איר עפעס, וואָס מאכט אייער ווייב? איך קוק שוין ארויס אף אייך, איך וויל מיך מיט אייך צערע-כענען. — און ער נעמט און שיט מיר אָן א פולע היטל מיט האלבע פּראָלן. — דאָס, זאָגט ער, איז דאָס פארדינסט, און דאָס קערן, זאָגט ער, בלייבט שטיין; וויפל מיר וועלן פארדינען, וועלן מיר זיך טיילן אף גלייך, כוילעק קעכילעק, כאַצי שעלי וועכאַצי שעלאַך, מיר הונדערט. אייך הונדערט, מיר צוויי הונדערט, אייך צוויי הונדערט, מיר דריי הונדערט, אייך דריי הונדערט, מיר פיר הונדערט, אייך פיר הונדערט... אין געדאנקען כאפ איך א דרעמל און זע ניט, ווי מײַן באַכער שלאָגט זיך דערבײַ אראָפּ פונעם שליאך אָן א זײַט, פארטשעפעט דאָס וועגעלע אָן א בוים, און עס דערלאנגט מיר א זעץ פונהינטן, עס פליען אזש פונקען פון די אויגן. גאם זו לעטויווע, זאָג איך צו מיר אליין, דאנקען גאָט, וואָס כאַטש ניט צעבראַכן קיין אקס..."

בעקיצער, געקומען קיין יעהופּעץ און קוידעמקאַל אָפּגעזעצט דאָס ביסל מילכיקס גיך און געשווינד, ווי געוויינטלעך, לאָז איך מיך זוכן דעם נעפעש מײַנעם. איך דריי מיך ארום א שאַ און צוויי און דריי, וועהאיעלעד איינענו — איך זע אים ניט! איך הייב אָן אָפּשטעלן מענטשן, נאָכפרעגן: „צי האָט איר ניט גע-הערט, צי האָט איר ניט געזען איינעם א יידן, וואָס הייסט מיט זײַן ליבן נאָמען מענאכעס-מענדל?" — אויב, זאָגן זיי, ער הייסט מענאכעס-מענדל, מעג מען עסן פון זײַן פענדל, נאָר דאָס אליין איז קארג, זאָגן זיי, מענאכעס-מענדלס איז דאָ אסאך אף דער וועלט. — איר מיינט מיסטאָמע, זאָג איך, זײַן פארמעלי? לאָז מיך אזוי וויסן ביז, זאָג איך — מיט אייך אייניגעם, אז בעסאכאקל, זאָג איך, אויב איר ווילט וויסן, רופט מען אים אינדערהיים, אין קאסרילעווקע, הייסט דאָס, נאָר אף זײַן שוויגערס נאָמען, מענא-כעס-מענדל ליע-דוואָסיס; נאָר וואָס דארפט איר מער, זאָג איך, זײַן שווער איז שוין נאָר א באטאָגטער ייד, הייסט ער אויך אף איר נאָמען, באַרוך-הערש ליע-דוואָסיס. און אפילע זי אליין, ליע-דוואָסי, מײַן איך, הייסט אויך ליע-דוואָסי באַרוך-הערש ליע-דוואָסיס.

הינט פארשטייט איר שוין? — פארשטיין פארשטייען מיר, זאָגן זיי, נאָר דאָס איז נאָך אלץ ניט גענוג; וואָס איז זיין געשעפט, זאָגן זיי, מיט וואָס פארנעמט ער זיך, אייער מענאכעס-מענדל? — מיט וואָס ער פארנעמט זיך? — זאָג איך. — ער האנדלט דאָ מיט האלבע פּריאלן, זאָג איך, עפעס בעס-מעס. פּאַטיווילעוו, קלאפט, זאָג איך, דעפעשן ער-געץ אהין, קיין פעטערבורג, קיין ווארשע... — א? — מאכן זיי צו מיר און קאטשען זיך פאר געלעכטער. — מיינט איר ניט אָט יענעם מענאכעס-מענדל, וואָס האנדלט מיט יאקנעהאָז? (24) גייט, זייט מויכל, אריבער, זאָגן זיי, אהינצו אף יענער זייט; דאָרט לויפן ארום האָזן אסאך, און אייערער אויך בעסויכאָם...

„מער מע לעבט, מער עסט מען, טראכט איך מיר, נא דיר גאָר האָזן? יאקנעהאָז?“ איך גיי אריבער אהין, אף יענעם טרעטאר — ייִדן, קענענאָרע, ווי אף א יאריד, ס'איז אן ענג-שאפט, קאם וואָס איך שטופֿ מיך דורך; מע לויפט, ווי די מעשוואַגים, דער אהין, דער אהער, איינער איבערן אנדערן, ס'איז אן אוילעם-האטויע, מע רעדט, מע שרייט, מע מאכט מיט די הענט: פּאַטיווילעוו... פעסט, פעסט!.. געכאפט באם וואָרט... אריינגערוקט אן אדערוף... וועט זיך קראצן... מיר קומט קור-טאזש... ביסט א גרויסער פארך... אָט צעשפאלט מען דיר דעם קאָפּ... שפּיי אים אָן אין פּאַנעם... זע נאָר, געקוילעט די קא-פּאַטע... א שיינער שפּעגעלאנט... אָנזעצער!.. מעשאַרעס!.. אין טאטנס טאטן!.. עס האלט קימאט בא פעטש. „וואַווראך יאנקעוו, מאך איך צו מיר אליין, אנטלויף, טעווייע, אָט כאפסטו א פאטש! נו, נו, קלער איך מיר, גאָט איז א פּאַטער, שמועל-שמעלקע איז זיין דינער, יעהופּעץ איז א שטאָט און מענאכעס-מענדל איז א פארדינער! אָט-אָ-דאָ-אָ, טראכט איך, כאפט מען גליקן, האלבע פּריאלן? אָט-אָ-דאָס-אָ הייסט בא זיי מע מאכט געשעפטן? אז אָך און וויי איז דיר, טעווייע, מיט דינע מיסכאָרים!“

בעקיצער, איך שטעל זיך אָפּ נעבן א גרויס פענצטער מיט ארויסגעשטעלטע הויזן אסאך און דערזע דורך דעם אָפּשניין פונעם גלאָז מײַן שמײַע באל-פארנאָסע. עס האָט זיך מיר אָפּגעריסן אין הארצן, אז איך האָב אים דערזעען. ס'איז מיר קימאט, ווי פּרחה נשמתו געוואָרן! (25) ווי איך האָב ערגעץ א סוינע און ווי איר האָט

א סוינע — זאָלן מיר אים דערלעבן זען אין אזא הוילעך ווי
מענאכעס־מענדל! וואָס מיר קאפאָטע? ווער מיר שטיוול? און
א פאָנעם — טאטעניו, א שענערן לייגט מען אין דר'ערד אריין. „נו,
טעווייע, כאשר אבדתי אבדתי“²⁶ — ביסט אין דר'ערד, טראכט
איך מיר, מעגסט זיך שוין געזעגענען מיט די עטלעכע גראָשנס,
עס איז שוין, ווי זאָגט איר: לא דובים ולא יער²⁷ — ניט קיין
סכּוירע, ניט קיין געלט, נאָר גלאט אזוי צאָרעס...
ער, פון זיין זייט, איז, אפאָנעם, אויך שטארק מעוולבל גע-
וואָרן, מאכעס מיר זענען ביידע געבליבן שטיין, ווי צוגעקאָוועט
ניט אויסצוריידן קיין וואָרט אפילע, און נאָר געקוקט, ווי די
האָנען, זיך גלייך אין די אויגן אריין, ווי איינער רעדט: פאר-
וויסט און פארפינצטערט זענען מיר ביידע געוואָרן, מיר מעגן
ביידע נעמען טאָרבעס און גיין איבער די היזער!.. — רעב
טעווייע, — מאכט ער צו מיר שטיל, קאם וואָס ער רעדט, און די
טרערן ווארגן אים, — רעב טעווייע! אָן מאזל, הערט איר, זאָל מען
גאָר, זאָגט ער, ניט געבאָרן ווערן אף דער וועלט! איידער, זאָגט
ער, אזא לעבן!.. הענגען, זאָגט ער, גנאָטעווען!.. — און מער קאָן ער
קיין וואָרט ניט ריידן. — אוואדע, מאך איך צו אים, ביסטו ווערט, מע-
נאכעס־מענדל, פאר אזא מיסע, מע זאָל דיך אנידערלייגן אָט־אָדאָ,
זאָג איך, אינמיטן יעהופעץ, און ברכוש גדול²⁸ דיר אריינצימבלען
אזוי פיל, אז דו זאָלסט דיך דערזען מיט דער באַבע צייטל פון יע-
נער וועלט. בארעכן, זאָג איך, דו אליין, וואָס האָסטו געטון? האָסט
גענומען, זאָג איך, א גאנצע שטוב מיט לעבעדיקע נעפאשעס,
צארבאלעכאים נעבעך, גאָט די נעשאַמע שולדיק, און האָסט
זיי איבערגעקוילעט דעם האלדז אָן א מעסער! גוואלד, זאָג איך,
מיט וואָס וועל איך קומען אצינדערט אהיים צו מיין ווייב און
קינדער? אדעראבע, זאָג שוין דו אליין, קוילער איינער, גאזלען,
רעצייעך!“ — עמעס, — מאכט ער צו מיר, אָנגעשפארט זיך צו
דער וואנט, — עמעס, רעב טעווייע, גאָט זאָל מיר אזוי העלפן...
— „דער גענעם, זאָג איך, נאר איינער, דער גענעם איז דאָך קארג
פונדיינעטוועגן!“ — עמעס, זאָגט ער, רעב טעווייע, עמעס, גאָט
זאָל מיר אזוי העלפן; איידער אזא לעבן, זאָגט ער, איידער אזא
לעבן, רעב טעווייע... — און לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ.

איך שטיי און באטראכט אים, דעם שלימאזל, ווי ער שטייט אזוי דעם קאָפּ אראָפּ, צוגעשפארט צו דער וואנט, דאָס היטל אף א זייט, יעדער זיפן און יעדער קרעכץ — עס רייסט אויס א שטיק הארץ.

— „טא, זאָג איך, אז מע וויל שמועסן דאָס אייגענע ווידער צוריק, פארשטייט מען גאנץ גוט, דו ביסט עפּשער אין דעם אויך גאָט די נעשאַמע שולדיק; וואָרום לאָמיר בארעכענען די זאך ארום און ארום מיט א מימאָנעפּשעך: איך זאָל קלערן, זאָג איך, אז דיין שלעכטיקייט האָט דאָס געטון, איז דאָך עס נאריש, ביסט דאָך געווען, זאָג איך, א שוטעף גלייך מיט מיר א מעכצעס-כארניק²⁹). איך האָב אריינגעלייגט געלט, דו האָסט געגעבן סייכל, אז אָך און וויי איז מיר! דיין מיינן איז אוואדע געווען, ווי זאָגט ער, לחיים ולא למות³⁰). אַי, עס האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם? מיסטאמע איז ניט באשערט, ווי זאָגט איר: א מענטש טראכט און גאָט לאכט. לעמני, זאָג איך נארעלע, אָט האָסטו מיין מיסכער איז, דאכט זיך, גאָר א קאראנט געשעפט, פונדעסטוועגן אז ס'איז באשערט געווען, זאָג איך, ניט היינט געדאכט, פאר-איאָרן אָסיען, עס זאָל זיך בא מיר, ניט פאר דיר געדאכט, אני-דערלייגן א בעהיימע, א מעצינע געווען אף טארפעס א פופציקער און טאקע באלד נאָך איר א טעלעצע א רויטע, קיין צוואנציג קערבלעך וואָלט איך פאר איר ניט גענומען, — נו, האָט דען עפעס געהאָלפן דערביי כאָכמעס? אז סע גייט ניט, זאָג איך, מאכט קאָמעץ ביים — מע! איך וויל דיך גאָרניט פרעגן, זאָג איך, וווּ מיין געלט שטעקט, מיין בלוטיק געלט, וויי און ווינד איז מיר! ס'איז אריין אין א מאָקעס קדושע, זאָג איך, ערגעץ אין א יאק-נעהאָזל, אין א נעכטיקן טאָג; און ווער איז שולדיק, ווען ניט איך אליין, וואָס האָב מיך געלאָזט איינריידן גרינגע פייגעלעך, שמינדיקעס, שמאָכטעליאקעס? געלט, ברודער, בא-דארף מען, זאָג איך, פארהאָרעווען, פארשווארצט און אויסגעריסן ווערן! פעטש, זאָג איך, ביסטו, טעויע, ווערט, פעטש ווי האָלץ!! נאָר וואָס העלפט איצטער מיין געשריי? ווי אין פאָסעק שטייט געשריבן: צעקה הנערה³¹) — שריי צעוועצטערהייט! סייכל און כאראָטע, די ביידע זאכן קומען טאָמיד צו שפעט. ניט באשערט,

זאָג איך, טעויע זאָל זײַן א נאָגיד, ווי זאָגט איוואן: נע בולאָ
או מעקיסע הראַשע אי נע בודע. מיסטאַמע, זאָג איך, הייסט
גאָט אזוי. ה' נתן וה' לקח⁸²), מאכט ראשע—קום, ברודער,
וועלן מיר נעמען, זאָג איך, צו ביסלעך בראַנפן!..."

אַט אזוי, פאני שאַלעם אדייכעם, האָט זיך אויסגעלאָזט פון
אלע מײַנע כאלוימעס א בוידעם! און איר מיינט עפשער, אז איך
האָב מיך אזוי שטארק גענומען צום הארצן, וואָס איך האָב פאר-
לאָרן מײַן געלט? לאָמײַך אזוי ריין זײַן פון שלעכטס! מיר ווייסן
דאָך יא, וואָס אין פאַסעק שטייט: לי הכסף ולי הזהב⁸³)—געלט
איז בלאַטע! דער איקער איז דער מענטש, דאָס הייסט, אז דער
מענטש איז א מענטש. נאָר וואָס־זשע דען האָט מיך געקרענקט?
דער כאַלעם, וואָס ער איז אוועקגעגאנגען. עס האָט זיך מיר גע-
וואָלט, אוי, האָט זיך געוואָלט, זײַן א נאָגיד, כאַטש אף א וויילע!
נאָר עס העלפט דען דערבײַ כאַכמעס? ווי זאָגט דער פערעק:
בעל כרחך אתה חי—מיט גוואלד לעבסטו, און מיט גוואלד
צערײַסטו א פאַר שטייול. דו, טעויע, זאָגט גאָט, באדארפסט
אינזינען האָבן קעז און פוטער, ניט קיין כאלוימעס. איי, וואָס?
ביטאַכן? האָפענונג? אדעראבע, וואָס מער צאַרעס, מער ביטאַכן,
וואָס מער קאפצן, מער האָפענונג. וועהאַרייע?...
נאָר מיר דאכט, איך האָב מיך הײַנט אביסל פארעדט; צײַט
קלערן מיקויעך געשעפט. זײַט מיר געזונט און האָט א גוטן
טאַמיד!

.1899

1) Is. 1:2 - "I have nourished and brought up children [and they have rebelled against me.]"

2) Common epithet - Ex. 34:6, Gen 4:2, Ps 86:15, etc

היִנְטִיקַע קינדער

— אקעגן דעם, וואָס איר זאָגט: היִנְטִיקַע קינדער. בְּנִים גְּדַלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי¹ — גיי האָב זיי, ווער פארשווארצט, (זיי זיך מאפקיר) פון זייערטוועגן, האָרעווע טאָג און נאכט. וואָס איז? מע מיינט, טאָמער אזוי און עפּשער אזוי, איטלעכער נאָך זיין האסאָגע און נאָך זיין פארמעגן. צו בראַדסקין, געוויינטלעך, וועל איך ניט אָנשלאָגן, נאָר איך זאָל מיך שוין אינגאנצן אראָפּלאָזן — בין איך אויך ניט מעכניעוו?² וואָרום אליין בין איך שוין ניט קיין אבי-ווער, כלעבן, און ארויסקומען קומען מיר ארויס, ווי מײן ווייב, זאָל לעבן, זאָגט, אויך ניט פון קיין שניידער און ניט פון קיין שוסטער, — האָב איך גערעכנט, אז איך וועל מיט מיינע טעכ-טער געוויס אויסשפּילן. פארוואָס? ערשטנס, האָט מיך גאָט גע-בענטשט מיט טעכטער, און א שיינ פּאָנעם, זאָגט איר דאָך אליין, איז א האלבער נאדן?³ וועהאשייניס, בין איך דאָך עפעס היינט, מיט גאָטס הילף, ניט דער טעויע, וואָס געווען אמאָל, קאָן איך דאָך שוין גרייכן צום שענסטן שידעך אפּילע אין יעהר פעץ, — הא, ווי זאָגט איר? איז דאָך אָבער פאראן א גאָט אף דער וועלט, אן אַל רַחוּם וְחַנּוּן², וואָס באווייזט זינע גרויסע ווינדער און מאכט מיט מיר זומער און ווינטער, ארוף און אראָפּ, מאכט ער צו מיר: „טעויע, רעד זיך ניט איין קיין נארישקייטן און לאָז זיך די וועלט פירן, ווי זי פירט זיך!“... הערט, וואָס עס קאָן זיך פארלויפן אף דער גרויסער וועלט, און בא וועמען טרעפט זיך אלע גליקן? בא טעויע שלימאזל.

בעקיצער, צו וואָס זאָל איך (מאריך זיין)?⁴ איר גערענקט דאָך מינאסטאם, וואָס מיך האָט געטראָפּן, ניט היינט געדאכט, די מײ-

1) יָצַק וְיָצַק, sacrifice oneself

2) אֲחֻזָּה, obliged

3) דָּבִיל, dowry

4) מְאִירָה, prolong

סע מיטן קאָרעו מײַנעם, מענאַכעס־מענדל (ימאך שמוי וועזיכרוי)¹ ווי שײן מיר האָבן זיך אויסגעהאנדלט אין יעהושפּעץ, מיט די האַלבע פּרײַאלן און מיט די פּאָטיווילעווער אַקציעס, אזא יאָר אַף מײַנע סאַניס! איך האָב דענסטמאַל אײַנגעלייגט די וועלט, וויי איז מיר! געמײנט, ס׳איז אַן עק, אויס טעווע און אויס מילכיקס! „נאר אײַנער! זאָגט צו מיר אײַנמאַל די אלטע מײַנע. גענוג צו זײַן פּאַרזאָרגט, דו וועסט דערמיט גאָרניט מאַכן! דו וועסט זיך נאָר אָפּעסן דאָס האַרץ, און גענוג. עלעהי² גאַזלאַגנים זענען אַף אונדז אָנגעפּאַלן און צוגענומען... דו גיי זיך בעסער דורך, זאָגט זי, קיין אַנאַטעווקע, צו לײזער־וואָלף דעם קאַצעוו³ ער באַדאַרף דײך, זאָגט ער, נײטיק האָבן.“ — וואָס איז דאָרטן? וואָס באַדאַרף ער מיך אזוי נײטיק? אויב ער מײַנט, זאָג איך, די מאורע בע־הײמע אונדזערע, מעג ער נעמען א שטעקן און ארויסשלאָגן זיך פונעם קאַפּ. — וואָס איז אזוינס, מאַכט זי צו מיר? די מילך, וואָס מע האָט זיך אָן פון איר, מיטן קעז און פּוטער?⁴ — ניט צוליב דעם, זאָג איך, נאָר גלאַט אזוי; ערשטנס, איז פּאַשעט אַן אויב־רע אועלכע אוועקגעבן אַף דער שכיטע, א צאַרבאַלעכאַים. באַ אונדז שטייט געשריבן אין דער הײליקער טוירע... אָבער גענוג דיר שוין, טעווע! די גאַנצע וועלט, זאָגט זי, ווייסט, אז דו ביסט א ייד פון טוירע. פּאַלג מיך, א ווייב, גיי זיך דורך צו לײזער־וואָלפּן. אלע דאָנערשטיק, זאָגט זי, ווען אונדזער צײטל קומט אין יאַטקע ארײַן נאָך פלייש, לאָזט ער זי ניט לעבן. זאָלסט זאָגן, זאָגט ער, דעם טאַטן, ער זאָל קומען צו גיין, איך באַדאַרף אים נײטיק האָבן...”

בעקיצער, מע באַדאַרף פּאַלגן אַמאַל, ווי זאָגט איר, א ווייב אויך. (בין איך מיך מעיאשעו⁴ און לאָז מיך אַינריידן און קום צו גיין צו לײזער־וואָלפּן קיין אַנאַטעווקע, א ווערסט דריי פון אונדז. און טרעף אים ניט מיסטאַמע אינדערהײם. — וווּ איז ער ערגעץ? — טו איך א פרעג א קאַרנאַסע יידענע, וואָס דרייט זיך ארום אין שטוב. — אין פּראַיעקט, מאַכט די קאַרנאַסע, מע קוילעט⁵ אַן אָקס פון גאַנצפּרי אָן, ער באַדאַרף באלד אָנקומען...” איך דריי מיך ארום אײַנער אליין אין שטוב און הייב אָן צו באַטראַכטן לײזער־וואָלפּס באַלעפּאַטישקײט — קענענאַרע א

1) וועזיכרוי! in the name, may his name
and remembrance be blotted out

2) suppose

3) אַב־בֵּר, butcher

4) אַקציעס, consider

5) slaughter

גוטס — אף אלע מײנע ליבע; א שאפע מיט קופער, מע וועט זי
 ניט אויסקויפן מיט קיין קאן¹ קערבלעך, א סאמאָוואַר און נאָך א
 סאמאָוואַר, און א טאץ² א מעשענע. און נאָך איינע א ווארשע-
 ווער, און ליכטער א פאָר זילבערנע, און קויסעס מיט קויסעלעך
 געגילדעטע, און א כאנעקע-לעמפל א געגאָסנס. און נאָך זאכן,
 שמאַכטעליאקעס³ אָן אן עק. ריבוינעשעלויילעם! — טראכט איך
 מיר. — ווי דערלעב איך אזא גוטס בא מײנע קינדער, זאָלן געזונט
 זײן! ... אזא בארמאזל ווי דער קאצעוו איז! געניג וואָס ער איז
 אזוי רײך, באדארף ער האָבן זײן אייגנס אינגאנצן צוויי קינדער,
 שוין אויסגעגעבענע, און נאָך בלייבן אן אלמען דערצו! ...
 בעקיצער, גאָט האָט געהאַלפן, עס עפנט זיך די טיר און עס
 קומט אריין לייזער-וואָלף אין קאס, (מאַלע רעזיכע) אפן שויכעט.
 ער האָט אים גאָר אומגליקלעך געמאכט, פארשניטן אן אָקס, א
 דעמב די גרייס, פארכאפט זאָל ער ווערן, איבער א קלייניקייט
 אים טרייף געמאכט, געפונען א סערקעלע⁴ אף דער לונג, ווי א
 שפילקע-קעפל די גרייס, איינגעזונקען זאָל ער ווערן! — גאָט העלף,
 רעב טעוויע, מאכט ער צו מיר, וואָס איז די מײסע, וואָס מע
 קאָן אייך גאָרניט דערופן זיך? וואָס מאכט א ייד? — וואָס
 זאָלן מיר מאכן, זאָג איך, מע מאכט און מע מאכט און מע האלט,
 זאָג איך, נאָך אלץ פונפאַרנט, ווי אין פאָסעק שטייט: לאַ
 מְעוֹקָדָך וְלֹא מְדוּבָשָׁך⁵ ניט קיין געלט, ניט קיין געזונט, ניט קיין
 לײב און לעבן. — „איר זינדיקט, רעב טעוויע, מאכט ער צו מיר,
 וועדליק אייך איז געווען אמאָל, ניט היינט געדאכט, זענט איר
 דאָך איצט, קענענאָרע, א גוויר“. — וואָס מיר פעלט, זאָג איך,
 צו דעם, וואָס איר מיינט, מעגן מיר דאָס ביידע פארמאָגן ... נאָר
 גאָרניט, דאנקען גאָט דערפאר. ס'איז פאראן, זאָג איך, א געמאָרע
 „אַסְכְּוֹרְדָא דְמִסְקָנָא דְקִרְנוּסָא דְפֶרְסִמְכָא“⁶ — און אין הארצן
 טראכט איך מיר: זאָלסט אזוי זײן מיט דער נאָז, קאצעוויאַק,
 ווי ס'איז פאראן גאָר אזא געמאָרע אף דער וועלט ... — איר זענט,
 מאכט ער צו מיר, טאָמיר דאָ מיט דער געמאָרע; גוט איז אייך,
 רעב טעוויע, אז איר קאָנט אין די קליינע אויסעס. נאָר צו
 וואָס נוצט עס, זאָגט ער, כאַכמעס, לאַמדערייען. לאַמיר בעסער
 שמועסן וועגן אונדזער געשעפט. זיצט, רעב טעוויע“, — מאכט ער

1) 150, 171

2) tray

3) rifles

4) 33 k, in a safe

5) 33 k, attachment

6) according to

צו מיר און טוט א געשריי: „לאָז זײַן טײַ!“ — און עס וואַקסט
 אויס פון אונטער דער ערד די קארנאַסע גידענע, כאַפט דעם סאָ-
 מאָוואַר, ווי דער רוסך דעם מעלאַמעד, און אוועק אין קיך אַרײַן.
 — „אַצינד, מאַכט ער צו מיר, אז מיר זענען דאָ אליין, אונטער פיר
 אויגן, קאָנען מיר שמועסן אייסעק. די מײַסע דערפון, זאָגט ער,
 איז אזוי: איך האָב שוין מיט אײַך, רעב טעווע, לאַנג געוואָלט
 ריידן, איך האָב צו אײַך באַפוילן דורך אײַער טאַכטער, וויפּל
 מאָל געבעטן, איר זאָלט (זיך מאַטרעך זײַן; פאַרשטייט איר מיך,
 איך האָב געוואָרפן אן אויג... — איך ווייס, זאָג איך, אז איר
 האָט געוואָרפן אן אויג, נאָר ס'איז אומזיסט, זאָג איך, אײַער
 טירכע, עס וועט ניט גיין, רעב לייזער-וואָלף, עס וועט ניט גיין.
 — פאַרוואָס עפעס? — מאַכט ער צו מיר און קוקט אָף מיר דער-
 שראָקן. — פאַר שאַבעס, זאָג איך. איך קאָן באַשטיין, עס זאָל נאָך
 געדויערן אַ ביסל, דער טײַך ברענט ניט. — לעממ, זאָגט ער, זאָלט
 איר וואַרטן, אז איר קאָנט אויספירן באלד? — דאָס, זאָג איך,
 איז איינמאָל אוועק; און וועהאַשייניס, זאָג איך, איז גלאַט אַ
 ראַכמאַנעס, אַ צאַרבאַלעכאַים. — קוק אים אָן, ווי ער מאַכט אָנ-
 שטעלן, זאָגט לייזער-וואָלף מיט אַ געלעכטערל. עמעצער זאָל זײַן
 דערבײַ, וואָלט ער געקענט שווערן, אז זי איז באַ אײַך איין און
 איינציקע — מיר דאַכט, איר האָט זיי אָן אײַנאַרע גענוג, רעב
 טעווע! ... — לאָזן זיי זיך שוין האַלטן, זאָג איך. ווער ס'איז
 מיך מעקאַנע? דער זאָל אליין ניט האָבן... — מעקאַנע? ווער, זאָגט
 ער, רעדט פון מעקאַנע? אדעראַבע זאָגט ער, ווייל זיי זענען באַ
 אײַך, אָן אײַנאַרע, געראַטענע, דערפאַר וויל איך טאַקע, איר
 פאַרשטייט צי נײַן? פאַרגעסט נאָר ניט, רעב טעווע, די טויווע,
 וואָס אײַך קאָן דורך דעם אַרויסקומען! — אוואַדע, אוואַדע, זאָג
 איך, פון אײַערע טויוועס, רעב לייזער-וואָלף, קאָן טאַקע האַרט
 ווערן דער קאַפּ ווינטער ווי אַ שטיקל אײַז, דאָס ווייסן מיר שוין
 לאַנג, זאָג איך, נאָך פון אַמאָל... — ע! — מאַכט ער צו מיר זיס-
 צוקערדיק. — וואָס גלייכט איר, רעב טעווע, אַמאָל ביז היינט?
 אַמאָל איז עפעס אַנדערש; עפעס ווערן מיר דאָך שטיקלעך מעכור-
 טאַניס, האַ? — וואָס פאַר אַ מעכורטאַנעשאַפט? — זאָג איך. — גע-
 ווינטלעך, זאָגט ער, מעכורטאַניס! — וואָס מײַנט איר, זאָג איך צו

פ'ס, trouble oneself
 טרובל, trouble, pains
 אַגאַדע, begudge, envy

אים, רעב לייזער-וואָלף, פון וואָס ריידן מיר?— „אדעראַבע, זאָגט ער, זאָגט שוין איר, רעב טעווע, פון וואָס ריידן מיר?“ — וואָס הייסט, זאָג אײך, מיר ריידן דאָך פון דער מאורע בעהיימע מײנע, וואָס איר ווילט באַ מיר קויפן! — „כא כּא כּא!“ — מאכט ער און ווערט צעגאַסן פאר געלעכטער. — ס׳איז נישקאַשע פון אַ בעהיימע, און נאָך אַ מאורע דערצו, כּא-כּא-כּא!“ — וואָס-ושע דען האָט איר געמײנט, רעב לייזער-וואָלף? אדעראַבע, זאָגט, וועל אײך אויך לאַכן. — פון אײער טאַכטער, מאכט ער צו מיר, פון אײער צײטלעך מיר דאָך די גאַנצע צײט! איר ווייסט דאָך, רעב טעווע, אז אײך בין, ניט פאר אײך געדאַכט, געבליבן אן אלמען, האָב אײך מיך מעיאשעו געווען, וואָס באַדאַרף אײך זוכן אין דער פרעמד דאָס גליק, נאָך האָבן צו טאָן מיט שאַדכאַנים, רוכעס און שײדים, אמער, אָט זענען מיר דאָ בײדע אפן אָרט, אײך קען אײך, איר קענט מיך, דאָס קערן אליין איז מיר אויך געפעלן, אײך זע זי אלע דאָנערשטיק באַ מיר אין יאַטקע, אַ פּאַר מאָל אַ רעד געטאַן מיט איר, ווייזט אויס נישקאַשע, אַ שטידע, און אײך אליין בין קענענאַרע אַ שטיקל באַלעבאַס, ס׳איז דאָ אַ שטוב אן אײגענע, און קלייטלעך אַ פּאַר, באַלעבאַטישקײט, ווי איר זעט, ניט צו פאַרזינדיקן, און אביסל פעל אפן בוידעם אויך, און אביסל געלט אין קאַסטן אויך; וואָס באַדאַרפן מיר, רעב טעווע, די צײגנערשע שטיק. בעריען זיך, כּאָכמען זיך? אמער, נעמט מען און מע שלאַגט צו אַ האנט, אײנס-צוויי-דריי, איר פאַרשטייט. צי ניין?“ ...

בעקיצער, ער האָט מיר אויסגערעכנט אָט-אָדאָס-אָ, בין אײך געבליבן זיצן אָן לאָשן, ווי אײנער, בעשאַס מע קומט און מע זאָגט אים אָן פּלוצים אַ בסורע² לעכאַטכילע איז מיר אפילע דורכ-געפּלויגן אַ מאכשאַווע: לייזער-וואָלף... צײטל... ער האָט שוין אזוינע קינדער ווי זי... נאָר באלד האָב אײך זיך אליין אָפּגעש-לאָגן: סטײטש, אזא גליק! אזא גליק! עס וועט דאָך איר זײן גוט, ווי די גאַנצע וועלט! אײ, טאַמער איז ער ניט אזא צעוואָר-פענער פאַרשוין? איז דאָס היינטיקע יאָרן, פאַרקערט, די גרעסטע מײלע, ווי זאָגט מען: אָדום קרובֿ לַעֲצֻמוֹ (3) — אז מע איז גוט פאר יענעם, איז מען שלעכט פאר זיך. אײך כּיסאַרן נאָר, וואָס ער

איז אביסל פראַסטלעך... נו, מיילע, קאָן דען איטלעכער זײַן א יודײע סײפער? קארג פאראן נעגידים, פײנע מענטשן אין אנא-טעווקע, אין מאזעפעווקע און אפילע אין יעהופעץ, וואָס (ווייסן ניט קײן צײלעם¹ פאר קײן אלעף²— פונדעסטוועגן, אז ס'איז בא-שערט, לאָמיר האָבן אזא יאָר, וואָס פאר א קאָוועד זײ האָבן אף דער וועלט, ווי אין פערעק³ שטייט: אם אין קמח אין תורה⁶)— דאָס הייסט, די טוירע ליגט אין קאסטן³, און כאַכמע— אין קעשענע...

— „נו, רעב טעוויע, מאכט ער צו מיר, וואָס שווינגט איר?“ — וואָס זאָל איך שרײען, זאָג איך צו אים— קלוימערשט, ווי איך קווענקל⁶ מיך; דאָס איז, רעב לײזער-וואָלף, פארשטייט איר מיך, אזא איניען, וואָס מע באדארף אים גוט באקלערן ארום און ארום; ס'איז עפעס ניט קײן קאטאָוועסל, זאָג איך, דאָס ערשטע קינד בא מיר! אדעראבע, מאכט ער, ווייל ס'איז דאָס ערשטע קינד בא אײך; איר וועט שוין, זאָגט ער, נאָכדעם, אימירצעשעם, קאָ-נען כאסענע מאכן די אנדערע טאָכטער אויך, און שפעטער, מיט דער צײט, די דריטע, איר פארשטייט צי נײן? — אָמײן, גאם אטעם! — זאָג איך. — כאסענע מאכן איז קײן קונץ ניט, דער אײ-בערשטער זאָל נאָר צושיקן, זאָג איך, איטלעכן באזונדער זײן זיוועג... — נײן, — מאכט ער, — ניט דאָס מײן איך, רעב טעוויע איך מײן עפעס אנדערש גאָר, וואָרום קײן נאדן באָרעכאשעם, פאר אײער צײטלען באדארפט איר שוין ניט, און אויסקליידן זי צו דער כאסענע, אלץ, וואָס א מײדל באדארף — דאָס נעם איך אף זיך, און אײך, זאָגט ער, וועט מיסטאמע דערפון אויך עפעס ארײנ-פאלן אין בײטל⁷ ארײן... — פּע, מאך איך צו אים, איר רעדט דאָך עפעס גאָר, איר זאָלט מיר מויכל זײן, טאקע ווי אין יאטקע!⁸ וואָס הייסט אין בײטל ארײן? פּע! מײן צײטל איז, כאָלילע, ניט אזעלכע, איך זאָל זי פארקויפן פאר געלט, פּע-פּע! — פּע איז פּע, — מאכט ער צו מיר. — איך האָב געמײנט אדעראבע וועאדע-ראבע; נאָר אז איר זאָגט פּע, זאָל זײן פּע! אז אײך איז ליב, איז מיר ניכע!⁹ דעריקער, זאָגט ער, עס זאָל זײן וואָס גיכער, איך מײן טאקע באלד. ווי זאָגט ער, א באלעבאָסטע אין שטוב ארײן, איר פארשטייט, צי נײן? — ... — מאכטייסע,¹⁰ זאָג איך, — אין מיר

1) צעס - cross

2) to not know how to write a letter

3) box, chest

4) section, chapter

5) hesitate

6) trick

7) bag, purse

8) meat-market

9) khij, all right

10) ווייל, well, so be it

איז קיין מענצע; מע באדארף דאך אָבער איבעריידן מיט מיין פלוינעסטע, זאָג איך, אין אזעלכע זאכן האָט זי די דיייע. ניט קיין קלייניקייט, ווי ראשע מאכט: רַחַל מְבַפָּה עַל בְּנֵיהָ ז' — א מאמע איז א פאָקרישקע.² היינט זי אליין, זאָג איך, צייטל, מיין איך, באדארף מען אויך א פרעג טאָן, ווי זאָגט מען דאָס: אלע מעכוטאָנים האָט מען מיטגענומען אף דער כאסענע, און דעם כאָסן האָט מען געלאָזט אין דער היים... — בלאָטע, — זאָגט ער, — פרעגן באדארף מען גאָר? דערציילן, רעב טעווייע, קומען אהיים און דערציילן: אזוי און אזוי, און שטעלן א כופע, א וואָרט און צוויי און א מאָהאַריטש!¹ — זאָגט דאָס ניט, זאָג איך, זאָגט דאָס ניט, רעב לייזער-וואָלף. א מיידל איז א מיידל, ניט קיין אלמאָנע, ליצע. — געוויינטלעך, — זאָגט ער, — א מיידל איז א מיידל, ניט קיין אלמאָנע, אָט דערפאר טאקע באדארף מען, זאָגט ער, באצייטנס דערפון ריידן, מאכמעס האלבאָשע,³ פארשטייט איר, דאָס-יענעך לאָקש-בוידעם-ציבעלע. און דערוויילע, זאָגט ער, לאָמיר, רעב טעווייע, נעמען צו קאפעלעך לעכאָם, הא, צי נין?⁴ — מאכ-טייסע, — זאָג איך, — פארוואָס ניט? וואָס קער זיך אָן שאלעם-צו מאכלויקעס?⁴ — ווי זאָגט ער: אָדאָם איז א מענטש און בראָנפן איז בראָנפן. ס'איז פאראן, זאָג איך, בא אונדז א געמאָרע... און האק אים אריין א געמאָרע, איינע און די אנדערע, א נעכטיקער טאָג, פון שיר-האשירים און פון כאדגאדיע...

בעקיצער, מיר האָבן איינגענומען דעם ביטערן טראָפן, ככתוב — ווי גאָט האָט געבאָטן! די קארנאָסע האט דערוויילע געבראכט צו טראָגן דעם סאמאָוואר, און מיר האָבן געמאכט צו גלעזעלעך פונש, פארבראכט גאָר פריינטלעך, געווינטשעוועט, געשמועסט, געפלאפלט אלץ פונעם שידעך. — איר ווייסט דען, רעב לייזער-וואָלף, — זאָג איך, — וואָס פאר א בארליאנט דאָס איז? — איך ווייס, — זאָגט ער, — גלייבט מיר, אז איך ווייס; איך זאָל ניט וויסן, זאָגט ער, וואָלט איך גאָרניט גערעדט! און מיר ריידן אזוי ביידע אייניגעס. איך שרייב: א בארליאנט, א דימענט! איר זאָלט גאָר וויסן, ווי אזוי זי צו שאנעווען, ניט ארויסבאווייזן דעם קאצעו... און ער: „האָט קיין מוירע ניט, רעב טעווייע; וואָס זי וועט עסן בא מיר אינדער-וואָכן, האָט זי בא אייך ניט געגעסן אום יאָנטעו...“ — עט, זאָג

1) מִן צֵדֶק, obstacle, hindrance 20

2) over, concret

3) עֵצִים - clothing

4) חֲדָתוֹת - division of opinion

איך, עסן איז אויך אן אייסעק? דער נאָגיד, זאָג איך, עסט ניט קיין רענדלעך, דער אָרעמאן עסט ניט קיין שטיינער; איר זענט א פראָסטער מענטש, זאָג איך, פארשטייט איר ניט, ווי צו שאצן איר בערעשאפט. איר כאלע באקן, אירע פיש, רעב לייזער-וואָלף, אירע פיש! מע באדארף, זאָג איך, האָבן א זכיע... און ער ווידער: „רעב טעווע, איר זענט, איר זאָלט מיר מויכל זיין, שוין אויס-געוועפט, רעב טעווע, איר קענט ניט קיין מענטשן, רעב טעווע, איר קענט מיך ניט!“... און איך ווידער: אף איין וואָג גאָלד, און אף דער אנדערער צייטלען. הערט איר, רעב לייזער-וואָלף איר זאָלט אפילע פארמאָגן אייערע, זאָג איך, רייש אלאָפּיס, זענט איר אויך ניט ווערט איר פיאטע!.. און ער ווידער: גלייבט-זשע מיר, רעב טעווע, איר זענט א גרויסער נאר, כאָטש איר זענט עלטער פון מיר!“...

בעקיצער, מיר האָבן, אפאָנעס, אוועקגעשריגן אָט-אזוי-אָ א היפשע וויילע און זענען געוואָרן רעכט מעווסעמדיק, וואָרום אז איך בין געקומען אהיים, איז שוין געווען שפעטלעך אין דער נאכט, און די פיס זענען מיר געווען ווי געפענטעט... מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, האָט אָבער באלד דערקענט אין מיר, אז איך בין פארקנאקט, און האָט מיר געגעבן א וויסטן פעטשאטעק, ווי איך בין ווערט.

— שא, בייער זיך ניט, גאָלדע! — זאָג איך צו איר גאנץ פריילעך, און עס גלוסט זיך מיר אוז גיין טאנצן. — שריי ניט, נעשאַמע מינע, עס קומט אונדז — מאזלטאָו! — „מאזלטאָו? א וויס-טער מאזלטאָו, — זאָגט זי, — האָסט שוין פארזינדיקט די מאורע בעהיימע, לייזער-וואָלפן זי פארקויפט?“ — נאָך ערגער! — זאָג איך. — „אויסגעביטן, — זאָגט זי, — אף אן אנדערער אָפגענארט לייזער-וואָלפן, א ראכמאָנעס נעבעך?“ — נאָך ערגער! — זאָג איך. — „נו, רייד שוין, — זאָגט זי, — ווערטער, קוק אָן, ווי מע בא-דארף בא אים קויפן א וואָרט!“ — מאזלטאָו דיר, גאָלדע, זאָג איך נאָכאמאָל, מאזלטאָו אונדז ביידן, אונדזער צייטל איז א קאלע געוואָרן! — „אויב אזוי, — זאָגט זי, — ביסטו דאָך טאקע גוט פארקלאפט, גאָרניט אף קאטאָוועס, רעדסט פונעם וועג! האָסט, אפאָנעס, געמאכט, זאָגט זי, א רעכטע קויסע?“ — א קויסע, — זאָג

איך, — האָבן מיר מיט לייזער-וואָלפן געמאכט, און צו גלעולעך פונש האָבן מיר מיט לייזער-וואָלפן גענומען, נאָר בא די געדאנ-קען, זאָג איך, בין איך נאָך. הייני זיי וויסן, גאָלדע ברודער, אז אונדזער צייטל איז אין א גוטער, א מאולדיקער שאַ א קאלע געוואָרן פאר אים אליין. פאר לייזער-וואָלפן!

און איך האָב איר איבערגעגעבן די גאנצע מיסע פון אָנהייב ביזן סאָף, ווי אזוי און וואָס און ווען און פון אלץ, וואָס מיר האָבן גערעדט, ניט דורכגעלאָזט קיין האָר אפילע. — הערסטו, טעווייע, — זאָגט צו מיר מיין ווייב, — גאָט זאָל מיר טאקע אזוי העלפן, ווו איך וועל מיך קערן און ווענדן, זאָגט זי, ווי דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, אז דאָס, וואָס לייזער-וואָלף האָט דיך גערופן, איז ניט אומזיסט. נאָר וואָס-זשעדען? איך האָב מוירע געהאט דערפון צו טראכטן, טאָמער, כאָלילע, לאָזט זיך אויס א בוידעם. איך דאנק דיר, גאָטעניו, זאָגט זי, איך דאנק דיר, הארצע-דיקער פאָטער געטרײער, סע זאָל טאקע נאָר זיין אין א גוטער שאַ, א מאולדיקער, זי זאָל זיך עלטערן מיט אים אין אוישער און אין קאָוועד, וואָרום פרומע-סאָרע, זאָל זיין אָפגעשיידט פון מיר, האָט געהאט בא אים עפעס ניט אזא גוטע וועלט; זי איז, זאָל זי מיר מויכל זיין, ניט אקעגן נאכט דערמאָנענדיק, געווען א יידענע אן איינגעגעסענע, ניט געקאָנט אויסקומען מיט קיינעם, גאָר ניט דאָס, וואָס אונדזער צייטל, איר צו לענגערע יאָר. אדאנק דיר, א דאנק דיר, גאָטעניו! נו, טעווייע, זאָגט זי, וואָס האָב איך דיר געזאָגט, דו לעקעש איינער? באדארף זיך א מענטש זאָרגן? אז ס'איז באשערט, זאָגט זי, קומט דאָס אליין אין שטוב אריין... — דאָס אוואדע, זאָג איך, ס'איז דאָך א בעפייירעשער פאָסעק... — וואָס טויג מיר דיין פאָסעק, זאָגט זי, מע באדארף זען גרייטן זיך צו דער כאסענע; קוידעמקאָל אויסרעכענען, זאָגט זי, לייזער-וואָלפן א צעטל, וואָס צייטל באדארף האָבן צו דער כאסענע; מיילע, פון פאָוילע, זאָגט זי, איז ניטאָ וואָס צו ריידן. זי האָט נאָך ניט קיין פאָדעם גרעט, זאָלסט זאָגן — א פאָר זאָקן אפילע. היינט, זאָגט זי, מאלבושים — איינס א זיידנס צו דער כופע און איינס א וואָלנס אף זומער, דאָס אנדערע אף ווינטער, און פלא-טיעס א פאָר, און קליידלעך אונטערשטע, און מאנטלען, זאָגט זי,

ויל איך, זי זאל האָבן צוויי; איינעם א בורנעס מיט קעץ אף אינדער-
וואַכן, און איינעם א גוטן מיט שליאמעס אף שאבעס; היינט עפעס
שטיוועלעך, מיט קולקעס, שטאליקעלע, א גאַרסעט, הענטשקעלעך,
נאַזטיכלעך, א זאַנטיקל און די איבעריקע זאכן דאָרטן, וואָס א מיידל
באדארף האָבן היינטיקע צייטן... — ווי קומט דאָס צו דיר, זאָג
איך, גאָלדע סערצע, דו זאָלסט גאָר וויסן פון אוועלכע שמאַכטע-
ליאקעס? — וואָס איז? זאָגט זי, איך בין ניט געווען צווישן
מענטשן? צי איך האָב עפשער ניט געזען בא אונדז אין קאסרי-
לעווקע, ווי אזוי מע גייט אָנגעטאָן בא לייט? דו, זאָגט זי, לאַז
מיך, איך וועל שוין אליין אלצדינג מיט אים ריידן; לייזער-וואָלף,
זאָגט זי, איז, נישקאַשע, א ייִד א נאָגיד, ער וועט מיסטאמע
אליין אויך ניט וועלן, אז די גאנצע וועלט זאל האָבן מיט אים צו טאָן;
אז מע עסט כאזער, זאָל כאַטש רינען איבער דער באַרד...
בעקיצער, מיר האָבן אזוי אוועקגערעדט ביזן ווייטן טאָג
אריין. — נעם צונויף, זאָג איך, מײַן ווייב, דאָס ביסל קעז און
פוטער און לאַמיר פאָרן דערווייל קיין בויבעריק; עס איז
טאקע אלצדינג שיין און פּיין ארום און ארום, נאָר דאָס געשעפט,
זאָג איך, קאָן מען ניט פארבייגן אף א זייט, ווי שטייט דאָרטן:
די וועלט איז אויך א וועלט. און גאנץ פרי, עס איז נאָך געווען
טונקל, האָב איך איינגעשפאנט דאָס פערד-און-וועגעלע און בין
אוועק קיין בויבעריק. געקומען קיין בויבעריק אפן מארק — אהא!
(ס'איז דען פאראן א סאָד בא ייִדן?) מע ווייסט שוין אלצדינג
און מע שטעקט אָפּ מאזלטאָו פון אלע זייטן: מאזלטאָו אייך,
רעב טעוויע, ווען האָבן מיר, אימירצעשעם, א כאסענע? — מיט
מאזל זאָלט איר, זאָג איך, לעבן, עס קומט אויס, ווי מע זאָגט:
דער טאטע איז נאָך גאָר ניט געבאָרן געוואָרן, איז שוין דער זון
אויסגעוואקסן אפן דאך... — בלאָטע, זאָגן זיי, עס וועט אייך גאָר-
ניט העלפן רעב טעוויע, מאשקע מוזט איר שטעלן; קענענאָרע
אזא גליק, א שמאלץ-גרוב! — די שמאלץ רינט אויס, זאָג
איך, די גרוב בלייבט איבער. נאָר פונדעסטוועגן, זאָג איך, קאָן
מען קיין כאזער ניט זיין און פון כעוורע ניט אָפּשטיין. אָט פאר-
טיק איך מיך אָפּ מיט אלע מיינע יעהוּפעצער באלעבאטיס, זאָג
איך, וועט זיין א גלעזל מאשקע און פארבייסן, כײַ-געלעבט

און אן עק, דאָס הייסט: צהלה ושמחה⁸) — הוליע קאפצן! ..
 בעקיצער, אָפּגעפארטיקט זיך מיט מיין מיסכער, גיך און געש-
 ווינד, ווי געוויינטלעך, האָב איך גענומען מיט גוטע ברידער צו
 ביסלעך לעכאָים, צוגעווינטשעוועט זיך איינער דעם אנדערן, ווי
 עס געהער צו זיין, און איך האָב מיך אופגעזעצט און בין אוועק
 אהיים לעבעדיק — פריילעך, גאָר בעגילופן. פאָרנדיק אזוי אין
 וואלד, זומער־לעבן, די זון באַקט, נאָר פון ביידע זינטן וואלד
 דער שאַטן פון ביימער, דער רייַעך פון די סאָסנעס, מעכני־
 נעפאָשעס. צי איך מיך אויס ווי א גראַף אין וועגעלע, לאָז נאָך
 מיין כעוורעמאן די לייצעס: גיי שוין, זאָג איך צו אים, זיי
 מויכל, אליין, דער וועג דארף דיר שוין זיין באַקאנט, — און
 אליין צעלאָז איך מיך אף א קאָל און זינג מיר א ניגנדל. אפן
 האַרצן איז עפעס יאָנטעוודיק; עס זינגט זיך שטיקלעך פון יאָמים
 ניראָים: „ויאתיו, וכל מאמינים שהוא“ און פון „הללו“⁹). איך
 קוק מיר אהין ארום, אין הימל ארײַן, און די געדאנקען — מאכשאַ-
 וועס פלאַנטערן זיך דאָ, אף דער ערד...

פלוצים צעלאָזט זיך דאָס פערדל מייןס אראָפּ א באַרג, און
 איידער איך הייב אוף דעם קאָפּ א קוק טאָן, וווּ איך בין אין
 דער וועלט, ליג איך שוין אף דער ערד מיט אלע ליידיקע טעפ־
 לעך און קריגלעך, און דאָס וועגעלע אף מיר! קאם מיט צאָרעס,
 מיט ליידין ארויסגעקאראטשקעט זיך, און אופגעשטאנען א צעב־
 ראַכענער, א צעהארגעטער, לאָז איך אויס מיין ביטער האַרץ צום
 פערדל. — איינגעזונקען זאָלסטו ווערן! ווער האָט דיך געבעטן,
 שלימאזל, באווייזן א בעריעשאפט, אז דו קאָנסט לויפן באַרג־
 אראָפּ? האָסט דאָך מיך שיר, זאָג איך, אומגליקלעך געמאכט, דו
 אשמעדיי! און איך האָב אים איינגעטיילט, וויפל ס'איז אין אים
 ארײַן. מיין באַכער האָט, אפאָנעם, אליין פארשטאנען, אז ער האָט
 דאָ פארשטיפט א מעסע מיִסע, געשטאנען אראָפּגעלאָזט די מאָר־
 דע, כאָטש מעלך אים אויס. — כאַפט דיך דער וואַנטמאכער, — זאָג
 איך צו אים, און מאַך צורעכט דאָס וועגעלע, נעם צו־
 נויף די קיילים און הלך לעולמו¹⁰) — פאָר ווייטער. ניט
 קיין גוטער סימען, זאָג איך צו זיך אליין; איך האָב מוירע, צי
 עס האָט זיך ניט געטראָפן אין דערהיים עפעס א נײַער אומגליק?...

קאכאווע. איך פאָר אַרָאָפּ נאָך א וויאָרסט צוויי, שוין ניט
ווייט פון דערהיים, דערזע איך, אין מיטן שליאך גייט גלייך
אַקעגן מיר א מענטש אין געשטאלט פון א נעקייזע. איך פאָר
צו נעענטער, קוק מיך אַיַן: צייטל!... איך ווייס ניט פארוואָס,
נאָר עס האָט זיך מיר אָפּגעריסן אין האַרצן, אז איך האָב זי
דערזען. איך שפּרינג אַרָאָפּ פונעם וואָגן: — צייטל, ס'איז דו? וואָס
טוסטו דאָ? פאלט זי מיר ניט אפן האַלדז מיט א געוויינן? —
גאָט איז מיט דיר, — זאָג איך, — טאָכטער מינע, וואָס וויינסטו?
„אוי, זאָגט זי — טאטע, טאטע!“... און באוואַשט זיך מיט טרערן. עס
איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן און פארקלעמט באַם
האַרצן. — וואָס איז דיר, טאָכטער, זאָג מיר, וואָס איז דיר גע-
שען? — זאָג איך צו איר און נעם זי ארום, גלעט זי, האַלדז זי,
קוש זי, און זי אין איין קאָל: „טאטע, טאטע, האַרציקער געט-
רייער, זאָגט זי, דעם דריטן טאָג א שטיקל ברויט, האָב ראַכמאַ-
נעס, זאָגט זי, אף מינע יונגע יאָר!“... און פארגייט זיך פאר
געוויינן, קאָן מער קיין וואָרט ניט ארויסריידן. אז אָך און וויי
איז מיר, טראַכט איך, איך שטויס מיך שוין, וואָס דאָ איז! דער
רועך האָט מיך אוועקגעטראָגן קיין בויבעריק! — וואָס באַדאַרף
מען וויינען, זאָג איך צו איר און גלעט זי באַם קאָפּ, נאַרעלע,
וואָס באַדאַרף מען וויינען? מימאָנעפּשעך, זאָג איך, ניין איז ניין,
מע וועט דיר מיט גוואַלד, כּאַלילע, קיינער ניט אָנהענגען א לונג
און לעבער אף דער נאָז. מיר האָבן, זאָג איך, געמיינט דײַן טויווע
טאַקע, געוואָלט ווי צום בעסטן. עלע ס'איז דיר ניט צום האַרצן,
וואָס זאָל מען טאָן? מיסטאַמע, זאָג איך, איז ניט באַשערט... —
„אַדאַנק דיר, זאָגט זי, טאטע, לאַנג לעבן זאָלסטו.“ — און פאלט
מיר ווידער אפן האַלדז און הייבט ווידער אָן צו קושן מיך און
וויינען, גיסן מיט טרערן. — אָבער לאָז שוין זײַן גענוג געוויינט,
זאָג איך, הכל הבל (1) — קרעפלעך עסן קאָן אויך נימעס ווערן;
קריך, זאָג איך, אין וואָגן אַרײַן און לאָמיר פאָרן אהיים,
די מאַמע, זאָג איך, וועט דאָרטן איבערטראַכטן מייעדייע
וואָס!

בעקיצער, מיר האָבן זיך ביידע אַרײַנגעזעצט אין וואָגן אַרײַן,
און איך האָב אָנגעהויבן אַיַנצושטילן זי מיט רייד, אהין, אהער.

די מײַסע דערפון. זאָג איך, איז דאָך אזוי; מיר האָבן, זאָג איך, דערבײַ, כאָלילע, קיין שום שלעכטע מאכשאַווע ניט געהאט; גאָט איז יעדײַע דעם עמעס, מיר האָבן געוואָלט, ווי זאָגט ער, לעייסצאַרע באוואָרענען א קינד; איי, עס לאָזט זיך ניט, מיס-טאָמע, זאָג איך, הייסט גאָט אזוי; ניט באשערט, זאָג איך, דיר, טאָכטער מײַנע, קומען אפן גרייטן, ווערן א באלעבאָסטע אף אלדאָס גוטס, און אונדז א שטיקל נאכעס דערלעבן, זאָג איך, אף די עלטערע יאָרן, פאר אונדזער האָרעוואניע, זאָג איך, טאָג ווי נאכט אין דער טאטשקע איינגעשפאנט, קיין גוטע מינוט, נאָר דאלעס, נאָר דאכקעס, נאָר שלים-שלימאזל ארום און ארום!...—אוי, טאטע, זאָגט זי צו מיר ווידער מיט א געוויין. איך וועל מיך שטעלן, זאָגט זי, פאר א דינסט, ליים וועל איך טראָגן, ערד וועל איך גראָבן!...— וואָס וויינסטו, נאריש מיידל, זאָג איך צו איר, איך זאָג דיר דען עפעס, נארעלע? צי איך האָב טײַנעס צו דיר? גלאט, זאָג איך, ס'איז ביטער און פינצ-טער, רייד איך מיר אויס דאָס הארץ, שמועס איך מיך אויס מיט אים, מיטן ריבוניגעשעלילעם, ווי אזוי ער פירט מיט מיר; ער איז, זאָג איך, אן אָב הרחמן¹², האָט ראכמאָנעס אף מיר, פײַנט זיך אויס קעגן מיר, זאָל ניט שטראָפן פאר די רייד, זאָג איך, רעכנט זיך, ווי מיט א טאטן. און גיי שרײַ כײַ-וועקניעם! נאָר מיסטאָמע, זאָג איך, באדארף אזוי צו זײַן; ער איז אויבן איינ-דערהייך, זאָג איך, און מיר זענען דאָ, אין דער ערד, טיף, טיף אין דער ערד, מוזן מיר זאָגן, אז ער איז גערעכט, און זײַן מישפעט איז גערעכט. וואָרום אז מיר זאָלן וועלן שמועסן טאקע דאָס אייגענע ווידער צוריק, בין איך דען ניט קיין גרויסער נאר? וואָס שרײַ איך? וואָס פילדער איך? וואָס הייסט, זאָג איך, איך, קליין ווערימל, וואָס פויזשע ארום דאָ אף דער ערד, וואָס א מינדסט ווינטעלע, אז גאָט וויל נאָר, מאכט פון מיר א טעל אוילעם, אין איין קעהערעפאין, שטעל איך מיך ארויס מיט מײַן נארישן סייכל און וויל אים זאָגן דײַעס, ווי אזוי צו פירן דאָס וועלטל זײַנס? מיסטאָמע, אז ער הייסט אזוי, באדארף זײַן אזוי, וואָס העלפט דאָ טײַנעס? פערציק טעג, זאָג איך, אזוי שטייט געשריבן בא אונדז אין די הייליקע ספאָרים, פערציק טעג פאר

דעם, איידער דאָס קינד ווערט באשאפן בא דער מוטער אין בויך, קומט א מאלעך און שרייט אויס: בת פלוני לפלוני, לאָז טעויעס טאַכטער נעמען געצל בען זאָרעכן, און לייזער-וואָלף דער קאצעוו לאָז מויכל זיין פאָרן ערגעץ אנדערש זוכן זיך זיין גלייכן, זיינס וועט אים ניט אנטלויפן, און דיר, זאָג איך, לאָז גאָט צושיקן דיין זיוועג, נאָר עפעס א רעכטס, און וואָס צום גיכסטן. צאָמין, כּן יהי רצון! — זאָג איך, די מאמע זאָל כאָטש אזוי ניט שרייען, איך וועל שוין פון איר כאפן א גוטן פּסאק!..

בעקיצער, מיר זענען געקומען אהיים, אויסגעשפּאנט דאָס פּערדל און אוועקגעזעצט זיך בא דער שטוב אפן גראָז עפעס צוטראכטן אן אייצע, אויסקלערן פאר מיין ווייב א מיסע פון טויזנט-איין-נאכט, אבי ארויס פון א צאָרע. פארנאכטלעך, די זון זעצט זיך; זומער-לעבן, די זשאבעס פונדערווייטן קוואקען; דאָס פּערדל, געפענטעט אף צוויי פיס, שטשיפעט גראָז; די בעהיימע-לעך, נאָר וואָס געקומען פון דער טשערעדע, שטייען איבער די ציבערס און ווארטן, מע זאָל זיי אויסמעלקן, ארום און ארום דאָס גראָז שמעקט — נאָר א גאניידן!

איך זיך מיר אזוי און באטראכט דאָס אלצדינג און קלער מיר בעשאס-מיסע, ווי קלוג דער ריבוינעשעלויילעם האָט דאָס באשאפן דאָס וועלטל זיינס, אזוי אז איטלעכס באשעפעניש, פונעם מענטשן ביז לעהאוודל א בעהיימע, זאָל זיך פארדינען זיין ברויט — אומזיסט איז ניטאָ! דו, בעהיימע, ווילסט זיך פרעסן — גיי מעלק זיך, גיב מילך, זיי מעפארנעס א ייד מיט ווייב און קינדערלעך! דו, פּערדל, ווילסט קניען — לויף אלעמאָל הין און צוריק מיט די טעפלעך קיין בויבעריק! און דאָס גלייכן דו, מענטש, לעהאוודל, ווילסט א שטיקל ברויט — גיי האָרעווע, מעלק די בעהיימעס, טראָג זיך מיט די קריגלעך, שלאָג פוטער, מאך קעז, שפּאן דאָס פּערדל און שלעפּ זיך אלע פרימאָרגן קיין בוי-בעריק אף די דאטשעס, נייג זיך און בוק זיך צו די יעהופּעצער גווירם, שמייכל צו זיי, כאנפע זיי, קריך זיי איטלעכן באזונדער אין דער נעשאַמע ארין, גיב אכטונג, זיי זאָלן זיין צופרידן, כאָלילע ניט אָנרירן זיי אין קאָוועד!.. איי, בלייבט דאָך א קאשע: מא נישטאנע? — ווו שטייט דאָס געשריבן, אז טעויע באדארף

האַרעווען פון זייערטוועגן, אופשטיין גאנצפרי, ווען גאַט אליין
 שלאָפט נאָך, — וואָס איז? ביכדיי זיי זאָלן האָבן פֿונקט צו דער
 קאווע א פריש שטיקל קעז און פוטער? ווו שטייט דאָס געשריבן,
 אז איך בין מעכויעוו אויסגעריסן ווערן צוליב א שייטערן קרופֿ-
 ניק, א קוליש מיט גרויפן, און זיי, די יעהופעצער גווירים,
 באדארפן אויסרוען די ביינער אף די דאטשעס, ניט טאָן קיין
 האנט אין קאלט וואסער און עסן דאפקע געבראַטענע קאטשקע-
 לעך, און דאפקע גוטע קנישעס, בלינצעס מיט ווערטוטן?
 בין איך דען ניט אזא ייד, ווי זיי? וואָלט דען ניט געווען
 קיין יוישער, כ'לעבן, אז טעויע זאָל זיך אוועקזעצן כאָטש איין
 זומער אף א דאטשע? איי, ווו וועט מען נעמען קעז און פוטער?
 ווער וועט מעלקן די בעהיימעס? טאקע זיי, די יעהופעצער
 סטיקראטן, מיין איך... און איך צעלאך מיך אליין פון אזא מעשו-
 גענעם געדאנק, ווי זאָגט די וועלט א ווערטל: אז גאַט זאָל
 האָרן די נאראַנים, וואָלט די וועלט געהאט אן אנדער פאָנעם...
 — „א גוטן אָוונט, רַעב טעויע!“ — הער איך עמעצער רופט
 מיך אָן באם נאָמען, איך דריי מיך אויס און טו א קוק — א
 באקאנטער: מאָטל קאמויל, א שניידער-יונג פון אנאטעווקע. —
 באַרוך האבאָ, זאָג איך, סקאַצ-קומט, מע זאָל דערמאָנען מאָשעכען.
 זיין, מאָטל, אף גאַטס ערד, זאָג איך, ווי קומסטו פלוצים
 אהער? — „ווי איך קום? מיט די פיס“, — מאכט ער צו מיר און
 זעצט זיך אוועק נעפן מיר אפן גראָז און קוקט אהין, ווו מינע
 מיידלעך דרייען זיך ארום מיט די טעפלעך און מיט די קריג-
 לעך. — „איך קלייב מיך שוין לאנג צו אייך, רעב טעויע, מאכט
 ער צו מיר, נאָר איך האָב אלץ קיין צייט ניט. איין שטיקל
 ארבעט ארויסגעלאָזט, דאָס אנדערע גענומען. איך בין מיר היינט
 אליין פאר זיך א שניידער. ארבעט איז פאראן, באַרעכאשעס,
 גענוג. אלע שניידער זענען פארוואָרפן מיט ארבעט. ס'איז בא
 אונדז מעשעך א זומער פון כאסענעס: בערל פאָנפאטש מאכט
 כאסענע; יאָסל שייגעץ מאכט כאסענע; מענדל זאָקע מאכט
 כאסענע; יאנקל פיסקאטש מאכט כאסענע; מוישע גאָרגל מאכט
 כאסענע; מייער קראָפעווע מאכט כאסענע, כאים לאָשעק מאכט
 כאסענע; און אפילע טריהובעכע די אלמאָנע מאכט אויך

כאסענע! — די גאנצע וועלט, זאָג איך, מאכט כאסענע, נאָר איך
 איינער האלט נאָך ניט דערביי; מיסטאָמע בין איך ניט ווערט
 בא גאָט... „ניין, — מאכט ער צו מיר און קוקט אהין, ווו די מייד-
 לעך זענען, — איר האָט א טאָעס, רעב טעויע; איר זאָלט וועלן,
 וואָלט איר אויך געהאלטן איצט בא כאסענע מאכן, עס ווענדט
 זיך נאָר אָן אייך... — דעהינע, זאָג איך, ווי ארום? עפשער
 מיינסטו א שידעך פאר מיין צייטלעך? — „ווי געמאָסטן!“ — מאכט
 ער צו מיר. — כאָטש עפעס א רעכטן שידעך? — זאָג איך און
 טראכט מיר בעשאס־מייסע: עס וועט זיין שיין, טאָמער מיינט
 ער לייזער-וואָלף דעם קאצעוו!... — „טשאקנדיק און קנאקנדיק!“ —
 ענטפערט ער מיר אף שניידער־לאָשן און קוקט אלץ אהין, ווו די
 מיידלעך זענען. — פונוואנען, לעמאָשל, איז דער שידעך
 דינער, פרעג איך אים, פון וואָסערע קאנטן? אויב ער שמעקט
 מיט יאטקע, זאָג איך, וויל איך גאָר ניט הערן, ניט זען! — „כאס
 וועכאָלילע, זאָגט ער, ער הייבט ניט אָן צו שמעקן מיט יאטקע;
 איר קענט אים, רעב טעויע, זייער גוט!“... — איז דאָס כאָטש,
 זאָג איך, עפעס א גלייכע זאך? — „נאָך א מין גלייך, זאָגט ער,
 גלייך צו גלייך איז ניט גלייך! ס'איז, ווי מע זאָגט, אָגל וועעס-
 מאך (14) — צוגעשניטן און אופגענייט!“... — ווער־זשע איז דער
 שידעך, זאָג איך, לאָמיר האָרכן? — „ווער דער שידעך איז? —
 מאכט ער און קוקט אלץ אהין. — דער שידעך איז, פארשטייט
 איר מיך, רעב טעויע, טאקע איך אליין“...

ווי ער האָט דאָס מיר נאָר אויסגערעדט, אזוי בין איך אונ-
 טערגעשפרונגען, ווי אן אָפגעברייטער, פון דער ערד, און ער
 נאָך מיר, און אזוי זענען מיר געבליבן שטיין איינער אקעגן
 אנדערן, אָנגעדראָדלט, ווי די האָנען.

— צי דו ביסט מעשוגע געוואָרן, זאָג איך צו אים, צי דו
 ביסט גלאט אזוי אראָפ פונעם זינען? ביסט אליין דער שאדכן,
 אליין דער מעכטן און אליין דער כאָסן, דאָס הייסט, אן אייגענע
 כאסענע מיט אייגענע קלעזמער! איך האָב נאָך, זאָג איך, אזעל-
 כעס ניט געהערט אין ערגעץ, אז א באַכער זאָל זיך אליין ריידן
 א שידעך! — „דאָס וואָס איר זאָגט, רעב טעויע, מאכט ער צו מיר,
 אז איך בין מעשוגע, לאָזן אונדזערע סאָנים מעשוגע ווערן; איך

בין נאָך, מעגט איר מיר גלייבן, בא אלע געדאנקען; מע בא-
 דארף גאַרניט זײַן, זאָגט ער, מעשווע, אז מע זאָל וועלן אײַער
 צייטלען; א סימען האָט איר, אז לייזער-וואָלף, וואָס איז דער
 גרעסטער גוויר בא אונדז אין שטאָט, האָט זי געוואָלט נעמען
 ווי זי שטייט און גייט... איר מיינט, ס'איז א סאָד? דאָס גאנצע
 שטעטל ווייסט שוין!.. און דאָס, וואָס איר זאָגט, אליין, אָן א
 שאדכן, איז מיר א כידעש, זאָגט ער, אף אײַך; איר זענט דאָך,
 רעב טעוויע, עפעס יאָ א ייד, וואָס קאטאָרע קיין פינגער אין
 מויל באדארף מען אײַך ניט אריינלייגן, איר וועט אָפּבײַסן.. נאָר
 וואָס טויג לאנגע שמועסן? די מיסע פון דער געשיכטע, זאָגט
 ער, איז אזוי: איך און אײַער טאָכטער צייטל האָבן זיך געגעבן
 דאָס וואָרט שוין לאנג, שוין העכער א יאָר, אז מיר זאָלן זיך
 נעמען"...

א מעסער אין הארצן ווען עמעצער זעצט מיר אריין, וואָלט
 מיר געווען אסאך מער ניכע, ווי דידאָזיקע ווערטער: ערשטנס,
 ווי קומט ער, מאָטל שניידער, צו טעווען פאר אן איידעם?
 וועהאשיניס, וואָס איז דאָס פאר דיבורים: זיי האָבן זיך
 געגעבן דאָס וואָרט, אז זיי זאָלן זיך נעמען?
 — נו, און ווי בין איך? — רוף איך מיך אָן צו אים. — עפעס
 האָב איך אויך א שטיקל דייע צו זאָגן אף מיין קינד, צי מיך
 פרעגט מען שוין מער ניט? — "כאס וועכאַלילע, מאכט ער, דערוף
 בין איך דאָך טאקע געקומען צו אײַך איבעריידן. אזוי ווי איך
 האָב דערהערט, אז לייזער-וואָלף שאדכנט זיך צו אײַער טאָכ-
 טער, וואָס קאטאָרע שוין העכער א יאָר, אז איך האָב זי ליב..."
 — ס'א מאָשל, זאָג איך, אז טעוויע האָט א טאָכטער צייטל, און
 דו הייסט מאָטל קאמזויל און ביסט א שניידער, היינט וואָס
 האָסטו צו איר, דו זאָלסט זי פיינט האָבן?.. — "ניין, מאכט ער
 ניט דאָס מיין איך, איך מיין גאָר עפעס אנדערש, איך האָב אײַך
 געוואָלט דערציילן, אז איך האָב ליב אײַער טאָכטער, און אײַער
 טאָכטער האָט מיך ליב, שוין העכער א יאָר, זיך געגעבן דאָס
 וואָרט, מיר זאָלן זיך נעמען. האָב איך, זאָגט ער, עטלעכע מאָל
 געוואָלט זײַן בא אײַך איבעריידן, נאָר אלץ אָפּגעלייגט אף שפּע-
 טער, ביז איך וועל מיר צונויפּשלאָגן עטלעכע קערבלעך אף א

מאשין, און נאָכדעם ערשט אויסקליידן זיך, ווי עס געהער צו זיין, וואָרום א ליאדע באַכערל היינטיקע צייטן האָט צוויי קאָס-טיומען מיט עטלעכע קאמוזילן"... — טפו זאָלט איר ווערן, מאַך איך צו אים, מיט איינער קינדערשן סייכל! און וואָס וועט איר טון נאָך דער כאסענע — פארווארפן די ציין אף די בענטאנעס, צי דו וועסט האָדעווען דיין ווייב מיט קאמוזילן?.. — „ע, מאכט ער צו מיר, אף אייך איז מיר, רעב טעוויע, א כידעש, איר זאָלט אזעלכעס זאָגן! איך מיינ, אז איר האָט כאסענע געהאט, האָט איר, דאכט מיר, קיין אייגענעם מויער נאָך ניט געהאט, פונד-דעסטוועגן זעט איר דאָך... מימאָנעפּשער, וואָס עס וועט זיין מיט קאָל ייסראָעל וועט זיין מיט רעב ייסראָעל... היינט בין איך דאָך א שטיקל באלמעלאַכע אויך..."

בעקיצער, וואָס זאָל איך דאָ אייך לאנג מאריך זיין? ער האָט מיך איבערגעדעט, וואָרום — לעמֶי זאָלן מיר זיך נארן, ווי אזוי האָבן אלע יידישע קינדער כאסענע? אז מע זאָל וועלן קוקן אף די זאכן, וואָלט אונדזער גראד קיינמאָל ניט באדארפט כאסענע האָבן... איין זאך האָט מיר נאָר פארדראָסן און האָב דאָס ניט געקאָנט פארשטיין בעשומיפן: וואָס הייסט, זיי אליין האָב זיך געגעבן דאָס וואָרט? וואָס איז דאָס פאר א וועלט געוואָרן? א באַכער באגעגנט זיך מיט א מיידל און זאָגט צו איר: לאַ מיר זיך געבן דאָס וואָרט, אז מיר זאָלן זיך נעמען... עפעס גלאט העפקער ציבעלעס!.. נאָר אז איך האָב א קוק געטון אף מיין מאָטלען, ווי ער שטייט זיך אזוי, דעם קאָפּ אראָפּגע-לאָזט, ווי א זינדיקער מענטש, מיינט דאָס גאנץ ערנסט, אָן שום כאַכמעס דערפֿיין צו האָבן, האָב איך מיך מעיאשעוו געווען: לאַמיר זיך נאָר גוט בארעכענען טאקע דאָס אייגענע ווידער צוריק. וואָס ברעקל איך מיך אזוי און וואָס מאַך איך דאָ אַנשטעלן? דער גרויסער מעיוכעס וואָס איך בין, רעב צאָצעלעס אן אייניקל, צי די גוומעס נאדן, וואָס איך גיב מיין טאָכטער, צי די האלבאַשע אירע, משטיינס געזאָגט?.. מאָטל קאמוזיל איז טאקע א שניידער, ער איז אָבער א גאנץ פֿיין באַכערל, אן ארבעט-יונג, קאָן געבן א ווייב ברויט, און דערצו נאָך אן ערלעך יינגל אויך, היינט וואָס האָב איך צו אים? — טעוויע, זאָ איך צו מיר אליין, מאַך

ניט קיין פוילע טנועס און זאָג „באַס“, ווי אין פּאָסעק שטייט:
סלחתי כדברך (16) — לאָז זיין מיט גליק!..

יָאָ, וואָס טוט מען אָבער מיט מיין אלטער? איך וועל דאָך
פון איר האָבן אָף שיסל און אָף טעלער! ווי אזוי פירט מען זי
ארוף, אז עס זאָל בא איר ווערן רעכט?..

— ווייסטו גאָר וואָס, מאָטל? — רוף איך מיך אָן צו מיין
כאַסן, — דו גיי דיר אהיים, איך וועל מיר דאָ דערווייל צורעכט
מאכן אלץ, וואָס מע באדארף, איבערשמועסן מיט דעם, מיט
יענעם, ווי אין דער מעגילע שטייט: והשתיה כדת (18) — אלצדינג
דארף זיין באטראכט. און אימירצעשעם מאָרגן, אויב דו וועסט
ביז דעמאָלט קיין כאראָטע ניט האָבן, וועלן מיר זיך מיסטאָמע
זען... — „כאראָטע? — מאכט ער צו מיר. — איך וועל האָבן
כאראָטע? איך זאָל ניט דערלעבן אוועקגיין פון דעם אָרט, עס
זאָל פון מיר ווערן, זאָגט ער, א שטיין, א ביין!“... — צו וואָס
טויג דיר נאָך דאָס שווערן זיך, וואָס דו שווערסט זיך, זאָג איך
אים, אז איך גלייב דיר אָן א שוויצע? גיי געזונט, זאָג איך, און
א גוטע נאכט. און לאָזן זיך דיר כאָלעמען גוטע כאלוימעס...

און אליין לייג איך מיך אויך שלאָפן, נאָר עס נעמט מיך
ניט קיין שלאָף; דער קאָפּ ווערט מיר שיר ניט צעפאלן אָף
שטיקער, טראכטנדיק אזא פלאן און אזא פלאן, ביז איך בין
געפאלן אָף דעם רעכטן פלאן. וואָס־זשע איז דער פלאן? אָט
וועט איר הערן, ווי אזוי טעויע פאלט אָף א גלייכס!

בעקיצער, ארום האלבע נאכט, די גאנצע שטוב שלאָפט גע-
שמאק, דער כראָפעט, דער פּינפט, בין איך זיך מעיאשעוון און
הייב אָן צו שרײַען ניט מיט מיין קאָל: גוואלד! גוואלד!
גוואלד!.. ס'פארשטייט זיך, אז אָף מיין גוואלד האָט זיך די
גאנצע שטוב אופגעכאפט, און פריער פון אלעמען גאָלדע. — גאָס
איז מיט דיר, טעויע, מאכט זי צו מיר און טרייסרט מיך, שטיי
אָף, וואָס איז דיר אזעלכעס, וואָס גוואלדעוועסטו? — „איך עפן
אָף די אויגן, קוק מיך ארום קליימערשט אָף אלע זייטן און רוף
זיך אָן מיט א ציטערניש: — ווו איז זי ערגעץ? — ווער איז?
וועמען זוכסטו?“ — פרומע־סאָרען, זאָג איך, פרומע־סאָרע לייזער
וואָלפס איז דאָ נאָר וואָס געשטאנען... — „דו רעדסט פון היץ —

מאכט צו מיר מיין ווייב. — גאָט איז מיט דיר, טעווע! פרומע־
 סאַרע לייזער־וואָלפּס, זאָל זיין ווינט אָפּגעשיידט, איז שוין לאנג אָף
 דער עמעסער וועלט. — איך ווייס, — זאָג איך, — אז זי איז גע־
 שטאַרבן, נאָר זי איז אָבער פאַרט געווען נאָר וואָס, אָט־דאָ בא
 מיין בעט, גערעדט מיט מיר, זי האָט מיך אָנגענומען, זאָג איך,
 באַם גאַרגל, מיך געוואָלט וואַרגן! — „גאָט איז מיט דיר, טעווע,
 וואָס פּלאַפּלסטו? — מאכט צו מיר מיין ווייב. — עס האָט זיך דיר
 געקאָנט כּאָלעמען א כּאָלעם; שפּני אויס דרײַ מאָל און דערצייל
 מיר, וואָס האָט זיך דיר געכאָלעמט, וועל איך דיר אויסלייגן צו
 גוטן. — לאנג לעבן זאָלסטו, גאָלדע, מאך איך צו איר, וואָס דו
 האָסט מיך אופּגעמונטערט, ווען ניט, וואָלט איך פאר שרעק גע־
 קלאפּירט אפּן אָרט. גיב מיר, זאָג איך, א טרונק וואסער, וועל
 איך דיר דערציילן דעם כּאָלעם, וואָס האָט זיך מיר געכאָלעמט.
 נאָר בעטן וועל איך דיך, גאָלדע, זאָלסט זיך ניט שרעקן און
 ניט איבערקלערן, כּאָלילע, גאָט ווייס וואָס, וואָרום אין די הייליקע
 ספּאָרים בא אונדז שטייט געשריבן, אז נאָר דרײַ כּאלאַקים פון
 א כּאָלעם קאָן אמאָל מעקויעס ווערן, און דאָס איבעריקע איז
 בלאַטע, שקאָרים אוקוואַוים, ניט געשטויגן, ניט געפּלויגן...
 — קוידעמקאָל, זאָג איך, האָט זיך מיר געכאָלעמט, אז ס'איז
 בא אונדז א סימכע; איך ווייס ניט, צי א קנאסמאָל, צי א
 כאסענע. מענטשן אסאך, יידן און ווייבער, דער רעבע און דער
 שויכעט, היינט קלעזומער... דערוויייל עפנט זיך די טיר און עט
 קומט אריין דיין באָבע צייטל אַלעוואשאַלעם...

מיין ווייב האָט דערהערט די באָבע צייטל, איז זי שוין גע־
 וואָרן טויט ווי די וואנט און רופט זיך אָן צו מיר: „ווי אזוי
 איז זי אפּן פּאַנעם און אין וואָס איז זי אָנגעטאָן? — א פּאַנעם
 האָט זי, זאָג איך, אָף אלע אונדזערע סאָנים, געל אזוי ווי וואָס,
 און אָנגעטאָן, געוויינטלעך, אין ווייסן, אין טאכריכים... מאולטאָוו!
 מאכט צו מיר די באָבע צייטל. איך האָב נאכעס, וואָס איר האָט
 אויסגעקליבן פאר אייער צייטלעך, וואָס זי טראָגט מיין נאָמען,
 אזא פּיינעם כאָסן, א לייטישן; ער הייסט מאָטל קאמוזיל, נאָך
 מיין פעטער מאָרדכע, און כאָטש ער איז א שניידער, פונדעסט־
 וועגן איז ער זייער אן ערלעך קינד...“ פּונוואנען, רופט זיך אָן

גאָלדע, האָט זיך צו אונדו גענומען א שניידער? אין אונדער
מישפּאָכע, זאָגט זי, זענען פאראן מעלאמדים, כאַזאַנים, שאַמאַסיס,
קוואַרעס-יידן, און גלאַט אזוי אַרעמע לייט, נאָר ניט, כאַלילע,
קיין שניידער און ניט קיין שוּסטער... — שלאַג-זשע מיך ניט
איבער, גאָלדע, זאָג איך צו איר, מיסטאַמע ווייסט דיין באַבע
צייטל בעטער פון דיר... אז איך האָב דערהערט פון דער באַבע
צייטל אזא מין מאַזלטיאָוו, רוף איך מיך אָן צו איר: — וואָס
זאָגט איר עפעס, באַבעניו, אז צייטלס כאַסן הייסט מאַטל און
ער איז א שניידער, אז בעסאכאַקל הייסט ער לייזער-וואַלף און
ער איז גאָר א קאַצעוו?.. „ניין, רופט זיך אָן די באַבע צייטל
נאָכאַמאַל, ניין, טעויע, דיין צייטלס כאַסן הייסט טאַקע נאָר
מאַטל, ער איז א שניידער און מיט אים וועט זי זיך עלטערן,
אימירצעשעם, אין אוישער און אין קאָוועד... — רעכט, באַבעניו,
זאָג איך צו איר נאָכאַמאַל, וואָס-זשע טוט מען מיט לייזער-
וואַלפּן? סטייטש, איך האָב דאָך אים ערשט נעכטן געגעבן דאָס
וואָרט!..

איך האָב נאָר אויסגערעדט די דאָזיקע ווערטער, איך טו א
קוק, ניטאָ די באַבע צייטל! אף איר אַרט איז אויסגעוואקסן
פרומע-סאַרע לייזער-וואַלפּס און מאכט צו מיר קעהי לישנע:
„רעב טעויע! איך האָב אייך געהאַלטן טאַמיד פאר אן ערלעכן,
פאר א יידן מיט טוירע, סטייטש, ווי קומט דאָס, איר זאָלט
טון אזא זאַך, איר זאָלט וועלן, אז אייער טאַכטער זאָל מיך
יארשענען. זיצן אין מיין שטוב, האַלטן מינע שליסל, אָנטאָן
מיין מאַנטל, טראָגן מינע צירונג, מינע פערל?.. — וואָס בין
איך שולדיק, מאך איך צו איר, אייער לייזער-וואַלף האָט אזוי
געוואַלט... לייזער-וואַלף? — מאכט זי צו מיר. — לייזער-וואַלף וועט
האַבן א וויסטן סאַף, און אייער צייטל... א ראַכמאַנעס, נעבעך,
רעב טעויע, אף אייער טאַכטער: מער ווי דריי וואַכן וועט זי
מיט אים ניט לעבן; און אז עס וועט אייסיגין די דריי וואַכן,
וועל איך קומען צו איר באַנאַכט און וועל זי אָנעמען באַם
האַלדו אַט-אזוי-אַ...“ און מיט די ווערטער, זאָג איך, האָט מיך
פרומע-סאַרע אָנגענומען באַם גאַרגל און האָט מיך אָנגעהויבן צו
וואַרן אזוי, אז ווען ניט דו זאָלסט מיך געווען אפּזיעקן, וואַלט

איך שוין איצטער אָנגעשפארט ווייט ווייט!... — טפּר־טפּר־טפּו! — מאכט צו מיר מיין ווייב און שפּייט אויס דריי מאָל דריי. — אין טייך זאָל דאָס פאלן, אין דער ערד זאָל דאָס זינקען, אף בוידעמס זאָל דאָס קלעטערן, אין וואלד זאָל דאָס רוען, נאָר אונדז און אונדזערע קינדער זאָל דאָס ניט שאטן! א בייזער, א וויסטער, א סיגצטערער כאַלעם אף דעם קאצעווט קאָפּ און אף זיינע הענט און פיס! לאָז ער זיין די קאפּאַרע פאר מאַטל קאמווילס מינדסטן נאָגל, כאַטש ער איז א שניידער, וואָרום אז ער הייסט נאָך מיין פעטער מאָרדכע, איז ער געוויס ניט קיין געבאָרענער שניידער, און מיסטאַמע, אז די באַבע אָלעוואשאַלעם איז זיך מאטר־יעך פון יענער וועלט קומען אהער צו אָפּגעבן מאזלסאָוו, באדארפן מיר זאָגן, ס'זאָל זיין אין א גוטער שאַ, א מאזלדיקער, אָמיין סעלאָ!...

בעקיצער, וואָס זאָל איך אייך לאנג מאריך זיין? איך בין געווען שטארקער פון אייך, אז איך האָב יענע נאכט אויסגע־האלטן און בין ניט צעוועצט אין צעשפרונגען געוואָרן, ליגנדיק אונטער דער קאָלדע, פאר געלעכטער... ברוך שלא עשני אשה (17) — א יעדענע בלייבט א יעדענע.. פארשטייט זיך, אז אף מאָרגן איז געווען בא אונדז דאָס קנאסמאָל, און טאקע באלד נאָכדעם די כאסענע, אף געמאַרע־לאָשן: הא גברא והא טרסקא, און דאָס פאַר־פאָלק, באַרעכאשעם, לעבט זיך גאנץ צופרידן: ער איז זיך א שניידער, גייט ארום אין בויבעריק פון איין דאטשע אין דער אנדערער אָנעמען ארבעט, און זי טאָג ווי נאכט אין יאָך, קאָכט און באקט, וואשט און שמירט און טראָגט וואסער, קאם־קאם דאָס שטיקל ברויט אין שטוב; איך זאָל ניט בוענגען אמאָל אביסל מילכיקס, אמאָל עטלעכע גראַשנס, וואָלט געווען גאָר ניט גוט און רייד מיט איר, זאָגט זי, אז ס'איז איר, קעגן ענאַרע, גוט ווי די וועלט, אבי, זאָגט זי, איר מאַטל זאָל איר זיין געזונט.

נו, גייט טיינעט מיט די היינטיקע קינדער! עס קומט אויס, ווי איך האָב אייך געזאָגט פונעם אָנהייב: בנים גדליהי ירוממהי,

האַרעווע פון קינדערס וועגן, שלאָג זיך קאַפּ אין וואנט, והם
פּשעו בי¹⁸ — זאָגן זיי, אז זיי פארשטייען בעסער. ניין, זאָגט
איך וואָס איר ווילט, היינטיקע קינדער זענען צו קלוג! נאָר מיר
דאכט, אז איך האָב איך היינט אָנגעדולט א קאַפּ מער ווי אלע-
מאָל. האָט מיר קיין פאריבל ניט, זייט מיר געזונט און האָט איך
א גוטן טאָמיד!

.1899

ה א ד ל

— איר כידעשט זיך, פאני שאַלעס־אלייכעם, אף טעויען, וואָס מע זעט אים ניט? ער האָט זיך, זאָגט איר, שטארק א רוק געטון, מיטאמאָל, זאָגט איר, גרוי געוואָרן? עך־עך־עך! ווען איר וואָלט וויסן, מיט וואָס פאר צאָרעס, מיט וואָס פאר ווייטעקן אָט דער טעחיע טראָגט זיך ארום! ווי אזוי שטייט דאָרט בא אונדז געשריבן: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר¹ — א מענטש איז שוואכער פון א פליג און שטארקער פון אייזן... טאקע נאָר א באשרייבונג מיט מיר! ווי ערגעץ א שלאק, א צאָרע, אן אָנשיקעניש — מיך אויסמיידן טאָר עס ניט פונוואנען נעמט זיך עס, ווייסט איר ניט? עפּשער דערפון, וואָס בעטעווע בין איך א פתי יאמין², וואָס גלייבט איטלעכן אף נעמאַנעס? נאָר וואָס זאָל איך טון, פרעג איך אייך, אז ס'איז בא מיר פאָרט אזא טעווע? איך בין, ווי איר ווייסט, א גרויסער באל־ביטאַכן און האָב צו דעם, וואָס לעבט אייביק, קיינמאָל קיין טיינעס ניט. ווי אזוי ער פירט, אזוי איז גוט. וואָרום פרוווט זיך, אדעראבע, פארקערט, האָט יאָ טיינעס, — וועט זיך אייך עפעס העלפן? שטענדיק טיינע איך אָבער מיט איר, מיט מינער, הייסט דאָס: „גאָלדע, זאָג איך, דו זינדיקסט! פאראן, זאָג איך בא אונדז א מעדרעש...“ — וואָס מיר מעדרעש, זאָגט זי, מיר האָבן, זאָגט זי, א טאָכטער אף כאסענע צו מאכן; און נאָך דער טאָכטער, קענענאָרע, גייען נאָך צוויי טעכטער; און נאָך די צוויי — נאָך דריי, קיין ביזו אויג זאָל ניט שאטן! — „עט, זאָג איך, ס'איז בלאַטע, גאָלדע! אונדזערע כאכאָמים, זאָג איך, האָבן דאָס אויך באוואָרנט; ס'איז פאראן, זאָג איך, דערוף אויך א

מערדערש" ... לאָזט זי זיך ניט ריידן: — „טעכטער, זאָגט זי, דער-
וואקסענע, זענען אליין א גוטער מערדערש" ... און גייט טייעט
מיט א יידענע!

בעקיצער, וון דעם זעט איר ארויס, אז ס'איז פאראן, ס'איז
דאָ, קענענאָרע, בא מיר סכורע אף אויסצוקלייבן, און דאפקע
פיינע סכורע, ניט צו פארזינדיקן, איינע שענער פון דער אנ-
דערער. ס'איז ניט שנייך, אז איך אליין זאָל לויבן מיינע קינד-
דער, נאָר איך הער, וואָס די וועלט זאָגט: „קראסאוויצעס!“ און
וועאל קולאָם די עלטערע, האָדל רופט מען זי, די אנדערע פון צייט-
לען, די, וואָס האָט זיך פארקאָכט, אויב איר געדענקט, אינעם
כייטע. איז זי שייך, זאָג איך אייך, די אנדערע טאָכטער מיינע,
האָדל, מייך איך, וואָס זאָל איך אייך זאָגן? טאקע ווי אין דער
הייליקער מעגילע שטייט געשריבן: פי טובת מראה היא — שנייט,
ווי א שטיק גאָלד! און צו די צאָרעס באדארף זי נאָך
האָבן א קאָפּ אויך, שרייבט און לייענט יידיש און רוסיש, און
ביכלעך — ביכלעך שלינגט זי, ווי האלעשקעס. וועט איר דאָך
פרעגן א קאשע: וואָס פאר א מעכטן איז טעוויעס סאָכטער
מיט ביכלעך, אז דער טאטע אירער האנדלט גאָר מיט קעז און
מיט פוטער? הערסטו, אָט דאָס פרעג איך דאָך בא זיי, בא די
פיינע באַכורים, הייסט עס, וואָס קיין הויזן, איך בעט איבער
אייער קאָוועד, איז ניטאָ און שטודירן גלוסט זיך זיי, ווי מיר
זאָגן אין דער האגאָדע: פולנו חכמים — אלע ווילן לערנען, כולנו
נבונים — אלע ווילן שטודירן. פרעגט זיי: וואָס שטודירן? ווען
שטודירן? זאָלן אזוי ציגן וויסן אין פרעמדע גערטנער שפרינגען!
אז בעסאכאקל לאָזט מען זיי דאָך גאָרניט צו... זאָלט איר זען
פונדעסטוועגן, ווי מע לערנט! און ווער? באלמעלאַכישע קינדער.
פון שניידער, פון שוסטער, גאָט זאָל מיר אזוי העלפן בכל אשר
אפנה! (8) מע לאָזט זיך אוועק קיין יעהופעץ אָדער קיין אדעס,
מע וואלגערט זיך אויס אף אלע בוידעמס, עסן עסט מען מאקעס
מיט בכורעס און פארבייסן פארבייסט מען מיט קאדאָכעס, גאנצע
כאדאָשים נאָכאנאנד קוקט מען ניט אָן קיין שטיקל פלייש אין
די אויגן, מע לייגט זיך צונויף זעקס פארשווינדלעך אף איין
בולקע מיט א הערינג און ושמחת בחגך (4) — הוליע קאפצן!..

בעקיצער, האָט זיך איינער פון דער „כעוורע“ פארהאקט אין
 אונדזער ווינקל, עפעס א שלימאזל, ניט ווייט פונדאנען, איך
 האָב געקענט דעם טאטן זינעם, ער איז געווען א פאפיראַכניק
 און א קאפצן, לאָז ער מיר מויכל זיין, אין זיבן פּאַלעס. מיילע,
 בין איך דערוף ניט אויסן, וואָרום אז דעם טאנע רעב יויכענען
 האסאנדלער איז אָנגעשטאנען צו נייען שטיוול, מעג אים שוין,
 דאכט זיך, אָנשטיין צו האָבן א טאטן, וואָס דרייט פאפיראַסן.
 פארדריסן פארדריסט מיך נאָר איין זאך: לעמני זאָל זיך א קאפצן
 גלוסטן לערנען, שטודירן? פראוודע, דער גוטער יאָר האָט אים
 ניט גענומען, ער האָט א גוט קעפל, גאָר א גוט קעפל, פערטשיק,
 הייסט ער, דער שלימאזל, האָבן מיר איבערגעלייגט אף יידיש:
 סעפערל. ער זעט טאקע אויס, ווי א סעפערל. איר זאָלט אָנקוקן—
 א וועוריקל, א קליינס, א שווארצס, א פארזעעניש, נאָר ס'איז
 פול, מאָלע וועגאַדעש, און א מויל—אש להבה, שוועבל און פעך.
 ווייזי האוים, טרעפט זיך א מייסע, איך פאָר איינמאָל אהיים
 פון בויבעריק, אָפגעזעצט דאָס ביסל סכוירע, א גאנצן טראג-
 ספאָרט, קעז און פוטער און סמעטענע און שעאַר יעראַקעס. זיך
 איך פארטראכט, ווי דער שטייגער איז, אין הימל-זאכן, פון דעם,
 פון יענעם, און פון די יעהוּפּעצער נעגידים, וואָס עס גייט זיי,
 קענענאַרע, אזוי גוט, אזוי גוט, און פון טעווען דעם שלימאזל
 מיט זיין פערדל, וואָס ווערן קאָל יאָמאָוו פארשווארצט, אוכע-
 דוימע נאָך אזעלכע איניאַנים. זומער, די זון באקט, די פליגן
 בייסן, און די וועלט ארום און ארום איז מעכנייע, — גרויס, אָפן,
 כאָטש הייב זיך אוף און פלי, כאָטש צי זיך אויס און שוויים!...
 דערווייל, איך טו א קוק—א באַכערל שפאנט זיך מיט די
 ראגלאים איבערן זאמד, האלט א פעקל אונטערן אָרעם און
 שוויצט, פאָכט מיט דער נעשאַמע. „יאמויד האכאַסן רעב יאָקל
 בען פלעקל!—זאָג איך צו אים.—זעך דיך אוף, הער נאָר, וועל
 איך דיך אביסל אונטערפירן, איך פאָר בעמיילע ליידיק, ווי
 שטייט דאָרטן, זאָג איך, בא אונדז געשריבן: „דיין כאווערס אייזל,
 אז דו באגעגנסט, איז עזוב תעזוב⁶), — דארפסטו אים ניט פאר-
 לאָזן, היינט לויקאַלשקן א מענטש“... לאכט ער, דער שלימאזל,
 און לאָזט זיך דאפּקע לאנג ניט בעטן און קריכט אין וועגעלע

אריין. „פונוואנען, זאָג איך, שפּאַנט דאָס, לעמאַשל, א באַכערל? —
 פון יעהופּעץ. „וואָס האָט, זאָג איך, אזא באַכערל, ווי דו, צו
 טון אין יעהופּעץ? — אזא באַכערל, ווי איך, זאָגט ער, גיט אָפּ
 אקואמענט. „אף וואָס, זאָג איך, שטודירט אזא באַכערל, ווי דו?“
 — אזא באַכערל, ווי איך, זאָגט ער, ווייס נאָך אליין ניט, אף
 וואָס ער שטודירט. „אימקיין, זאָג איך, וואָס־זשע דולט זיך
 אזא באַכערל, ווי דו, אומזיסט דעם קאַפּ?“ — זאָרגט זיך ניט,
 רעב טעווע, אזא באַכערל, ווי איך, זאָגט ער, ווייסט שוין, וואָס
 ער האָט צו טון. „זאָג מיר נאָר, זאָג איך, וויבאלד, אז איך בין
 דיר שוין יאָ באקאנט, טאָ ווער ביסטו, לעמאַשל?“ — ווער איך
 בין? איך בין, זאָגט ער, א מענטש. „איך זע, זאָג איך, אז
 ניט קיין פּערד; איך מיין, וועמעס ביסטו? — וועמעס, זאָגט ער,
 זאָל איך זיין? איך בין גאַטס. „איך ווייס, זאָג איך, אז גאַטס;
 עס שטייט, זאָג איך, בא אונדז געשריבן: כל החיה וכל הבהמה ⁶
 איך מיין, זאָג איך, פּונוואנען שטאַמסטו, צי ביסטו אן אונדזער־
 קער, צי עפּשער פון דער ליטע?“ — שטאַמען, זאָגט ער, שטאַם
 איך פון אַדאָם האַרישענען און אליין בין איך, זאָגט ער, א
 היגער, איר קענט מיך. „ווער־זשע, זאָג איך, איז דער טאַטע
 דינער? לאַמיר שוין הערן!“ — מיין טאַטע, זאָגט ער, האָט גע־
 הייסן פּערטשיק. — „ספּו זאָלטו ווערן! האָסטו, זאָג איך, באדאַרפּט
 אזוי לאנג מוטשען? ביסטו, הייסט דאָס, פּערטשיק דעם פּאַפּ־
 ראָסניקס א זונדל?“ — בין איך, זאָגט ער, פּערטשיק דעם פּאַפּ־
 ראָסניקס א זונדל. „און שטודירסט, זאָג איך, אין די קלאסן?“
 — און שטודיר, זאָגט ער, אין די קלאסן. „גורנו, מאכטייטע, זאָג
 איך, אַדאָם א מענטש, ציפּויר א פּויגל, קאַטשקע רוק זיך. זאָג־
 זשע מיר, זאָג איך, טאַכשיט מינער, פון וואָס, לעמאַשל, לעבסטו,
 אשטייגער?“ — פון דעם, זאָגט ער, וואָס איך עס. „אהא, זאָג
 איך, גאַנץ גוט; וואָס־זשע, זאָג איך, עסטו?“ — אלצדינג, זאָגט
 ער, וואָס מע גיט מיר. „איך פּאַרשטיי, זאָג איך, ביסט ניט
 קיין איבערקלייבער: אז ס'איז דאָ וואָס צו עסן, עסטו, און אז
 ס'איז ניטאָ וואָס צו עסן; פּאַרבייסטו מיט א ליפּ און לייגסט זיך
 שלאָפּן א ניכטערער. נאָר וואָס דען, זאָג איך, ס'איז אלצדינג
 קערני, אבי שטודירן אין די קלאסן, זאָג איך, גלייכסט זיך, זאָג

איך, צו די יעוהפעצער נעגידים, ווי אין פאָסעק שטייט: כולם אהובים, כולם ברורים...⁽⁷⁾ אזוי, זאָג איך צו אים מיט א פאָסעק און מיט א מעדרעש, ווי טעווע קאָן. מיינט איר דאָך, אז ער שווינגט מיר אָפּ, פערטשיק, הייסט עס? — ניט דערלעבן, זאָגט ער, וועלן די נעגידים, אז איך זאָל זיך צו זיי גלייכן! איך האָב זיי, זאָגט ער, אין דר'ערד! „ביסט מיר עפעס שטארק, זאָג איך, אופגעטראָגן, זאָג איך, אף די נעגידים? איך האָב מוירע, זאָג איך, אויב זיי האָבן זיך ניט צעטיילט, זאָג איך, מיט דיין טאטנס יערושע.“ — זאָלט איר טאקע וויסן, זאָגט ער, אז איך און איר און מיר אלע, קאָן זיין, האָבן א גרויסן כוילעק בא זיי אין דער יערושע... „ווייסטו וואָס, זאָג איך, לאָזן שוין דינע סאָנים ריידן פאר דיר. איך זע ארויס, זאָג איך, נאָר איין זאך, אז דו ביסט א ינגל ניט קיין פארפאלענער און די צונג באדארף מען דיר ניט פיקן; אויב דו וועסט, זאָג איך, האָבן צייט, קאָנסטו זיך אריינ- כאפן צו מיר היינט אפדערנאכט, וועלן מיר אביסל שמועסן, און טאקע, בעדערעך האליכע⁽⁸⁾, כאפן מיט אונדז א וועטשערע...“

אוואדע האָט זיך מיינער ניט געלאָזט איבערכאזערן די ווער- טער און איז געקומען צו גאסט, געטראָפן אקוראט צום סמיטשיק, בעשאס דער באַרשטש איז געשטאנען אפן טיש, און די מילכיקע קנישעס אין אויוון האָבן זיך נאָך געפרעגלט.

„דו האָסט, זאָג איך צו אים, א לעבעדיקע שוויגער; קאָנסט זיך, זאָג איך, גיין וואשן, און אז ניט, קאָנסטו, זאָג איך, עסן אומגעוואשן, איך בין ניט גאָסט סטראפטשע, זאָג איך, מיך וועט מען אף יענער וועלט פאר דיר ניט שמייסן.“ אזוי שמועס איך מיך אויס מיט אים, און פיל, אז עס ציט מיך עפעס צו דעם- דאָזיקן מענטשל, וואָס — ווייס איך אליין ניט, נאָר עס ציט; איך האָב ליב, פארשטייט איר, א מענטשן, וואָס מע קאָן מיט אים ריידן א וואָרט; אמאָל א פאָסעק, אמאָל א מעדרעש, אמאָל א שטיקל כקירע אין הימל-זאכן, — דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלע. אָט אזא מענטש איז טעווע.

פון יענער צייט אָן האָט מיין באַכער אָנגעהויבן אריינצוקומען צו מיר קימאט אלע טאָג. אָפגעפארטיקט זיך מיט די „שטונדן“, פלעגט ער קומען צו מיר זיך אַפרוען און אביסל פארברענגען.

מאָלט אייך, אז אָך און וויי איז געווען צו אים מיט זיינע שטונדן אינאיינעם, אז בעסאכאקל, דארפט איר וויסן, בא אונדז דער גרעסטער נאָגיד איז געוויינט צו צאָלן גאנצע חיי (9) גיל-דיינים, אי דאָס, זאָל דער לערער אים העלפן לייענען דעפעשן, שרייבן אדרייסים און טאקע פאָלגן א גאנג אויך, פארוואָס ניט? א בעטיירעשער פאָסעק: בכל לבבך ובכל נפשך (10) — עסטו ברויט, דארפסטו וויסן פארוואָס. א שטיקל גליק כאָטש, וואָס געגעסן האָט ער, אייגנטלעך, בא מיר, און דערפאר האָט ער אונטערגע-קנעלט מיט מיינע טעכטער, און אָט אזוי איז ער געוואָרן בא אונדז אין שטוב א גאנצער בענבאָיס, די קינדער האָבן אים אונ-טערגעטראָגן א גלעזל מילך, און מיין אלטע האָט אכטונג געגעבן, ער זאָל האָבן א העמד אפן לייב מיט א פאָר זאָקן גאנצע — און טאקע דעמאָלט האָבן מיר דאָס אים געקרוינט מיטן נאָמען „פעפערל“, איבערגעמאכט, הייסט דאָס, אף יידיש פון פערטשיק, און מע קאָן זאָגן, אז מיר האָבן אים אלע ליב געקראָגן עפעס גאָר ווי אן אייגענעם, מאכמעס בעטעווע איז ער, דארפט איר וויסן, דאפקע נישקאָשע פון א מענטשל, א פאָשטעטער, א פראָס-טער כיוועקיינעם, הייסט דאָס, שעלי — שעקאָך, שעלאָך — שעלי, מיינס דיינס — העפקער ציבעלעס...

פאר איין זאך נאָר האָב איך אים פיינט געהאט: פאר זיין פארפאלן ווערן. פלוצים פלעגט ער זיך אופהייבן, אוועקגיין, און — וועהאיאלעד איינענו — נישטאָ פעפערל! „ווי ביסטו געווען מיין טייערער שפיל-פויגל?“ שווייגט, ווי א פיש... איך ווייס ניט, ווי אזוי איר — איך האָב פיינט א מענטשן מיט סוידעס. איך האָב ליב, ווי זאָגט ער: וידבר — גערעדט און ויאמר — געזאָגט. דערפאר האָט ער אָבער א מייילע: צערעדט ער זיך שוין, איז מי באש ומי במים (11) — פאר פייער און פאר וואסער. א פיסק — ניט געדאכט זאָל ער ווערן! רעדט ער על ה' ועל משיחו, און אף „ננתקה...“ (12) און דעריקער טאקע — אף „נענאטקע...“ מיט פלא-נען אלץ אועלכע ווילדע, קרומע, מעשווענע גענג, עפעס אלץ דינג לאקירדע, פאָפערעק, מיט די פיס ארוף. לעמאָשל, א נאָגיד, קומט אויס נאָך זיין מעשווענעם, פארקערטן סייכל, איז אָפגע-פרעגט, און א קאפצן איז, פארקערט, א גאנצער צימעס, און

ווער שמועסט א באלמעלאַכע — דער איז גאָר דאָס אייבערשטע פונעם שטייטל, טייערער פון כארויסעס, מאכמעס יגיע פפּיך 18), זאָגט ער, דאָס איז דעריקער. „פונדעסטוועגן, זאָג איך, צו געלט, זאָג איך, קומט דאָס נישט?“ ווערט ער מאַלע קאס און וויל מיר איינדריינגען, אז געלט איז א שכיטע פאר דער וועלט; פון געלט, זאָגט ער, נעמען זיך אלע פאלשקייטן אף דער וועלט, און אלץ-דינג, זאָגט ער, וואָס עס טוט זיך אף דער וועלט, טוט זיך עס נישט אלפי יוישער. און ער ברענגט מיר צען טויזנט רייעס און מעשאַ-ליים, וואָס קלעפן זיך בא מיר, ווי אן ארבעס צו דער וואנט... „קומט אויס נאָך דיין מעשווענעם סייכל, זאָג איך, אז דאָס, וואָס מײַן בעהיימע מעלקט זיך, און דאָס, וואָס מײַן פערדל פאַרט, איז אויך נישט אלפי יוישער?“... אוכעדוימע נאָך אועלכע קלאַק-קאשעס פרעג איך אים און שטעל אים אָפּ, ווי זאָגט ער, על כל דברי שירות ותשבחות (14) — אף יעדן טריט, ווי טעויע קאָן! מײַן פעפערל אָבער קאָן אויך, נאָך א מין קאָנען! האלע-ווי וואָלט ער אזוי נישט קאָנען, ווי ער קאָן! און האָט ער עפעס אפן הארצן, אזוי זאָגט ער דאָס ארויס.

איינמאָל זיצן מיר אזוי פארנאכט בא מיר אף דער פריזבע און כקירען אלץ מיקויעך דידאָזיקע איניאָנים, פילאָזאָפיע, הייסט עס. רופט ער זיך אָן צו מיר, פעפערל, הייסט עס: איר ווייסט, רעב טעויע? איר האָט, טעכטער, רעב טעויע, זייער געראַטענע. „טאקע בעמעס?—זאָג איך.— אדאנק דיר פאר דער בסורע; זיי האָבן, זאָג איך, אין וועמען געראַטן צו זײַן.“ — איינע, זאָגט ער צו מיר ווייטער, די עלטערע, די איז גאָר, זאָגט ער, א באר-דאאס, א פאָלנע מענטש. „איך ווייס עס אָן דיר, זאָג איך, דאָס עפעלע, זאָג איך, פאלט נישט ווייט פינעם ביימעלע.“ אזוי זאָג איך צו אים, אין דאָס האַרץ, געוויינטלעך, וואקסט פאר טיינעג, וואָרום וואָסער פאָטער, איך בעט אייך. האָט נישט ליב, אז מע לויבט אים זינע קינדער? גיי זיי א נאָווי, אז פון אזא מין לויבעניש וועט גאָר ארויסשפרינגען א פארקאָבעניש, זאָל גאָט שוימער אומאצל זײַן! איר מעגט דאָס האַרצן.

בעקיצער, ויהי ערב, ויהי בוקר (15) — געווען איז דאָס צווישן טאָג און נאכט, אין בויבעריק טאקע, פאָר איך מיר אזוי מיט

מײַן וועגעלע איבער די דאטשעס, שטעלט מײַך עמעצער אָפּ. איך
 טו א קוק — ס'איז עפראים דער שאדכן.
 עפראים דער שאדכן, דארפט איר וויסן, איז זיך א ייד א
 שאדכן, ווי אלע שאדכאָנים, פארנעמט זיך, הייסט דאָס, מיט
 שידוכים. דערזעט ער מײַך, עפראים, הייסט עס, אין בויבעריק
 און שטעלט מײַך אָפּ: — זײַט־זשע מויכל, רעב טעויע, איך דארף
 אייך עפעס, זאָגט ער, זאָגן. „מאכטייטע, אבי א גוטס“, זאָג איך
 און שטעל אָפּ דאָס פערדל. — איר האָט, זאָגט ער, רעב טעויע,
 א טאָכטער! „איך האָב, זאָג איך, זיבן, זאָלן געזונט זײַן.“
 — איך ווייס, זאָגט ער, אז איר האָט זיבן. איך האָב אויך זיבן.
 „האָבן מיר, זאָג איך, אינײנעם אזוי גרויס ווי פערצן.“ — בעקײ־
 צער, ווערטלעך אף א זײַט, זאָגט ער. די מײַטע, רעב טעויע,
 דערפון, זאָגט ער, איז אזוי: איך בין דאָך, ווי אייך איז יאָדוא,
 א ייד א שאדכן, האָב איך, זאָגט ער, פאר אייך א כאָסן. נאָר
 א כאָסן — פון כאָסנלאנד א כאָסן, טאקע פערווע שעבעפערווע!
 „דעהײַנע, זאָג איך, וואָס ווערט אָנגערופן בא אייך א כאָסן פון
 כאָסנלאנד, פערווע שעבעפערווע? אויב, זאָג איך, א כײַטע,
 אָדער א סאנדלער, אָדער א מעלאמעד, מעג ער, זאָג איך, זיבן
 דאָרט, און איך, זאָג איך, ריוח והצלה יעמוד — מײַן גלייכן וועל
 איך מיר געפינען, ממקום אחר, ווי דער מעדרעש, זאָג איך,
 זאָגט...“ — ע, זאָגט ער, רעב טעויע, איר הייבט שוין אָן מיט
 איינערע מעדראָשים? מיט אייך, זאָגט ער, ריידן, באדארף מען
 זיך גוט אונטערגארטלען! איר פארשיט, זאָגט ער, די וועלט
 מיט מעדראָשים. איר הערט בעסער אויס, זאָגט ער, וואָס פאר
 א מין שידעך עפראים דער שאדכן איז א באלן אייך פאַרצולייגן;
 איר זאָלט, זאָגט ער, נאָר האָרכן און שווייגן. אזוי מאכט ער
 צו מיר, עפראים, הייסט דאָס, און ליינעט מיר אויס א צעטל —
 וואָס זאָל איך אייך זאָגן? טאקע עפעס קאפריסין.
 ריישיס, איז דאָס אָרט זייער א שײַן אָרט, א טאטנס א קינד.
 און דאָס, דארפט איר וויסן, איז בא מיר דעריקער. וואָרום איך
 בין אליין אויך ניט אבי־ווער; בא מיר אין דער מישפּאָכע זײַנען
 פאראן אלערליי, ווי זאָגט ער: עקודים, נקודים וברודים (16) —
 פאראן פראָסטע מענטשן, פאראן באלמעלאַכעס און פאראן

באלעבאטיס. היינט איז ער א יודייע נאגן, וואָס פֿארשטייט אין די קליינע אויסעס. און דאָס איז באַ מיר אוואַדע ניט פֿון די קליינע זאכן, וואָרום אַ גראָבן יונג האָבן איך דאָך פֿינט, ווי כאַזער! באַ מיר אַן אַמאָרען איז ערגער טוינט מאָל פֿון אַ הולטיי; איר מעגט אַיך גיין אָן אַ היטל, און אפֿילע מיטן קאָפּ אראָפּ, מיט די פֿיס ארוף, אבי איר וויסט, וואָס ראַשע מאַכט, זענט איר שוין פֿון מִינע לייט. אַט אזא ינד איז טעווע... היינט איז ער, זאָגט ער, רינד, אָנגעשטאַפּט מיט גילט, פֿאַרט ארויס, זאָגט ער, מיט אַ קארעטע, מיט אַ פֿאַר ברענענדיקע סוסים, עס גייט אזש אַ רויך!.. נו, מאַכטייסע, טראַכט איך מיר, דאָס איז אויך ניט פֿון די גרויסע כעסרוינעס. איידער אַ קאַפּצן, איז שוין גלייכער אַ נאָגיד, אַ סימען האָט איר, אַז גאָט זאָל ליב האָבן אַ קאַפּצן, וואָלט אַ קאַפּצן קיין קאַפּצן ניט געווען.

„נו, לאָמיר הערן ווייטער“, זאָג איך. — ווייטער, זאָגט ער, וויל ער מיט אַיך אַ שידעך טאָן, ער גייט אויס, ער כאַלעשט, זאָגט ער, דאָס הייסט ניט נאָך אַיך — נאָך אַינער טאַכטער כאַלעשט ער, ער וויל אַ שיינע וויל ער... „אזוי? — זאָג איך. — לאָז ער זיין פֿאַר איר די קאַפּאַרע. ווער, זאָג איך, איז ער, דער אַנטיק אַינערער: אַ באַכער? אַן אלמען? אַ גערוש? אַ שוואַרץ יאָר?“ — ער איז אַ באַכער, זאָגט ער, אַ באַכער, אפֿילע אין די יאָרן שוין, נאָר אַ באַכער. „ווי אזוי־זשע, זאָג איך, איז דער הייליקער נאָמען זיינער?“ וויל ער מיר ניט זאָגן כאַטש בראַט אים. — ברענגט זי, זאָגט ער, צו פֿירן קיין בויבעריק, וועל איך אַיך נאָכדעם, זאָגט ער, זאָגן. „וואָס הייסט, זאָג איך, איך זאָל זי ברענגען צו פֿירן? ברענגען, זאָג איך, ברענגט מען צו פֿירן אַ פֿערד, זאָג איך, אפֿן יאָרד, אָדער אַ בעהיימע צו פֿאַרקויפֿן...“ בעקיצער, די שאַדכאַנים, ווייסט איר דאָך, קאָנען איבעריידן אַ וואַנט. ס'איז געבליבן, אַז אימירצעשעם נאָך שאַבעס ברענג איך זי צו פֿירן קיין בויבעריק. און אלערליי גוטע, זיסע מאַכ־שאַוועס קומען מיר אַף די געדאַנקען, און איך שטעל מיר שוין פֿאַר מײַן האַדלען, ווי זי פֿאַרט אין אַ קאַרעטע מיט אַ פֿאַר ברענענדיקע סוסים, און די וועלט איז מיך מעקאַנע, ניט אזוי אַף דער קאַרעטע מיט די סוסים, ווי אַף די טויוועס, וואָס איך

טו דער וועלט דורך מיין טאָכטער די נעגידעס, העלף אויס די געפאלענע מיט א גמילעס־כעסעד, וועמען א כ"ה־ייער 18), וועמען א פופציקער, און וועמען א הונדערטער, ווי זאָגט איר, יענער האָט אויך א נעשאַמע.. אזוי טראכט איך מיר, פאָרנדיק פארנאכטלעך צוריקוועגס אהיים, און שמייס דאָס פערדל און שמועס מיך דורך מיט דעם אף פערריש לאָשן: „לסוּסתי, זאָג איך צו דעם, וויאָ! אנו, מאך נאָר, זאָג איך, מיט די ראַגלאַים אביסעלע גיכער, באַקומסטו דיין פאָרציע האַבער, וואָרום אין קמח אין תורה—שטייט באַ אונדז געשריבן— אז מע שמירט ניט, פאָרט מען ניט“...

און ווי איך רייד מיר דאָ אזוי מיט מיין פערדל, זע איך, פון וואַלד שניידט זיך א פאָרל, צוויי מענטשן, ניקער א זאָכער מיט א נעקיווע. גיין גייען זיי נאָענט, הארט איינער צום אנדערן, און מע רעדט עפעס זייער געשמאק. ווער קאָן דאָס זיין פלוצים אינמיטן דערינען?— קלער איך מיר און קוק מיך איין דורך די פייעריקע ריטער פון דער זון.— איך וואַלט געמעגט שווערן, אז ס'איז עפערל! מיט וועמען־זשע גייט ער דאָס, דער שדימאזל, אזוי שפעט? איך פארשטעל מיך מיט דער האנט פון דער זון און קוק מיך איין נאָך שטארקער: ווער איז די נעקיווקע? אוי! דאכט זיך האַדל? יאָ, ס'איז זי, ווי איך בין א ייד, ס'איז זי!.. אזוי? אָט דאָס האָט מען אזוי געשמאק געלערנט גראמאטיקעס, געלייענט ביכלעך?! אוי, טעויע, ביסטו א בעהיימע!

אזוי טראכט איך מיר, און שטעל אָפּ דאָס פערדל און רוף זיך אָן צו מינע ליט: „א גוטן אָוונט אייך, זאָג איך, וואָס הערט זיך עפעס מיקויעך מילכאָמע? ווי קומט איר, זאָג איך, פלוצים גאָר אהער? אף וועמען קוקט איר דאָ ארויס? אפן נעכטיקן טאָג?“... דערהערט אזא מין באַרוכהאַבאָ, איז מיין פאָרל געבליבן שטיין ניט אהין, ניט אהער, מעכילע צעדרייט און רויטלעך אפן פאָנעם... געשטאנען אזוי א פאָר מינוט אָן ווערטער, לאָזט מען אראָפּ די אויגן, נאָכדעם הייבט מען אָן קוקן אף מיר, איך אף זיי, זיי ביידע איינס אף דאָס אנדערע.

„נו?—זאָג איך.— עפעס באַטראכט איר מיך, זאָג איך, גלייך אזוי ווי איר האָט מיך שוין לאנג ניט געזעען. איך בין, דאכט מיר, דער אייגענער טעויע, זאָג איך, וואָס געווען, ניט געמיי-

נערט א האָר". אזוי מאך איך צו זיי האלב-פארדראָסיק און האלב אף קאטאָוועס. רופט זיך אָן צו מיר די טאָכטער מינע, האָלד, הייסט דאָס, און ווערט נאָך רויטער ווי פריער: טאטע, אונדז קומט מאולטאָוו... „מאולטאָוו אייך, זאָג איך, מיט מאול זאָלט איר לעבן, וואָס איז די מיסע? איר האָט געפונען, זאָג איך, אן אויצער אין וואלד? צי איר זענט נאָרוואָס ניצל גע- וואָרן, זאָג איך, פון א גרויסער סאקאָנע?" — אונדז קומט, זאָגט ער, מאולטאָוו, מיר זענען כאָסן-קאלע. „וואָס הייסט, זאָג איך, איר זענט כאָסן-קאלע?" — כאָסן-קאלע, זאָגט ער, ווייסט איר ניט וואָס הייסט? כאָסן-קאלע הייסט, זאָגט ער, איך בין איר כאָסן, זי איז מיין קאלע". אזוי מאכט ער צו מיר, פעפערל, הייסט דאָס, און קוקט מיר דאָס גלייך אין די אויגן אריין. איך קוק אים אָבער אויך גלייך אין די אויגן אריין און מאך צו אים: „ווען איז געווען בא אייך, זאָג איך, דאָס קנאסמאָל? און פארוואָס האָט איר ניט גערופן מיך אויך אף דער סימכע? איך קער מיך, דאכט זיך, אָן דאָ א שטיקל מעכטן, צי ניין?"...

איר פארשטייט, איך לאך און ווערעם עסן מיך, טאָטשען מיין ליב. נאָר גאָרניט, טעויע איז ניט קיין ידענע, טעויע האָט ליב אויסהאַרכן ביזן סאָף... רוף איך מיך אָן צו זיי: „איך פאר- שטיי ניט — א שידעך אָן א שאדכן, אָן טנאָים?" — וואָס דארפן מיר, מאכט ער, פעפערל, הייסט דאָס, שאדכאָנים? מיר זענען שוין לאנג, זאָגט ער, כאָסן-קאלע. „אזוי? גאָט ניסים! וואָס- זשע האָט איר, זאָג איך, געשוויגן ביז אהער?" — וואָס זאָלן מיר, זאָגט ער, שרייען? מיר וואָלטן היינט אייך אויך ניט דער- ציילט, נאָר אזוי ווי מיר האלטן אינגיכן בא צעשיידן זיך, איז בא אונדז געבליבן, מיר זאָלן שטעלן פריער א כופע...

דאָס האָט מיך שוין פארדראָסן, ווי זאָגט איר: באו מיס עד נפש¹⁸) — דערלאנגט אין ביין אריין! מיילע, וואָס ער זאָגט: כאָסן-קאלע — איז נאָך צו דערליידן, ווי שטייט דאָרטן געשריבן: אהבתי¹⁹) — ער וויל זי, זי וויל אים. אָבער כופע? וואָס איז דאָס פאר א ווערטער: שטעלן א כופע? עפעס טארגעם-לאָשן!..

וויזן וויזט אויס, אז מיין כאָסן האָט פארשטאנען, אז איך בין פון דער מיסע מעטושטעש, רופט ער זיך אָן צו מיר:

פארשטייט איר, רעב טעויע, די מײַסע דערפון איז אזוי: איך האלט בא אָפּפּאַרן פונדאנען. „ווען פּאַרסטו?“ — אינגיכן. וווהין, אשטייגער?“ — דאָס קאָן איך אייך, מאכט ער, ניט זאָגן, ס'איז זאָגט ער א סאָד...

איר הערט? ס'איז א סאָד! ווי געפעלט דאָס אייך, אשטייגער? קומט צו גיין א פעפערל, א קליינס, א שווארצס, א פארזעניש, פארשטעלט זיך פאר א כאַסן, וויל שטעלן א כופע, האלט בא אוועקפאַרן און זאָגט ניט וווהין! קאָן ניט צעזעצט ווערן די גאל? „מיילע, זאָג איך צו אים, א סאָד איז א סאָד; בא דיר איז גאַלע סוידעס... גיב מיר אָבער צו פארשטיין, ברודערל, אָט דאָס: דו ביסט דאָך א מענטש, זאָג איך, פון סאמע יוישער און ביסט איינגעטונקען אין מענטשלעכקייט פונויבן ביז אראָפּ, — ווי קומט דאָס, זאָג איך, צו דיר, אז דו זאָלסט פלוצים אינמיטן דערינען צונעמען בא טעויען א טאַכטער און מאכן זי פאר אן אגונע? אָט דאָס הייסט בא דיר יוישער? מענטשלעכקייט? א שטיקל גליק, זאָג איך, וואָס דו האָסט מיך ניט באגאנוועט, אָדער אונ-טערגעצונדן... — טאטע! — זאָגט זי צו מיר, האָדל, הייסט דאָס. — דו ווייסט גאַרניט, ווי גליקלעך מיר זענען, איך און ער, וואָס מיר האָבן דיר אויסגעזאָגט פונעם סאָד. ס'איז בא אונדז, זאָגט זי, אראָפּ א שטיין פונעם הארצן. קום אהער לאָמיר זיך צעקושן. און ניט לאנג געטראכט, כאפן זיי מיך ארום ביידע, זי פון איין זייט, ער פון דער אנדערער זייט, און מע הייבט מיך אָן קושן און האלדזן, זיי מיך, און איך זיי, און פון גרויס אימפעט, אפּאַנעם, זיי ביידע צווישן זיך דאווייז קושן זיך! א באשרייבונג, זאָג איך אייך, א טעיאטער מיט זיי! — טאַמער וואָלט שוין געווען, זאָג איך, גענוג קושן זיך? צייט עפעס ריידן מיקויעך טאכלעס. — מיקויעך וואָסער טאכלעס? — זאָגן זיי. — „מיקויעך נאדן, זאָג איך, מאלבושים, הויצאַעס-האכאסענע, דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלע...“ — מיר דארפן ניט, זאָגן זיי, גאַרנישט ניט, ניט קיין לאָקשן, ניט קיין בוידעם, ניט קיין ציבעלעס. „וואָס-זשע דען, זאָג איך, דארפט איר יאָ?“ — מיר דארפן זאָגן זיי, נאָר כופע אוקדושן... איר הערט ווערטער? .. בעקיצער, איך וועל אייך ניט מאריך זיין, עס האָט מיר געהאַלפן, ווי דער פאראיאַריקער שניי — מע האָט געשטעלט א

כופע. אלץ הייסט א כופע! אוואדע, וואָס זאָלט איר קלערן, ניט אזא כופע, ווי טעויען שטייט אָן. אויך מיר א כופע!.. א שטילע כאסענע... אָך און וויי!.. און דערצו איז נאָך פאראן א ווייב, ווי זאָגט איר: אף א מאקע א בלאָטער. מוטשעט זי, איך זאָל איר נאָר זאָגן, וואָס איז דאָס עפעס אזוי כאפּ-לאפּ, בעכיפּאָנדיק? נו, גייט גיט צו פארשטיין א ידענע, אז סע ברענט! וואָס טויג אייך, איך האָב איר געמוזט אָפטאָקן פון דערעך-שאַלעס-וועגן א ליגן האגאָדל וועהאנוירע, א מניסע מיט א יערושע, א רייכע מומע פון יעהופעץ, נעכטיקע טעג — אבי זי זאָל מיך לאָזן צורו.

און טאקע באותו היום²⁰, דאָס הייסט א פאָר שאַ נאָך דער שיינער כופע, שפאן איך איינן דאָס פערד-און-וועגעלע, און מיר זעצן זיך אוף זאלבעדריט, דאָס הייסט: איך און זי און ער, דער גאננידעם מיינער, און האָלאך מוישע-מאָרדכע — מארש צום באן קיין בויבעריק.

זיצנדיק אזוי מיט מיינן פאָרפאָלק אין וועגעלע, כאפּ איך מיר א קוק מינאצאד אפן דאָזיקן פאָרל און טראכט מיר: וואָס פאר א גרויסן גאָס מיר האָבן און ווי מאָדנע שיינן ער פירט זיין וועלט! און וואָס פאר א מינע מעשוונע נעפאשעס, ווילדע ברויט, עס געפינען זיך בא אים! אָט האָט איר אייך א פאָרפאָלק נאָרוואָס פון דער נאָדל ארויס: פאָרט ער אוועק, דער גוטער יאָר ווייס אים ווהיין, און זי בלייבט איבער דאָ — און מע זאָל דאָס לאָזן אפילע א טרער, כאָטש פון יויצע וועגן! נאָר גאָרניט, טעויע איז ניט קיין ידענע, טעויע האָט צייט, קוקט און שווינגט, וואָס וועט דאָ זיין...

זע איך, עפעס א פאָר יונגעלייטלעך, גוטע קאסריליקעס, מיט אויסגעטראָטענע שטייוד, זענען ארויסגעקומען אפן באן זיך געזעגענען מיט מיינן שפיל-פויגל. איינער פון זיי איז געגאנגען עפעס ווי א שייגעץ, איך בעט איבער איינער קאָוועד, מיטן העמדל איבער די הויזן, און האָט עפעס געשושקעט זיך מיט מיינעם שטילערהייט. זע נאָר, טעויע, טראכט איך מיר, צי האָסטו זיך ניט אריינגעכאפט דאָ צווישן כעוורע פערד-גאנאָוויס, בייטל-שניידערס, שלעסער-ברעכער אָדער פאלשע-מאָנעטשיקעס?..

פֿאַרנדיק צוריק מיט מײַן הֶאָדלען פֿון בױבעריק אהיים, קאָן
 איך מײַך ניט אײַנהאלטן און זאָג איר ארויס דעמדאָזיקן געדאנק
 גאנץ אָפֿנטלעך. צעלאכט זי זיך און וויל מײַך אײַנרײַדן, אז ס׳איז
 לױטער פֿײַנע מענטשלעך, ערלעכע, לעצט־ערלעכע לײַט, וואָס
 זײער גאנץ לעבן איז נאָר פֿון יענעם וועגן, זיך האָבן זיי ניט
 אײַנזען, אַזײלע אין דער לינקער פּיאטע... אָט א יענער, זאָגט
 זי, וואָס מיטן העמדל, דער איז גאָר א טאַטנס א קינד; ער
 האָט, זאָגט זי, אוועקגעוואָרפֿן רײַכע טאַטע־מאַמע אין יעוהופֿעץ,
 וויל ניט נעמען בא זיי קײן צעבראַכענעם גראָשן. אזוי? גאָטס
 ווונדער! — זאָג איך, — טאַקע זײער א פֿײַן באַכערל, כײלעבן! צום
 העמדל, וואָס ער גײט אַבער די הויזן, מיט די לאנגע האָר, ווען
 גאָט העלפט אים נאָך א האַרמאַנײַע, אָדער א הונט זאָל אים
 נאַכלױפֿן פֿון הינטן, דעמאָלט האָט דאָס שוין גאָר דעם זיבעטן
 כײן!.. אָט אזוי רעכן איך זיך אָפֿ מיט איר שוין פֿאַר אים אויך,
 און לאָז אויס מײַן גאנץ בײַטער האַרץ, הײסט דאָס, צו איר,
 נעבעך... און זי? גאָרניט! מאכט זיך טאַמעוואטע. איך איר:
 „פעפערל“, און זי מיר: — טױועס האַקלאַל, ארבעטער, נעכטיקע
 טעג... „וואָס טױג מיר, זאָג איך, אײַער טױועס האַקלאַל מיט
 אײַער ארבעטן, אז עס גײט צו בא אײַך בעסאָד? פֿאַראַן,
 זאָג איך, א שפּריכוואָרט: וווּ א סאָד, דאָרט איז א גניױוע...
 אַמער זאָג מיר גלײַך, וואָס איז ער געפֿאָרן, פעפערל, און
 ווױהין? — אלצדינג יאָ, זאָגט זי, נאָר דאָס ניט. פרעג זיך,
 זאָגט זי, בעסער ניט נאָך, גלײַב מיר, זאָגט זי, וועסט מיט דער
 צײַט אַלײן אלצדינג וויסן. וועסט אײַמירצעשעם הערן, און עששער
 אײַגיכן, כײל נײַעס, פֿיל גוטס!.. אָמײן, האַלעוויי, זאָג איך, פֿון
 דײַן מויל אין גאָטס אויערן. נאָר אונדזערע סאָנים, זאָג איך,
 זאָלן אזוי וויסן פֿון זײער געזונט, ווי איך הײב אָן צו פֿאַרשטיין,
 וואָס דאָ טוט זיך בא אײַך און וואָס באַדײַט די שפּיל!“..
 — אָט דאָס איז טאַקע, זאָגט זי, דער אומגליק, וואָס דו וועסט דאָס
 ניט פֿאַרשטיין. „וואָס־זשע, ס׳איז אזוי טיף? מיר דאַכט, זאָג
 איך, אז איך פֿאַרשטיי מיט גאָטס הילף גרעסערע זאַכן...“ — דאָס
 לאָזט זיך ניט, זאָגט זי, פֿאַרשטיין מיטן סײַכל אַלײן, דאָס דאַרף
 מען, זאָגט זי, פֿילן, פֿילן מיטן האַרצן... אזוי זאָגט זי צו מיר,

האָדל, הייסט עס, און דאָס פּאָנעם באַ איר בעשאַס־מײַסע פּלאַמט,
און די אויגן ברענען. ניט געדאכט זאָלן זיי ווערן, די טעכטער
מײַנע! פאַרקאָכן זיי זיך אין עפעס, איז מיטן האַרצן און מיטן
לײב און לעבן און מיטן גוף און מיט דער נעשאַמע!

בעקיצער וועל איך אײַך דערציילן, עס גייט אוועק אַ וואָך
און צוויי און דריי און פיר און פינף און זעקס און זיבן — ניטאָ
ניט קיין בריוו, ניט קיין יעדע. „פאַרפאַלן, זאָג איך עפערל!“
און כאַפּ אַ קוק אַף מײַן האָדלען. נעבעך קיין טראָפּן בלוט ניטאָ
אין פּאָנעם, זוכט אַף אלעמאַל אַן אנדער שטיקל אַרבעט אין
שטוב, וויל, ווייזט אויס, פאַרגעסן דורך דעם די גרויסע צאַרעס
אירע, נאָר, איר זאָלט זאָגן, זי זאָל דאָס אים אפּילע דערמאָנען!
שא, שטיל, גלײַך ווי ס׳איז גאָר קיינמאַל ניט געווען קיין עפערל
אַף דער וועלט!

נאָר איינמאַל טרעפט זיך אַ מײַסע, איך קום צו פּאָרן אַהיים,
איך זע — מײַן האָדל איז פאַרוויינט, גייט אַרום מיט אָנגעשוואַך
לענע אויגן. הייב איך מיך אָן צו דערפרעגן, ווער איך גע-
וואָר, אז דאָ איז ניט לאַנג געווען עפעס איינער אַ שלימאזל
מיט לאַנגע האָר און געסוידעט זיך עפעס מיט איר, מיט האָדלען,
הייסט עס. „אַהא! — טראכט איך מיר. — דאָס איז יענער כעזיר-
רעמאַן, וואָס האָט אוועקגעוואָרפן רײַכע טאַטע־מאַמע און האָט
אַראָפּגעלאָזט דאָס העמדל איבער די הויזן...“ און ניט לאַנג גע-
טראכט, רוף איך אַרויס מײַן האָדלען פון שטוב אין הויף אַרויס
און טו זי אַ כאַפּ גלײַך אַף דער ווענטקע: „זאָג מיר נאָר, טאַכ-
טער, האָסט שוין פון אים אַ גרוס?“ — יאָ. „ווי איז ער ערגעץ, דײַן
באַשערטער?“ — ער איז, זאָגט זי, ווייט. „וואָס טוט ער?“ — ער
זיצט... „ווי זיצט ער? פאַרוואָס זיצט ער?“ — שווייגט זי. קוקט
מיר גלײַך אין די אויגן אַרײַן און שווייגט. „זאָג מיר נאָר, זאָג
איך, טאַכטער מײַנע, וועדליק איך פאַרשטיי, זיצט ער ניט פאַר
קיין גנייווע; פאַרשטיי איך ניט דעם טייכל, אז וויבאלד קיין
גאַנעו ניט און קיין שווינדלער ניט, הײַנט פאַרוואָס־זשע זיצט
ער, פאַר וואָסערע מײַסים טויוויים?.. שווייגט זי — אין אַסתר
מגדה...⁽²¹⁾ האָב איך מיך מעיאשעו געווען: זאָגסט ניט, דאַרף
מען ניט; ער איז דאָך דײַן שלימאזל, ניט מײַנער. אַ שיינע

ריינע קאפאָרע! נאָר אינעווייניק אין הארצן טראָג איך א ווייטעק,
איך בין פאָרט א פאָטער, ווי מיר זאָגן אינעם דאוונען: כרחם
אב על בנים⁽²⁸⁾ — א פאָטער בלייבט א פאָטער.

בעקיצער, געווען איז דאָס הוישאנער-ראבע אף דער נאכט.
יאַנטעווי איז בא מיר א מינעג, איך רו מיך אָפּ, און אויך
דאָס פערדל רוט זיך בא מיר אויס, ווי אין דער טוירע שטייט
געשריבן: אתה — דו, ושורך — און דיין ווייב, וחמורך⁽²⁸⁾ — און
דיין פערדל... און אגעוו איז שוין אין בויבעריק קימאט ניטאָ
וואָס צו טאָן: טוט מען א בלאָז מיטן שויפער, אזוי צעלויפן זיך
אלע דאטשניקעס, ווי די מייז אין א הונגער, און בויבעריק ווערט
א פוסטקע. דעמאָלט האָב איך ליב צו זיצן אינדערהיים, בא זיך
אף דער פריזבע. פאר מיר איז עס דאָס בעסטע שטיקל צייט.
די טעג זענען געשענקטע. די זון באקט שוין ניט ווי א קאלד-אויבון,
נאָר זי גלעט מיט א מין ווייכקייט, מעכניע-נעפאָשעס. דער
וואלד איז אלץ נאָך גרין, די סאָסנעס הערן ניט אוף צו שמעקן
מיט סמאָלע, און עס דאכט זיך מיר, אז דער וואלד קוקט יאָנ-
טעוודיק, ווי גאָטס א סוקע, א סוקע פון גאָט. אָט דאָ, טראכט
איך מיר, האלט גאָט סוקעס; דאָ, ניט אין שטאָט, ווו סע טארע-
ראמט, און מענטשן לויפן הין און הער, פינען מיט דער נעשאַמע,
יאָגן זיך נאָכן שטיקל ברויט. און מע הערט נאָר געלט און געלט
און געלט!.. און ווער שמועסט אפדערנאכט, הוישאנער-ראבע,
לעמאָשל, — איז דאָך גאָר א גאניידן: דעמאָלט איז דער הימל
בלוי, די שטערן פינקלען, שעמערידן, בייטן זיך, פינטלען, ווי,
לעהאוודל, א מענטש מיט די אויגן; און אמאָל, מאכט זיך,
פליט דורך א שטערן פּייל-אויסן-בויגן, לאָזט איבער נאָך זיך אף
א רעגעלע א גרינעם פאס — דאָס האָט זיך אראָפגעלאָזט א
שטערנדל, געפאלן עמעצנס מאזל. וואָרום וויפל שטערן, אזויפיל
מאזאָלעס... יידישע מאזאָלעס... „עס זאָל כאָטש ניט זיין מיין
פינצטער מאזל“ — טראכט איך מיר, און עס קומט מיר אפן גע-
דאנק האָדל. שוין פון עטלעכע טעג, אז זי איז עפעס ווי אופ-
געמונטערט, לעבעדיקער געוואָרן, גאָר אן אנדער פאָנעם באקומען.
עמעצער האָט איר געבראכט א ברייול, אפאָנעם, פון אים טאקע,
פון איר שלימאזל. ווילן ווילט זיך מיר זייער וויסן, וואָס ער

שריבט איר, נאָר פּרעגן וויל איך ניט, זי שווינגט, שווינג איך
אויך, פּאסעך שין שא! טעווע אזוי ניט קיין יידענע; טעווע
האַט צייט...

דערווייל, אזוי ווי איך טראכט פון האַדלען, קומט זי אָן,
האַדל, הייסט עס, זעצט זיך נעבן מיר אף דער פּריזבע, קוקט
זיך ארום אף אלע זייטן און רופט זיך אָן צו מיר שטילערהייט:
הערסטו, טאטע? איך דארף דיר עפעס זאָגן: היינט געזעגענען
מיר זיך אָפּ מיט דיר... אף שטענדיק...

אזוי זאָגט זי צו מיר שטיל, קאם וואָס מע הערט, און קוקט
אף מיר מיט א מאַדנעם מין קוק, מיט אזא קוק, וואָס איך וועל
אים אייביק ניט פּארגעסן. און בעשאַס־מייסע פליט מיר דורך א
מאכשאַווע אין קאָפּ: „זי וויל זיך טרינקען!“... וואָס איז מיר
איינגעפאלן טרינקען? ווייל עס האַט זיך געטראָפּן, ניט דאָ גע-
דאכט, א מייסע: א מיידל ניט ווייט פון אונדז האַט זיך פּאר-
קאכט אין א דאָרף־שייגעץ און האַט זיך צוליב דעם דאָרף־
שייגעץ... איר ווייסט דאָך שוין וואָס. איז די מאמע פּאר צאָרעס
קראַנק געוואָרן און איז געשטאַרבן, און דער טאטע האַט זיך
אויסגעבראכט, געוואָרן א קאפּצן. און דער דאָרף־שייגעץ האַט
זיך מעיאשעו געווען און האַט כאסענע געהאט פּאר אן אנדערע.
איז זי אוועקגעגאנגען צום טיך, דאָס מיידל, הייסט דאָס, און
האַט זיך אריינגעוואָרפן אין וואסער אריין און האַט זיך דער-
טרונקען...

וואָס הייסט, זאָג איך, דו געזעגנסט זיך אָפּ מיט מיר אף
שטענדיק? אזוי מאך איך צו איר און קוק אראָפּ, זי זאָל ניט
זען ווי איך בין טויט. — דאָס הייסט, זאָגט זי, איך פּאָר, זאָגט
זי, אוועק, מאַרגן, זאָגט זי, גאנצפרי, וועלן מיר זיך שוין קיינמאָל
ניט זען... קיינמאָל ניט...

דעהערט דיראָזיקע ווערטער, איז מיר געוואָרן אביסל גרינ-
גער אף דער נעשאַמע. דאנקען גאָט כאַטש דערפּאר, טראכט איך
מיר, ווי זאָגט ער: גאם זו לעטויווע, — עס קאָן זיין ערגער,
בעסער האַט קיין שיר ניט... „ווהין, לעמאַשל, פּאַרסטו, אויב
איך האָב, זאָג איך, די זכּיע צו וויסן?“ — איך פּאָר, זאָגט זי,
צו אים. „צו אים? — זאָג איך. — ווי איז ער דען אצינדערט?“

— לעסאטע, זאָגט זי, זיצט ער נאָך; נאָר אינגיכן שיקט מען אים אוועק. „פאַרסטו, הייסט דאָס, זיך געזעגענען מיט אים?“ אזוי זאָג איך צו איר און מאך זיך טאמעוואטע. — ניין, זאָגט זי, איך גיי אים נאָך גלייך אהין. — אהין? — זאָג איך. — ווער איז געווען דער אהין? ווי אזוי הייסט דאָס אָרט? — מע ווייסט נאָך ניט אקוראט, זאָגט זי, ווי אזוי דאָס אָרט הייסט, נאָר ווייט איז דאָס זייער, זאָגט זי, ווייט מיט סאקאָנעס-נעפאָשעס...

אזוי זאָגט זי צו מיר, האַדל, הייסט עס, און עס מאַלט זיך מיר אויסעט, אז זי רעדט דאָס מיט גאדלעס, מיט גרויסקייט, גלייך ווי ער וואַלט דאָ אָפּגעטאָן עפעס אזעלכעס, וואָס ס'קומט אים דערפאר א מעדאל פון א פוד אייזן... וואָס ענטפערט מען איר, לעמאַשל, אף אזא זאך? פאר אזא זאך נעמט א פאָטער און בייזערט זיך אויס אף א קינד, שענקט א פאָר פעטש, אָדער ער באטלט אויס אלע בייזע וויסטע כאלוימעס. טעוויע איז אָבער ניט קיין יידענע. איך גיי מיט דעם גאנג, אז קאס איז אווידעזאָרע. רוף איך מיך אָן צו איר מיט א פאָסעק, ווי גע-וויינטלעך: „איך זע ארויס, זאָג איך, טאָכטער מיינע, אז דו ביסט מעקייעם, ווי אין דער הייליקער טוירע שטייט געשריבן: על כן יעזב — ווארפסט אוועק, זאָג איך, צוליב א פעפערל טאטע-מאמע, זאָג איך, און לאָזט זיך אוועק אין אן אָרט, וואָס מע ווייסט ניט ווו, ערגעץ אין די מידבאָריעס, אפאָנעם, אפן פארגליווערטן יאם, דאָרטן, ווו אלעקסאנדער מוקדן, זאָג איך, איז געפאָרן אפן אָקרענט און פארבלאָנעט אף א ווייטער וויספע, זאָג איך, צווישן ווילדע מענטשן, ווי איך האָב געלייענט, זאָג איך, אמאָל אין א מייסע-ביכל“...

אזוי זאָג איך צו איר האלב אף קאטאָוועס און האלב מיט קאס, און דאָס הארץ בעשאס-מייסע וויינט, נאָר טעוויע איז ניט קיין יידענע. טעוויע האלט זיך אייך. און זי, האַדל, הייסט עס, פאלט ניט אראָפּ בא זיך; ענטפערט מיר אָפּ אל רישן רישן, און שטיל, ניט געכאפט, און באטראכט. טעוויעס טעכטער קאָנען ריידן...

און כאָטש איך האלט דעם קאָפּ אראָפּ און די אויגן צו, פונ-דעסטוועגן דאכט זיך מיר, אז איך זע זי, האַדלען, הייסט דאָס,

איך זע — איר פּאָנעם איז פּונקט אזוי ווי די לעוואָנע, בלאס און מאט, און דאָס קאָל אירס, מאָלט זיך מיר אויס, איז עפעס ווי פארדומפן, ציטערט... זאָל איך איר, אשטייגער, פאלן אפן האלדז, בעטן, כאלעשן פאר איר, זי זאָל ניט פאָרן? ווייס איך, אז ס'איז ארויסגעוואָרפן. ימאכשעמאָם זאָלן זיי ווערן, טאקע די טעכטער מיינע — פארקאָכן זיי זיך אין עמעצן, איז מיטן גוף און מיט דער נעשאַמע און מיטן הארצן און מיט לייב און לעבן!

בעקיצער, מיר זענען אָפגעזעסן אזוי אף דער פריזבע א היפשע שטיק צייט, לאָז זיך אייך דאכטן, קימאט די גאנצע נאכט. מער געשוויגן ווי גערעדט. און דאָס, וואָס מיר האָבן גע-רעדט, איז אויך געווען קימאט ווי ניט גערעדט, האלבע ווער-טער... זי האָט גערעדט, און איך האָב גערעדט. איך פרעג זי נאָר איין זאך: ווו איז דאָס געהערט געוואָרן, א מיידל זאָל נעמען און כאסענע האָבן פאר א באַכער צוליב דעם, זי זאָל אים קאָנען נאָכגיין ערגעץ אין אלדע שווארצע יאָר? ענטפערט זי מיר: מיט אים איז אלץ איינס, אפילע אין אלדע שווארצע יאָר... גיב איך איר, געוויינטלעך, צו פארשטיין מיטן סייכל, ווי נאריש דאָס איז. גיט זי מיר צו פארשטיין מיט איר סייכל, אז איך וועל דאָס קיינמאָל ניט פארשטיין. ברענג איך איר א מאַשל מיט א הון, א קוואַקע, וואָס האָט אויסגעזעסן קאטשקע-לעך. די קאטשקעלעך האָבן זיך נאָר אופגעכאפט אף די פיסלעך, האָבן זיי זיך געלאָזט אפן וואסער, און די קוואַקע נעבעך קוואַ-קעט. וואָס, זאָג איך, וועסטו זאָגן, זאָג איך, דערוף, טאָכטער-לעבן? — וואָס, זאָגט זי, זאָל איך דערוף זאָגן? ס'איז אוואדע א ראכמאָנעס, זאָגט זי, אף דער קוואַקע; נאָר צוליב דעם, זאָגט זי, וואָס די קוואַקע קוואַקעט, זאָלן די קאטשקעלעך ניט שווימען?.. איר פארשטייט דיבורים? טעויעס טאָכטער רעדט ניט גלאט...

און דערווייל די צייט שטייט ניט. עס הייבט שוין אָן צו שארצען אף טאָג. די אלטע אין שטוב וואָרטשעט. זי האָט שוין עטלעכע מאָל געשיקט זאָגן, אז ס'איז שוין צייט מאכן נאכט און געזעען, אז עס העלפט זיך ניט, האָט זי ארויסגעשטעקט דעם, קאָפּ דורכן פענצטער און מאכט צו מיר מיט א שיינעם יעוואָ-

דעכעכאָ, געוויינטלעך: טעויע! וואָס טראַכסטו זיך?—לאָז זיין שטיל, זאָג איך, גאָלדע, האָסט פאָרגעסן, אפּאַנעם, אז ס'איז היינט הוישאַנער־ראַבע, זאָג איך, ווערט אונדז אָנגעכאָסמעט דאָס גוטע קוויט, הוישאַנער־ראַבע דארף מען זיין אויף. פּאָלג מיך, גאָלדע, זאָג איך, דו נעם, זיי מויכל, צעבלאָז נאָר דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, און לאָז זיין טיי, און איך וועל גיין דערוויילע שפּאַנען דאָס וועגעלע. מיר פּאָרן מיט האַדלען צום באַן. און ווי דער שטייגער איז, טאָק איך איר אָפּ אַ שפּאַגל נייעם ליגן, אז האַדל פּאַרט אוועק קיין יעהור־פעץ, און פּונדאָרטן נאָך ווייטער, אלץ מיקויעך יענעם אייסעק, מיקויעך דער יערושע, הייסט דאָס, און עס קאָן געמאָלט זיין, זאָג איך, אז זי זאָל שוין דאָרטן בלייבן איבערן גאַנצן ווינטער, און עפּשער איבערן ווינטער מיטן זומער מיט נאָך אַ ווינטער; לאַכנין דאַרף מען איר, זאָג איך, מיטגעבן ציידע לאַדערעך, אביסל גרעט, אַ קליידל, אַ פּאַר קישנס, ציכלעך, דאָס, יענץ און שעאַר יעראַקעס.

אזוי קאָמאָדעווע איך און זאָג אָן, ס'זאָל ניט זיין קיין גע־וויינען, ס'איז הוישאַנער־ראַבע אַף דער וועלט. „הוישאַנער־ראַבע, זאָג איך, טאָר מען ניט וויינען, ס'איז אַ בעפּירעשער דין!“ הערט מען דאָך מיך מיטן דין מיסטאַמע, ווי די קאַז, און מע וויינט דאַפקע יאָ, און אז ס'קומט צו געזעגענען זיך, ווערט אַ יעלאָלע, אלע וויינען—די מאַמע, די קינדער, און טאַקע זי אליין, האַדל, הייסט דאָס, און וועאַל־קולאַם, אז ס'איז געקומען צו דער עלטערער טאָכטער מנינער, צייטל, מיין איך (אַף יאַנסעוו קומט זי צו מיר מיט איר באַשערטן, מיט מאָטל קאַמזוויל), האָבן זיך ביידע שוועסטער אַ וואָרף געטאָן איינע דער אַנדערער אפּן האַלדז—מע האָט זיי קאַם אָפּגעריסן...

נאָר איך איינער האָב זיך געהאַלטן שטאַל און אייזן; דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אזוי—שטאַל און אייזן; אינעווייניק קאָכט, ווי אַ סאַמאָוואַר, נאָר יענעם אַרויסבאווייזן—פע! טעויע איז דאָך ניט קיין יידענע... דעם גאַנצן וועג קיין בויעריק שווייגט מען, און אז מיר האַלטן שוין ניט ווייט פּון דער באַן, רוף איך מיך אָן צו איר, זי זאָל מיר זאָגן דאָס לעצטע מאָל, וואָס פּאַרט האָט ער געטאָן אזעלכעס, פעפּערל, הייסט דאָס?.. „איטלעכע זאַך, זאָג איך, באַדאַרף דאָך האָבן עפעס אַ טאַם...“

ווערט זי אָנגעצונדן און שווערט מיר מיט קאָל האשוועס שעבע-
 אוילאָס, אז ער איז ריין, ווי גינגאַלד. — ער איז, זאָגט זי, א
 מענטש, וואָס קאטאַרע פאר זיך ארט אים ניט, דאָס גאנצע
 טועכץ זינס איז נאָר, זאָגט זי, יענעם טויווע, דער וועלטס
 טויווע — און דעריקער פאר יעגיקאפאמניקעס, די באלמעלאָ-
 כעס — און גייט זייט א כאָכעס און טרעפט, וואָס דאָס הייסט!
 „זאָרגט ער זיך, זאָג איך צו איר, הייסס דאָס, פאל דער
 וועלט? לעמייזשע, זאָג איך, זאָרגט זיך ניט די וועלט פאר אים,
 אז ער איז יאָ אזא ווילער באַכער? זאָלסט אים כאָטש לאָזן
 גריסן, זאָג איך, דעם אלעקסאנדער מוקדן דיינעם, זאָלסט אים
 זאָגן, זאָג איך, אז איך פארלאָז מיך אף זיין יוישער, ער איז
 דאָך א מענטש פון סאמע יוישער, זאָג איך, אז ער וועט מיין
 טאָכטער מיסטאָמע ניט פארפירן, און שרייבן אמאָל, זאָג איך,
 א בריוול דעם אלטן טאטן...”

און אזוי ווי איך רייד, פאלט זי מיר ניט פלוצים אפן האלדז
 און הייבט ניט אָן צו וויינען? — לאָמיר זיך, זאָגט זי, געזעגענען.
 זיי געוונט, טאטע, גאָט ווייסט, זאָגט זי, ווען מיר וועלן זיך זען! ..?
 אן עק! אָט דאָ האָב איך מיך שוין ניט געקאָנט איינהאלטן...
 עס איז מיר געקומען אפן געדאנק, פארשטייט איר, טאקע די
 אייגענע האָדל, בעשאס זי איז נאָך געווען א ברעקל... א קינד,
 הייסט דאָס... זי געהאלטן אף די הענט... אף די הענט
 געהאלטן... האָט קיין פאריבל ניט, פאני, וואָס איך האָב מיך...
 מייסע יידענע... איר זאָלט וויסן, הערט איר, וואָס דאָס איז פאר
 א האָדל, דאָס איז!.. איר זאָלט זען די בריוולעך, וואָס זי
 שרייבט... ס'איז א האָדל פון גאָט!.. זי איז בא מיר אַט-א-דאָ-אַ,
 איז זי בא מיר... טיף, טיף... איך קאָן עס אייך אזויפיל ניט
 ארויסגעבן...
 — — — — —
 — — — — —

ווייסט איר וואָס, פאני שאַלעם-אלייכעם? לאָמיר בעסער
 ריידן פון עפעס פריילעכערס: וואָס הערט זיך עפעס מיקויעך דער
 כאַלערע אין אדעס?..

כ א ו ע

— הוּדוּ לֵה' כִּי טוֹב 1) — ווי אזוי גאָט פֿירט, אזוי איז גוט. דאָס הייסט עס באדארף זײַן גוט, וואָרום פֿרוווט זײַט אַ כאַכעם און מאכט בעסער! אָט האָב איך געוואָלט זײַן אַ קלוגער, געדרייט דעם פאַסעק אהער, געדרייט דעם פאַסעק אהין, געזעען, עס העלפט ניט, האָב איך צוגענומען די האנט פונעם הארצן און האָב געזאָגט צו זיך אליין: טעווייע, ביסט א נאר! דו וועסט די וועלט ניט איבערמאכן. דער אייבערשטער האָט אונדז געגעבן צער גידול בנים 2), איז דער טײַטש: פון קינדער האָט מען צאָרעס און מע מוז דאָס אָנעמען פאר ליב.

אָט, לעמאַשל, האָט זיך מײַן עלטערע טאָכטער, צײַטל, הייסט עס, פארקאכט אינעם כײַעט מאַטל קאמויל, — האָב איך עפעס צו אים? עמעס, ער איז טאקע א פראַסטער נעפעש, פארשטייט ניט אזוי שטארק דריבנעטשקע, די קליינע אויסעס, הייסט עס, נאָר וואָס קאָן מען טון? די גאַנצע וועלט, ווי זאָגט איר, קאָן דאָך ניט זײַן געבילדעט! דערפאר איז ער אן ערלעך מענטשל און האָרעוועט, נעבעך, מיטן בלוטיקן שווייס. זי האָט שוין מיט אים, איר זאָלט אָנקוקן, קענענאָרע, א פולע שטוב מיט פופקעס, און ביידע ווערן זיי פארשווארצט אין אוישער און אין קאָוועד, — און רעדט מיט איר, זאָגט זי, אז ס'איז איר, קענענאָרע, גוט, ווי די וועלט, עס קאָן גאָר, זאָגט זי, ניט זײַן בעסער. איין שטיקל כײַסאָרן נאָר, וואָס ס'איז קיין ברויט ניטאָ...

עד כאן הקפה א' 8) — דאָס האָט איר אײַך נומער איינס. נו, און פון דער צווייטער טאָכטער, פון האַדלען, הייסט דאָס, באַ-דארף איך אײַך ניט דערציילן, איר ווייסט שוין. זי האָב איך

פארשפילט, פארלאָרן אָף אייביק; גאָט ווייסט, אויב מײַנע אויגן
וועלן זי אמאָל זען, סײַדן אָף יענער וועלט שוין, איבער הונ-
דערט און צוואַנציק יאָר...

רײד איך פֿון איר, פֿון האָדלען, הייסט עס, קאָן איך נאָך אד-
האיאָם ניט קומען צו זיך, ס׳איז אַן עק פֿון מײַן לעבן! פֿאר-
געסן, זאָגט איר? ווי קאָן מען פֿארגעסן א לעבעדיקן מענטשן?
און ביפראט אזא קינד, ווי האָדל? איר זאָלט זען די בריוולעך,
וואָס זי שרײַבט צו מיר, קאָן מען צעגיין. עס גייט זיי, שרײַבט
זי מיר, דאָרט זײער גוט. ער זיצט, און זי פֿארדינט. זי וואשט
גרעט און לײענט ביכלעך און זעט זיך מיט אים אלע וואָך, און
האַט, זאָגט זי, א האָפענונג, אז עס וועט זיך דאָ, בא אונדז,
איבערקאָכן, עס וועט אופגיין די זון און עס וועט ווערן ליכטיק,
וועט מען אים אומקערן צוריק מיט נאָך אסאך אזעלכע, ווי ער,
און דעמאָלט וועלן זיי זיך ערשט, זאָגט זי, נעמען צו דער רעכ-
טער ארבעט און איבערקערן די וועלט מיטן קאָפּ אראָפּ, מיט די
פיס ארוף. נו? ווי געפעלט דאָס אייך? גוט? הא?...

וואָס־זשע טוט אָבער דער ריבוינעשעלילעס? ער איז
דאָך, ווי זאָגט איר, אַן אל רחום וחנון, זאָגט ער צו מיר: „ווארט
אויס, טעווע, אָט מאך איך אזוי, אז דו וועסט פֿארגעסן אָן אלע
דײַנע צאָרעס!“... און קאכאווע, איר מעגט דאָס האָרן. קיין
אנדערן וואָלט איך עס ניט דערציילט. וואָרום דער ווייטעק איז
גרויס און דער ביזאָיען איז נאָך גרעסער! נאָר פֿאר אייך איז
דען פֿאראן בא מיר א סאָד? וואָס איך האָב — דערצייל איך אייך,
נאָר וואָס דען? איין זאך וועל איך אייך בעטן: צווישן אונדז
זאָל דאָס בלייבן, איך זאָג אייך נאָכאמאָל: דער ווייטעק איז
גרויס, נאָר דער ביזאָיען איז נאָך גרעסער!

בעקיצער, ווי אזוי שטייט דאָרט אין פֿערעק: רצה הקדוש
ברוך הוא לזכות (4) — גאָט האָט געוואָלט א טיווע טאָן טעווען,
גייט ער און בענטשט אים מיט זיבן קינדער נעקיוועס, טעכטער,
הייסט עס, אלע אויסגעשפילטע, געראַטענע, קלוגע און שינע,
פרישע, געזונטע, איך זאָג אייך — סאָסנעס! אוי, האלעוויי וואָלטן
זיי בעסער געווען מײַעסע, פֿאסקודניצעס, וואָלט עפּשער געווען
בעסער פֿאר זיי און געזונטער פֿאר מיר. וואָרום וואָס קומט ארויס,

איך בעט אייך, פון א גוט פערדל, אז סע שטייט אין שטאל?
 וואָס קומט ארויס פון שיינע טעכטער, אז מע ליגט פארשטעקט
 מיט זיי אין א העק און מע קוקט ניט אָן קיין לעבעדיקן מענטשן,
 אכוץ אנטאָן פאָפּערילע, דעם גוי'שן ראָש-האקאָהאַל פון דאָרף,
 און דעם שרייבער כוועדקע גאלאגאן, א הויכער גויעץ מיט א
 פאטלע און מיט לאנגע שטייול, און דעם גאלעך, יימאך שמוי וועזיכרוי.
 איך קאָן ניט הערן דעם נאָמען זיינעם, ניט מאכמעס דעם,
 וואָס איך בין א ייד און ער איז א גאלעך; אדעראבע, מיר זע-
 נען זייער גוט באקאנט צווישן זיך שוין א שאַק מיט יאָרן, דאָס
 הייסט, אף קיין סימכעס איינס צום אנדערן גייט מען ניט, או
 גוט-יאָנטעווע בעטן אוואדע ניט; גאָרניט, מאכטייטע, מע באגעגנט
 זיך: גוט-מאָרגן, גוט-יאָר, וואָס הערט זיך עפעס אין דער וועלט?
 אריינלאָזן זיך מיט אים אין ווייטע דיבורים האָב איך פּיינט, וואָ-
 רום באלד עפעס, הייבט זיך אָן א סעדרע: אייער גאָט, אונדזער
 גאָט. לאָז איך מיך ניט און שלאָג אים איבער מיט א גלייכ-
 ווערט און זאָג אים, אז ס'איז פאראן בא אונדז א פאָסעק;
 שלאָגט ער מיך איבער מיסטאמע און זאָגט, אז א פאָסעק ווייסט
 ער גלייך מיט מיר, און עפשער נאָך בעסער און הייבט אָן צו
 זעצן אף אויסווייניק אונדזער כומעש, ווי געוויינטלעך א גוי:
 „בעריישיט בארא אלאקים“ — אלע מאָל, אלע מאָל דאָס אייגענע.
 שלאָג איך אים איבער מיסטאמע און זאָג אים, אז ס'איז פאראן
 בא אונדז א מעדרעש: „א מעדרעש, זאָגט ער, ווערט שוין אָנגע-
 רופן טאל-מוד און טאלמוד, האָט ער פּיינט, ווייל טאל-מוד איז, זאָגט
 ער, לויטער שווינדל“... ווער איך דאָך מיסטאמע רעכט אין קאס און
 הייב אים אָן אויסצוליימערן, וואָס עס קומט מיר אף דער צונג.
 מיינט איר, אז עס ארט אים עפעס? גאָרניט; קוקט אף מיר און
 לאכט, און קעמט זיך בעשאס-מיסע די באָרד. ניטאָ, הערט איר,
 קיין ערגערס אף דער וועלט, ווי אז איר זידלט א מענטשן, מאכט
 אים מיט דער בלאָטע גלייך, און ער שווייגט. אין אייך ווערט
 די גאל צעפיקעט, און יענער זיצט און שמייכלט! דעמאָלט האָב
 איך דאָס ניט פארשטאנען, נאָר אצינד ווייס איך, וואָס דאָס
 שמייכל האָט באדייט...

בעקיצער, איך קום צו פאָרן איינמאָל אהיים, ארום פארנאכטלעך

שוין. באגעגן איך דעם שרײַבער כוועדקע שטייט אין דרויסן
 מיט מײַן כאווע, די דריטע טאָכטער מײַנע, די צווייטע פון האָד-
 לען, הייסט עס. מיך דערזעען, האָט זיך מײַן באַכער געגעבן א
 דריי אויס, אראָפּגענומען פאר מיר דאָס היטל און אוועק. רוף
 איך מיך אָן צו מײַן כאווען: „וואָס האָט דאָ געטאָן כוועדקע?“
 זאָגט זי: — גאַרניט... זאָג איך: „וואָס הייסט גאַרניט?“... זאָגט
 זי: — מיר האָבן געשמועסט... זאָג איך: „וואָס פאר א מעכוטן
 ביסטו מיט כוועדקען?“... זאָגט זי: — מיר זענען באקאנט שוין
 פון לאנג... זאָג איך: „מאזלטאָו דיר מיט דײַן באקאנטשאפט!
 א שיינער כאווער כוועדקע!“... זאָגט זי צו מיר: — דו קענסט
 אים דען? דו ווייסט דען, ווער ער איז?... זאָג איך צו איר:
 „ווער ער איז, ווייס איך ניט. כ׳האָב זײַן ייכעס-בריוו ניט געזעען;
 נאָר פארשטיין פארשטיי איך, אז ער דארף שטאמען פון סאמע
 גדוילים; דער טאטע זײַנער, זאָג איך, האָט געמוזט זײַן אָדער
 א פאסטעך, אָדער א סטרווש, אָדער אוי א שיקער“... רופט זי
 זיך אָן צו מיר, כאווע, הייסט עס: — וואָס זײַן טאטע איז געווען—
 ווייס איך ניש און וויל ניט וויסן, בא מיר זענען אלע מענטשן
 גלײַך; נאָר אז ער איז אליין א מענטש ניט קײַן געוויינלעכער—
 דאָס ווייס איך פאר געוויס... דעהײַנע, זאָג איך, וואָס פאר א
 מין מענטש איז ער? לאַמײַך הערן“... איך וואָלט דיר, זאָגט
 זי, געזאָגט, וועסטו ניט פארשטיין. כוועדקע, זאָגט זי, דאָס איז
 דער צווייטער גאַרקי... דער צווייטער גאַרקי?—זאָג איך. — ווער-
 זשעאיז געווען דער ערשטער גאַרקי?“... גאַרקי, זאָגט זי,
 דאָס איז הײַנט קימאט דער ערשטער מענטש אף דער וועלט...
 „ווי זיצט ער, זאָג איך, דער טאנע דײַנער, וואָס איז זײַן גע-
 שעפט און וואָס פאר א דראַשע האָט ער געדארשנט?“ מאכט זי
 צו מיר: — דער גאַרקי— דאָס איז א בארימטער שרײַבער, א
 שריפטשטעלער, אַ מענטש, הייסט דאָס, וואָס מאכט ביכער, און
 א טײַערער, א זעלענער, אן ערלעכער מענטש, שטאמט אויך
 פון פראַסטן שטאנד, ניט געלערנט אינערגעץ, נאָר פון זיך אליין...
 אָט דאָס איז זײַן בילד... אוי מאכט זי צו מיר, כאווע, הייסט עס,
 און נעמט ארויס פון קעשענע א פאַרטערטל און ווײַזט דאָס מיר.
 אָט דאָס איז ער, זאָג איך, דער צאדיק דײַנער, רעב גאַרקי?

איך וואָלט געמעגט שווערן, אז איך האָב אים ערגעץ געזען, זאָג איך, אָדער בא דער באן טראָגן זעק, אָדער אין וואלד שלעפן קלעצער... — איז דאָס בא דיר, זאָגט זי, א כיסאַרן, זאָגט זי, אז א מענטש האָרעוועט מיט זיינע אייגענע הענט? דו אליין האָרע-וועסט דען ניט? „יא, יא, זאָג איך, ביסט גערעכט, זאָג איך, ס'איז א בעפיירעשער פאָסעק בא אונדז; גייע כפּיך כי תאכל⁶ — אז דו וועסט ניט האָרעווען, וועסטו ניט עסן... נאָר פונדעסט-וועגן פארשטיי איך ניט, וואָס האָט דאָ צו טאָן כוועדקע? איך וואָלט בעסער, זאָג איך, געווען צופרידן, ווען דו זאָלסט זיין בא-קאנט מיט אים פונדערווייטן; דו באדארפסט ניט פארגעסן, זאָג איך, מאין באת ולאן אתה הולך⁶ — ווער ביסטו און ווער איז ער... מאכט זי צו מיר: — גאָט האָט באשאפן אלע מענטשן גלייך... „יא, יא, זאָג איך, גאָט האָט באשאפן אָדאָם האַרישוינען נאָך זיין געשטאלט, מע טאָר אָבער ניט פארגעסן, אַז איטלעכער דארף זוכן זיין גלייכן, ווי אין פאָסעק שטייט בא אונדז געש-ריבן: איש כמתנת ידו⁷... — אן אנטיק! — זאָגט זי צו מיר. — בא אלצדינג האָסטו א פאָסעק! עפשער געפינט זיך, זאָגט זי, בא דיר א פאָסעק וועגן דעם, וואָס מענטשן, זאָגט זי, האָבן גענו-מען און האָבן זיך אליין, זאָגט זי, איינגעטיילט אף יידן און גויים, אף באלעבאטים און קנעכט, אף פריצים און בעטלערס?... „טע-טע-טע! — זאָג איך. — ביסט מיר שוין, דאכט מיר, פארפאָרן, טאָכטער, אין עלעף האשישי אריין! — און איך גיב איר צו פאר-שטיין, אז אזוי פירט זיך שוין אף דער וועלט מישישעס יעמי בריישיס. פרעגט זי מיך: — לעמיי זאָל זיך אזוי פירן אף דער וועלט?... זאָג איך: „דערפאָר, וואָס אזוי האָט גאָט באשאפן זיין וועלט?... זאָגט זי: — לעמיי האָט גאָט באשאפן אזוי זיין וועלט?... זאָג איך: „ע! אז מיר וועלן אָנהייבן פרעגן קאשעס — לעמיי אזוי און לעמיי אזוי, איז אין לדבר סוף — א מייסע אָן אן עק!“... זאָגט זי מיר: דערוף האָט דאָך גאָט אונדז געגעבן א פארשטאנד, אז מיר זאָלן פרעגן קאשעס... זאָג איך: „בא אונדז איז פאראן א מינעג אוועלכער, אז א הון, זאָג איך, הייבט אָן צו קרייען ווי א האָן, זאָל מען זי באלד אוועקטראָגן צום שויכעט, ווי מיר זאָגן אין די בראַכעס: הנותן לשכוי בינה⁸“...

— טאָמער וואָלט עפּשער גאָר געווען גענוג זיך צו גאָרגלען דאָרטן?—רופט זיך אָן מיין גאָלדע פון שטוב ארויס.—דער באָרשטש, זאָגט זי, שטייט אפן טיש שוין פון א שאַ, און ער זינגט גאָר זמירעס! ... „אַט האַסטו דיר, זאָג איך, די אנדערע טעג יאָנטעו! ניט אומזיסט, זאָג איך, האָבן אונדזערע כאכאָמם געזאָגט: שבעה דברים בגולם⁹)— א ידענע האָט אין זיך נײַן מאָס רייד. מע רעדט טאָך-זאכן איז זי דאָ מיט איר מילכיקן באָרשטש!“... רופט זיך אָן צו מיר גאָלדע:—דער מילכיקער באָרשטש, זאָגט זי, איז עפּשער א טאָך-זאך, ווי אלע דײַנע טאָך-זאכן... „מאזלטאָו! האָט איר אײך, זאָג איך, א נײַעם פּילאָזאָפּ, גלייך פון אונטערן אויוון ארויס! קאָרג, זאָג איך, וואָס די טעכטער זענען געוואָרן אופֿ-געקלערטע קעפּ, האָט שוין טעויעס ווייב אויך אָנגעהויבן פּלען דורכן קוימען אין הימל ארײַן!...— אז ס'איז יאָ, זאָגט זי, גע-קומען צו רייד הימל, טאָ ליג שוין אין דער ערד!... ווי געפּעלט, אײך אשטייגער, אזא מין באָרוכהאבאָ אפן ניכטערן האַרצן?...

בעקיצער, לאָמיר, ווי זאָגט איר, איבערלאָזן דעם בענמעלעך און זיך נעמען צו דער באסמאלקע, איך מײן דעם גאדעך, ייִמאך שמוי וועזיכרוי!

איינמאָל פּארנאכט פּאָר איך מיר אהיים מיט די ליידיקע קריג-לעך און האלט שוין באם ארײַנפּאָרן אין דאָרף ארײַן, באגעגן איך אים פּאָרן מיט זײַן אײַזערנער געקאָוועטער בריטשקע, טרײַבט אָן אליין מיט זײַן קאָוועד די פּערדלעך, און די צעקעמטע באָרד זײַנע איז צעשמיסן פון ווינט. „צו דײַן קאָפּ, טראכט איך מיר, א שײַן באגעגעניש!“...— א גוטן אָוונט!— מאכט ער צו מיר.— האָסט מײך ניט דערקענט, זאָגט ער, צי וואָס? „וועסט גיך רײַך ווערן“,—זאָג איך צו אים און נעם אראָפּ דאָס היטל און וויל פּאָרן ווייטער. מאכט ער צו מיר:— שטיי א וויילע, טעוועל, וואָס האָסטו קײן צײַט ניט? איך דארף דיר זאָגן א פּאָר ווערטער. „אך, זאָג איך, אבי נאָר עפּעס גוטס, איז מאכטייִסע, און אויב ניט, מעג דאָס, זאָג איך, בלייבן אָפּ אן אנדערש מאָל...“— וואָס הייסט, זאָגט ער, בא דיר אן אנדערש מאָל? „אן אנדערש מאָל, — זאָג איך, — הייסט בא מיר, ביז מאָשעך וועט קומען...“

—מאָשׂיען, מאכט ער צו מיר איז דאָך שוין געקומען... דאָס האָב
איך שוין געהערט, זאָג איך, פון דיר ניט איין מאָל; דו זאָג מיר
נאָר, פאָטערל, עפעס נײַעס" ... „אָט דאָס, זאָגט ער, מיין איך
טאקע דיר זאָגן; איך וויל מיט דיר שמועסן, זאָגט ער, פון דיר
אליין, דאָס הייסט, פון דיין טאָכטער"...

דאָ האָט מיר באלד א טיאָכקע געטאָן דאָס הארץ: וואָס פאר
א מעכותן איז ער מיט מיין טאָכטער? און איך רוף מיך אָן צו
אים: „מײַנע טעכטער, זאָג איך, זענען כאָלילע ניט אזעלכע, וואָס
מע זאָל דארפן פאר זיי ריידן; זיי קאָנען שוין, זאָג איך, אליין
באשטיין זייער שטעטל" ... — דאָס איז אָבער, מאכט ער, אזא מין
איניען, וואָס זי אליין קאָן ניט ריידן, עס מוז ריידן אן אנדערער,
מאכעס דאָ האנדלט זיך וועגן א טאָך-זאך, זאָגט ער, טאקע
וועגן איר טאכלעס... „וועמען גייט עס אָן, זאָג איך, דער טאכ-
לעס פון מיין קינד? מיר דאכט, זאָג איך, אז ווי באלד מע שמור-
עסט פון טאכלעס, בין איך מיין קינד א פאָטער ביז הונדערט
צוואנציק יאָר, צי נײַן?" — עמעס, זאָגט ער, דו ביסט דיין קינד
א פאָטער; דו ביסט אָבער, זאָגט ער, אף דיין קינד א בלינדער,
דיין קינד, זאָגט ער, רײַסט זיך אין אן אנדער וועלט ארײַן, און
דו פארשטייט זי ניט, אָדער דו ווילסט זי ניט פארשטיין... „אויב
איך פארשטיי זי ניט, זאָג איך, אָדער איך וויל זי ניט פארשטיין—
דאָס איז אן אנדער זאך; וועגן דעם, זאָג איך, קאָנען מיר א
ביסל שמועסן; נאָר וואָס קער זיך דאָס אָן, פאָטערל, מיט דיר? ...
— עס קער זיך, זאָגט ער, מיט מיר אָן זייער שטארק,
זאָגט ער, ווײַל זי איז איצטער אין מיין רעשוס...
„וואָס הייסט, זאָג איך, זי איז אין דיין רעשוס?" ...
— דאָס הייסט, זי איז איצטער אונטער מיין האשגאָכע, מאכט ער
און קוקט מיר גלייך אין די אויגן ארײַן און צעקעמט זיך די
שיינע צעלאָטע זיקנע. טו איך מיסטאָמע א שפרונג אונטער:
„ווער? מיין קינד איז אונטער דיין האשגאָכע? מיט וואָס פאר א
רעכט?" — זאָג איך און פיל, אז איך הייב אָן ארײַן אין קאס.
מאכט ער צו מיר גאנץ קאלטבלוטיק מיט א שמייכעלע: — נאָר
ניט געהיצט זיך, טעוועל! פאוואָליע וועלן מיר, זאָגט ער, די זאך
זיך איבערלייגן. דו ווייסט, איך בין דיר, זאָגט ער, כאָלילע, קיין

סוינע ניט, כאָטש דו ביסט א ייד; דו ווייסט, זאָגט ער, אז איך האלט פון יידן, און עס טוט מיר וויי דאָס הארץ אף זיי פאר זייער אקשאָנעס, וואָס זיי האָבן זיך איינגעשפארט און ווילן ניט פארשטיין, אז מע מיינט דאָס פון זייער טויווע וועגן... „פון טויוועס, זאָג איך, זאָלסטו מיט מיר, פאָטערל, איצטער ניט ריידן, מאכמעס איטלעכס וואָרט, וואָס איך הער פון דיר אצינד, איז פאר מיר א טראָפן סאם־האמאָוועס, זאָג איך, א פיסטויל אין הארצן אריין. אויב דו ביסט מיר אזא גוטער פריינט, ווי דו זאָגסט, וועל איך פון דיר בעטן נאָר איין טויווע: מיין טאָכטער זאָלסטו לאָזן צורו... — ביסט א נארישער מענטש, — מאכט ער צו מיר, — עס וועט דיין טאָכטער, כאָלילע, קיין שלעכטס ניט געשען; עס שטייט איר איצטער פאָר א גליק, זאָגט ער; זי נעמט, זאָגט ער א כאָסן — אף מיר אזא יאָר... „אַמיינ! — זאָג איך קלוימערשט מיט א געלעכטערל, און אין הארצן ברענט א גענעס! — ווער איז ער, לעמאָשל, דער כאָסן דינער, זאָג איך, אויב איך בין זויכע, זאָג איך, צו וויסן?... — דו דארפסט אים קענען, זאָגט ער, ער איז זייער א בראווער, אן אָרנטלעך מענטשל און גאנץ פֿיין געבילדעט, אפילע פון זיך אליין, און איז פארקאָכט אין דיין טאָכטער און וויל מיט איר כאסענע האָבן און קאָן ניט, ווייל ער איז ניט קיין ייד...

„כוועדקע!“ — טראכט איך מיר, און עס טוט מיר א זעץ אין קאָפּ אריין א מאָדנע היץ, און עס באשלאָגט מיך א קאלטער שווייס, קאם וואָס איך זיך איין אפן וועגעלע. נאָר ארויסבאווייזן דאָס פאר אים — ניט דערלעבן וועט ער דאָס! און איך נעם דאָס פערדל פאר די לייצעס, טו דאָס א שמיצל פון אונטן ארוף, און האָל לאך מוישע־מאָרדכע — פאשאָל אָן א זיי־געזונט אהיים.

איך קום צו פאָרן אהיים, איי־איי־איי. אן איבערקערעניש! די קינדער ליגן מיט די פענימער אין די קישנס און וויינען, מיין גאָלדע איז מער אף יענער וועלט, איידער אף דער וועלט... איך זוך כאווען, ווי איז כאווע? — ניטאָ כאווע!... פרעגן, ווי איז כאווע, וויל איך ניט. איך פארשפאָר שוין פרעגן, אז אָך און וויי איז מיר! און איך פיל דעם טאם פון כיבעט האקיווער, און עס ברענט אין מיר א פייער, איך ווייס ניט אף וועמען... איך

וואָלט עפעס נאָר גענומען און זיך אליין אויסגעפאטשט... און
 איך צעשריַיַך מיך אף די קינדער און לאָז אויס מיין ביטער הארץ
 צום ווייב. איך קאָן מיר קיין אָרט ניט געפינען. גיי איך ארויס
 אין שטאל צום פערד, דעם געבן עסן, און טרעף דאָס שטיין
 אריבערגעפוציעוועט מיט איין פוס אף יענער זייט קלאַץ. כאפ איך
 א שטעקן און הייב דעם אָן איינטיילן, שיילן די פעל, ברעכן ד
 ביינער: „פארברענט זאָלסטו ווערן, שלימאזל מינער! זאָלסטו
 אזוי לעבן, ווי איך האָב פון דינעטוועגן א האָבערל אפילע! צאָ-
 רעס, אויב דו ווילסט, קאָן איך דיר געבן, שלעק מיט אנגסטן,
 מיט מאַקעס, מיט בכורעס!“...

אזוי רעד איך צום פערדל און באטראכט מיך אָבער באלד,
 אז ס'איז א צארבאלעכאָם, גאָט די נעשאַמע שולדיק, וואָס האָב
 איך צו דעם? און איך שיט דעם אונטער א ביסל געהאקטע
 שטרוי און זאָג דעם צו, אימירצעשעס, שאפעס ווייזן א היי איז
 סידער, און קום אריין צוריק אין שטוב אריין, באגראָב זיך און
 ליג אין געהאקטע ווונדן, און דער קאָפּ—דער קאָפּ ווערט מיר
 שיר צעשפאָלטן, טראכטנדיק און קלערנדיק און לערנענדיק דעם
 פשאט: וואָס זאָל דאָס באדייטן? „מה פשעי ומה חטאתי—מיט
 וואָס האָב איך, טעוויע, פארזינדיקט מער פון דער גאנצער וועלט
 וואָס מע באשטראַפט מיך מער פון אלע ייִדן? אוי, ריבוינע-
 שעלילעם, ריבוינעשעלילעם! מה אנו ומה חיינו (10) — ווער
 בין איך אזוינס, וואָס דו טראָגסט מיך אפן קאָפּ קעסיידער, האָסט
 מיך אין זינען און לאָזט ניט אויס וווּ ערגעץ א שלאק, א צאָרע,
 אן אַנשיקעניש?!“...

און אזוי ווי איך טראכט מיר אזוי, ליגנדיק אף הייסע קוילן
 הער איך, ווי מיין ווייב, נעבעך, קרעכצט, רייסט אויס א שטיק
 הארץ. „גאָלדע, זאָג איך, דו שלאָפסט?“... ניין, זאָגט זי, וואָס
 איז דען? „גאָרניט, זאָג איך, מיר זענען גוט אין דער ערד;
 עפשער ווייסטו, זאָג איך, אן אייצע, וואָס טוט מען?“... — פרעגסט
 בא מיר זאָגט זי, אייצעס, אז אָך און וויי איז מיר? א קינד
 שטייט ארף, זאָגט זי, אינדערפרי, א געוונטע, א שטארקע, טוט
 זיך אָן, זאָגט זי, פאלט מיך ארום קושן און האלדזן און וויינען
 און זאָגט ניט וואָס; איך האָב געמיינט, זי איז כאָדילע פונעם

זינען! פרעג איך זי: „וואָס איז דיר, טאַכטער?“ זאָגט זי גאַרנישט און כאַפּט זיך אַרויס אַף אַ וויילע צו די בעהיימעס און ווערט פאַרשוונדן. איך וואַרט אַ שאַ, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דריי — וווּ איז כאַווע? רוף איך מיך אָן צו די קינדער: „אנו, טוט נאָר אַ שפּרונג אַף אַ מינוטקעלע צום גאַלעך“... „פּונוואַ-נען, זאָג איך, האָסטו געוואָסט, גאַלדע, אז זי איז באַם גאַלעך?“... פּונוואַנען האָב איך געוואָסט? — זאָגט זי. — אז אָך און וויי איז מיר! וואָס איז, זאָגט זי, איך האָב קיין אויגן ניט? צי איך בין איר קיין מאַמע ניט?... „אז דו האָסט אויגן, זאָג איך, און דו ביסט איר אַ מאַמע, וואָס־זשע האָסטו געשוויגן און האָסט ניט געזאָגט מיר?“... — דיר זאָל איך זאָגן? ווען ביסטו אינדערהיים? — זאָגט זי. — און אז איך זאָג דיר, הערסטו מיך דען? דיר אז מע זאָגט, זאָגט זי, ענטפּערסטו באלד מיט אַ פּאַסעק; פאַרהאַקסט דעם קאַפּ מיט פּסוקים און דערמיט קומסטו אָפּ.

אזוי מאַכט זי צו מיר, גאַלדע, הייסט עס, און איך הער, ווי זי וויינט אין דער פינצטער... אביסל איז זי גערעכט, טראַכט איך מיר, וואָרום וואָס פאַרשטייט אַ יעדענע? און עס טוט מיר וויי אַף איר דאָס האַרץ, איך קאָן ניט הערן, ווי זי קרעכצט און ווי זי וויינט. רוף איך מיך אָן צו איר: „זעסטו, גאַלדע, ביסט ברוי־געז, זאָג איך, לעמיי איך האָב אַף אלצדינג אַ פּאַסעק, איך מוז דיר דערוף אויך ענטפּערן מיט אַ פּאַסעק; עס שטייט באַ אונדז געשריבן, זאָג איך, כּרחם אב על בנים — אַ טאַטע האָט ליב אַ קינד. פאַרוואָס שטייט ניט, זאָג איך, כּרחם אב על בנים — אז אַ מאַמע האָט ליב איר קינד? ווייל אַ מאַמע איז ניט קיין טאַטע! אַ טאַטע, זאָג איך, קאָן אַנדערש ריידן מיט אַ קינד. אָט וועסטו זען, זאָג איך, אימירצשעס, מאַרגן זע איך זיך מיט איר“... — האַלעוויי, זאָגט זי, זאָלסטו זיך קאָנען זען מיט איר, און מיט אים אויך. ער איז אַ מענטש, זאָגט זי, ניט קיין שלעכטער, כאַטש אַ גאַלעך, נאָר אַף אַ מענטשן האָט ער, זאָגט זי, ראַכמאַנעס. דו וועסט אים בעטן, פאַלן צו די פּיס, עפּשער וועט ער ראַכמאַנעס האָבן... „ווער, זאָג איך, דער קוימער⁽¹⁾ ייַמאַך שמוי? ... איך זאָל מיך בוקן, זאָג איך, צום גאַלעך? ביסט מעשוגע, זאָג איך, צי כאַסערדייע? אל תפתח פה לשטן⁽²⁾, זאָג איך, — ניט דערהאַרן

וועלן דאָס מײַנע סאַגנים! ... — אָ! זעסטו? עס הייבט זיך אָן
זאָגט זי, מיט דיר! ... „וואָס דען, זאָג איך, האָסטו געמיינט? איך
וועל מיך לאָזן פירן פון א ייִדענע? איך וועל, זאָג איך, לעבן
מיט דיין ווייבערשן סייכל? ...“

אַט אין אזעלכע שמועסן גייט אוועק בא אונדז די נאכט. קאם
דערלעבט דעם ערשטן קריי פונעם האָן, הייב אַיך מיך און, דאוון
אַפ, נעם מיט זיך די בײַטש און לאָז מיך אוועק מיסטאמע גלייך
צום גאלעך אין הויף אריין. ווי זאָגט איר, א ייִדענע איז טאקע
א ייִדענע, נאָר ווהיין דען האָב איך געזאָלט גיין? אין דער ערד אריין?..
בעקיצער, געקומען צו אים אין הויף אריין, באגעגענען מיך
די קלאַווים זײַנע מיט א שיינעם גוט-מאַרגן און ווילן מיר צורעכט-
מאכן די קאפּאַטע און פארזוכן די ליטקע פון מײַנע ייִדישע פיס,
צי זיי זענען עפעס גוט פאר זייערע הינטישע ציין? ... א גליק,
וואָס כ׳האַב מיטגענומען די בײַטש, האָב איך זיי געגעבן צו פאר-
שטיין דעם פּאַסעק לא יחרץ פלב לשונו¹²) — דאָס הייסט לאָז א
הונט ניט בילן אומזיסט... אף זייער געשריי מיט מײַן געפילדער איז
ארויסגעלאָפן דער גאלעך מיט דער גאלעכטע, קאם צעטריבן די פריי-
לעכע כאליאסטרע און אריינגערופן מיך אין שטוב אריין, מיך אופ-
גענומען פאר זייער א שיינעם גאסט, געוואָלט שטעלן פון מײַנעטוועגן
דעם סאמאָוואר. זאָג איך, אז דער סאמאָוואר איז לאו דאפקע, איך
האַב מיט אים עפעס צו ריידן, זאָג איך, אונטער פיר אויגן. האָט
זיך דער קוימער אָנגעשטויסן, וואָס איך מײן, האָט א ווונק געטאַן
צו זײַן פלוינעסטע, זי זאָל מויכל זײַן צומאכן די טיר פון יענער
זײַט — און איך בין צוגעטראַטן צום איניען גלייך, אָן שום האק-
דאַמעס, ער זאָל מיר זאָגן קוידעם, צי גלייבט ער אין גאַט? ...
און נאָכדעם זאָל ער מיר זאָגן, אויב ער פילט דעם טאם, וואָס
הייסט צעשיידן א טאטן מיט א קינד, וואָס מע האָט דאָס ליב?..
און ווידער זאָל ער מיר זאָגן, וועלעכס הייסט נאָך זײַן סייכל א
מיצווע און וועלעכס הייסט אן אווירע? ... און נאָך א זאך וואָלט
איך וועלן, ער זאָל מיר קלאָר מאכן: וואָס פאר א פּאַנעם האָט
בא אים א מענטש, וואָס כאפט זיך אריין צו יענעם אין שטוב אריין און
וויל מאכן אן איבערקערעניש, איבערשטעלן די בענקלעך, מיט די
טישלעך, מיט די בעטן? ...

אוואדע בלייבט ער זיצן געפלעפט און מאכט צו מיר: — טעוועל, זאָגט ער, ביסט א קלוגער מענטש, זאָגט ער, און נעמסט און שטעלסט אוועק, זאָגט ער, מיטאמאָל אזוי פיל שײלעס און ווילסט, זאָגט ער, איך זאָל דיר ענטפערן אין איין קלאפ? האָב צײַט, זאָגט ער, איך וועל דיר ענטפערן על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון¹⁴)... „ניין, זאָג איך צו אים, דו וועסט מיר, פאָטערל געטרײַער, ניט ענטפערן דערוף קיינמאָל ניט. וויסטו פארוואָס? ווײַל אלע דײַנע מאכשאַוועס ווייס איך פון פּרײַער. דו ענטפער מיר, זאָג איך, בעסער דערוף: איך האָב נאָך א האַפּענונג צו זען מײַן קינד צוריק, אָדער ניין? ... כאַפּט ער זיך אױף: — וואָס הייסט — צוריק? דײַן טאַכטער וועט, כאָלילע, גאַרניט געשען, אדעראַבע! „איך ווייס, זאָג איך, איך ווייס, איר ווילט זי מאַכן גליקלעך! איך רײד ניט פון דעם, זאָג איך; איך וויל וויסן, ווי איז ערגעץ מײַן קינד, און צי קאָן איך זיך מיט איר זען? ... — אלצײַנג יאָ, מאַכט ער צו מיר, נאָר דאָס ניט... „אַט אזוי־זשע רײד, זאָג איך. דוואָרים ברורים, קורצע דיבורים! זײַ געזונט, זאָג איך, און לאָז דיר גאָט באַצאָלן, זאָג איך, בעקײַפּל קיפּלאַים!“...

און איך קום צו גיין אהיים און טרעף מײַן גאָלדע ליגט צו-נויפגעקוטשעבורעט, ווי א שוואַרצער קנויל, אין בעט און האָט שוין מער קײַן טרערן ניט אין די אויגן. רוף איך מיך אָן צו איר: „שטיי אױף, מײַן ווײַב, טו אויס, זאָג איך, די שיד, און לאָז מיר זיך אוועקזעצן שיווע, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטן, ד' נתן ד' לקח — מיר זענען ניט די ערשטע, מיר זענען ניט די לעצטע. עלעהיי, לאָז זיך אונדז אויסדאַכטן, זאָג איך, אז מיר האָבן קײַנ-מאָל ניט געהאַט קײַן כאַווע, אָדער לאָז זיך אונדז דאַכטן, זאָג איך, עלעהיי האָלדל, וואָס איז אוועק פון אונדז הינטער די האַרײַ כײַשעך, גאָט ווייס, אויב מיר וועלן זיך אַמאָל זען... גאָט, זאָג איך, איז אן אל רחום וחנוּן, ער ווייסט, וואָס ער טוט!“...

אזוי רײד איך מיר אויס דאָס האַרץ און פיל, אז די טרערן שטיקן מיך, שטייען מיר, ווי א בײַן אין האַלדז. נאָר טעווייע איז ניט קײַן ידענע, טעווייע האַלט זיך אײַן! מאָלט אײַך, עס רעדט זיך נאָר אזוי, וואָרום ערשטנס, דער ביזאָיען! ... וועהאַשייניס, ווי

קאָן איך זיך איינהאלטן, אז מע פארלירט לעבעדיקערהייט אזא קינד, אזא בארליאנט, וואָס איז אזוי איינגעבאקן אין האַרץ אי בא מיר, אי בא דער מוטער, קימאט מער ווי אלע קינדער, איך ווייס ניט פארוואָס? עפשער דערפאר, וואָס זי האָט קינדווייז זייער אסאך געקרענקט, איבערגעטראָגן אף זיך קאָל האצאָרעס שעבעוילעס; מיר זענען אמאָל אויסגעזעסן איבער איר גאנצע נעכט, עטלעכע מאָל אָפגעשריגן, פּאָשעט אָפגעשריגן פון טויט, אָפגעכאיעטשעט, ווי מע כאיעטשעט אָפ א קליין צעטראָטן הינדעלע, וואָרום אז גאָט וויל, מאכט ער פון טויט לעבעדיק, ווי מיר זאָגן אין הלל: לא אמות כי אחיה ⁽¹⁶⁾ — אז ס'איז ניט בא-שערט שטארבן, שטארבט מען ניט... און עפשער איז דאָס דער-פאר, וואָס זי איז א גוט קינד, א געטרייט, האָט אונדז פון טאָ-מיד אָן ליב געהאט ביידן דאָס כניעס מיט דער נעשאַמע. אי, די קאשע: ווי קומט דאָס, זי זאָל אונדז אזעלכעס טאָן? איז, ערשטנס, אונדזער מאזל אזוי. איך ווייס ניט, ווי אזוי איר — איך גלייב אין האשגאָכע. וועהאשייניס, איז דאָס א קליפע, אן אָפגעטאָנענע זאך, הערט איר, א מין קישעף! איר מעגט אייך לאכן פון מיר, און איך זאָג אייך, אז איך בין גאָרניט אזא גראָ-בער נאר, איך זאָל גלייבן אין שרעטעלעך, לייצים, דאָמעוויקעס אוכדויםע אזעלכע שטוסערניען; נאָר אין קישעף, זעט איר, גלייב איך, וואָרום וואָס דען איז דאָס, אז ניט קיין קישעף? אָט וועט איר האַרכן ווייטער, וועט איר אליין אויך זאָגן דאָס אייגענע...

בעקיצער, אז די הייליקע ספאָרים זאָגן: בעל כרחך אתה חי ⁽¹⁶⁾ — א מענטש נעמט זיך ניט אליין דאָס לעבן, איז דאָס ניט אומזיסט. ס'איז גאָר ניטאָ די מאקע אף דער וועלט, וואָס זאָל זיך ניט פארהיילן, און אזא צאָרע, וואָס מע זאָל ניט פארגעסן. דאָס הייסט, פארגעסן פארגעסט זיך ניט, נאָר וואָס זאָל מען טאָן? אדם כבהמה נדמה ⁽¹⁷⁾ — א מענטש באדארף ארבעטן, האַרעווען, פארשווארצט און אויסגעריסן ווערן צוליב דעם שטיקל ברויט. מיר האָבן זיך גענומען, וואָס טויג אייך, אלע צו דער ארבעט, מיין ווייב און קינדער צו די קריגלעך, איך צום פערד-און-ווע-געלע, און עולם כמנהגו ⁽¹⁸⁾ — די וועלט בלייבט ניט שטיין.

אַנגעזאָגט האָב איך אין שטוב, אז כאווע לוי ייִזאַכער וועלוי
ייִפּאַקעד — ניטאָ כאווע! אויסגעמעקט — און שוין! און כ'האָב מיר
צונויפגעשלאָגן אביסל מילכיקס, פרישע סכּוירע, און האָב מיך
געלאָזט קיין בויבעריק צו מײַנע קוינים.

געקומען קיין בויבעריק — א סימכע, א גדולע: וואָס מאכט
א ייִד רעב טעוויע? פארוואָס זעט מען אײַך ניט? „וואָס זאָל
איך מאכן, זאָג איך, דער אייגענער שלימאזל, וואָס פריער, א
בעהיימעלע, זאָג איך, איז בא מיר געפאלן“... — וואָס איז די
מײַסע, זאָגן זיי, וואָס מיט אײַך טרעפן זיך אלע ניסים? און דער
אוילעם פרעגט מיך אויס, איטלעכער באזונדער, וואָס פאר א
בעהיימעלע איז בא מיר געפאלן? וויפל האָט דאָס מיך געקאָסט?
און וויפל בעהיימעלעך איז מיר נאָך געבליבן? און מע לאכט, מע
איז פריילעך, ווי געוויינטלעך, נעגידים מאכן זיך לוסטיק איבער
אן אָרעמאן, א שלימאזל, נאָכן עסן, אז ס'איז גוט אפן הארצן און
און אינדרויסן איז שײַן און הייס און גרין, און עס גלוסט זיך
דרעמלעך... טעוויע איז אָבער א מענטש, וואָס לאָזט זיך טרײַבן
קאטאָועס. א קרענק וועט יענער בא מיר וויסן, וואָס בא מיר
אין הארצן טוט זיך!

און אָפּגעפארטיקט זיך מיט אלע קוינים, לאָז איך מיך צוריק
מיט די ליידיקע קריגלעך אהיים, איבערן וואלד, לאָז אָפּ דאָס
פערדל, ס'זאָל זיך גיין פאוואָליע און כאפן ביגניווע א שטשיפל
גראָז, און אליין פארטיף איך מיך אין מײַנע מאכשאָוועס און גע-
דאנקען, טראַכט איבער, פון וואָס איר ווילט: פונעם לעבן און פונעם
טויט, פון דער וועלט און פון יענער וועלט, און וואָס איז אזעלכס
וועלט, און וואָס לעבט א מענטש, אוכדויםע אזעלכע זאכן, ביכ-
דיי איך זאָל מיר צעשלאָגן די ראיוינעס, דאָס הייסט, איך זאָל
ניט קלערן פון איר, פון כאווען, הייסט עס.

און ווי אף צעלאַכעס, קריכט מיר אין קאָפּ ארײַן דאָפּקע זי,
כאווע, הייסט עס. זי קומט מיר אקעגן מיט איר געשטאלט, הויך
און שײַן און פריש, ווי א סאָסנע, אָדער ווי זי איז נאָך געווען
א קדייניטשקע, א קראַנקעטשקע, א פעגירעלע, ווי אן אייפעלע
בא מיר אין די הענט, דאָס קעפל ארופגעוואָרפן אף מײַנע פליי-
צעס: „וואָס ווילסטו, כאוועלע? געבן דיר א שטיקעלע פאפּע?

אביסעלע מאָני? "... און איך פארגעס אף א וויילע, וואָס זי האָט אָפגעטאָן, און עס ציט מיר צו איר דאָס האַרץ, און די נעשטאַמע נאָגט, בענקט נאָך איר... נאָר דערמאָן איך מיך, און עס גייט מיר איבער דער קויעך האדאם, און א פייער צינדט זיך אָן בא מיר אין הארצן אף איר און אף דער וועלט און אף זיך אליין, פארוואָס איך קאָן זיך ניט פארגעסן אף קיין מינוט. פארוואָס זאָל איך זי ניט קאָנען אויסמעקן, ארויסרייסן פונעם הארצן? זי האָט דאָס דען בא מיר ניט פארדינט? דערוף טאקע דארף טעווע זיין א ייד שעבעייד, קאָל-יאָמאָוו פארשווארצט ווערן, אקערן מיט דער נאָז די ערד, מעגאדל זיין קינדער, ביכדיי זיי זאָלן נאָכדעם נעמען מיט איין מאָל און אָפרייסן זיך מיט גוואלד, אָפפאלן ווי א שישקע פונעם בוים, און פארטראָגן ווערן מיטן ווינט און מיטן רויך? ... אָט, לעמאָשל, אזוי קלער איך מיר, וואקסט א בוים, א דעמב אין וואלד, קומט צו גיין א נעפעש מיט א האק, נעמט אָפ א צווייג און נאָך א צווייג און נאָך א צווייג — וואָס איז דער בוים אָן די צווייגן, משטיינס געזאָגט? נעם שוין בעסער, דו בענאָדאָם, און האק אונטער דעם בוים אינגאנצן — און אן עק לאָז דאָס האָבן. צו וואָס זאָל סטאַרטשען א נאקעטער דעמב אין וואלד!? ... און אזוי ווי איך טראכט מיר אזוי דיזאָזיקע מאכשאַוועס, דערפיל איך פלוצים, אז מיין פערדל האָט זיך אָפגעשטעלט — סטאַפ! וואָס איז דאָס? איך הייב אוף די אויגן, איך טו א קוק — כאווע! ... די אייגענע כאווע, וואָס פריער, ניט געמינערט א האַר, אפילע די מאלבושים ניט איבערגעביטן! ... דאָס ערשטע, וואָס קומט מיר אף די געדאנקען — איז אראָפּשפרינגען פון וואָגן און ארומ- כאפן זי קושן... נאָר באלד טוט מיך צוריק. א צי א געדאנק: טעווע? וואָס ביסטו, א יידענע? " און איך טו א צי דאָס פערדל: „וויאָ, שלימאזל!" און נעם מיך רעכטס. איך טו א קוק — מינע אויך רעכטס, מאכט עפעס צו מיר מיט דער האנט, ווי איינער רעדט: „שטיי א וויילע, איך דארף דיר עפעס זאָגן"... און עס טוט זיך מיר א ריס אָפ אינעווייניק און א צופ באם הארצן, און איך לאָז אָפ הענט און פיס; אַט-אַט טו איך א שפרונג אראָפ פונעם וואָגן! נאָר איך האלט מיך איין, טו א צי דאָס פערדל און נעם מיך לינקס — מינע אויך לינקס. קוקט אף מיר מעשווע ווילד,

דאָס פּאָנעם טויט... וואָס טוט מען?—טראכט איך מיר.—זאָל איך בלייבן שטיין, צי איך זאָל פּאָרן ווייטער? און איידער איך קוק מיך נאָך ארום—אהא, זי האלט שוין דאָס פּערדל באם צוים און מאכט צו מיר:—טאטע! זאָל איך שטארבן, אויב דו וועסט זיך ריין פונעם אָרט! איך בעט דיך, הער מיך אויס פריער, טאטע—פּאָטער!.. „ע!—טראכט איך מיר,—ווילסט מיך נעמען מיט גוואלד? ניין, נעשאַמע מיינע! וויבאלד אזוי, איז א סימען, אז דו קענסט ניט דעם טאטן דינעם...“ און דאוויי שמייסן דאָס פּערדל, אף וואָס די וועלט שטייט. און מײַן פּערדל פּאָלגט. שפּרינגט, נאָר עס דרייט צוריק דעם קאָפּ, מאכט בעשאס־מײַסע מיט די אויערן. „וויאַ, זאָג איך צו דעם, אל תסתכל בקנקן!¹⁹—קוק ניט, כאַכעם מײַנער, אהין, וווּ מע דארף ניט...“ און אליין, מיינט איר, ווילט זיך מיר ניט אויסדרייען דעם קאָפּ צוריק און א קוק טון, כאַטש איין קוק טון אהין, אף יענעם אָרט, וווּ זי איז שטיין געבליבן?.. נאָר ניין, טעווע איז ניט קיין יידענע. טעווע ווייסט, ווי אזוי מען איז זיך נויגע מיטן סאָטן מעקאטרעג...

בעקיצער, איך וויל אייך נישט מער, ווי זאָגט ער, מאריך יאָמים זײַן, אן אווירע איינער צײַט. אויב ס'איז מיר באשערט געווען כּיבעט האקייווער, בין איך שוין געוויס דערמיט אָפּגעקור מען, און דעם טאם פון גענעם מיט קאפּאקעלע, מיט די אלע איבעריקע געברענטע לײַדן, וואָס ווערן באשריבן בא אונדז אין די הייליקע ספּאָרים, פּרעגט מיך, וועל איך אייך זאָגן! דעם גאנצן וועג, וואָס איך פּאָר, ווייזט מיר אויס, אז זי לויפט מיר נאָך נאָכן וואָגן און שרייט: „הער מיך אויס, טאטע־פּאָטער!“.. און עס פליט מיר דורך א געדאנק: „טעווע! דו שטעלסט אף זיך צו פיל! וואָס וועט דיך ארן, אז דו וועסט זיך אָפּשטעלן אף א ווײַלע, אויסהערן, וואָס וויל זי? עפשער האָט זי דיר צו זאָגן אזעלכעס, וואָס דו דארפסט דאָס וויסן? עפשער, א קאשע אף א מײַסע, האָט זי כאַראָטע און וויל זיך אומקערן צוריק? עפשער ליגט זי בא אים אין דער ערד און בעט בא דיר, דו זאָלסט איר העלפן ארויס פון גענעם?“... „עפשער“ און „עפשער“ און נאָך אסאך אזעלכע עפשערס פּליען מיר דורך אין קאָפּ, אין זי שטעלט זיך מיר פּאָר אלס א קינד, און איך דערמאן מיך אָנעם פּאָסעק

„פרחם אב על בנים“ — נִיטָאָ קיין שלעכט קינד בא א טאטן. און
איך פֿיניק מיד, און איך זאָג אָף זיך אליין, אז איך בין אָסור
לרחם²⁰) — ניט ווערט, וואָס די ערד טראָגט מיד! וואָס? וואָס
קאָכסטו, דו מעשוּגענער אקשן? וואָס טאראבאנעסטו? נעם, דו
אכזער איינער, פארקערעווע דאָס וועגעלע צוריק און בעט זיך
מיט איר איבער. זי איז דיין קינד, ניט קיינעמס!..

און עס קריכן מיר אין קאָפּ אריין מעשוּנע מאָדנע מאכשאַ-
וועס און געדאנקען: וואָס איז דאָס אזעלכעס ייד, און וואָס איז
ניט-ייד?.. און פארוואָס האָט גאָט באשאפן יידן און ניט-יידן?..
און אז גאָט האָט שוין יאָ באשאפן יידן און ניט-יידן, פארוואָס-
זשע זאָלן זיי זיין אזוי אָפּגעטיילט איינס פון דאָס אנדערע. ניט
קאָנען אָנקוקן איינס דאָס אנדערע, גלייך ווי דער ייד איז פון
גאָט און יענער איז ניט פון גאָט?.. און עס פארדריסט מיד,
לעממִי איך בין ניט אזוי קלאָר, ווי אנדערע, אין ספּאָרים און אין
ביכער, איך זאָל קאָנען געפינען דערוף עפעס א רעכטן טערעץ...
און ביכדיי זיך צעשדאָגן די ראיוינעס, הייב איך אָן אָף א ניגן:
אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה.

איך דאוון, הייסט דאָס, מינכע אָף א קאָל און מיט א ניגן,
אזוי ווי גאָט האָט געבאָטן. נאָר וואָס קומט ארויס פונעם דאוּר-
נען און פונעם זאָגן, אז אינעווייניק אינעם הארצן זינגט זיך
אן אנדער ניגן: „כא־ווע! כא־ווע! כא־ווע!“... און וואָס איך זינג
העכער דעם „אשרי“, זינגט זיך מיר „כאווע“ נאָך העכער און
וואָס מער איך וויל זי פארגעסן, אזוי מער און שארפער שטייט
זי מיר פאר די אויגן, און עס דאכט זיך מיר, אז איך הער איר
קאָל, ווי זי רופט צו מיר: „הער מיך אויס, טאטע-פאָטער!“..
און איך פארשטעל מיר די אויערן, איך זאָל זי ניט הערן, און
איך מאך צו די אויגן, איך זאָל זי ניט זען, און איך זאָג די
שמוינע-עסרע און הער ניט, וואָס איך זאָג, און שלאָג זיך „אָשמנו“
און ווייס ניט פארוואָס, און מײַן לעבן איז צערודערט, און אליין
בין איך צערודערט, און זאָגן זאָג איך ניט קיינעם פון מײַן
באגעגעניש, און רייד ניט מיט קיינעם פון איר. און פרעג זיך
ניט נאָך אָף איר בא קיינעם, כאָטש איך ווייס, און ווייס גאנץ
גוט, וווּ זי איז און וווּ ער איז און וואָס זיי טוען, — נאָר א

מאקע וועט עמעצער בא מיר וויסן. ניט דערלעבן זאָלן דאָס מינע
סאָנים, אז איך זאָל מיך פאר עמעצן באקלאָגן. אָט אזא מענטש
איז טעויע!..

איך וואָלט א באַלן געווען וויסן, צי אלע מאנצבלען זענען
אזוי, צי נאָר איך בין אזא מעשוגענער? אשטייגער, קעדומע
לעמאַשל, אמאָל טרעפט זיך... איר וועט ניט לאַכן פון מיר? איך
האָב מוירע, איר וועט לאַכן פון מיר... אמאָל טרעפט זיך, איך
טו מיך אָן אין דער שאַבעסדיקער קאפּאַטע, און לאָז מיך צום
באָן. און בין שוין גרייט זיך אופּזעצן פּאָרן אהין, צו זיי, איך
ווייס, וווּ זיי זיצן... איך גיי צו צום קאסיר און הייס מיר געבן
א בילעט. פרעגט ער מיך: ווהין? זאָג איך: קיין יעהופּעץ...
זאָגט ער: אזא שטאַט איז בא מיר ניט פאראַן... זאָג איך: בין
איך ניט שולדיק... און איך קער מיך אום צוריק אהיים, טו אויס
די שאַבעסדיקע קאפּאַטע און נעם מיך צוריק צו דער ארבעט,
צום ביסל מילכיקס און צום פּערד-און-וועגעלע, ווי שטייט דאָרטן:
דער שניידער צו דער שער, און דער שוסטער צום ווארשטעט...
אינאָ, איר לאַכט פון מיר? וואָס האָב איך אייך געזאָגט? איך
ווייס אפּילע, וואָס איר טראַכט; איר טראַכט זיך: „אָט דער
טעויע איז טאקע עפעס נאָר א כּושים!..“ דערפאר רעכן איך,
אז עד כאן אומרים בשבת הגדול⁽²¹⁾ — ס'זאָל זיין היינטיקס מאָל
גענוג, הייסט עס... זייט מיר געזונט און שטארק און שרייבט
בריוולעך. נאָר לעמאנהאשעם, ניט פארגעסן, וואָס כ'האָב אייך
געבעטן: אז ס'זאָל זיין פאסעך שין שא. איך מיין, איר זאָלט
ניט מאַכן דערפון קיין ביכל. און אויב עס וועט אייך אויסקומען
שרייבן, זאָלט איר שוין שרייבן פון אן אנדערן, ניט פון מיר!
אָן מיר פארגעסט, ווי אין פּאַסעק שטייט: „וישכחהו“⁽²²⁾ — אויס
טעויע דער מילכיקער!..

.1906

טעוויע פאָרט קיין ערעץ-ייִסראָעל.

— סקאָצל קומט! וואָס מאכט א ייִד, רעב שאַלעם-אלייכעם?
אַט א גאסט! אפילע ניט געכאַלעמט זיך! נאט-זשע אייך אָפּ
שאַלעם-אלייכעם. איך האָב מיר אַבער אלץ געטראכט און געטראכט:
וואָס איז די מייסע, וואָס מע זעט אים ניט אזא צייט, ניט אין
בויבעריק, ניט אין יעהופּעץ? א קאשע, וואָס ס'מאכט זיך:
עפּשער האָט ער אָפּגעזאָגט די עטלעכע גילדן און איבערגעפּעקלט
זיך אהין, וווּ מע עסט ניט קיין רעטעך מיט שמאלץ? און צוריק
טראכט איך מיר: געשיקט זיך עס, זיי זאָלן טון אזא נארישקייט?
זיי זענען דאָך עפעס א מענטש א באַרדאאַס, כלעפּן! נו, דאנקען
האשעם-ייִסראָעך, מע זעט זיך געזונט, ווי שטייט דאָרט אין
פּאָסעק: טוראָ בּטוראָ¹— א מענטש מיט א מענטשן...

איר קוקט מיך אָן, פּאני, גלייך, ווי איר וואָלט מיך ניט
געדענקט? דאָס בין איך, אייער אלטער גוטער פּריינט טעוויע.
אל תסתכל בקנקן— קוקט ניט, וואָס א ייִד גייט אין א ניייער
קאפּאָטע, דאָס איז דער אייגענער שלימאזל טעוויע, וואָס אמאָל,
ניט געמינערט א האָר; ניט מער, מע טוט זיך אָן שאַבעסדיק,
זעט מען אויס אביסל דאָסיקער, מייסע נאָגיד, וואָרום, אז מע
פּאָרט ארויס צווישן מענטשן, קאָן מען אנדערש ניט, אוביפּראַט,
אז מע פּאָרט אזא ווייטע נעסיע קיין ערעץ-ייִסראָעל, א קלייניקייט?
איר קוקט מיך אָן און טראכט זיך, ווי קומט דאָס, אזא קליין
מענטשעלע, ווי טעוויע, וואָס האָט קאַל-יאַמאָוו געהאנדלט מיט
מילכיקס, זאָל גאָר האָבן אזא האַסאָגע, וואָס סע קאָן זיך פּאָרגייען
אף דער עלטער סיידן א מין בראַצקי? גלייבט מיר, פּאני שאַלעם-

אלייכעם, ס'איז רעכט ארום און ארום. רוקט נאָר אוועק, זײַט
מויכל, אײַער טשעמאָדאנטשיקל אביסל אהין, וועל איך מיך
אוועקזעצן אקעגן אײַך און וועל אײַך דערצײלן א מײַסע, וועט
איר האָרכן, וואָס גאָט קאָן.

בעקיצער, איך מוז אײַך זאָגן קוידעם קאָל האקוידעמס, אז
איך בין געבליבן אן אלמען, געשטאָרבן גאָלדע מײַנע, אָלאָוו-
האשטאָלעס. געווען א ידענע א פראָסטע, אָן כאַכמעס, אָן אוי-
בערקעפלעך, נאָר א גרויסע צאדייקעס. לאָז זי זיך מײַען דאָרט
פאר אירע קינדער. זי איז גענוג אויסגעשטאנען צוליב זיי, און
טאקע עפּשער איבער זיי געגאנגען פון דער וועלט, נישט געקאָנט
איבערטראָגן, וואָס זיי זענען זיך צעקראָכן איינער קיין ליסי,
דער צווייטער קיין סטריסי: — משטיינס געזאָגט, זאָגט זי, וואָס
איז מײַן וועלט, זאָגט זי, אז וויבאלד, זאָגט זי, ניט קיין קינד,
ניט קיין רינד? לעמאָשל, א בעהיימע, זאָגט זי, בענקט אויך, זאָגט זי,
אז מע אנטוויינט פון איר, זאָגט זי, דאָס קעלבל... אזוי זאָגט זי צו מיר,
גאָלדע, הייסט עס, און וויינט בעשאס-מײַסע מיט ביטערע טרערן.
און איך זע, אז די ידענע גייט אײַן פון טאָג צו טאָג, ווי א
ליכט, רייד איך איר אויס מיסטאמע דאָס הארץ פאר ראכמאַנעס,
און איך זאָג צו איר אזוי, זאָג איך: „עט, זאָג איך צו איר,
גאָלדע-סערצע, פאראן א פאָסעק, זאָג איך, אם כבנים אם כעב-
דים? — ווי מיט קינדער, אזוי איז אָן קינדער, זאָג איך. מיר
האָבן, זאָג איך, א גרויסן גאָט, זאָג איך, און א גוטן גאָט, און
א שטארקן גאָט, זאָג איך, נאָר פונדעסטוועגן, זאָג איך, לאָמך
האָבן די בראַכעס, וויפל מאָל דער ריבוינעשעלויילעם, זאָג איך,
טוט אָפּ א שטיקל ארבעט, מעגן שוין, זאָג איך, די סאָנים האָבן
אזא יאָר...“ איז זי דאָך אָבער, זאָל מיר מויכל זײַן, א נעקיווע,
מאכט זי צו מיר: — דו זינדיקסט, טעויע. מע טאָר ניט, זאָגט
זי, זינדיקן. — אָט האָסטו דיר זאָג איך. איך זאָג דען עפעס, זאָג
איך, שלעכטס? איך גיי דען, כאָלילע, זאָג איך, קעגן דעם אײַ-
בערשטנס גענג, זאָג איך? וואָרום, ווי באלד, זאָג איך, אז ער
האָט, זאָג איך, באשאפן אזוי שײַן זײַן וועלטל, זאָג איך, אז
קינדער זענען ניט קיין קינדער זאָג איך, און טאטע-מאמע זענען
בלאָטע, זאָג אין, ווייסט ער דאָך מיסטאמע, וואָס ער האָט צו טון...“

פארשטייט זי ניט, וואָס איך רייד, און ענטפערט מיר בוי-
דעם: — איך שטארב, זאָגט זי, אוועק, טעווייע, ווער וועט דיר קאָכן
וועטשערע? ..

אזוי מאכט זי צו מיר שטיל און קוקט אף מיר מיט אזעלכע
אויגן, אז אפילע א שטיין קאָן עס רירן. טעווייע איז אָבער ניט
קיין יידענע, ענטפער איך איר אָפּ מיט א ווערטל, און מיט א
פאָסעק, און מיט א מעדרעש: „גאָלדע, זאָג איך, ביסט מיר געווען,
זאָג איך, געטרײַ אזויפיל יאָרן; וועסטו מיך אף דער עלטער, זאָג
איך, ניט מאכן צום נאר“, — זאָג איך, און טו א קוק אף מיין
גאָלדען — פיזעם! — „וואָס איז דיר, זאָג איך, גאָלדע?“ — גאָרניט,
זאָגט זי צו מיר, קאם-קאם וואָס זי רעדט! איך זע, די שפּיל איז
פארן טיױל, נעם איך און שפּאן איין דאָס פּערדל און פאָר אוועק
אין שטאָט אריין און ברענג אראָפּ דעם דאָקטער.

איך קום צו פאָרן אהיים — טע-טע-טע! מיין גאָלדע ליגט שוין
אף דער ערד מיט א ליכטל צוקאָפּנס. און זעט אויס ווי א בערגל
ערד, וואָס מע האָט צונויפגעשארט און איבערגעדעקט מיט שווארצן,
און איך שטיי און טראכט מיר: „פי זה כל האדם — אָט דאָס איז
דער סאָף פונעם מענטשן? אך טי, ריבוינעשעלילעם, וואָס דו
טוסט אָפּ מיט דיין טעווייען! וואָס וועל איך איצטער טון אף דער
עלטער, פארפינצטערט בין איך געוואָרן?“ און אזוי האָב איך
געגעבן א פאל צו צו דער ערד... נאָר גיי שרײַ כּי-וועקניעם!
הערט איר, וואָס איך וועל איין זאָגן? אז מע זעט פאר זיך דעם
טויט, מוז מען ווערן אן אפיקורעס און מע הייבט אָן נאָכצור-
קלערן, מה אָנו ומה חיינו! — וואָס איז אינגאנצן אָט די וועלט
מיט די גאלגאליים, וואָס זיי דרייען זיך, מיט די באנען, וואָס
לויפן מעשוגענערווייז, מיט דעם גאנצן טאראראם ארום און ארום,
און אפילע בראַצקי מיט זיינע מיליאָנען — הכל הבל, גאָרנישט
שעבעגאָרנישט!

בעקיצער, איך האָב איר געדונגען א קאדיש, גאָלדען אַלעווער-
אשאַלעם, באַצאַלט פאר א גאנץ יאָר פריער. א ברייע האָב איך
געהאט, אז גאָט האָט מיך געשטראָפּט, ניט געגעבן מיר קיין
זכאָרים, נאָר נעקייױעס. נאָר טעכטער און טעכטער, קיין גוטער
ייד זאָל זיי ניט קענען! איך ווייס ניט, צי אלע יידן ווערן אזוי

פארשווארצט מיט זייערע טעכטער, צי נאָר איך בין אזא פינצ־
טערער שלימאזל, וואָס איך האָב צו זיי קיין גליק ניט? דאָס הייסט,
צו די טעכטער אליין האָב איך גאָרניט, און גליק איז בא גאָט.
וואָס זיי ווינטשעווען מיר — מעג עס מיר אָנקומען כּאָטש האלב.
אדעראבע, זיי זענען שוין צו געטריי, און וואָס „צו“ איז
איבעריק.

אָט נעמט, לעמאַשל, די מיזינקע מיינע, ביילקע רופט מען זי.
וואָס ווייסט איר, וואָס דאָס איז פאר א קינד? איר קענט דאָך
מיך, באַרעכאשעס, ווי זאָגט איר, פון א יאָר מיט א מיטוואָך און
ווייסט, אז איך בין ניט דער טאטע, וואָס קאָטאַרע זאָל זיך
אוועקעצן אָפּלויבן זיינע קינדער, גלאט אזוי אין טאָג אריין.
נאָר אז ס'איז געקומען צו רייד פון מײַן ביילקען, מוז איך אײַך
זאָגן, ניט מער ווי שלשה דברים³) צוויי ווערטער: זינט גאָט
האנדלט מיט ביילקעס, האָט ער נאָך אזא ביילקע ניט באשאפן.
מײַלע, פון שיינקײט שמועסט מען ניט — טעויעס טעכטער, ווייסט
איר אליין, האָבן א שעם אף דער וועלט פאר די שענסטע קראַ-
סאוויצעס. נאָר זי, ביילקע, הייסט עס, וועט זיי אַלע פארשטעקן
אין גארטל. אז מע שמועסט יעפייפיעס — איז דאָך ניט שײַעך:
אקעגן מײַן ביידיקען מוז מען טאקע זאָגן מיט די ווערטער פון
אשת חיל⁴): שקר החן — איך רייד ניט פון שיינקײט, איך רייד
פון כאַראַקטער רייד איך. גאָלד גינגאַלד, זאָג איך אײַך! פון
טאָמיד אָן בין איך בא איר געווען דאָס אייבערשטע פון דער
מילך, נאָר פון זינט מײַן גאָלדע אַלאָוואַשאַלעם איז, איר צו לאַנגע
יאָר, ניפטער געוואָרן, איז דער טאטע געוואָרן בא איר — דאָס
שוואַרצאַפּל פונעם אויג! קיין שטויב ניט דערלאָזן זאָל אף מיר
פאלן. איך האָב שוין געזאָגט צו זיך אליין: דער ריבויגעשעלוי-
לעם שיקט צו די רעפּוע פאר דער מאַקע. ניט מער, ס'איז
שווער צו וויסן, וועלכס איז ערגער, די רעפּוע, אָדער די מאַקע?
גי, זײַ א נאָווי און טרעף, אז ביילקע וועט צוליב מיר נעמען
און פארקויפן זיך פאר געלט און אָפּשיקן דעם טאטן אף די
עלטערע יאָרן קיין ערעקײַטראַעל! מאָלט אײַך, עס רעדט זיך נאָר
אזוי. זי איז אין דעם אזוי שולדיק, פונקט אזוי ווי איר. אינגאַנצן
איז דאָ שולדיק ער, איר אויסדערוויילטער, איך וויל אים ניט

שעלטן, א קאזארמע זאָל אף אים איינפאלן! און עפשער, אז מיר זאָלן גוט באטראכטן, גריבלען זיך אביסל טיפער, קאָן זיין, אז איך אליין בין דאָ מער כניעו פון אלעמען, וואָרום ס'איז דאָ א בעפירעשע געמאָרע: כניעו אָדאָם... נאָר ס'איז שיין, כלעבן, אז איך דארף אייך דערציילן, וואָס די געמאָרע זאָגט!

בעקיצער, איך וויל אייך ניט לאנג האלטן. ס'איז אוועקגע- גאנגען א יאָר און א יאָר, מיין ביילקע איז אויסגעוואקסן געוואָרן. קענענאָרע א מיידל צו ליטן, און טעויע טוט זיך זיין געשעפט, ווי טאָמיד, מיטן פערד-און-וועגעלע פירט ער אָפּ אביסל מילכיקס זומער קיין בויבעריק, ווינטער קיין יעהופעץ — א מאבל זאָל אף דעם קומען, ווי אף סדאָם! אָנקוקן קאָן איך ניט דינדאָזיקע שטאָט, און ניט אזוי די שטאָט אליין, ווי די מענטשן, און ניט אלע מענטשן, נאָר איין מענטש — עפראים דעם שאדכן, א רועך אין זיין טאטנס טאטן אריין! אָט וועט איר אומיסטנע הערן, וואָס א ייד א שאדכן טוט אָפּ.

ווייזי האוים, קום איך צו פאָרן איינמאָל ארום כאַצי עלעל קיין יעהופעץ מיט מיין ביסל סכורע. איך טו א קוק — ויבא המן⁶) עפראים דער שאדכן גייט! איך האָב אייך אמאָל דערציילט פון אים. עפראים איז אפילע א ייד אן איינגעגעסענער, נאָר אז מע דערזעט אים, מוז מען זיך אָפּשטעלן, — אָט אזא מין קויעך האָט אין זיך דער ייד... „הער, נאָר, כאַכעם מינער, זאָג איך צו מיין פערדל, שטיי א וויילע, וועל איך דיר געבן עפעס קניען.“ און איך שטעל אָפּ עפראים דעם שאדכן און גיב אים אָפּ שאַלעם און מאך מיט אים א שמועס מינאצאד:

„וואָס הערט זיך עפעס מיקויעך פארנאָסע?“ — טוט ער א געשמאקן זיפך און מאכט צו מיר: — ס'איז ביטער!.. זאָג איך: „דעהינע? זאָגט ער: — ניטאָ וואָס צו טון... זאָג איך: „לאכלוטן?“ זאָגט ער: — לאכלוטן... זאָג איך: „וואָס איז די מיסע?“.. זאָגט ער: — די מיסע איז, וואָס שידוכים ווערן שוין היינט ניט גע- שלאָסן מער אינדערהיים... זאָג איך: „ווי דען ווערן זיי היינט געשלאָסן?“ זאָגט ער: — דאָרטן ערגעץ, אין אויסלאנד... זאָג איך: „וואָס זושע זאָל טון אזא ייד ווי איך, לעמאָשל, וואָס מיין זיידנס באַבע איז דאָרט קיינמאָל ניט געווען?“.. זאָגט ער צו מיר און

דערלאנגט מיר א שמעק טאבעקע: — פאר אייך האָב איך, רעב טעוויע, א שטיקל סכוירע דאָ אפן אָרט... זאָג איך: „דעהינע?“... זאָגט ער: — א יידענע אן אלמאָנע אָן קינדער מיט קאן קערבלעך, געווען א קעכן אין אלע גרעסטע הייזער... קוק איך אים אָן און זאָג צו אים: „רעב עפראים, פאר וועמען מיינט איר דאָס א שידעך?“ זאָגט ער: — פאר וועמען זאָל איך מיינען? פאר אייך... זאָג איך: „אלע בייזע וויסטע כאלוימעס זאָלן אויסגיין צו מיינע סאָנימס קעפ!“ און נעם און דערלאנגט מײַן פערד א שמיצל און וויל פאָרן ווייטער, מאכט צו מיר עפראים: — האָט קיין פאריבל ניט, רעב טעוויע, עפשער האָב איך אייך נעגייע בעקאָוועד, געווען, זאָגט זשע מיר, וועמען דען האָט איר געמיינט? זאָג איך: „וועמען דען זאָל איך מיינען, אז ניט מײַן מיזניקע?“.. טוט ער א שפרונג אָפּ, דערלאנגט זיך א פאטש אין שטערן: — שא! גוט, וואָס איר האָט מיך דערמאנט, לאנג לעבן זאָלט איר, רעב טעוויע! זאָג איך: „אַמײַן גאמאטעם, דערלעבט איר אויך ביז מאָשיעך וועט קומען. נאָר וואָס איז מיט אייך, זאָג איך, די געדולע?“.. זאָגט ער: — ס'איז גוט, רעב טעוויע, ס'איז אויסגעצייכנט גוט, עס קאָן שוין בעסער ניט זײַן אין דער גאנצער וועלט!.. זאָג איך: „דעהינע, וואָס איז די גוטסקײַט?“.. זאָגט ער: — איך האָב פאר אייער מיזניקע א גלייכס, א גליק, א הויפט־טרעפער, א גוויר, אן אדיר, א מיליאָנשטשיק, א בראַצקי, א פאָדראטשיק איז ער און הייסן הייסט ער פדאָצער!.. זאָג איך: „פדאָצער? א קעגן טלעכער נאָמען פון כומעש“... זאָגט ער: — וואָס מיר כומעש? ער איז א פאָדראטשיק, אָט דער פדאָצער, ער בויט הייזער, מויערן, בריקן, געווען אין יאפאָניע בא דער מילכאָמע, געבראכט א מאטמען מיט גאָלד, פאָרט ארויס מיט ברענענדיקע סוסים, מיט קארעטעס, לאקייען בא דער טיר, מיט א בעדל בא זיך אינע־ווייניק אין שטוב, מיט מעבל פון פאריזש, מיט א בריליאנטענעם רינג אף דער האנט, נאָך גאָרניט קיין אלטער מאן, א באַכער, אן עמעסער, א „כאָלאָסטאָי“, פרימא! און זוכן זוכט ער א שײַן מיידל. מעג זײַן ווער זי איז, א נאקעטע, א באַרוועסע, אבי א יעפאס־טויאר!.. „טפררו! — זאָג איך צו אים, — אז איר וועט אווי פליען, זאָג איך, אָן א פאָפאס, וועלן מיר פארפאָרן מיט אייך, רעב

עפראים, קיין האַצעקלאַץ. אויב איך האָב קיין טאַעס ניט, זאָג
איך, האָט איר מיר אמאָל גערעדט דעם אייגענעם שידעך, זאָג
איך, פאר מיין עלטערע טאָכטער, פאר האַדלען, זאָג איך"...

דערהערט פון מיר דידאָזיקע ווערטער, אז ער כאפט זיך ניט,
עפראים, הייסט עס, בא די זיטן און הייבט אָן צו לאַכן. איך
האָב געמיינט, דער ייד וועט באַקומען די פאַפּלעקציע. — אָהאָ,
זאָגט ער, איר האָט זיך דערמאָנט, זאָגט ער, א מיסע, אז מיין
באַבע איז געלעגן געוואָרן מיטן ערשטן קינד! יענער האָט אָג-
„זייכער צאדיק ליוראָכע, זאָג איך, עפשער וועט דער אויך, זאָג
איך, אוועק אהין?" ווערט ער אויסער זיך, דער שאדכן, הייסט
עס: — וואָס רעדט איר דאָס, רעב טעוועי? יענער איז געווען,
זאָגט ער, א פּיפּער, א שאַרלאַטאַן, אן אויסברענגער, און דער
איז א פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, פון דער מילכקאָמע, מיט געשעפטן,
מיט א קאַנטאַר, מיט מענטשן, מיט... מיט... מיט... וואָס זאָל
איך אַיך זאָגן, דער שאדכן האָט זיך אזוי צעהיצט, אז ער האָט
מיך אַראָפּגענומען פונעם וואָגן און ער האָט מיך אָנגענומען בא
די לאַצן און האָט מיך אזוי לאַנג געטרייטלט, ביז ס'איז צוגע-
גאַנגען א גאַראַדאָוואַי און האָט אונדז ביידן געוואָלט אָפּפירן אין
א קאָטשומענט אַרײַן. א שטיקל גליק, וואָס איך האָב מיך דער-
מאָנט אינעם פּאַסעק: לנכרי תשיך⁶) — מיט פּאַליציע דאַרף מען
וויסן, ווי אזוי צו האַנדלען...

בעקיצער, לעמני זאָל איך אַיך לאַנג האַלטן? אָט דער פּדאָצער
איז געוואָרן אַ כאָסן פאר מיין מיינעקע, ביילקע, הייסט דאָס,
און ס'האָט אביסל געדויערט, ביז מיר האָבן געשטעלט א כופּע.
פארוואָס זאָג איך, ס'האָט אביסל געדויערט? ווייל זי, ביילקע,
הייסט עס, האָט ניט געוואָלט דעם שידעך, אזוי ווי מע וויל ניט
שטאַרבן. וואָס מער אָט דער פּדאָצער איז צו איר צוגעשטאַנען
מיט מאַטאַנעס און מיט גילדענע זייגערלעך און מיט בריליאַנטענע
פינגערלעך, איז ער איר אלץ מער נימעס געוואָרן. מיר דאַרף מען
קיין פינגער אין מויל ניט אַרײַנלייגן. איך האָב עס גאַנץ גוט
ארויסגעזען נאָך איר פּאַנעם און נאָך אירע אויגן און נאָך איר
ווינען, וואָס זי האָט געוויינט שטילער הייט.

בין איך מיך מעיאשעווי אײנמאָל און רוף מיך אָן צו
 איר אזוי, פארבייגייענדיק: „הערסטו, ביילקע, זאָג איך, איך האָב
 מוירע, זאָג איך, אז דײַן פּדאָצער איז דיר אזוי ליב, זאָג איך,
 און אזוי זיס, אזוי ווי מיר?“... ווערט זי רויט, ווי פּייער און
 מאכט צו מיר: — ווער האָט דיר געזאָגט? זאָג איך: „וואָס־זשע
 דען איז דער געוויין גאנצע נעכט?“ זאָגט זי: — איך ווײַן דען?
 זאָג איך: „ניין, דו ווײַנסט ניט, נאָר דו כליפעסט. דו מײַנסט,
 זאָג איך, אז דו באהאלטסט דעם קאָפּ אין קישן, וועסטו פון מיר
 פארדעקן דײַנע טרערן? דו מײַנסט, זאָג איך, אז דײַן טאטע איז
 א יינגעלע, זאָג איך, אָדער דער מויעך איז אים אויסגעטריקנט
 געוואָרן, און ער פארשטייט ניט, זאָג איך, אז דו טוסט דאָס צוליב
 דײַן אלטן טאטן? דו ווילסט אים, זאָג איך, באזאָרגן מיט א גוט
 עלטער, ער זאָל האָבן, ווו דעם קאָפּ אָנשפארן, ער זאָל, כאָלילע,
 ניט דארפן גײן, זאָג איך, איבער די הײזער? אויב דו מײַנסט
 אזוי, ביסטו, זאָג איך, א גרויסער נאר, זאָג איך, מיר האָבן א
 גרויסן גאָט, זאָג איך, און טעווע איז ניט פון די ערשטע באט־
 לאַנים, זאָג איך, וואָס וועט זיך אוועקזעצן, זאָג איך, אף לאס־
 קאווע ברויט, און געלט, זאָג איך, איז בלאָטע, זאָג איך, ווי אין
 פאָסעק שטייט. א סימען האָסטו, זאָג איך, אָט איז דײַן שוועס־
 טער האָדל א גוטע עווענטע, פונדעסטוועגן, זאָג איך, זע, וואָס
 זי שרײַבט פון אלדע שווארצע יאָר, זאָג איך, פון עק וועלט, און
 ווי זי שעצט זיך גליקלעך, זאָג איך, מיט איר שלימאזל
 פעפערל!“...

אנו, זײַט א כאַכעם און טרעפט, וואָס ענטפערט זי מיר
 דערוף, ביילקע, הייסט עס! — צו האָדלען, זאָגט זי, זאָלסטו
 מיך, זאָגט זי, ניט גלייכן. האָדל איז געווען, זאָגט זי, אין אזא
 צײַט, ווען די גאנצע וועלט, זאָגט זי, האָט זיך געוויגט, זאָגט זי,
 געהאלטן אָט־אָט בא איבערקערן זיך, האָט מען זיך געזאָרגט,
 זאָגט זי, פאר דער וועלט, און זיך האָט מען פארגעסן; און איצט,
 זאָגט זי, אז די וועלט איז א וועלט, זאָגט זי, זאָרגט זיך יעדערער
 פאר זיך, און די וועלט האָט מען פארגעסן... אָט אזוי ענטפערט
 זי מיר דערוף, ביילקע, הייסט עס, און גײט פארשטייט, וואָס
 זי מײַנט!

נו: איר זענט עפעס א מיוון אף טעויעס טעכטער? איר האָט
 זי באדארפט זען צו דער כופע — א פרינצעסן! איך בין נאָר
 געשטאנען און געשפיגלט זיך אין איר און געטראכט צו זיך
 אליין: „אָט דאָס איז ביילקע, טעויעס טאָכטער? וווּ האָט זי זיך
 אויסגעלערנט אזוי שטיין און אזוי גיין, און אזוי האלטן דעם קאָפּ,
 און אזוי אָנטון זיך, ס'זאָל אף איר זײַן, ווי אויסגעגאָסן?“ ... נאָר
 לאנג שפיגלען זיך אין איר האָט מען מיך ניט געלאָזט, וואָרום
 דעמזעלבן טאָג פון דער כופע, ארום האלב זעקס פארנאכט האָט
 זיך דאָס פאָרל אופגעהויבן, און האָלאַך מוישע-מאָרדע — מע איז
 אוועק מיטן קוריער צו אלדע גוטע יאָרן, קיין „נאטאליע“, ווי די
 מאָדע איז בא די גרויסע, און צוריק איז מען געקומען ערשט
 העט ארום כאַנעקע, און מע האָט געשיקט נאָך מיר, איך זאָל
 לעמאנאשעם טייקעף אומיאד קומען צו פאָרן קיין יעהופעץ. איז
 דאָס מיר באלד ארײַן אין קאָפּ ארײַן: מימאָנעפּשעך, זיי זאָלן
 וועלן, איך זאָל גלאט אזוי קומען, וואָלטן זיי אָנגעזאָגט,
 איך זאָל קומען — און א סאָף. צו וואָס טויג נאָך דער
 „לעמאנאשעם מיטן טייקעף אומיאד?“ מיסטאמע מוז דאָך
 דאָ זײַן עפעס א זאך! פרעגט זיך א קאשע: וואָס פאר
 א זאך? און אלערליי מאכשאַוועס און געדאנקען, גוטע
 און שלעכטע, קריכן מיר אין קאָפּ ארײַן: עפשער האָט זיך דאָס
 פאָרפאָלק דאָרטן צעאַמפּערט, ווי די קעץ, און עס האלט בא
 געטן זיך? און באלד טאקע שלאָג איך מיר אָפּ: ביסט א נאר,
 טעויע, לעמײַ זאָלסטו וועלן אויסלייגן אף שלעכטן? פּונוואַנען
 ווייסטו, וואָס מע רופט דיך? עפשער האָבן זיי זיך פארבענקט
 נאָך דיר און ווילן דיך זען? אָדער עפשער וויל ביילקע, אז
 איר טאטע זאָל זײַן נאָענט נעבן איר? אָדער עפשער וויל גאָר
 פּדאָצער דיר געבן א שטעלע, דיך צונעמען צו זײַנע געשעפטן
 און מאכן דיך פאר א מאשגינעך אף זײַנע פאָרדיאדן? סײַ-ווי-סײַ,
 פאָרן דארף מען. און איך זעץ מיך אוף און וילך חרנה? — איך
 פאָר קיין יעהופעץ.

פאָרנדיק אזוי, גייט מיר איבער דער קויעך האדאם, און עס
 שטעלט זיך מיר פאָר, אז איך האָב אוועקגעוואָרפן דאָס דאָרף,
 פארקויפט די בעהיימעלעך, מיטן פּערד-און-וועגעלע, מיט האקל

באקל און בין אריבערגעפאָרן אין שטאָט און בין געוואָרן באַ
 מיין פּדאָצער פּריַער מאַשג'עך, דערנאָך קאַסיר, דערנאָך קאָל
 וועלאַך איבער אלע זיינע פּאָדראַדן, און דערנאָך א שוטעף צו
 אלע זיינע געשעפטן גלייך מיט אים, האלב אף האלב, און פּאָר
 ארויס גלייך מיט אים אף א פּאָר ברענענדיקע סוסים, איינער א
 בולאַנער, דער אנדערער א קאַשטאַנעוואַטער, און איך ווינדער
 מיך אף זיך אליין: ווי קום איך, אזא שטיל מענטשל,
 ווי טעויע, צו אזעלכע גרויסע געשעפטן? וואָס טויג מיר דער
 טאַרעאַם מיטן יאַריד, מיטן הו-הא, טאָג ווי נאַכט, ווי זאָגט איר:
 „להושיבי עם נדיבים” — זיך טויטשען מיט די מיליאָנטשיקעס?
 לאָזט מיך אָפּ, איך וויל האָבן א רויק עלטער, אריינקוקן אמאָל
 אין א מיטשנייַעס, זאָגן א קאַפיטל טילים, מע דאַרף דאָך אמאָל
 אינזינען האָבן יענע וועלט אויך, צי גיין?

אַז מיט אזעלכע געדאַנקען און מאַכשאַוועס בין איך געקומען
 צו פּאָרן לעמאַזל קיין יעהופּעץ גלייך צו מיין פּדאָצערן. מיילע,
 איך זאָל מיך גיין באַרימען, אייך דערציילן רוב גדלו ורוב
 עשרוֹם) — זיין דירע מיט זיין זיצעכץ איז ניט שנייעך צו זאָגן.
 איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געהאַט די זכּיע צו זיין באַ בראַצקין
 אין שטוב, נאָר איך בין מיר מעשנייער אלפי סייכל, אז שענער
 ווי באַ דעם פּדאָצער קאָן שוין גאָרניט זיין! איר קאָנט פאַר-
 שטיין שוין פון דעם אליין, וואָס פאַר א דירע-מעלכע דאָס איז,
 אז דער שוימער, וואָס באַ דער טיר, א ווערגעלעך מיט זילבערנע
 קנעפּ, האָט מיך בעשומויפן ניט געוואָלט אריינלאָזן אינעווייניק,
 כאָטש גיב אים א קרענק. וואָס טוט זיך דאָ? די טיר איז א
 גלעזערנע טיר, זע איך, ווי ער שטייט, אָט דער ווערגעלעך, יימאַך
 שמוי וועזיכרוי זאָל ער ווערן, און רייניקט מאַלבוישם, ווינק איך
 צו אים, רעד מיט אים אף שטום-לאָשן און באוויזן אים מיט די
 הענט, אז ער זאָל מיך אריינלאָזן אינעווייניק, מאַכמעס דעם באַ-
 לעבאָס ווייב קער מיר אָן א לייבלעכע טאָכטער... פאַרשטייט ער
 אָבער ניט אפן ווונק, א גוישער קאָפּ, ווייזט ער מיר אויך מיט
 די הענט, אויך אף שטום-לאָשן, אז איך זאָל גיין לאַזאָל —
 נעמען דעם וועג, הייסט עס. נאַט אייך אזא שלימאזל! צו אן
 אייגענער טאָכטער זאָל מען דאַרפן האָבן זכּוס-אַוועס! „אז אָך

און וויי איז צו דיין גרויען קאָפּ, טעווייע, צו וואָס דו האָסט זיך
דערלעבט! — אזוי טראכט איך מיר און קוק דורך דער גלעז
זערנער טיר און דערזע עפעס אַ מיידל דרייט זיך ארום:
„אפּאַנעם, א פּאַקאַיאָווע זייערע“, טראכט איך מיר, מאכמעס די
אויגן אירע זענען, ווי בא א גאנעוועטע. אלע פּאַקאַיאָוועס האָבן
גנייווישע אויגן. איך בין אן אינגלייך אין אלע נעגידישע הייזער
און בין באקאנט מיט אלע פּאַקאַיאָוועס... טו איך צו איר א
ווינק: „עפּן אופּ, קעצעלע!“ פּאַלגט זי מיך און עפנט די טיר
און מאכט צו מיר דאפּקע אף יידיש: — וועמען דארפט איר? זאָג
איך: „דאָ זיצט פּדאָצער?“ זאָגט זי צו מיר העכער: — וועמען
דארפט איר? זאָג איך צו איר נאָך העכער: אז מע פרעגט דיך,
זאָלסטו ענטפערן אל רישן רישן; דאָ זיצט פּדאָצער?“ זאָגט זי:
— דאָ... „ווי באלד אזוי, זאָג איך, ביסטו פון מיינע מענטשן, זאָג
איך; גיי, זאָג איך, זאָג דיין מאדאם פּדאָצער, זאָג איך, אז זי
האָט א גאסט, זאָג איך, דער טאטע אירער, טעווייע, איז געקומען,
זאָג איך, צו גאסט און שטייט שוין, זאָג איך, א היפשע וויללע
אין דרויסן, זאָג איך, כעני בפתח¹⁰), וואָרום ער האָט גיט זויכע
געווען, זאָג איך, צו געפינען כוין און לייטזעליקייט אין די אויגן
פון אַט דעמדאָזיקן אייסעווי מיט די זילבערנע קנעפּ. די קאפּאַרע,
זאָג איך, זאָל ער זיין פאר דיין מינדסטן נאָגל!“
אויסגעהערט מיינע דיבורים, האָט דאָס מיידל מיט א גע-
לעכטער פון א מעשומעדעס פארהאקט די טיר גלייך מיר אונטער
דער נאָז. אוועקגעלאָפּן ארוף, אראָפּגעלאָפּן אראָפּ, אריינגעלאָזט
און אריינגעפירט מיך אינעווייניק אין א מין פאלאק, וואָס מיינע
אַוועס אוויסייננו האָבן עס גיט געזעען אין כאַלעם אפילע. זינד
און סאמעט און גאָלד אין קרישטאָל, און אז איר גייט, פילט איר
גיט די טריט, מאכמעס איר שפאנט מיט די זינדיקע פיס אף די
טייערסטע דיוואנען, ווייך ווי שניי. היינט זייגערס, זייגערס! אף
די ווענט זייגערס, אף די טישן זייגערס, אָן א שיר זייגערס!
ריבוינע-וינע! האָסט אסאך אזוינע? צו וואָס דארף עס א מענטש
אזויפיל זייגערס? אזוי טראכט איך מיר און גיי מיר, די הענט
פארלייגט ארונטער, אביסל ווייטער: איך טו א קוק — עטלעכע
טעווייעס מיטאמאָל שניידן זיך אקעגן מיר פון אלע זייטן, איין

טעויע גייט אהער, דער אנדערער טעויע אהין, איינער צו מיר, דער אנדערער פון מיר — טפו זאָלסטו ווערן! פון אלע פיר זייטן שפיגלען! נאָר אזא מין פויגל, ווי אָט דער פאָדראטשיק, קאָן זיך פארגינען אזויפיל זייגערס מיט אזויפיל שפיגלען!..

און עס קומט מיר אף די געדאנקען פדאָצער, א גראָבס און א קיילעכיקס, מיט א ליסינע איבערן גאנצן קאָפּ, און סע רעדט הויך. און סע לאכט דריבנעטשקע, און איך דערמאן מיך, ווי אזוי ער איז געקומען צו מיר דאָס ערשטע מאָל אין דאָרף אריין מיט די ברענענדיקע סוסים, זיך צעלייגט בא מיר, ווי בא זיין טאטן אין ווינגאָרטן, זיך באקענט מיט מיין בייילקען, מיך אוועקגערופן אף א זייט און איינגערוימט א סאָד אפן אויער, נאָר אזוי הויך, אז מע האָט געקענט הערן אף יענער זייט יעהופּעץ. וואָס איז געווען דער סאָד? דער סאָד איז געווען, אז מיין טאָכטער איז אים געפעלן, און ער וויל, אז ס'זאָל זיין איינס-צוויי-דריי און א כופּע. מיילע, אז מיין טאָכטער איז אים געפעלן — דאָס פארשטייט מען מיטן סייכל, נאָר אָט דער איינס-צוויי-דריי איז מיר אריין פּחרב פּיפּיות 11) — ווי א טומפּער מעסער אין הארצן אריין. וואָס הייסט דאָס איינס-צוויי-דריי און א כופּע? און וווּ בין איך? און וווּ איז בייילקע? איי, האָט זיך מיר געוואָלט אים אריינהאקן א פאָר פּסוקים מיט א מעררעש, ער זאָל מיך האָבן צו געדענקען! נאָר צוריק האָב איך מיך מעיאשעו געווען: „מה זה אנכי — וואָס דארפסטו זיך מיטן, טעויע, צווישן קינדער? אסאך האָסטו גע-פּוילט בא דייענע עלטערע טעכטער, אז דו האָסט געוואָלט זאָגן דייעס אף זייערע שידוכים? האָסט זיך אָנגערעדט, ווי א פּויק, אויסגעשאָטן די גאנצע טוירע דייענע, און ווער איז געבליבן א נאר? — טעויע!“

האקיצער, לאָמיר אוועקווארפן, ווי זאָגט איר דאָרטן אין אייערע ביכלעך, דעם בענמעלעך און זיך נעמען צו דער באס-מאלקע. האָב איך זיי, הייסט דאָס, צוליב געטון און בין צו זיי געקומען קיין יעהופּעץ, און עס האָט זיך אָנגעהויבן א כאסענע: שאָלעם-אלייכעם! אדייכעם-שאָלעם! ווי גייט עס? וואָס מאכט איר גוטס? זיצט! אדאנק, מע קען באשטיין! — מיט די אלע איבעריקע צערעמאָניעס, ווי געוויינטלעך. איך זאָל זיין דער

ערשטער אפן ארויספאָר, זיי א פרעג געטון: מה יום מיומים (12) —
וואָס איז דאָס רופן, וואָס איר האָט מיך גערופן? — פאסט ניט
טעווע איז ניט קיין יידענע, ער האָט צייט.

דערווייל קומט צו א גרויסער פארשוין מיט גרויסע ווייסע
הענטשקעס און זאָגט, אז דער אָנבניסן שטייט שוין אפן
טיש, און מיר הייבן זיך אוף אלע דריי, און מיר קומען אריין
אין א כיידער אריין פון גאַלע דעמב; דער טיש א דעמבענער,
די ווענט פון דעמב, די סטעליע דעמב, און אלץ איז געשניצט און
געפארבט און געמאַלט און געצאצקעט, אפן טיש — ביגדיי מאלכעס:
טיי מיט קאווע און מיט טשאַקאָלאדע, און מיט פוטער-געבעקס,
און מיט גוטן קאָניאַק, און די בעסטע געזאלצנס, און אזעלכע
מינים מיכאַלים, פיירעס און אויבסטן. ס'איז מיר א כאַרפע אויס-
צוזאָגן, נאָר איך האָב מוירע, אז מײן ביילקע האָט זיי בא איר
טאטנס טיש קיינמאַל ניט געזעען אפילע. און מע גיסט מיר אָן אַ
קויסע און נאָך א קויסע, און איך טרינק לעכאָם, און איך קוק
אף איר, אף ביילקען, הייסט עס, און איך טראכט מיר: „האָסט
זיך עס דערלעבט, טעוועס טאַכטער, ווי מיר זאָגן אין הלל:
מקימי מעפר דל — אז גאָט העלפט דעם אָרעמאן, מאשפות ידים
אביון (18) — איז אים גאָרניט צו דערקענען. דאכט זיך ביילקע —
און פאָרט ניט ביילקע.

און איך דערמאן מיך אָן יענער - ביילקע פון אמאָל און איך
פארגלייך זי מיט דער ביילקע, וואָס אצינד, און עס טוט מיר
הארצעדיק באַנק — גלייך ווי איך וואָלט עפעס געמאכט א שלעכט
געשעפט, אָפגעטון א זאך, וואָס איז פארפאלן, אשטייגער, קע-
דוימע לעמאַשל, ווי איך וואָלט אויסבייטן מײן האָרעפאשנע
פערדל אף א לאַשעקל, וואָס מע ווייסט נאָך ניט, וואָס פון דעם
וועט אמאָל זײן, — אָדער א פערד אָדער א דראָנג. „ער, ביילקע,
ביילקע, טראכט איך מיר, וואָס פון דיר איז געוואָרן! אמאָל,
געדענקסטו, ווי דו פלעגסט זיצן באַנאכט בא א רויכערדיק לעמפל
און נייען און זינגען א לידל, אָדער נעמען אין איין קעהערעפאין
אויסמעלקן צוויי בעהיימעלעך, אָדער גאָר פארקאטשען די
ארבל און אָפּקאָכן מיר א פראָסטן מילכיין באַרשטש אָדער טייגלעך
מיט פאסאָליעס, אָדער פאמפעשקעס מיט קעז, אָדער שקאַצים מיט

מאן, און א זאָג טון צו מיר: „טאטע, גיי וואש זיך!“ — איז דאָך עס געווען, ווי דער בעסטער ניגן! איצטער זיצט זי מיט איר פדאָצערן ווי א באסמאלקע, צוויי מענטשן דערלאנגען צום טיש, קלאפן מיט די טעלער, און ביילקע? זי זאָל אויסרעדן אפילע א וואָרט! זעט איר, ער, פדאָצער, הייסט עס, רעדט שוין פאר זיי ביידן, דאָס מויל מאכט זיך אים ניט צו! זינט איך לעב, האָב איך ניט געזעען, א מענטש זאָל אזוי ליב האָבן פלאפלען און פלוידערן, דער שוואַרץ יאָר ווייסט וואָס, און בעשאס-מיסע לאכן דריב־נעטשקע מיט א קליין געלעכטערל. דאָס ווערט אָנגערופן בא אונדז: אליין געזאָגט א כאַכמע, אליין געלאכט...

אכוך אונדז דרײַ זיצט נאָך איין פארשוין באם טיש, א נעפעש מיט רויטע באקן. איך ווייס ניט, ווער ער איז און וואָס ער איז, נאָר אן אכלער, וויזט אויס, דארף ער זײַן ניט קיין קליינער, וואָרום די גאנצע צײַט, וואָס דער פדאָצער האָט גערעדט און געלאכט, האָט ער געפאקט אין די באקן, ווי אין פערעק שטייט געשריבן: שלשה שאכלו (14) — ער האָט געגעסן פאר דרײַ... דער האָט געגעסן, און יענער האָט גערעדט, און אלץ עפעס אזעלכע פוסטע זאכן, וואָס קריכן מיר ניט אין דער לינקער פייע: פאָד-ראד, גובערנסקע פראוודעניע, אודעלנע וועדאָמאָסט, קאזנא-טשייסטווע, יאפאָניע... פון אלצדינג האָט מיך אינטערעסירט נאָר איין יאפאָניע, ווייל מיט יאפאָניע האָב איך מיך אָנגעקערט א שטיקל מעכטן. בעשאס מילכאָמע, ווייסט איר דאָך, זענען פערד געוואָרן ביכשוועס גאָדל, מע האָט זיי געזוכט מיט ליכט, האָט מען געטראַפן מיסטאמע צו מיר אויך און מע האָט גענומען מײַן פערדל צום סמיק, אויסגעמאָסטן מיט אן ארשין, א טרײַב געטון אהין-אהער און מע האָט דעם געגעבן א וויסן בילעט. האָב איך זיי געזאָגט, זאָג איך; „איך האָב געוויסט פריער, זאָג איך, אז ס'איז אומזיסט אײַער טירכע, ווי אין פאָסעק שטייט יודע צדיק נפש בהמתו (15) — ניט טעויעס פערד גייט אף מילכאָמע...“ נאָר האָט קיין פאריבל ניט, פאני שאַלעם-אלייכעס, איך מיט אײַך איינס מיטן אנדערן, און קאָן אזוי, כאַלילע, אראַפּשלאָגן זיך פונעם שליאך.

לאַמיר בעסער גיין צום איקער האמיסע.

בעקיצער, האָבן מיר, הייסט עס, גאנץ פֿיין אויסגעטרונקען
 און פארביסן, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטן, און אז מען איז אופֿ-
 געשטאנען פונעם טיש נעמט ער מיך, פדאָצער, הייסט עס, אונ-
 טער דער האנט און פירט מיך אריין אין א באזונדער קאבינעט
 אריין, אויסגעפוצט קעיאד האמעלעך — מיט ביקסן און מיט שפיון
 אף די ווענט און מיט הארמאטן אפן טיש, און זעצט מיך אוועק
 אין א מין דיוואן, ווייך ווי פוטער, און נעמט ארויס פון א גאָל-
 דענער פושקע צוויי גרויסע גראָבע שמעקעדיקע ציגייערן און
 פארויכערט, איינע זיך, די אנדערע מיר, און זעצט זיך אוועק
 אקעגן מיר, ציט אויס די פיס און מאכט צו מיר אזוי: — ווייסט
 איר, וואָס איך האָב געשיקט נאָך אייך? „אהא! קלער איך מיר,
 גאָט דאָס וויל ער מיסטאמע א שמועס טון מיקויעך אכצן און
 דרייצן“. נאָר איך מאך מיך טאמעוואטע און רוף מיך אָן צו אים
 אזוי: „פונוואנען זאָל איך וויסן?“ מאכט ער צו מיר: איך האָב
 געוואָלט ריידן מיט אייך טאקע וועגן אייך אליין. „א סלוזשבע“, —
 טראכט איך מיר און טו א מאך צו אים: „אבי נאָר עפעס גוטס,
 מאכטייטע, לאָמיר האָרכן“. נעמט ער ארויס דעם ציגייער פון די ציין,
 פדאָצער, הייסט עס, און הייבט מיר אָן מיט א גאנצער דראָשע:
 — איר זענט, זאָגט ער, א ייד ניט קיין נאר און וועט קיין
 פאריבל ניט האָבן, וואָס איך וועל מיט אייך ריידן אָפנטלעך. איר
 דארפט וויסן, זאָגט ער, אז איך פיר גרויסע געשעפטן, און אז
 מע פירט אזעלכע גרויסע געשעפטן, ווי איך... „יא, טראכט איך
 מיר, דאָס מיינט ער מיך“, — אין איך האק אים איבער אינמיטן
 און רוף מיך אָן צו אים: „ווי די געמאָרע זאָגט, זאָג איך, שאבעס
 אין פערעק: מרבה נכסים מרבה דאגה¹⁶“. ווייסט איר, זאָג איך,
 דעם פשאט פון דער געמאָרע?“ ענטפערט ער מיר אָפ גאנץ אָפנט-
 לעך: — איך וועל אייך זאָגן, זאָגט ער, דעם ריינעם עמעס, זאָגט
 ער, איך האָב, זאָגט ער, קיין געמאָרע קיינמאָל ניט געלערנט,
 זאָגט ער, און איך ווייס אפילע ניט, זאָגט ער, וואָסער א פאָנעם
 זי האָט. אזוי זאָגט ער צו מיר, פדאָצער, הייסט עס, און צעלאכט
 זיך דריבנעטשקע מיט זיין קליין געלעכטערל. איר פארשטייט אן
 אייסעק? דאכט מיר, אז גאָט האָט דיך געשטראָפֿט, ביסט אן
 אמאָרעץ, טאָ לאָז כאָטש זיין כאטא פאָקרישקע, וואָס דארפסטו

זיך נאָך באַרימען דערמיט? אזוי טראַכט איך מיר און זאָג צו אים: „איך האָב אייך טאַקע אזוי געשאַצט, זאָג איך, אז צו די זאַכן זענט איר ניט שנייד, נאָר לאַמיר, זאָג איך, הערן, וואָס ווייטער?“ מאַכט ער צו מיר: — ווייטער האָב איך אייך געוואָלט, זאָגט ער, זאָגן, אז צו מיינע געשעפטן מיט מײַן נאָמען, זאָגט ער, מיט מײַן פּאַלאַזשעניע פּאַסט מיר ניט, זאָגט ער אָט דאָס, וואָס מע רופט אייך, זאָגט ער, טעווייע דער מילכיקער. איר דאַרפט וויסן, זאָגט ער, אז איך בין באַקאַנט ליטשנע מיטן גובערנאַטער, זאָגט ער, און צו מיר און שטוב ארײַן, זאָגט ער, קאָן אַמאָל קומען אַ בראַצקי, אַ פּאַליאַקאָוו, און עפּשער אַ רויטשילד אויך, טשעס טשאַרט נייע שוטיט?.. אזוי מאַכט ער צו מיר, פּדאַצער, הייסט עס, און איך זיך און קוק אַף זײַן גלאַנצנ-דיקע ליטינע און טראַכט מיר: „עס קאָן זייער זײַן, אז דו קענסט זיך ליטשנע מיטן גובערנאַטער און אז רויטשילד זאָל אַמאָל קומען צו דיר אין שטוב ארײַן, נאָר ריידן רעדסטו, ווי אַ קעלעוו שעביקלאָוויס“... און איך רוף מיך אָן צו אים שוין אַפּיסל מיט פּאַרדראָס: „וואָס-זשע, זאָג איך, טוט מען דערצו, טאַמער, זאָג איך, קומט טאַקע צו אייך אַמאָל רויטשילד?“ — מיינט איר דאָך, אז ער פאַרשטייט דעם שטאַך? לאַ דו ביים ולא יער — עס הייבט זיך גאַרניט אָן!

איך האָב געוואָלט, זאָגט ער, אז איר זאָלט אוועקוואַרפן, זאָגט ער, אָט דאָס מילכיקס און זאָלט זיך פאַרנעמען, זאָגט ער, מיט עפעס אנדערש. „דעהינע, זאָג איך, מיט וואָס?“ — מיט וואָס איר ווילט, זאָגט ער. ווינציק געשעפטן, זאָגט ער, פאַראַן אַף דער וועלט? איך וועל אייך, זאָגט ער, אונטערהעלפן מיט געלט, וויפל מע וועט באַדאַרפן, אַבײַ, זאָגט ער, איר זאָלט ווערן אויס טעווייע דער מילכיקער. אָדער שאַט, זאָגט ער, ווייסט איר וואָס? טאַמער וואָלט איר, זאָגט ער, גאָר איינס-צוויי-דריי אוועקגעפאַרן קיין אַמעריקע? האַ? אזוי מאַכט ער צו מיר, רוקט ארײַן דעם ציגיייער אין די צײַן ארײַן און קוקט מיר גלייך אין די אויגן ארײַן, און די ליטינע גלאַנצט... נו? וואָס ענטפּערט מען אזאַ גראָבן יונג? טכילעס האָב איך מיר געטראַכט: „וואָס זיצסטו, טעווייע, ווי אַ ליימענער גוילעם? הייב דיך אָף, טו אַ קוש די

מעוועווע, גיב א קלאפ מיט דער טיר און הלך לעולמו (17) — פאשאל
אָן א זינגעזונט! "... אזוי שטארק האָט דאָס מיך א נעם געטון
בא דער לעבער! ...". אן אזעס פון א פאָדראטשיק! וואָס הייסט,
דו הייסט מיר אוועקווארפן אן ערלעכע בעקאוועדע פארנאָסע
און פאָרן קיין אמעריקע? באשר טאָמער וועט צו דיר אמאָל
קומען רויטשילד, בעכיין דארף טעוויע דער מילכיקער לויפן אין
דער וועלט אריין? "... און דאָס הארץ קאָכט אין מיר, ווי א
קעסל, און אביסל אופגעטראָגן בין איך נאָך פון פריער; מיך האָט
געברענט אף איר, טאקע אף מיין ביילקען: "וואָס זיצסטו דאָרטן,
ווי א באסמאלקע צווישן די הונדערט זייגערס מיט די טויזנטער
שפיגלען, בעשאס מע טרייבט דאָ דין טאטן, טעוויען, קאָליסטראָי,
אף הייסע קוילן? לאָמיך האָבן די בראַכעס, טראכט איך מיר,
וואָס דין שוועסטער האָדל האָט בעסער געמאכט פון דיר! וואָס
עמעס איז עמעס, זי האָט ניט אזא שטוב מיט אזויפיל שמאָכטעליאקעס,
ווי דו, דערפאר האָט זי אָבער א מאן, א פעפערל, איז ער דאָך
א מענטש, וואָס קאטאָרע ער אליין איז בא זיך העפקער, און דער
גאנצער איקער איז די וועלט... און דערצו האָט ער א קאָפּ אף
די פלייצעס, ניט קיין לאָקשנטעפל מיט א גלאנצנדיקער ליסינע,
און א פיסק האָט פעפערל — איז דאָך עס גאָלד מיט גאָלד! אים,
אז איר זאָגט א פאָסעק, גיט ער אייך דריי פסוקים סדאטשע!
ווארט אויס, פאָדראטשיק מיינער, אָט וועל איך דיר באלד אריינ-
האקן א פאָסעק, וועט דיר ווערן פינצטער אין די אויגן..."

אזוי טראכט איך מיר און רוף מיך אָן צו אים בעזע האלאָשן:
"מיילע, זאָג איך, וואָס די געמאָרע איז פאר אייך א סאָד, בין
איך, זאָג איך, אייך מויכל; אז א ייד זיצט אין יעהופעק און
הייסט פדאָצער און איז א פאָדראטשיק, מעג, זאָג איך, די געמאָרע
ליגן אפן בוידעם. אָבער א פראָסטן פאָסעק, זאָג איך, דאָס וועט דאָך
שוין פארשטיין, זאָג איך, א גוי אין פאָסטעלעס אויך. איר ווייסט
דאָך, וואָס דער טארגום אוינקולוס זאָגט אף לבן הארמי: מזנבטא
דחזירתא לא מאכאנת שטריימילתא? "... (18) קוקט ער אף מיר,
ווי א האָן אין בניי-אָדאָם, און מאכט צו מיר: — וואָס-זשע הייסט
עס? — דאָס הייסט, זאָג איך, אז פון א כאזערשן עק קאָן מען
קיין שטריימל ניט מאכן". — אקעגן וואָס, זאָגט ער, זאָגט איר

דאָס? — „אקעגן דעם, זאָג איך, וואָס איר הייסט מיר פאָרן קיין אמעריקע.“ צעלאכט ער זיך דריבנעטשקע און מאכט צו מיר: — אמעריקע ניט, איז עפּשער קיין ערעץ־יסראָעל! אלע אלטע יידן פאָרן קיין ערעץ־יסראָעל...

אזוי ווי ער האָט דאָס מיר אויסגערעדט, אזוי איז דאָס מיר אריין, ווי אן איינערנער צוויאַק אין מויעך אריין: „שא! עפּשער איז דאָס גאַרניט אזוי קרום. טעויע, ווי דו מיינסט? עפּשער איז דאָס טאקע א פלאן? וואָרום איידער האָבן אזא נאכעס פון קינדער, ווי דו האָסט, איז שוין עפּשער גלייכער ערעץ־יסראָעל? בעהיימע! וואָס שטעלסטו דאָ איין און וועמען האָסטו דאָ? דיין גאָלדע אַלעוואשאַלעם ליגט דאָך שוין בעמיילע אין דער ערד, און דו אליין, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, ליגסט דען ניט נין איילן אין דער ערד? ביזוואנען איז דער שיר צו טאַפּטשען זיך אף דער וועלט?“... און אגעוו דארפט איר וויסן, פאני שאַלעם־אלייכעם, אז מיך ציט שוין לאנג אהין, קיין ערעץ־יסראָעל; איך וואָלט א באלן געווען זיין בא דער קויסל מאראָווי, מעאַראס האמאכפּיילע, דער מוטער ראַכלס קייווער, אַנקוקן מיט מינע אויגן דעם יארדן, דעם בארג סיני, דעם יאם־סוף, פיסעם מיט ראמסעס, ווי זיי זעען אויס, אוכעווימע אזעלכע זאכן. און מינע מאכשאָוועס טראָגן מיך אוועק אהין אינעם געבענטשטן לאנד קנאאן, ווי זאָגט איר, ארץ זבת חלב ודבש¹⁹). שלאָגט ער מיר איבער, פּדאַצער, הייסט עס, מינע ראיוינעס סאמע אינמיטן און רופט זיך אָן צו מיר: — נו? וואָס דארף מען דאָ, זאָגט ער, אזוי לאנג טראכטן? איינס־צוויי־דריי... „בא אייך, זאָג איך, איז, באַרעכ־אשעס, אלצדינג איינס־צוויי־דריי, — ווי די געמאַרע זאָגט, זאָג איך, הא גברא והא טרסקא... און בא מיר, זאָג איך, איז דאָס א הארב שטיקל מישינעס, וואָרום אופהייבן זיך, זאָג איך, און פאָרן קיין ערעץ־יסראָעל, דארף מען, זאָג איך, האָבן מיט וואָס...“ צעלאכט ער זיך דריבנעטשקע מיט זיין קליין געלעכ־ערל, שטייט אוף, גייט צו צום טיש, עפנט אוף א טישקעסטל און נעמט ארויס פון דאָרטן א טינטער און ציילט מיר אכאס וועאכאס, לאָז זיך אייך דאכטן, א שיינע מאטבייע, און איך בין דאפּקע ניט פויל אף דער פען און נעם צונויף דאָס ביסל פאפיר — דער קויעך פון

געלט — און לאָז עס אראָפּ העט ווייט אין קעשענע, און וויל אים זאָגן כאָטש א פּאָר פּסוקים מיט א מעדרעש, וואָס זאָל פּאַר-ענטפּערן ארום און ארום, הערט ער מיך ווי דעם קאָטער און מאכט צו מיר: — אָט דאָס וועט אייך זיין, זאָגט ער, גענוג ביז אהין איבערן קאָפּ, און אז איר וועט קומען, זאָגט ער, אפּן אָרט און וועט דארפן געלט, זאָלט איר שרייבן, זאָגט ער, א בריוו, וועט מען אייך איינס-צוויי-דריי באלד ארוישיקן געלט. און דערמאָנען אייך נאָכאמאָל וועגן פּאָרן, זאָגט ער, פּאַרשפּאַרט מען דאָך, וואָרום איר זענט דאָך, זאָגט ער, עפעס אייך מיט יוישער און מיט סאָוועסט...

אָט אזוי מאכט ער צו מיר, פּדאָצער, הייסט עס, און צעלאכט זיך דריבענטשקע מיט זיין קליין געלעכטערל, וואָס קריכט גלייך אין די קישקעס אריין און עס פליט מיר דורך א מאכשאווע אין קאָפּ: „טאָמער וואָלסטו אים א שמיץ געטון דאָס געלט צוריק אין פּאָנעם אריין און אים דערציילט דעם פּאָסעק, אז טעווען קויפט מען ניט פּאַר געלט און מיט טעווען שמועסט מען ניט פון יוישער און פון סאָוועסט?“... נאָר איידער איך עפּן א מויל אפּ צו ריידן, טוט ער א קלונג און רופט אריין ביילקען און מאכט צו איר: — דושענקע, דו ווייסט? דיין פּאָטער ווארפט דאָך אונדז אוועק, ער פּאַרקויפט אויס אלץ, וואָס ער האָט, און פּאַרט ארויס איינס-צוויי-דריי קיין ערעץ-ינסראָעל... „וואָס ס'האָט זיך מיר גע-כאַלעמט יענע נאכט און היינטיקע נאכט!“... אזוי טראכט איך מיר און קוק אפּ מיין ביילקען — איר זאָרט זאָגן, זי זאָל זיך עס אפּילע פּאַרקרימען. שטייט ווי א בוים, קיין טראָפּן בלוט אין פּאָנעם, קוקט פון אים אפּ מיר, פון מיר אפּ אים, און קיין איינ-ציק וואָרט! איך, אפּ איר קוקנדיק, שווינג אויך, שווינג מיר, הייסט עס, אלע ביידע, ווי אין טילים שטייט: (תּדבּק לשוּנִי²⁰) — עס האָט אונדז אָפּגענומען דאָס לאָשן. דער קאָפּ דרייט זיך מיר, די שליפּן קלאפּן מיר, ווי פון א טשאד. פון וואָס זאָל עס זיין? — טראכט איך מיר. אפּאָנעם, דאָס איז פון דעם שיינעם ציגנער, וואָס ער האָט מיר געגעבן רויכערן? אָט רויכערט דאָך אָבער ער אויך, פּדאָצער, הייסט עס! ער רויכערט און רעדט, דאָס מויל מאכט זיך אים גאָרניט צו, כאָטש די אייגלעך קלעפּן זיך אים,

עס גלוסט זיך אים, ווייזט אויס, כאפן א דרימל. — פאָרן דארפט איר, זאָגט ער צו מיר, פונדאנען קיין אָדעס, זאָגט ער, מיטן קוריער, און פון אָדעס מיטן יאם אזש ביז יאפע, און פאָרן מיטן יאם, זאָגט ער, איז די בעסטע צייט נאָר איצט, וואָרום, זאָגט ער, שפעטער הייבן זיך אָן די ווינטן מיט די שנייען, מיט די בערעס, מיט, מיט, מיט... אזוי זאָגט ער און די צונג פלאַנטעט זיך אים שוין, אזוי ווי איינער, וואָס וויל שלאָפן, נאָר ער הערט ניט אוף צו קלאפן ווייטער: — און אז איר וועט זיין, זאָגט ער, פארטיק צו דער נעסע, זאָלט איר אונדו, זאָגט ער, געבן צו וויסן, וועלן מיר ארויספאָרן, זאָגט ער, ביידע צום וואַקזאל מיט אייך זיך אָפגע-זעגענען, וואָרום ווען קאָנען מיר זיך שוין זען? אזוי לאָזט ער אויס, איך בעט איבער איינער קאָוועד, מיט א גרויסן גענעץ, שטייט אוף און רופט זיך אָן צו איר, צו ביילקען, הייסט עס: דושענקע, וועסט, זאָגט ער, זיצן דאָ אביסל, און איך וועל, זאָגט ער, גיין זיך צולייגן א ווילע. „האַסט נאָך קיינמאָל אזא גלייכס ניט געזאָגט, ווי איך בין א ייד! אצינד וועל איך כאַטש האָבן, צו וועמען מײן ביטער האַרץ אויסצולאָזן, — אזוי טראכט איך מיר און וויל מיך געבן א נעם צו מײן ביילקען, איר אויסליימערן אלצדינג, וואָס האָט זיך צונויפגעזאמלט בא מיר פאר דעם גאנצן פרימאָרגן, — ערשט אז זי טוט א פאל צו מיר אפן האלדז, ביילקע, הייסט עס, און הייבט אָן צו וויינען, אָבער ווי אזוי, מיינט איר, וויינען? מײנע טעכטער, ניט געדאכט זאָלן זיי ווערן, האָבן אלע אזא טעווע: פריער מענטשלעך זיי זיך און בעריען זיך, און קומט צו עפעס — וויינט מען, ווי א בערעזענע. אָט נעמט, לעמאַשל, מײן עלטערע טאָכטער, האָדל, הייסט עס: קארג האָט זי איינגע-לייגט די וועלט אין דער לעצטער מינוט, בעשאס זי האָט בא-דארפט אוועקפאָרן אָפריכטן גאָלעס מיט איר פעפערל אין די קאדטע מעדינעס? נאָר ווייס איך, ס׳א דימיען! יענע דארף בא איר הייצן די הרובע!

איך וועל אייך זאָגן דעם רעכטן עמעס: איך אליין, ווי איר קענט מיר שוין אביסל, בין ניט קיין מענטש פון טרערן. גוט וויינען האָב איך געוויינט נאָר איין מאָל, בעשאס מײן גאָלדע אַלעוואשאַלעם איז געלעגן אף דער ערד, און נאָך איין מאָל האָב

איך מיך גאנץ געשמאק אויסגעוויינט, בעשאס האָדל איז אוועק-
 געפאָרן צו איר פעפערל, און איך בין געבליבן אפן וואָקזאל, ווי
 א גרויסער נאר, איינער אליין מיט מיין פערדל און נאָך עפעס
 א פאָר מאָל האָט זיך געטראַפן, וואָס איך האָב מיך אביסל, ווי
 זאָגט איר, צעיאכמערט, און ווייטער געדענק איך עפעס ניט, איך
 זאָל האָבן א טעווע פון וויינען. נאָר ביילקע מיט אירע טרערן
 האָבן מיך אזוי פארקלעמט בא דער נעשאַמע, אז איך האָב מיך
 ניט געקאָנט איינהאלטן, און איך האָב שוין ניט געהאט דאָס
 הארק אפילע, איך זאָל איר זאָגן א קרום וואָרט. מיט מיר בא-
 דארף מען קיין סאך ניט ריידן. איך הייס טעוויע. איך האָב
 באדד פארשטאנען אירע טרערן. דאָס איז ניט געווען גלאט אזוי
 זיך טרערן. דאָס זענען געווען, פארשטייט איר מיך, טרערן פון
 אלכעט שעכטאָנען לעפאָנעכאָ בעניט פאָלגן א טאטן... און אנשטאָט
 דעם, וואָס איך זאָל זי מעכאבעד זיין, ווי זי איז ווערט, און
 אויסגיטן כל חמתי²¹) אף איר פדאָצערן, האָב איך גאָר גענומען
 אויסריידן איר דאָס הארק מיט אזא מאָשל און מיט אזא מאָשל,
 ווי טעוויע קאָן. הערט זי מיך אויס, ביילקע, הייסט עס, און מאכט
 צו מיר: — ניין, טאטע, ניט דאָס, זאָגט זי, וויין איך. איך האָב
 צו קיינעם, זאָגט זי, קיין טיינעס ניט, נאָר אָט דאָס, זאָגט זי,
 וואָס דו פאָרסט אוועק, זאָגט זי, איבער מיר און איך קאָן, זאָגט
 זי, דערצו גאָרניט העלפן, אָט דאָס, זאָגט זי, בראָט מיך. — גיי
 שוין, גיי, זאָג איך, דו רעדסט, זאָג איך, ווי א קינד, האָסט
 פארגעסן, זאָג איך, אז מיר האָבן נאָך א גרויסן גאָט און אז
 דיין טאטע איז נאָך, זאָג איך, בא אלע כושים. בא דיין טאטן,
 זאָג איך, שפילט א ראָליע זיך דורכפאָרן קיין ערעץ-ישראל און
 קומען צוריק, ווי אין פאָסעק, זאָג איך, שטייט געשריבן: ויסעו
 ויחנו²²) — טודא אי נאזאד"..."

אזוי רעד איך איר אויס דאָס הארק, און אינעווייניק בא זיך
 טראכט איך מיר: „טעוויע, דו לייגסט! פאָרסט אוועק קיין
 ערעץ-ישראל, איז אַלעוואשאַלעם — אויס טעוויע!" און פונקט
 ווי זי וואָלט טרעפן מינע געדאנקען, מאכט זי צו מיר אזוי:
 — ניין, זאָגט זי, טאטע, אָט אזוי טרייסט מען א קליין קינד; מע
 גיט דעם, זאָגט זי, א ליאלקע, א שפילעכל אין די הענט אריין

און מע דערציילט דעם, זאָגט זי, א שיינע מײַסע פון א ציגעלע
א ווייסע... אויב, זאָגט זי, שוין יאָ דערציילן א מײַסע, וועל איך,
זאָגט זי, דיר דערציילן, ניט דו מיר. נאָר די מײַסע, וואָס איך
וועל דיר דערציילן, טאטע, איז מער טרויעריק ווי שוין.
אַטאָ אזוי מאכט זי צו מיר, ביילקע, הייסט עס; טעויעס
טעכטער ריידן ניט גלאט. און זי נעמט און לייגט מיר אוועק א
מײַנע-לאָשן, א גאנצע מעגילע אָדער א מײַסע פון טויזנט און
איין נאכט, ווי אזוי אָט דער פּדאָצער אירער איז פון קליין גרויס
געוואָרן, אויסגעוואקסן פון סאמע נידעריקסטן גראד, זיך אליין
מיט זײַן אייגענעם סייכל ארופגעשלאָגן אף דער העכסטער מאד-
רייגע און איצט וויל ער דערגרייכן דערצו, אז צו אים אין שטוב
אריין זאָל קומען בראַצקי, שיט ער מיט נעדאָוועס, ווארפט מיט
טויזנטער, נאָר אזוי ווי געלט אליין איז נאָך ווינציק, מע דארף
האַבן ייכעס אויך, לייגט ער אײַן די וועלט, פּדאָצער, הייסט עס,
צו באווייזן, אז ער איז ניט קיין אפיווער, בארימט זיך, אז ער
שטאמט פון די גרויסע פּדאָצערס, אז זײַן טאטע איז אויך געווען
א בארימטער פּאָדראטשיק. כאַטש, זאָגט זי, ער ווייסט גאנץ גוט,
אז איך ווייס, אז ער איז געווען א קלעזמער. היינט, זאָגט זי,
דערציילט ער אלעמען, אז זײַן ווייבס טאטע איז געווען א מיר-
ליאַנטשיק...—װעמען, זאָג איך, מיינט ער דאָס? מיך? עפשער
איז מיר, זאָג איך, באשערט געווען צו האָבן אמאָל מיליאָנען,
זאָג איך, זאָל איך דערמיט אַפּקומען?—װאָס ווייסטו, טאטע, זאָגט
זי צו מיר, ווי עס פלאמט מיר מײַן פּאַנעס, אז ער שטעלט מיך
פּאָר, זאָגט זי, פאר זײַנע באקאנטע און הייבט זיי אָן דערציילן
די גרויסקייט פון מײַן טאטן און פון מײַנע פעטערס און פון מײַן
גאנצער מישפּאַכע, —אזעלכע זאכן, וואָס ניט געשטויגן, ניט גע-
פּלויגן, און מע מוז דאָס, זאָגט זי, אלצדינג אויסהערן און מאכן
א שווייג, וואָרום ער איז, זאָגט זי, אף די זאכן א גרויסער
קאפּריוזניק.—בא דיר, זאָג איך, הייסט דאָס א קאפּריוזניק, און בא
אונדז, זאָג איך, ווערט דאָס אַנגערופן פּאַשעט א ניכפעניק, זאָג
איך, אָדער א מאיאסעניק?—ניין, זאָגט זי, טאטע, דו קענסט
אים ניט, ער איז גאָרניט אזא שלעכטער, ווי דו מיינסט: ער איז
נאָר א מענטש, וואָס א מינוט איז ער אזוי, און א מינוט איז ער

אנדערש. ער האָט, זאָגט זי, א גוט הארץ און א ברייטע האנט. אים אז מע מאכט, זאָגט זי, א קרום פּאָנעם, און אבי מע טרעפט די גוטע מינוט, וועט ער אוועקגעפן די נעשאַמע. און ווער שמועסט, זאָגט זי, פון מײַנעטוועגן — איז דאָס טעלערל פונעם הימל! דו מיינסט, זאָגט זי, איך האָב אף אים שוין גאָר קיין שום שליטע ניט? אָט האָב איך בא אים ניט לאנג געפוילט ארויסראטעווען האָדלען מיט איר מאן פון די ווייטע גובערניעס. ער האָט מיר, זאָגט זי, געשוואָרן, אז ער וועט זיך לאָזן קאָסטן אסאך טויזנטער, נאָר גייט איין טני, אז זיי זאָלן פון דאָרטן אוועק גלייך קיין יאפּאָניע. — וואָס עפעס קיין יאפּאָניע, זאָג איך, פארוואָס ניט קיין אינדיע, אָדער, לעמאַשל, קיין פאדן-אראם צו דער מאלקע שוואַץ? — ווייל אין יאפּאָניע, זאָגט זי, האָט ער געשעפּטן. אף דער גאנצער וועלט, זאָגט זי, האָט ער געשעפּטן; וואָס אים קאָסט אָפּ, זאָגט זי, א טאָג נאָר דעפעשן אליין, וואָלטן מיר אלע, זאָגט זי, געהאט אף א האלב יאָר לעבן, נאָר וואָס קומט מיר ארויס, זאָגט זי, אז איך בין ניט איך? — „עס קומט אויס, ווי מיר זאָגן, זאָג איך, אין פּערעק: אם אין אני לי מי לי (23) — איך בין ניט איד, דו ביסט ניט דו“...

אָט אזוי זאָג איך צו איר מיט א ווערטל און מיט א פּאָסעק כאָטש דאָס הארץ ווערט מיר צעריסן אף שטיקער, זעענדיק, וו מײַן קינד ווערט, נעבעך, פארשווארצט, ווי זאָגט איר, אין אוישער און אין קאָוועד... — „דיין שוועסטער האָדל, זאָג איך, וואָרט ניט אזוי געטון“... שלאָגט זי מיך איבער, ביילקע, הייסט עס, און מאכט צו מיר אזוי: — איך האָב דאָך דיר געזאָגט, זאָגט זי, אז צו האָדלען זאָלסטו מיך, טאטע, ניט גלייכן. האָדל האָט געלעבט, זאָגט זי, אין האָדלס צייטן, און ביילקע, זאָגט זי, לעבט אין ביילקעס צייטן... פון האָדלס צייטן, זאָגט זי, ביז ביילקעס צייטן איז אזוי ווייט, זאָגט זי, ווי פונדאנען קיין יאפּאָניע... איר פארשטייט דעם פּירעש-האמילעס פון אזא מין טארגעם-לאָשן?

בעקיצער, איך זע, איר כאפט זיך, פאני; נאָך צוויי מינוט און א סאָף צו אלע מייסעס. אָנגעגעסן זיך זאט מיט צאָרעס און יעסורים פון מײַן גליקלעכער מיזינקע, בין איך ארויסגעגאנגען פון דאָרט א צעבראָכענער, א צעברעקלטער, און האָב געגעבן א

שלײַדער אין דער ערד ארײַן דעם ציגײַער, װאָס האָט מיר פאר-
 טשאַדעט מײַן קאָפּ, און רוף מיך אָן צו אים, צום ציגײַער, הייסט
 עס: „גיין זאָלסטו קאפּאקאל, א רוען אין דינן טאטנס ערד ארײַן!“
 — װעמען איז, רעב טעװיע? — הער איך א קאָל הינטער מײַנע
 פלייצעס. איך דריי אויס דעם קאָפּ, איך טו א קוק — ס'איז ער,
 עפראים דער שאדכן, פארכאפט זאָל ער װערן! — „באַרוכהאבאָ, א
 ייד, זאָג איך, װאָס טוט איר דאָ? — װאָס, זאָגט ער, טוט איר דאָ?
 „געװען, זאָג איך, צורגאסט בא מײַנע קינדער.“ — װאָס, זאָגט ער,
 מאכן זיי? „װאָס, זאָג איך, זאָלן זיי מאכן? כּװך זייער שאָדן אָף
 אונדז ביידן געזאָגט געװאָרן!“ — װי איך זע, זאָגט ער, זײַנט איר
 רעכט צופרידן מיט מײַן סכּוירע? — „נאָך א מין צופרידן, זאָג איך,
 גאָט זאָל אײַך מעמאלע זײַן, זאָג איך, בעקײַפל קיפּלאים.“
 — אדאנק אײַך, זאָגט ער, פאר דער בראַכע, עפשער װאָלט איר מיר
 נאָך, זאָגט ער, צו דערדאָזיקער בראַכע צוקויפּן א מאטאָנע? — „איר
 האָט דען ניט גענומען, זאָג איך, קיין שאדכאָנעס? — ניט מער,
 זאָגט ער, זאָל ער פארמאָגן, טאקע אײַער פּדאָצער אליין. „װאָס
 איז דען, זאָג איך, װינציקלעך רעכאש? — ניט אזוי װינציק
 זאָגט ער, װי מיט א גוט הארץ געגעבן. — „דעהינע? — דעהינע,
 ס'איז שוין ניטאָ, זאָגט ער, א גראָשן. — װוּ איז דאָס, זאָג איך,
 אהינגעקומען? — כאסענע געמאכט, זאָגט ער, א טאָכטער.
 — „מאזלטאָו אײַך, זאָג איך, לאָז גאָט געבן, ס'זאָל זײַן מיט מאז,
 איר זאָלט אין זיי דערלעבן, זאָג איך, גרויס נאכעס...“ — א שיינעם
 נאכעס, זאָגט ער, האָב איך אין זיי דערלעבט. איך האָב, זאָגט
 ער, דערטאפט אן איידעם א שארלאטאן, געהארגעט, זאָגט ער,
 געשלאָגן די טאָכטער, צוגענומען די עטלעכע גילדן און אוועק,
 זאָגט ער, קיין אמעריקע. — „לעמײַ האָט איר אים, זאָג איך, געלאָזט
 פאָרן אזוי װײַט? — װאָס האָב איך אים, זאָגט ער, געזאָלט טון?
 „איר האָט געזאָלט, זאָג איך, אים אָנזאלצן אפן עק...“ — ס'איז
 אײַך, אפּאָנעס, זאָגט ער, גוט אפן הארצן, ר' טעװיע? — „האלעװײַ,
 זאָג איך, אָף אײַך געזאָגט געװאָרן, ריבוינעשעלװילעם, כאָטש
 האלב!“ — אזוי גאָר? און איך האָב אײַך, זאָגט ער, געשאצט, אז
 איר זענט א ייד א נאָגיד; װיבאלד אזוי, זאָגט ער, טאָ נאט-זשע
 אײַך א שמעק טאבעקע...

אָפּגעפּאַטערט דעם שאדכן מיט א שמעק טאַבעקע, בין איך
געקומען צו פּאַרן אהיים און האָב מיך גענומען אויספאַרקויפּן
מיין באלעבאַטישקייט פון אזויפיל יאָרן. מאָלט אייך, ניט אזוי
גייך טוט זיך עס, ווי עס רעדט זיך. איטלעך טעפל מיט איטלעכע
נאַרישקייט האָט בא מיר צוגענומען א שטיק געזונט. די זאך האָט
מיר דערמאַנט גאַלדען אָדעוואַשאַלעם, יענע זאך האָט מיר דער-
מאַנט די קינדער, זיי צו לענגערע יאָר. נאָר קיין זאך האָט מיר
ניט דערלאנגט אזוי טיף, ווי דאָס פּערדל מייןס. אקעגן מיין
פּערדל האָב איך מיך געפילט עפעס כּייעוו... סטייטש, אָפּגעהאַ-
רעוועט מיט דעם אזויפיל יאָרן, איניינעם געבידעוועט, איניינעם
פאַרשוואַרצט געוואָרן, און פּלוצים גענומען און פאַרקויפט! פאַר-
קויפּן האָב איך דאָס פאַרקויפט א וואסערפירער, ווייל פון די
באלעגאַלעס קאָן מען נאָר מעוויזע ווערן. איך קום צו זיי פאַר-
קויפּן מיין פּערדל, מאכן זיי צו מיר: גאָט איז מיט אייך, רעב
טעויע, ס'איז דען בא אייך א פּערד?—״וואָס דען, זאָג איך, איז
דאָס, א הענגלייכטער?״—״ס'איז בא אייך, זאָגן זיי, ניט קיין
הענגלייכטער, נאָר אַ לאמעדוואָוויק.״—״וואָס הייסט דאָס, זאָג איך,
א לאמעדוואָוויק?״—״דאָס הייסט, זאָגן זיי, א זאָקן פון זעקס און
דרייסיק יאָר, אָן א סימען פון ציין, מיט א גרויער ליפּ און טרייסלט
מיט די זייטן, ווי אן אלטע יידענע ערעו שאבעס אפן פּראָסט...
געפעלט אַיך אזא מין באלעגאַלע-שפּראך? איך וועל אייך גיין
שווערן, אז דאָס פּערדל, נעבעך, האָט פאַרשטאַנען איטלעכס וואָרט,
ווי אין פּאַסעק שטייט: ידע שור קונהו²³— א סקאַטינע פילט,
אז מע האלט דאָס בא פאַרקויפּן. א סימען האָב איך, אז בעשאַס
אייך האָב צוגעקלאפּט דעם וואסערפירער און געזאָגט צו אים:
״מיט מאול-בראָכע״, האָט מיין סוס פּלוצים אויסגעדרייט צו מיר די
כיינעווידיקע מאָרדע און קוקט אף מיר מיט שטומע אויגן, ווי איינער
רעדט: ״אַט אזוי דאַנקסטו מיר אָפּ פאַר מיין סלוזשבע?״ איך
כאַפּ א קוק אף מיין פּערדל דאָס לעצטע מאָל, ווי דער וואסער-
פירער האָט דאָס גענומען אין די הענט אריין לערנען מיט דעם
באַלעק, און איך בלייב נאָכדעם שטיין איינער אליין און טראכט
מיר: ״ריבוינעשעלילעם! ווי סייכלדיק דו פירסט דיין וועלטל!
אַט האָסטו באשאפּן א טעויען און האָסטו באשאפּן, לעהאוודל, א

פערד, און ביידע האָבן זיי איין מאזל אף דער וועלט... ניט מער,
א מענטש האָט א מויל און קאָן זיך כאַטש אויסטיינען, אויסריידן
דאָס האַרץ, און א פערד, לעהאוודל, וואָס? משטיינס געזאָגט, א
שטומע צונג..."

איר קוקט אף מיר, פאני שאַלעם-אלייכעם, וואָס סע האָבן זיך
מיר געשטעלט טרערן אין די אויגן, און איר טראכט זיך אוואדע:
"אַט דער טעויע האָט זיך פארבענקט, אפאָנעם, נאָך זיין פערדל?"
וואָס עפעס נאָכן פערדל, מענטש איינער? אלצדינג טוט מיר באַנק,
און נאָך אלעמען וועל איך בענקען. איך וועל בענקען נאָכן
פערדל, איך וועל בענקען נאָכן דאָרף, נאָך די בויבעריקער
דאטשניקעס, נאָך די יעהופעצער נעגידים, און אפילע נאָך עפראים
דעם שאדכן, ס'זיך אף אים קומען א מאגייפע. וואָרום סאָפאָקאַל-
סאָף, אז מע זאָל זיך וועלן אריינטון אביסל אין כקירע, איז ער
דאָך ניט מער, ווי א ייד אן עווען, וואָס זוכט נעבעך פארנאָסע.
אימירצעשעם, אז גאָט וועט מיך ברענגען בעשאַלעם אהין, ווי
איך פאָר, ווייס איך נאָך אליין ניט, וואָס איך וועל דאָרט טון,
נאָך דאָס איז קלאָר, ווי דער טאָג, אז ריישיס - כאָכמע וועל איך
זיין בא דער מוטער ראָכל אפן קייווער. איך וועל דאָרטן בעטן
פאר מיניע קינדער, וואָס איך וועל זיי מינאסטאם שוין קיינמאָל
ניט זען, וועל איך אים אויך אינזינען האָבן. עפראים דעם שאדכן,
מיין איך, אים און אייך און קאָל ייסראָעל. נאט אייך דערוף מיין
האנט טקיאסאָף און זייט מיר געזונט און פאָרט געזונט און
לאַזט גריסן איטלעכן באזונדער גאָר פריינטלעך.

.1909

לך-לך¹.

— א שיינער, א גוטער, א ברייטער שאלעם-אלייכעם אף אייך, פאני שאלעם-אלייכעם! עליכם ועל בניכם²! איך קוק שוין אף אייך לאנג ארויס, ס'האט זיך אָנגעקליבן בא מיר א היפש ביסל סכורע פאר אייך, איך פרעג מיך אלץ נאָך: איכה³ — פארוואָס זעט מען אייך ניט? זאָגט מען מיר, אז איר פאָרט ארום דאָרט איבער דער וועלט, אין די ווייטע לענדער ערגעץ, ווי מיר זאָגן אין דער מעגילע: שבע ועשרים ומאה מדינה⁴... נאָר מיר דאכט, אז איר קוקט עפעס אף מיר מאַדנע? אפאָנעם, איר קווענקלט זיך און טראכט זיך בעייס-מייסע: ס'איז ער, צי ניט ער? ס'איז ער, פאני שאלעם-אלייכעם, ס'איז ער! אייער אלטער פריינט טעויע, בכבודו ובעצמו, טעויע דער מילכיקער, דער אייגענער טעויע, נאָר אויס מילכיקער, גלאט א ייד, א ייד פון א גאנץ יאָר, א ייד א זאָקן, ווי איר זעט, כאַטש אפילע אין יאָרן גאָר ניט אזוי אלט, ווי מיר זאָגן אין דער האגאָדע: הרי אני כבן שבעים — נאָך גאנץ ווייט צו זיבעציק! איי, וואָס עפעס אזוי ווייט די האָר? גלויבט מיר, ניט פאר טיינעג, ליבער פריינט. אביסל אייגענע צאָרעס, ניט צו פארזינדיקן, און אביסל פון דעם קלאל ייסראָעל — א שלעכטע צייט! א ביטער שטיקל צייט אף יידן!..

נאָר איך ווייס, וואָס אייך קוועטשט. אייך קוועטשט אן אנ-דער זאך: איר האָט זיך דערמאנט, מיסטאמע, אז מיר האָבן זיך אמאָל געהאט אָפגעזענגט, איידער איך האָב באדארפט אוועקפאָרן קיין ערעץ-ייסראָעל. אלקיין רעכנט איר אוואדע, אז דאָס זעט איר שוין טעויען צוריקוועגס פון ערעץ-ייסראָעל, הייסט עס, און איר

גארט שוין מיסטאָמע האָרכן עפעס נײַס, אָפּנעמען א גרוס פון דער מוטער ראַכלס קייווער און פון דער מעאַראס האמאכפילע און נאָך אזעלכע זאכן? באדארף מען אײַך באַרויַקן, אויב איר האָט צײַט און ווילט האָרכן כידושים, אָבער טאקע האָרכן מיט קאַפּ.

בעקיצער, וואָס פאר א סעדרע גייט בא אײַך איצט? ויקראָ? בא מיר גייט אן אנדער סעדרע: די סעדרע לך-לך. לך-לך, — האָט מען מיר געזאָגט, — דו זאָלסט ארויסגיין, טעווייע, מאַרצך — פון דײַן לאַנד, וממולדתך — און פון דײַן דאָרף, וווּ דו ביסט געבוירן און אָפּגעלעבט אלע דײַנע יאָרן, אל האַרץ אשר אראך — וווּהיך די אויגן וועלן זיך טראָגן!.. און ווען דערמאנט מען זיך צו זאָגן טעווייען דעמדאָזיקן פּאָסעק? אקוראט דעמאָלט, ווען ער איז שוין אלט און שוואַך און עלנט, ווי מיר זאָגן ראָשעשאָנע אין די טפילעס: אל תשליכנו לעת זקנה!⁶)... נאָר איר כאפּ אײַך איינס פארן אנדערן, שיר פארגעסן, אז מיר האלטן נאָך גאָר פונפאַרנט און אז איך האָב אײַך נאָך ניט דערציילט, וואָס אין ערעך-ײַסראַעל הערט זיך. וואָס זאָל זיך דאָרטן הערן, ליבער פריינט? א לאַנד — אף אונדז בײַדן אזא יאָר! ארץ זבת חלב ודבש — שטייט נאָך אין דער טוידע געשריבן! איין כײַסאָרן נאָר, וואָס ערעך-ײַסראַעל איז ערעך-ײַסראַעל, און איך בין, ווי איר זעט אָט-אַ, נאָך דערווייל אין חוץ לארץ?⁷)... אף טעווייען, הערט איר, איז, אפּאַנעם, געזאָגט געוואָרן דער פּאָסעק פון דער מעגילע: כאשר אבדתי אבדתי⁸) — געווען א שלימאזל און א שלימאזל וועל איך שוין שטארבן. דאכט זיך, אָט-אַט שוין געשטאנען קימאט מיט איין פוס אף יענער זײַט, אינעם הייליקן לאַנד, הייסט עס, געבליבן נאָר נעמען א בילעט, זיך אוּפּזעצן אף דער שיף און פּאַשאַל. וואָס-זשע טוט גאָט? איז זיך מעיאשעו, וועט איר הערן א שיינס, מײַן עלטערער איידעם, מאָטל קאמזויל, דער כײַעט פון אנאטעווקע, ניט דאָ געדאכט, ניט פאר קיין יידן געדאכט, און לייגט זיך אוועק א געוונטער, א שטארקער, און מאכט א שטארב! דאָס הייסט, קיין גרויסער גוואר איז ער ניט געווען קיינמאָל. משטיינט געזאָגט, א באל-מעקאָכע, געזעסן יוימאָם וואָלדנילע אל האטוירע וועאל האַאווידע — אף דער נאָדל מיטן פּאַרעם, און געשטשאַבעט, מעכילע, טאכ-

טוינים. אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ער האָט באַקומען דאָס טרוקענע, אָנגעהויבן קאַכיקען, געקאַכיקעט און געקאַכיקעט, ביז ער האָט אויסגעשפיגן דאָס לעצטע ביסל לונג — עס האָט ניט געהאַלפֿן שוין ניט קיין דאָקטער, ניט קיין טאָטער, ניט קיין ציגן-מילך, ניט קיין טשעקאַלאַדע מיט האָניק. א ווילער יונגאטש געווען, אפילע א פראָסטער, ניט קיין בענטוירע, נאָר אן ערלע-כער, אָן כאַכמעס, ליב געהאַט מיין טאָכטער — דאָס כײַעס! און מאַפּיר געווען זיך פאַר די קינדער, און פאַר מיר — געווען גאָר די קאַפּאַרע!

בעקיצער, געשטאַרבן מאַטל, האָט ער איבערגעלאָזט מיר א רעכטע באַמבע: וווּ האָב איך שוין געקאָנט אינוינען האָבן דע-מאָלט ערעץ-יִסראָעל? איך האָב שוין געהאַט א גוטן ערעץ-יִסראָעל בא זיך אינדערהיים! ווי אזוי לאָזט מען איבער, איך פּרעג אײַך אליין, א טאָכטער אן אלמאַנע מיט פּיצלעך קינדער יעסוימים אָן א שטיקל ברויט? כאַטש אפילע אין פּלוג, אז מע וויל צוריק, וואָס קאָן איך איר העלפֿן — א לעכערדיקן זאַק? איך וועל דאָך איר דעם מאן אירן צוריק ניט לעבעדיק מאַכן, און אירע קינדער דעם טאַטן פון יענער וועלט ניט אומקערן, און אליין איז מען דאָך אויך ניט מער ווי א זינדיקער מענטש, אף דער עלטער ווילט זיך אביסל אויסרוען די ביינער, פילן, אז מע איז א מענטש, ניט קיין סקאָט. גענוג געטאַדעראַמט! גענוג געוילעמהאזעוועט! מע באַדאַרף שוין אביסל א טראַכט געבן פון יענער וועלט אויך, שוין צײַט! און ביפראַט, אז איך האָב שוין געמאַכט א טעל פון מיין ביסל כאַדאַבע: דעם סוס, ווי איר ווייסט, לאַנג געגעבן דעם וועג, די בעהיימעלעך אויסגעפאַרקויפט אד לעפּאַק⁹ געבליבן נאָר א פּאָר ביקלעך, וואָס ס'קאָן אמאָל ווערן פון זיי לײַט, אז מע זאָל זיי גוט האַדעווען, — און פּלוצים גיי ווער אף די עלטערע יאָרן אן אוייעסוימים, א טאַטע פון קליינע קינדער! זענט איר שוין פאַרטיק? האָט צײַט! די רעכטע געדיכטע גייט ערשט ווייטער, וואָרום בא טעווען אז עס טרעפט זיך א צאָרע, ווייסט איר דאָך שוין, אז עס שלעפט זיך נאָך פּונ-הינטן נאָך א צאָרע. אשטייגער, אז ס'האָט זיך אמאָל געמאַכט אן אומגליק — ס'איז געפאלן בא מיר א בעהיימע, האָט זיך באלד

פאָוטירנע, ניט פאר אייך געדאכט, אוועקגעלייגט נאָך א בע-
היימע... אזוי האָט שוין גאָט באשאפן זיין וועלטל. און אזוי וועט
דאָס שוין בלייבן — א פארפאלענע זאך!

בעקיצער האמייסע, מיט מיין מיוינקע, מיט מיין בייילקען,
הייסט עס, געדענקט איר דאָך די געשיכטע מיטן גרויסן געווינס,
וואָס זי האָט געמאכט, געפאקט א העכט, א פדאָצער, א קנאקער,
א פאָדראטשיק פון דער מילכאָמע, וואָס האָט געבראכט צו פירן
קיין יעהופעץ פולע זעק און האָט זיך פארקאָכט אין מיין טאָכ-
טער, געוואָלט א שיינע, געשיקט צו מיר, עפראים דעם שאדכן,
"מאך שמוי, אויסגעשלאַגן א קניע ערד, שיר דעם שלאק באקומען,
גענומען זי, ווי זי שטייט און גייט, אָפגעשײט פונויבן ביז אראָפּ
מיט מאטאָנעס, דימענטן און בארליאנטן — דאכט זיך, אזא גליק,
איאָ? נו, האָט זיך פונעם גאנצן גליק אויסגעלאָזט מיסטאמע
א טייך. און נאָך וואָס פאר א טייך! א טייך מיט א בלאָטע, דער
אייבערשטער זאָל שוימער אומאצל זיין! וואָרום, אז גאָט הייסט
דאָס רעדל זאָל זיך געבן א דריי איבער צוריק, איז מיט דער
פוטער אראָפּ, ווי מיר זאָגן אין הלל: אָט, דאכט זיך, נאָרוואָס
איז געווען מקימי מעשר דל, און איידער מ'קוקט זיך ארום, איז
שוין טראך: המשפילי לראות בשמים ובארץ⁽¹⁰⁾ — אין דער ערד
מיט די פאָסטאָראָנקעס... גאָט האָט ליב שפילן זיך מיט א מענטשן.
איי, האָט ער ליב שפילן זיך! אזוי האָט ער זיך געשפילט מיט
טעווען וויפל מאָל: ארוף און אראָפּ! און אזוי איז געווען אויך
מיט מיין פאָדראטשיק, מיט פדאָצערן.

איר געדענקט דאָך מיסטאמע דאָס גרויסקייט זיינס מיטן הייזל,
מיט די דרייצן דינסטן, מיט די שפיגלען, און מיט די זייגערס,
און מיט די צאצקעס אין יעהופעץ? פיי-פא! געדענקט איר, איך
האָב אייך דערציילט, דאכט זיך, ווי אזוי איך האָב דעמאָלט צו-
גערעדט מיין בייילקען, געבעטן זיך בא איר, זי זאָל זען, אז ער
זאָל איר אוועקויפן דאָס הייזל, און לעמאנאשעם — אף איר נאָמען?
נו, האָט מען דאָך מיך מיסטאָמע געהערט, ווי האָמען דעם גריי-
גער: וואָס פארשטייט א טאטע? א טאטע פארשטייט גאָרניט!
וואָס-זשע, מיינט איר, איז געווען דער סאָף? דער סאָף איז
געווען — ווי איר האָט ערגעץ א סוינע! אכוץ וואָס ער האָט זיך

פונעם גאנצן טראסק געשטעלט, געבליבן דערונטער, אויסגעפאר-
קויפט אלע שפיגלען מיט אלע זייגערס, מיטן ווייבס דימענטן
און בארליאנטן, האָט ער זיך נאָך פארשמירט מיט סאָקאָנעס-נע-
פאָשעס, געמוזט ווערן א בורח, ניט פאר קיין ייִדן געדאכט,
און מאכן אן אָפּטריט און אוועקפאָרן אהין, ווי דער ליבער
שאַבעס-קוידעש גייט אוועק, קיין אמעריקע, הייסט עס. אהינצור-
פאָרן דאָך אלע שווערע הערצער, זענען זיי אויך געפאָרן
אהינצורצו, די ערשטע צייט גוט פארשווארצט געוואָרן, דאָס ביסל
מעזומאָנים, וויפל ס'איז געווען, האָט מען אופגעגעסן, און אז
ס'איז ניט געווען מער וואָס צו קניען, האָט מען, נעבעך, געמוזט
נעמען זיך צו דער ארבעט, געטון קאָל אווידאס-פערער, ווי די
ייִדן אין מיצראים, ביידע, אי ער, אי זי! איצט שרייבט זי, זיי זענען
שוין באַרעכאשעם נישקאָשעדיק: זיי ארבעטן זאָקן אף א מאשינע
און מאכן א לעבעכץ... אזוי רעדט זיך עס דאָרטן, אין אמעריקע
אף אונדזער לאָשן וועט עס הייסן: דאָס שטיקל ברויט שלעפט
זיך... דאָס גאנץ שטיקל גליק, וואָס זיי זענען ניט מער ווי צוויי
מענטשן, שרייבט זי, אָן א קינד, אָן א רינד — גאם זו לעטיווע!
נו, פרעג איך אייך, זאָל ניט א רועך אין זיין פעטערס מומע
אריין געפלויגן געוואָרן?.. איך מיינ טאקע עפראים דעם שאדכן
מיינ איך, פארן שיינעם שידעך, וואָס ער האָט מיר נארניעט, און
פאר דער בלאָטע, וואָס ער האָט מיך אריינגעפירט! וואָס וואָלט
איר געווען אזוי ביטער, לעמאָשל, זי זאָל געווען כאסענע האָבן
פאר א באלמעלאַכע, ווי צייטל, אָדער פאר א לערער, ווי האָדל?
איי, די האָבן אויך ניט געמאכט אזא גליק? איינע איז א יונגע
אלמאָנע, און די אנדערע איז אין די אלדע גוטע יאָר ערגעץ
פארשיקט אף פאָסעלעניע? איז דאָך עס א גאָט-זאך — וואָס קאָן א
מענטש פארוואָרגן?.. נאָר דערווייל האָבן מיר זיך אראָפגעשלאָגן
פונעם שליאך — ווי - זשע, הייסט עס, האלטן מיר? בא דער
סעדרע לך-לך. נאָר איידער מיר וועלן צוקומען צו דער סעדרע
לך-לך, וועל איך אייך בעטן זיך מאטרעך זיין מיט מיר אָפּ-
שטעלן זיך אף א וויילע בא דער סעדרע באַלעק⁽¹¹⁾. דער מינעג
האָוילעם איז אפילע, פון זינט די וועלט שטייט, אז פריער לערנט
מען לך-לך, דערנאָך באַלעק. מיט מיר האָט מען אָבער, פאר-

קערט, פריער געלערנט באַלעק, דערנאָך לך-לך, און געלערנט
האָט מען מיט מיר באַלעק אזוי שיין, אז איר מעגט עס האַרכן.
עס קאָן אייך אמאָל צונויף קומען.

בעקיצער, דאָס איז געווען שוין לאנג, באלד נאָך דער מיל-
כאָמע איז דאָס געווען, אין דער סאמע היץ פון קאָסנעטוציעס,
בעייס עס האָבן זיך אָנגעהויבן די יעשועס און נעכאָמעס אף יידן,
פריער אין די גרויסע שטעט, דערנאָך אין די קליינע שטעטלעך,
נאָר צו מיר איז דאָס ניט דערגאנגען, און עס האָט ניט געקאָנט
דערגיין בעשומויפן. פארוואָס? פאָשעט! מע זיצט אָפּ אזא צייט
צווישן גויים, מיט סאמע אייסעוון, — איז מען אויסגעבונדן מיט
אלע באלעבאטים פון דאָרף. יעדיד נעפעש אָו האַראכמאָן —
„באטיושקא טעוועל“ איז בא זיי דאָס אייבערשטע פונעם שטייט!
וואָס איז שײַעך? אן אייצע — איז „יאק טעוועל סקאושע“?
א רעפוע צו קאדאָכעס — איז „דאָ טעוועליא“. א גמילעס-כעסעד-
אויך בא טעווען. נו, האָב איך באדארפט עפעס אינוינען האָבן
אזעלכע זאכן, פאָגראָמען, נארישקייטן, אז די גויים אליין האָבן
מיר געזאָגט וויפל מאָל, אז איך זאָל קלאַל אוקלאַל קיין מורע
ניט האָבן — זיי וועלן ניט דערלאָזן!.. און קאכאווע — וועט איר
הערן א שיינס.

בעקיצער, איך קום צו פאָרן איינמאָל אהיים פון בוי-
בעריק — איך בין נאָך דעמאָלט געווען אין די פעדערן, ווי זאָגט
איר, נאָך געהאנדלט מיט מילכיקס, קעז און פוטער און שעאָר
יעראָקעס. אויסגעשפאנט דאָס פערדל, אונטערגעוואָרפן דעם היי
און האָבער, ניט צייט געהאט אפילע זיך וואשן צום עסן, איך
טו א קוק — א פולער הויף מיט גויים, די גאנצע הראָמאדע,
אלע פּיינסטע באלעבאטים, פונעם סטאראָסטע איוואן פאָפּערילע
ביז דעם לעצטן גוי, טראַכים דעם טשערעדניק, און אלע זעען
זיי מיר אויס עפעס מאָדנע, יאָנטעוודיק!.. האָט מיר אפילע
טכילעס געגעבן א טיאָכקע אין הארצן: וואָס פאר א יאָנטעווא אין
מיטן דריינען? צי איז מען ניט געקומען מיט מיר לערנען באַלעק?..
נאָר צוריק טראכט איך מיר: פע, טעווע! מעגסט זיך שעמען
פאר זיך אליין: קאָל-יאָמאָו זיצסטו איין ייד, לעהאוודל, צווישן
אזויפיל גויים בעשאַלעם וועשאַלווע, און מע האָט דיך ניט אָנ-

גערירט, איר זאָלט זאָגן, אף א האָר! ... זון איך נעם און גיי ארויס
 צו זיי מיט א ברייטן שאַלעם-אלייכעם: „ברוכים האבאָנים, זאָג
 איך צו זיי, וואָס טוט איר דאָ, מײַנע ליבע באלעבאָטיס? און
 וואָס וועט איר עפעס זאָגן גוטס? און וואָס וועט איר דערציילן
 נײַס? ...“ טרעט ארויס דער סטאראַסטע, איוואן פּאַפּערילע, הייסט
 עס, און רופט זיך אָן צו מיר גאנץ אָפּנטלעך און גאָר אָן שום
 האקדאָמעס: „מיר זענען געקומען, זאָגט ער, צו דיר, טעוועל,
 מיר ווילן דיך שלאָגן.“

וואָס זאָגט איר אף דער שפראך? דאָס ווערט אָנגערופן בא
 אונדז „לאָשן סאג־נאָהער“ — גערעדט פארשטעלט, הייסט עס...
 מיילע, ווי אזוי מיר איז געוואָרן אפן הארצן — קאָנט איר אײַך
 מעשאער זײַן. נאָר ארויסבאווייזן — פע! אדעראַבע וועאדעראַבע!
 טעוויע איז ניט קיין ינגעלע... רוף איך מיך אָן צו זיי גאנץ
 לעבעדיק: „מאזלטאָוו אײַך, זאָג איך, נאָר וואָס האָט איר זיך,
 קינדער, אזוי שפעט דערמאנט? אין אנדערע ערטער, זאָג איך,
 האָט מען שוין פון דעם קימאט פארגעסן!“ רופט זיך אָן צו מיר
 איוואן פּאַפּערילע, דער סטאראַסטע, הייסט עס, שוין דאָפּקע גאנץ
 ערנסט: „פארשטייטו מיך, טעוועל, זאָגט ער, מיר האָבן זיך,
 זאָגט ער, אלץ געײַשעווט, צי מיר זאָלן דיך שלאָגן צי ניט
 שלאָגן? אומעטום, אין אלע ערטער, שלאָגט מען ייִדן, פארוואָס,
 זאָגט ער, זאָל מען דיך דורכלאָזן? איז געבליבן בא דער האַר-
 מאדע, זאָגט ער, אז מיר זאָלן דיך שלאָגן... נאָר וואָס דען, מיר
 ווייסן נאָך אליין ניט, וואָס מיר זאָלן מיט דיר טון, טעוועל: צי
 מיר זאָלן דיר נאָר אויסהאקן די שויבן, זאָגט ער, און צעטרענען
 די פּערינעס מיט די קישעלעך און ארויסלאָזן די פּעדערן, צי מיר
 זאָלן דיר פארברענען, זאָגט ער, די כאטע מיט דער שטאל, מיט
 דער גאנצער כּוּדאָבע דײַנער?“

דאָ איז מיר שוין געוואָרן גוט קאלעמוטנע אפן הארצן, און
 איך באטראכט מײַנע לײַט, ווי מע שטייט אָנגעלענט אף די לאנגע
 שטעקנס און מע שושקעט זיך מיר עפעס שטילערהייט. מאשמאַעס,
 הייסט עס, אז ס'איז בא זיי גאָר קיין קאטאַועס ניט? וויבאלד
 אזוי, טראכט איך מיר, איז דאָך, ווי מיר זאָגן אין טילים: באָו
 מאים אד נעפעש — ביסט דאָך טאקע, טעוויע, גוט אין דער

ארבעט! וואָרום טאָמער אל טיפּטאך פּע לעסאָטן — א קאשע אף
 כרוקלע? ע, טעווע, קלער איך מיר, מיטן מאלעכאמאָוועס
 טאָר מען זיך ניט שפּילן — מע באדארף זיי עפעס זאָגן! ... און
 וואָס זאָל איך אייך לאנג מאריך בידרוש זיין, ליבער פריינט,
 ס'איז באשערט געווען, אפּאָנעם, א נעס, האָט מיר דער אייבער-
 שטער אריינגעגעבן א זין, איך זאָל בא זיך ניט אראָפּפאלן, און איך
 נעם מיך אָן מיט הארץ און רוף מיך אָן צו זיי, צו די גויים, הייסט
 עס, דאפּקע אין גוטן מוט: „שמעו־נא, ראבויסיים, זאָג איך, הערט
 זשע אויס, זאָג איך, מיינע ליבע באלעבאטיים, וויבאלד, זאָג איך,
 אז הראָמאדע האָט אזוי געפּאסקנט, איז דאָך ניט שנייעך, זאָג איך,
 מיסטאָמע ווייסט איר, זאָג איך, בעסער, אז טעווע האָט בא אייך
 פארדינט, איר זאָלט מאכן א טעל, זאָג איך, פון זיין כודאָבע
 און פון זיין גאנץ פארמעגן... נאָר וואָס דען, זאָג איך, דאָס
 ווייסט איר, זאָג איך, אז ס'איז פאראן נאָך העכערס פאר איינער
 הראָמאדע? איר ווייסט, זאָג איך, אז ס'איז דאָ א גאָט אף דער
 וועלט? איך זאָג ניט, זאָג איך, מיין גאָט, איינער גאָט — איך
 שמועס פון יענעם גאָט, זאָג איך, פון אונדזער אלעמענס גאָט,
 וואָס זיצט, זאָג איך, אָט דאָרטן אויבן און זעט צו אלע פּאָר-
 לאָסטן, זאָג איך, וואָס טוען זיך אָפּ אָט דאָ אונטן... עס קאָן זיין,
 זאָג איך, אז ער אליין האָט מיר אָנגעצייכנט, אז איך זאָג גע-
 שטראָפט ווערן אומזיסט-אומנישט דורך אייך, דורך מיינע בעסטע
 גוטע פריינט, און עס קאָן זיין ווידער, זאָג איך, אקוראט פאר-
 קערט, אז ער וויל, אדעראבע, בעשומיפן וועיפן ניט, אז מע
 זאָל טעווען טון שלעכטס... ווער-זשע, זאָג איך, קאָן דאָס וויסן,
 וואָס גאָט וויל? אדעראבע, זאָג איך, עפּשער געפינט זיך דאָ
 צווישן אייך איינער, וואָס וועט זיך אונטערנעמען, זאָג איך,
 דערגיין דאָ א טאָלף? ...

בעקיצער, זיי האָבן, אפּאָנעם, געזעען, אז מיט טעווען וועלן
 זיי זיך ניט אויסטיינען, רופט זיך אָן צו מיר דער סטאראָסטע,
 איוואן פּאָפּערילע, הייסט עס, בעזע האלאָשן: „די מיסע, זאָגט
 ער, דערפון איז אזוי... מיר האָבן צו דיר, טעוועל, איינגטלעך,
 גאָרנישט ניט. דו ביסט, זאָגט ער, טאקע א זשיר, נאָר ניט קיין
 שלעכטער מענטש. נאָר איינס צום אנדערן, זאָגט ער, געהער זיך

ניט אָן — שלאָגן דארף מען דיך; הראָמאדע האָט אזוי גע-
פאסקנט — פארפאלן! מיר וועלן דיר, זאָגט ער, כאָטש אויסהאקן
די פענצער. דאָס, זאָגט ער, מוזן מיר, ווייל טאָמער, זאָגט ער,
פאָרט עמעצער דורך, טאָ לאָז מען, זאָגט ער זען, אז מע האָט
דיך געשלאָגן, אניט, זאָגט ער, וועט מען אונדו נאָך שטראפירן...
אָט מיט די ווערטער און מיט דעם לאָשן, ווי איך דערצייל אייך,
גאָט זאָל מיר אזוי העלפן בכל אשר אפנה! נו, איצט, פרעג
איך אייך, פאני שאַלעם-אלייכעם, איר זענט דאָך עפעס א ייד,
וואָס קאטאָרע איר פאָרט אויס די וועלט — איז שוין טעווע גע-
רעכט, וואָס ער זאָגט, אז מיר האָבן א שטארקן גאָט?

האָט איר אייך, הייסט עס, שוין געפאטערט די סעדרע
באַלעק. אצינד וועלן מיר זיך אומקערן צוריק צו דער סעדרע
לך-לך. דידאָזיקע סעדרע האָט מען מיט מיר געלערנט אָט דאָ
ערשט ניט לאנג, און טאקע אפן רעכטן עמעס. דאָ האָט שוין
ניט געהאַלטן, פארשטייט איר מיך, קיינע שום דראָשעס מיט קיין
שום מוסער זאָגן. ומעשה שהיה כך היה — מע דארף עס אייך
איבערגעבן אקוראט, מיט אלע פישטשעווקעס כאשר אהבהי — אזוי
ווי איר האָט ליב.

ויהי בימי מענדל בייליס — דאָס איז געווען אין יענער צייט,
ווען מענדל בייליס איז אָפגעקומען פאר פרעמדע זינד, און די
וועלט איז געגאנגען כאָדעראַס — זיך איך מיר אזוי איינמאָל אף
דער פריזבע בא מיין שטוב פארטיפט אין מאכשאָוועס, זומער-
לעבן. די זון באקט און דער קאָפ טראָגט: סטייטש, סטייטש
האיטאָכן? היינטיקע צייטן! אזא קלוגע וועלט, אזעלכע גרויסע
מענטשן! און ווו איז גאָט? דער אלטער יידישער גאָט? וואָס
שווייגט ער? ווי דערלאָזט ער אזא זאך? סטייטש, סטייטש און
וידעראמאָל סטייטש! און טראכטנדיק אזוי פון גאָט, פארטיפט
מען זיך שוין, אגעוו, אין הימל-זאכן און מע פאלט אריין
אין כקירע: וואָס איז די וועלט, וואָס איז יענע וועלט?
און פארוואָס זאָל ניט קומען מאָשיעך? „איי, טראכט איך מיר,
וואָלט ער געטון ווי א כאָכעם, טאקע מאָשיעך, מיין איך, ווען
ער כאפט זיך אראָפ צו אונדו אצינדערט, רייטנדיק אף זיין ווייס
פערדל! דאָס וואָלט געווען א שיינע זאך! ער איז נאָך קיינמאָל,

דאכט מיר, אזוי נייטיק ניט געווען פאר אונדזערע אכיינו בניי ייסראָעל, ווי היינט! איך ווייס ניט, ווי אזוי די נעגידים, די בראַצקיס, לעמאַשל, אין יעהופּעץ אָדער די רויטשילדס אין פּאריז? ס'קען זײַן, אז זיי האָבן אים אינוינען אקוראט אין דער לינקער פּײַע; נאָר מיר, ייִדן אַרעמע-לייט, פון קאסרילעווקע און פון מאזעפּעווקע און פון זלאָדיעווקע, און אפּילע פון יע-הופּעץ, און אפּילע פון אדעס, קוקן ארויס, אײַ, קוקן מיר ארויסעט אף אים! מאמעש די אויגן קריכן אזש פון קאַפּ! אונדזער גאנצע האָפּענונג אצינד איז דאָך נאָר, טאָמער וועט גאָט טון א נעס, עס וועט קומען מאָשײַעך!...

דערווייל, אזוי ווי איך זיך פארטיפט אין דיִדאָזיקע ראיוינעס, איך טו א קוק—א ווייס פערדל, און עמעצער זיצט אף דעם רײַטנדיק. און גלייך צום טויער פון מײַן שטוב!—טפּררו!—אָפּגעשטעלט זיך, אראָפּגעקראַכן, צוגעבונדן דאָס פערדל צום טויער, און אליין גלייך צו מיר: זוראסטי, טעוועל!—זוראסטי, זוראסטי, וואשע בלאהאַראָדיע!—ענטפער איך אָפּעט גאנץ ברייטלעך, און אין הארצן טראכט איך מיר: ויבוא המן—מאכט ראשע: אז מע קוקט ארויס אף מאָשײַעך, קומט דער אוראטניק... און איך שטיי אוף אקעגן אים. אקעגן דעם אוראטניק, הייסט עס:—באַרוכהאבאַ, א גאסט, זאָג איך, וואָס הערט זיך עפעס אף דער גרויסער וועלט און וואָס וועסטו, זאָג איך, עפעס זאָגן גוטס, אדויני פּאַרעץ? און דאָס הארץ פאלט מיר שיר ניט ארויס—איך וויל שוין וויסן, וואָס און ווען? און ער, דער אוראטניק, הייסט עס, האָט זיך אָבער צײַט. ער פארויכערט זיך גאנץ פײַן א פאפירעסל, בלאָזט ארויס דעם רויך, שפײַט אויס און רופט זיך אָן צו מיר: וויפל צײַט, אשטייגער, דארפסטו האָבן, טעוועל, זאָלסט קאָנען פארקויפן, זאָגט ער, דײַן כאטע מיט דײַנע אלע בעבעכעס? קוק איך אים אָן:—צו וואָס, זאָג איך, זאָל איך פארקויפן, זאָג איך, מײַן כאטע? וועמען, לעמאַשל, מאכט זי, זאָג איך, ענג?—ענג, זאָגט ער, מאכט זי קיינעם ניט. נאָר איך בין געקומען, זאָגט ער, דיך ארויסשיקן, זאָגט ער, פון דאָרף. —סאכאקל, זאָג איך, מער ניט? פאר וואָסערע מײַסיס-טויוויס? מיט וואָס, זאָג איך, האָב איך פארדינט בא דיר אזא קאָוועד?...

— דאָס איז ניט איך שיק דיר ארויס, זאָגט ער, די גובערניע שיקט
 דרך ארויס. „די גובערניע? — זאָג איך. — וואָס האָט זי אזעלכעס
 דערזעען אף מיר“ — ניט נאָר דרך אליין, זאָגט ער, און ניט נאָר
 פונדאנען, נאָר פון אדע דערפער ארום און ארום, און אפילע,
 זאָגט ער, אנאטעווקע, וואָס איז ביז אהער געווען א שטעטל,
 ווערט דאָס שוין איצטער אויך, זאָגט ער, א דאָרף, און מע
 וועט ארויסטרייבן פונדאָרט, זאָגט ער, אלע איינערע... — אפילע
 לייזער-וואָלף דעם קאצעוו, זאָג איך, אויך? און נאפטאַלע-גערשן
 דעם לומער אויך? און דעם דאָרטיקן שויכעט? און דעם ראָוו? —
 אלע! אלע! — זאָגט ער און טוט א מאך מיט דער האנט, ווי א
 שנייד אָפּ מיט א מעסער...

איז מיר אפילע געוואָרן עפעס ווי אביסל גרינגער, ווי זאָגט
 איר: צרת רבים חצי נחמה¹²). נאָר פארדריסן פארדריסט דאָס
 מיך, און א פניער ברענט אין מיר, און איך בין מיך מעיאשעוו
 און רוף זיך אָן צו אים, צום אוראטניק, הייסט עס: „זאָג מיר,
 זאָג איך, דו ווייסט כאָטש, זאָג איך, וואשע בלאהאָראָדיע, אז
 איך זיך דאָ אין דעם דאָרף אסאך פריער פון דיר? דו ווייסט,
 זאָג איך, אז אָט דאָ, אין דעם ווינקל, איז נאָך מיין טאטע
 אָלעוואשאָלעם, זאָג איך, געזעסן, און מיין זיידע אָלעוואשאָלעם,
 און מיין באָבע אָלעוואשאָלעם?“ און איך פויל זיך ניט און רעכן
 אים אויס די גאנצע מישפּאַכע בא די נעמען, ווו ווער ס'איז
 געזעסן און ווו ווער ס'איז געשטאָרבן... הערט ער מיך דאפקע
 אויסעט, דער אוראטניק, הייסט עס, און אז איך האָב געקאָנטשעט,
 מאכט ער צו מיר: — דו ביסט א ציקאווע ייד, זאָגט ער, טעוועל,
 און דו האָסט אין זיך ניין מאָס רייד, צו וואָס טויגן מיר דינינע
 מינסעס, זאָגט ער, פון דיין באָבען מיט דיין זיידן? לאָזן זיי,
 זאָגט ער, דיר האָבן א ליכטיקן גאניידן! און דו, טעוועל, נעם,
 זאָגט ער, צונויף דינינע בעבעכעס און פאָר-פאָר נא באר-
 דיטשעוו!..

פארדריסט עס מיך שוין נאָך מער: גענוג דו זאָגסט מיר אָן,
 אייסעוו, אזא גוטע בסורע טויווע, מאכסטו נאָך כויועק: פאָר-
 פאָר נא בארדיטשעוו!.. לאָמיק אים כאָטש אביסל אויסליימען...
 און איך רוף מיך אָן צו אים: „וואשע, זאָג איך, בלאהאָראָדיע!

וויפל צײַט, זאָג איך, ביסטו שוין דאָ פּאַרעץ, האָסטו עפעס געדערט, זאָג איך, אסאך מאָל, עמעצער פון די שכײנים זאָל זיך אף מיר באקלאָגן, אז טעווע האָט אים באגאנוועט, אָדער באַגאזלט, אָדער אויסגענארט, אָדער אזוי צוגענומען? אנו, צעפרעג זיך אָקאָרשט בא די באלעבאטיים, זאָג איך, צי האָב איך ניט געלעבט מיט זיי אסאך בעסער, זאָג איך, ווי דער בעסטער באלעבאָס? צי בין איך ניט געווען, זאָג איך, אדויני פּאַרעץ, בא דיר אליין, זאָג איך, וויפל מאָל בעטן דיך פאר די גוים, זאָלסט זיי אזוי ניט אָפּזושײַען? ... האָט דאָס אים שוין, אפּאָנעם, ניט געשמעקט! שטייט ער אוף, דער אוראטניק, צעקוועטשט דעם פאפיראַס מיט די פינגער, טוט אים א וואָרף אָפּ און מאכט צו מיר: איך האָב, זאָגט ער קיין צײַט ניט מיר צו באלאקען פוסטע רייד. ס'איז מיר אָנגעקומען, זאָגט ער, א פאפיר — און ווייטער גייט מיך ניט אָן! קום, זאָגט ער, וועסטו מיר, זאָגט ער, כאסמענען דאָס פאפיר, און צײַט אף ארויספּאַרן גיט מען דיר, זאָגט ער, דרײַ טעג, זאָלסט קאָנען, זאָגט ער, אויספארקויפן אלצדינג און צוגרייטן זיך אין וועג ארײַן.

דערווען, ס'איז ביטער, רוף איך מיך אָן צו אים: „דו גיסט מיר, זאָג איך, דרײַ טעג גיסטו מיר — דרײַ יאָר זאָלסטו לעבן, זאָג איך, דערפאר אין אוישער און אין קאָוועד. גאָט זאָל דיר, זאָג איך, צאָלן בע־קייפל קיפלאים, זאָג איך, פאר דער גוטער בסורע, וואָס דו האָסט מיר געבראכט אין שטוב ארײַן... גוט־גוט ארײַנגעזאָגט אים, ווי טעווע קאָן! איך האָב מיך מעיאשעו געווען: מימאָנעפּשעך, סײַוויסײַ מאָטי פארך — וואָס האָב איך דאָ אָנצווערן? וואָלט איך געווען יינגער כאָטש מיט א יאָר צוואנציק, און וואָלט מיר געלעבט מײַן גאָלדע אָלעוואשאָלעם, און וואָלט איך געווען דער אייגענער טעווע דער מילכיקער, וואָס אמאָל, אין די שנים קדמוניות¹⁸ — עה־עה! וואָלט איך זיך אזוי גיך ניט אונטערגעגעבן! איך וואָלט זיך געבאָרעט, געשלאָגן זיך ביזן בלוט ארײַן! נאָר אזוי — וואָס? מה אנו מה חיינו — וואָס בין איך היינט און ווער בין איך? א פלג־גוף¹⁴, א שיוור־קײלע, א צעבראָכענער שאַרבן! „אך טי, ריבוינעשעלויילעם, גאָטעניו! — טראכט איך מיר. — וואָס האָסטו זיך עפעס צוגעטשעפּעט צו טעווען גראָד? פארוואָס זאָלסטו בעסער

ניט א שפיל טון זיך אמאָל אף א טשיקאוועס, לעמאָשל, מיט א
בראַצקין אָדער מיט א רויטשילדן? פארוואָס לערנט מען זיי ניט
די סעדרע לך-לך? זיי וואָלט, דאכט מיר, בעסער אָנגעשטא-
נען? ערשטנס, וואָלטן זיי דערפילט דעם עמעסן טאם, וואָס
הייסט א ייד, וועהאשייניס, לאָזן זיי אויך זען, אז מיר האָבן
א שטארקן גאָט...

בעקיצער, דאָס איז אָבער אלץ פוסטע דיבורים, מיט גאָט
טײַנעט מען זיך ניט אויס, און אים קיין אייצעס, ווי אזוי צו
פירן די וועלט, גיט מען ניט... גיי איך אריין אין שטוב אריין
און טו מיר א זאָג צו מיין טאָכטער דער אלמאָנע: „צייטל, זאָג
איך, מיר קלייבן זיך ארויס, זאָג איך, פונדאנען ערגעץ אין א
שטאָט אריין. גענוג שוין געזעסן אין דאָרף, זאָג איך. מעשאנע
מאָקעם, מעשאנע מאזל... דו נעם, אָקאָרשט, זאָג איך, און הייב
אָן באצײטנס זיך צו גרייטן מיטן בעטגעוואנט, מיטן סאמאָוואר
און מיט די שעאַר יעראַקעס, און איך וועל, זאָג איך, גיין פארקויפן
די כאטע. ס'איז אָנגעקומען, זאָג איך, א פאפיר, אז מיר זאָלן
אָפרייניקן, זאָג איך, דאָס אָרט, און אין דריי טעג ארום זאָל דאָ
אונדזער דעך ניט בלייבן!“

דערהערט פון מיר אזא בסורע, אז זי מאכט ניט קיין געוויין,
די אלמאָנע מײַנע, און די קינדערלעך אירע, אף איר קוקנדיק,
האָבן זיך גלאט צעוויינט, און ס'איז געוואָרן, וואָס זאָל איך אײַך
זאָגן, טישעבאָוו אין שטוב! ווער איך שוין אין קאס און לאָז
אויס מיין גאנץ ביטער הארץ אף מיין טאָכטער, נעבעך: „וואָס
האָט איר זיך גענומען אף מיין לעבן? וואָס האָט איר זיך, זאָג
איך, צעיאכמערט פלוצים אינמיטן דערינען, ווי אן אלטער כאזן
צו די ערשטע סליכעס?.. וואָס בין איך עפעס א בעניאָכיד, זאָג
איך, בא גאָט? א ציטעריקער? קארג יידן, זאָג איך, ווערן איצ-
טער ארויסגעטריבן פון די דערפער? גיי, האָרץ, זאָג איך, וואָס
דער אוראטניק דערציילט זיך אָן! א סוואָרע, זאָג איך, אז דיין
אנאטעווקע, וואָס איז ביז אהער געווען א שטעטל, ווערט דאָס
שוין אויך, זאָג איך, מיט גאָטס הילף, א דאָרף, צוליב די אנא-
טעווקער יידן, זאָג איך, מע זאָל זיי קאָנען ארויסטרייבן אלעמען.
וויבאלד אזוי, זאָג איך, מיט וואָס-זשע, זאָג איך, בין איך

ערגער פון אלע יידן? ... אָט אזוי רייד איך איר אויס דאָס האַרץ,
 דער טאַכטער מינער. איז דאָך עס אָבער א ידענע. זאָגט זי צו
 מיר: ווהיין וועלן מיר זיך, זאָגט זי, קלייבן פלוצים אינמיטן
 דערינען? ווו וועלן מיר, זאָגט זי, גיין זוכן שטעט? ... „שאטיע! —
 זאָג איך. — מיר וועלן גיין, זאָג איך, ווהיין די אויגן טראָגן,
 ווהיין אלע יידן גייען! וואָס סע וועט זיין, זאָג איך, מיט קאָל
 ייסראָעל, דאָס וועט זיין מיט רעב ייסראָעל. און מיט וואָס, זאָג
 איך, ביסטו מער מעיזכעסטע פון דיין שוועסטער בייילקע, די
 נעגידעסטע? איר שטייט אָן צו זיין מיט איר פדאָצערן אצינד
 אין אמעריקע און מאכן א לעבעכץ, מעג דיר אויך, זאָג איך,
 אָנשטיין... דאנקען האשעמ־יסבאָרעך, זאָג איך, וואָס מיר האָבן
 כאָטש מיט וואָס צו רירן זיך. אביסל, זאָג איך, איז נאָך דאָ פון
 פריער, און אביסל פון דער כוּדאָבע, וואָס מיר האָבן פארקויפט,
 און אביסל וועט אריינפאלן פון דער כאטע. פון אביסל און
 אביסל, זאָג איך, ווערט א פולע שיסל — און גאם זו לעטיווע!“...
 בעקיצער, איך האָב בא איר יאקאָש געפויילט, זי זאָל זיך ניט
 פאראקשענען. איך האָב איר געגעבן צו פארשטיין מיט א סיכל,
 אז דער אוראטניק קומט און ברענגט א פאפיר, אז מע הייסט
 גיין, קאָן מען קיין כאָזער ניט זיין און מע דארף גיין. און אליין
 בין איך אוועק אין דאָרף מאכן א טאָלק מיט דער כאטע, און
 גלייך צו איוואן פאָפערילע, צום סטאראָסטע, הייסט עס. ער איז
 א גוי א באלעגוף און פייגערט נאָך מיין דירע!

געקומען צו איוואנען, דערצייל איך אים ניט פון קיין פויסער
 און פון קיין כאָלעס — א ייד איז קלוגער פון א גוי — און איך
 זאָג אים, זאָג איך: „היניי זיי וויסן, איוואנו סערדצע, אז איך
 ווארף אייך אוועקעט“... זאָגט ער: וואָס עפעס? זאָג איך:
 „איך פאָר אריבער, זאָג איך, אין שטאָט אריין. איך וויל זיין,
 זאָג איך, צווישן יידן. איך בין שוין ניט קיין יונגערמאן, זאָג
 איך, טאָמער, כאָלילע, טוט מען א שטארב“... מאכט צו מיר
 איוואן: פארוואָס זשע זאָלסטו ניט שטארבן דאָ? ווער לאָזט
 דיך ניט? דאנק איך אים זייער און זאָג אים: „שטארבן דאָ
 שטארב שוין דו בעסער, זאָג איך, דו ביסט בילכער, און איך
 וועל בעסער גיין שטארבן, זאָג איך, צווישן מיניקע... קויף אָפּ

איוואנו, בא מיר, זאָג איך צו אים, מײַן כאטע מיטן גאָרטן. אן
אנדערן וועל איך, זאָג איך, ניט פארקויפן, דיר — יאָ. — וויפל,
זאָגט ער, ווילסטו פאר דײַן כאטע? — „וויפל, זאָג איך, גיסטו?“
אהין-אהער, ער מיר: „וויפל ווילסטו? איך אים: „וויפל גיסטו?“ —
מע האָט זיך גענומען דינגען זיך, פאטשן אין די הענט
אריין, אזוי לאנג געדונגען זיך און געפאטשט זיך, א
רענדל ארוף, א רענדל אראָפּ, ביז מע האָט זיך אויסגעדונגען
פארן מעקעך, און טאקע פאָוטירנע גענומען בא אים אף דער
יאד א פײַנעם אדערוף, ער זאָל זיך כאַלילע ניט אופטרענען — א
ייד איז קליגער פון א גוי — און אָט אזוי האָב איך אויסגעפאר-
קויפט אין איין טאָג, בעכאַצי כינאַם, געוויינטלעך, דאָס גאנצע
דאָברע-מאזל, געמאכט פון אלצדינג גאָלד, און בין אוועק דינגען
א פור, פארנעמען דאָס איבערגעבליבענע ביסל אָרעמקײט — וועט
איר הערן נאָך א שיינס, וואָס בא טעווען קאָן זיך פארלויפן! איר
לייגט נאָר צו קאָפּ, איך וועל אײַך שוין לאנג ניט האלטן, איבער-
געבן עס אײַך, ווי זאָגט איר, בשלשה דברים — אין צוויי ווערטער.
בעקיצער, פארן אוועקפאָרן קום איך אהיים, טרעף איך שוין
ניט קיין שטוב, נאָר א כורווע. די ווענט נאקעט, זיי וויינען
מאמעש מיט טרערן! אף דער ערד — פעקלעך מיט פעקלעך מיט
פעקלעך! אָפן פריפעטשיק זיצט די קאץ, ווי א יעסוימע, נעבעך,
טרויעריק — עס האָט מיך אוש א נעם געגעבן באם הארצן און
טרערן האָבן זיך מיר געשטעלט אין די אויגן... איך זאָל מיך
ניט שעמען פאר מײַן טאָכטער, וואָלט איך מיך גוט-גוט אויס-
געוויינט, ווי זאָגט איר, פאָרט באטקאָושטשינע!.. דאָ אויסגע-
וואקסן, דאָ פארשווארצט געוואָרן קאָליאַמאָוו, און פלוצים, אינ-
מיטן דערנינען — לך-לך! זאָגט אײַך, וואָס איר ווילט, ס׳א פאר-
דראָסיקע זאך!.. טעווע איז דאָך אָבער ניט קיין יידענע, האלט
איך מיך אײַן און מאך מיך פריילעך און רוף מיך אָן צו מײַן
טאָכטער דער אלמאָנע: „קום נאָר אהער, זאָג איך, צייטל, ווו
ביסטו ערגעץ?“ גייט זי ארויס פון צווייטן אלקער, צייטל, הייסט
עס, מיט רויטע אויגן און מיט א געשוואָלענער נאָז. אהא, טראכט
איך מיר, מײַן טאָכטער האָט זיך דאָ שוין ווידער צעײַלעט, ווי
א יידענע צו נעסאנע-טויקעף! אָט די ווייבער, הערט איר,

זענען אייך קיין קאטאָועס ניט — באלד עפעס איז געוויינט!
וואָלוועלע טרערן בא זיי! „שאטיע, — זאָג איך איר. — וואָס
וויינסטו שוין ווידער? ביסטו ניט קיין נאר? — זאָג איך. — בארעכנ
זיך נאָר, זאָג איך, דעם כילעק פון דיר ביז מענדל בייליס...
וויל זי ניט הערן און מאכט צו מיר: טאטע, זאָגט זי, דו ווייסט
ניט, וואָס איך וויין... זאָג איך: „איך ווייס גאנץ גוט. פארוואָס
זאָל איך ניט וויסן? דו וויינסט, זאָג איך, ס'טוט דיר באנק די
היים... ביסט אָט דאָ, זאָג איך, געבוירן געוואָרן און אויסגע-
וואקסן — פארדריסט עס דין!.. גלייב מיר, זאָג איך, איך זאָל
ניט זיין טעווע, איך זאָל זיין אן אנדערער, וואָלט איך אליין
אויך, זאָג איך, געקושט אָט די נאקעטע ווענט מיט אָט די ליי-
דיקע פאָליצעס... איך וואָלט אליין אויך, זאָג איך, צופאקן צו
אָט דערדאָזיקער ערד!.. עס טוט מיר באנק, זאָג איך, איטלעכס
ברעקל גלייך מיט דיר. נארעלע! אפילע אָט די קאָז, זאָג איך,
זעסטו, אָן זיצט זי דאָרט, א פאריאָסעמטע אפן פריפעטשיק? א
שטומע צונג, א כײַע, זאָג איך, פונדעסטוועגן א ראכמאַנעס. זי
בלייבט אליין אָן א באלעבאָס — צארבאלעכאים... — ס'איז דאָ,
מאָל דיר, זאָגט זי, א גרעסערער ראכמאַנעס... — „דעהיינע?“
— דעהיינע, אָט פאָרן מיר אוועק, זאָגט זי, און לאָזן איבער דאָ
אין מענטשן אליין, ערנט, ווי א שטיין. — פארשטיי איך ניט, וואָס
זי מיינט, און רוף מיך אָן צו איר: „וואָס בעלעבעטשעסטו? — זאָג
איך. — וואָסערע פלאָמען? וואָס מענטש? וואָסער שטיין?“ מאכט
זי צו מיר: טאטע, איך רייך ניט פונעם וועג, איך רייך, זאָגט
זי, פון אנדזער כאווען...

און ווי זי האָט מיר אויסגערעדט דעמדאָזיקן נאָמען, איז
שווער איך אייך, ווי מיט א הייסן אָקרעפ אָדער מיט א שייט-
האַלץ איבערן קאָפּ! און איך פאל אָן אף מיין טאָכטער און גיב
איר אוועק א וויסטן סאָף: — „וואָס עפעס פלוצים אינמיטן דערינען
כאווע, זאָג איך? איך האָב דאָך אָגעזאָגט, זאָג איך, וויפל מאָל,
אז כאווע לא יזכר ולא יפקד!“ (19...)

מיינט איר, אז זי שרעקט זיך איבער? אָבער גאָר לוי!
טעוועס טעכטער האָבן אין זיך א קויעך! — טאטע, מאכט זי צו
טיר, דו בייזער זיך נאָר ניט אזוי שטארק און דערמאָן זיך

בעסער, וואָס דו אליין, זאָגט זי, האָסט געזאָגט וויפל מאָל, אז
 ס'שטייט געשריבן, אז א מענטש דארף האָבן ראכמאַנעס אף א
 מענטשן, ווי א טאטע אף א קינד... איר הערט ווערטער? ווער
 איך מיסטאמע נאָך מער אופגעקאַכט און גיב איר אוועקעט א
 גאַב, ווי איר קומט: „פון ראכמאַנעס, זאָג איך, רעדסטו מיט
 מיר? וווּ איז געווען, זאָג איך, איר ראכמאַנעס, אז איך בין גע-
 לעגן ווי א הונט פארן גאלעך, יימאך שמוי, אים געקושט די
 פיס, און זי איז עפּשער געווען, זאָג איך, אין צווייטן כּיידער
 און עפּשער געהערט איטלעכס וואָרט?.. אָדער וווּ איז געווען
 זאָג איך, איר ראכמאַנעס, אז די מאמע אָלעוואשאַלעם איז גע-
 לעגן, זאָג איך, ניט פאר דיר געדאכט, אָט דאָ אף דער ערד
 מיט שווארצן איבערגעדעקט? וווּ איז זי דעמאָלט געווען?... און
 די נעכט, וואָס איך בין, זאָג איך, ניט געשלאָפּן? און דאָס
 קרענקען, וואָס האָט מיך, זאָג איך, געקרענקט די גאנצע צייט
 ביז היינטיקן טאָג נאָך אז איך דערמאָן מיך, זאָג איך, וואָס זי
 האָט מיר אָפּגעטון, אף וועמען זי האָט אונדז אויסגעביטן — וווּ
 איז, זאָג איך, דער ראכמאַנעס אף מיר?“.. און עס פארבאקט
 מיך באם הארצן, און איך קאָן ניט ריידן מער... מיינט איר דאָך
 אוואדע, אז טעווייעס טאָכטער האָט ניט געפונען, וואָס מיר דערוף
 אָפּצוענטפּערן? — דו אליין, זאָגט זי, זאָגסט דאָך, טאטע, אז
 דער מענטש, וואָס האָט כאראַטע, איז אים אפּילע גאָט אליין
 אויך מויכל... — „כאראַטע? — זאָג איך. — צו שפּעט! דאָס צוויי-
 געלע, זאָג איך, וואָס האָט זיך איין מאָל אָפּגעריסן פון בוים, מוז,
 זאָג איך, פארטריקנט ווערן! דאָס בלעטל, זאָג איך, וואָס איז
 אָפּגעפאלן, מוז פארפוילט ווערן, און מער, זאָג איך, זאָלסטו
 מיט מיר ניט ריידן דערפון — עד כאן אומרים בשבת הגדול!..“ (16)
 בעקיצער, דערזעען, אַז מיט ווערטער קאָן זי מיט מיר גאַרניט
 מאכן, טעווייע איז ניט דער מענטש, וואָס מע רעדט אים איבער,
 פאלט זי צו מיר שוין גאַר צו און הייבט מיך גאַר אָן צו קושן אין
 די הענט אריין און מאכט צו מיר: טאטע, זאָגט זי, זאָל איך
 שלעכטס האָבן, זאָל איך שטארבן אָט-אָדאָ אפן אָרט, אויב דו
 וועסט זי איצטיקס מאָל, זאָגט זי, אָפּשטויסן, ווי דו האָסט זי
 אָפּגעשטויסן דעמאָלט אין וואלד, אז זי איז, זאָגט זי, צוגעפאלן

צו דיר, און דו האָסט פארקערעוועט, זאָגט זי, דאָס פערדל און
 ביסט אנטלאָפן!..—וואָס פאר א פריטשעפע, זאָג איך, אף מײן
 קאָפּ? וואָס פאר אן אַנשיקעניש? ! וואָס האָסטו זיך גענומען,
 זאָג איך, אף מײן לעבן? !... לאָזט זי מיך ניט אָפעט, האלט
 מיך צו בא די הענט און טײנעט זיך אויס: זאָל איך שלעכטס
 האָבן, זאָגט זי, זאָל איך שטארבן, אויב דו וועסט איר ניט מויכל
 זײן, זאָגט זי, וואָרום זי איז דיר א טאָכטער, זאָגט זי, גלייך ווי
 איך!..—וואָס ווילסטו, זאָג איך, פון מײן לעבן? זי איז ניט מײן
 טאָכטער מער! זי איז שוין, זאָג איך, לאנג געשטאָרבן!... נײן,
 זאָגט זי, זי איז ניט געשטאָרבן, און זי איז שוין צוריק דײן
 טאָכטער, זאָגט זי, ווי געווען! וואָרום פון דער ערשטער מינוט,
 זאָגט זי, אז זי איז געוויירע געוואָרן, אז מע שיקט אונדז ארויס,
 האָט זי געזאָגט צו זיך אליין, אז דאָס שיקט מען ארויס אונדז
 אלעמען, זי אויך, הייסט עס. דאָרט, וווּ מיר— אזוי האָט מיר
 כאווע אליין געזאָגט— דאָרט איז זי, אונדזער גאַלעס— דאָס איז
 איר גאַלעס... א סימען, זאָגט זי, האָסטו, טאטע, אָט איז אפילע
 דאָס פעקל אירס.

אזוי מאכט צו מיר מײן טאָכטער, צייטל, הייסט עס, אין
 איין אָטעם, ווי די עשרת בני המן אין דער מעגילע¹⁷, און
 לאָזט מיך אפילע ניט א וואָרט ארויסריידן און טוט מיר א ווייז
 אָן אף עפעס א פעקל אין א רויטער פאטשיילע איינ-
 געוויקלט, און טאקע פאָוטירנע טוט זי אן עפן אוף די טיר
 פון צווייטן אלקער און א רוף אויס: „כאווע!“— ווי איר זעט
 מיך א יידן...

און וואָס זאָל איך אייך זאָגן, ליבער פריינט? טאקע פונקט
 אזוי ווי בא אייך אין די ביכלעך ווערט געשריבן, באווייזט זי
 זיך, כאווע, הייסט עס, פון אלקער ארויס— א געזונטע, א גלאטע,
 א שיינע, ווי געווען, ניט געמינערט א האָר, נאָר דאָס פאָנעם
 אביסל פארזאָרגט, די אויגן אביסל פארצויגן, און דעם קאָפּ
 האלט זי הויך, מיט גאדלעס, בלייבט שטיין א וויילע, קוקט אף
 מיר, איך— אף איר. דערנאָך ציט זי אויס צו מיר ביידע הענט,
 און נאָר איין וואָרט קאָן זי אויסריידן, אייך-און-איינציק וואָרט,
 און שטיל:

האָט קיין פאריבל ניט, אז איך דערמאָן מיך, שטעלט זיך מיר נאָך איצט אויך טרערן אין די אויגן. נאָר מיינט ניט פונדעסט-וועגן, אז טעווייע האָט, כאָלילע, געלאָזט א טרער, אָדער ארויס-באוויזן, ווי זאָגט איר, א ראך-לייוו!.. דאָס הייסט, וואָס איך האָב געפילט בעייס-מייסע אינעווייניק אין הארצן — דאָס איז עפעס אַנדערש. איר זענט דאָך אליין עפעס א טאטע פון קינדער און איר ווייסט גלייך מיט מיר דעם פשאט פונעם פאָסעק: „כרחם אָב על בנים“ און דעם טאם פון דעם, בעייס א קינד, עס מעג זיך ווי פארוינדיקן, נאָר אז ס'קוקט אייך גלייך אין דער נעשאַמע ארצן און זאָגט אייך: „טאטע“ — אנו, זייט דעמאָלט א בעריע, אדעראבע, און טרייבט עס אָפּ... און צוריק אָבער, דער קויעך-האדאם ארבעט, און עס קומט מיר אקעגן באלד דאָס שיינע שפיצל, וואָס זי האָט מיר אָפגעטון... כוועדקע גאלאגאן, איינגע-זונקען זאָל ער ווערן... און דער גאלעך יימאך שמוי... און מיינע טרערן... און גאָלדע אַלעוואשאַלעמס טויט... ניין! זאָגט שוין איר אליין, ווי קאָן מען דאָס פארגעסן?.. און ווידער צוריק, — סטייטש! פאָרט א קינד... כרחם אָב על בנים... ווי טאָר א מענטש זיין אן אכזער, אז גאָט אליין זאָגט אף זיך, אז ער איז אן אל ארץ אפיים¹⁸) אוביפראט, זי האָט כאראָטע און וויל זיך אומקערן צוריק צו איר טאטן און צו איר גאָט!...

וואָס זאָגט איר, פאני שאַלעם-אלייכעם? איר זענט דאָך עפעס א ייד, וואָס קאטאָרע איר מאכט ביכלעך, און איר גיט דער וועלט אייזעס, זאָגט שוין איר אליין, וואָס האָט טעווייע באדארפט טון? ארומנעמען זי ווי אן אייגענע, קושן זי און האלדזן זי און זאָגן איר, ווי מיר זאָגן יאָמקיפער צו קאָלנידרע: סלחתי כדברייך¹⁹) — קום צו מיר, דו ביסט מײן קינד? צי עפשער פאר-קערעווען דעם דישעל, אזוי ווי דעמאָלט, און זאָגן איר: לעך-לעכאָ — גיי דיר געזונטערהייט, פונוואנען דו ביסט געקומען?.. ניין, לאָז זיך אייך דאכטן, לעמאָשל, עלעהיי איר זענט אף טעווייעס

אַרט, און זאָגט מיר בעהען שעלי, נאָר אָפּנטלעך, ווי פאר אן
עמעסן גוטן פריינט: ווי אזוי וואָלט איר זיך נויעג געווען? .. און
אויב איר קאָנט עס מיר ניט זאָגן באלד, גיב איך אייך צייט אף
צו באטראכטן זיך...

און דערווייל דארף מען גיין, — די אייניקלעך ווארטן שוין
אף מיר, קוקן ארויס אפן זיידן. איר דארפט וויסן, אז אייניקלעך
זענען נאָך טויזנט מאָל טייערער און אינגעבאקענער פון קינד-
דער. בנים ובני בנים²⁰) — א קלייניקייט? זייט מיר געזונט און
האַט קיין פאריבל ניט. איך האָב אייך אָנגעקלאפט א קאַפּ — איר
וועט שוין דערפאר האָבן וואָס צו שרייבן... אז גאַט וועט הייסן,
וועלן מיר זיך נאָך זען מיסטאַמע. א גוטן!

.1914

באמערקונגען

טעויע דער מילכיקער איז א טיפ פון אן איינ-
פאכן פאלקס-מענטש, ריכטיקער פון א פאָשעטן
ייִשעוויק. ער איז אביסל באהאוונט אין די אומ-
גענגלעכע רעליגיעזע ספאָרים, אָבער ניט אזוי פון
לערנען זיי, ווי פון אָנהערן זיך. ער האָט זיך אָנגע-
הערט אסאך פסוקים פון טאנאך און ציטאטן פון
געמאָרע. כאפט ער אָפט ניט אזוי דעם ריכטיקן
פשאט, נאָר דעם לעפיערעכדיקן זינען, די געדאנקען-
אסאָציאציעס, אמאָל די סאמע ווייטסטע אסאָציאציעס,
מיט וועלכע די ציטאטע איז, אָדער קאָן זיין, פאר-
בונדן. מאכט ער זינע אײגענע טײטשן, וואָס ס'הייבט
זיך גאָר ניט אָן. און דער גאנצער הומאָר שטעקט
דאָ אָפט אין ניטוילנדיקע קאלאמבורן, אָפט אינעם
פארשפיצטן פאלקסטימלעכן כויוזעק איבער לאַמדײם
און לאַמדעס.

א בוי דעם.

(1) „רבות מחשבות בלב איש“ (ראבויס מאכשאַוויס בעלעו איש) — פיל
געדאנקען האָט דער מענטש אין הארצן.
דער מענטש האָט געדאנקען, ער באטראכט, ער גיט זיך אן
אייצע. לויט דערדאָזיקער פארבינדונג פארטייטשט שוין טעויע דעם פאָסעק
מיט א יידיש ווערטל: „דאָס בעסטע פערד באדארף האָבן א בייטש, דער קליג-
סטער מענטש — אן אייצע“.

(2) „החיים והמות ביד הלשון“ (האכאים וועהאמאָועס בעיאד האלאַשוין) —
„לעבן און טויט זינען געווענדט אָן דער צונג“. ד. ה., אז מיט ריידן, וואָס מע
דארף, קען מען געהאָלסן ווערן, און מיט ריידן, וואָס מע דארף ניט, קען מען

ארינפאלן, אפילע אומקומען. פון דעמדאָזיקן געדאנק, אסאַצירט מיטן „הייליקן קלאַל“, או גאָט שענקט אי לעבן, אי טויט, און מיטן אויסדרוק „אַפנעמען דאָס לאָשן“ קומט שוין טעויע צום טיטש: „אז גאָט וויל שטראַפּן א מענטשן, נעמט דאָס אָפּ בא אים דעם סיכל“.

(3) שין (ש) — 300, ריש (ר) — 200, קן — 150 (ק) — 100, נ — 50. צוזאמען לייענט זיך „קאין“, תיק — 500 (ת) — 400, ק — 100, צוזאמען לייענט זיך „טאק“.

(4) „מה נשתנה“ („מא נישטאנע“) — „מיט וואָס אונטערשיידט זיך?“ אזוי הייבן זיך אָן די „פיר קאטעס“, וואָס א קינד פלעגט דארפן פּרעגן צו די סדאָרים. „מיט וואָס אונטערשיידט זיך היינטיקע נאכט פון אלע אנדערע נעכט“ — ווי קומט עס, הייסט עס, וואָס מע עסט מאצעס, מאָרער א. או. ווי? ווערט אף די קאטעס געגעבן אן ענטפער, וואָס הייבט זיך אָן מיט די ווערטער: „עבדים היינו“ („אואָדים האָנו“) — „מיר זינען געווען קנעכט“. איז לויט דער אסאַציראַציע מיט יענע קאטעס און מיט יענעם ענטפער פארטייטשט טעויע: „מא נישטאנע“ — ווי קום איך, טעויע, צו מענאכעס-מענדלעך, „אואָדים האָנו“ — „ס'איז אזוי באשערט“.

(5) „הללך זר“ („יעהאלעכא זאָר“) — זאָל דיך אן אנדערער לויבן. פארטייטשט טעויע: „גוטע כסויע לויבט זיך אליין“.

(6) „ער לפק“ („אר לעפאק“) ביזן מינדסטן; אינגאנצן.

(7) „אדם יסודו מעפר“ („אָדאָם יעסוירוי מעאַפאָר“) דער מענטש נעמט זיך פון ערד. בא טעויען: „מע איז דאָך נישט מער ווי א מענטש“.

(8) האלבע פראלן. אזעלכע גאָלדענע מאטבייעס אין צארישן רוסלאנד. אימפעריאלן — 15 רובל, האלבע אימפעריאלן — 7 ר. 50 ק. אין פאָלק פלעגט מען זיי רופן „פראלן“ „האלבע פראלן“.

(9) „הכל הבל“ („האקויל העוועל“) — „אלץ איז נישט“ („פוטע מיטעס“). א פאָטעק פון סייפער „קויהעלעס“, אז אלץ אין דער וועלט איז נישט, פארדינט ניט, מע זאָל דערפון מאכן א וועזן, קומט אויס בא טעויען: „געט איז קינלעכיק“.

(10) „משל כחיס הנשבר“ („מאַשאַל קעכערעס האנישבאָר“) — „געגליכן צו א שטיקל בראַכווארג“. ס'איז געזאָגט געוואָרן וועגן דעם מענטשן. פארטייטשט שוין טעויע איבערהויפט: „די גאנצע וועלט איז א כאַלעס“.

(11) א בורח („בוריאך“) — אן אנטלאָפענער (פון איין שוירעש מיט: „מאכן א וואַוואַרן“).

באם צאריזם האָבן יידן ניט געהאט קיין וויינרעכט אין קיעו (בא שאַלעס-אלייכעמען — יעהופעץ), אויסער רייכע סאָכרים און פאבריקאנטן און אויך אייניקע קאטעגאָריעס באלמעלאַכעס. די איבעריקע פלעגן דאָך וויינען אומלעגאל, מיט פאר-שיידענע קויבן און האמצעס. דערפאר האָט זיך מענאכעס-מענדל דערשראָקן, און טעויע האָט געמיינט, אז ער איז פון עפעס אנטלאָפן און באהאלט זיך אויס.

(12) „כל דיכפין יתי ויצרך“ („קאָל דיכפין יעסיי וועצראַך“) — אין דער האגאָדע, וואָס מע זאָגט פייסער, שטייט געשריבן: „קאָל דיכפין יעסיי וועיעיכויל“, ד. ה. „ווער עס וויל, זאָל קומען און עסן“. אין פאָלק האָט מען דאָס לעצטע וואָרט איבערגעמאכט איראָניש: ניט „וועיעיכויל“ — זאָל עסן, נאָר „וועצראַך“ —

און זאל דארפן. און טעויע טייטשט שוין עס גלאט אויס מיט א פאלקס-ווערטל:
פארן עסן גייט ניט קיין טאנק.

13) „ראשע“ (רשי) — ראשעטייוועס: רעב שלוימע יעצבאָקיי. געווען אזא אויסטיי-
טשער פון טאנאך און געמאָרע, וואָס זיינע אויסטייטשונגען פלעגט מען לערנען אין
די כאדאָרים און יעשויעס, — דאָס האָט געהייסן לערנען „ראשע“. יעדן פאָסעק פון
כומעש פלעגט מען זאָגן, ווי עס שטייט געשריבן, און באלד קוקן, וואָס „מאכט
ראשע“. זאָגט טעויע: „וואכלר“ („וואויכלר“), ד. ה. און זיי האָבן געגעסן, און
גיט צו: „מאכט ראשע — ווי גאָט האָט געבאָטן“.

14) „האָס“ „בעס“, „פאָטיווילעו“, „מאלצעו“.
אין די קאפיטאליסטישע לענדער (און אזוי איז עס געווען אויך אינעם
צארישן רוסלאנד) ספעקולירט מען אפן שטייגן און פאלן פון די פרייזן פון ווערט-
פאפירן און אקציעס פון פארשידענע אונטערנעמונגען א. א. וו. „האָס“ הייסט,
ווען די פרייזן שטייגן, „בעס“ — ווען זיי פאלן. אמאָל, ביז דער אָקטיאבער-רע-
וואָליוציע, ווען די גרויסע זאחאָדן, ווי דער פוטילאָווער, מאלצעווער האָבן
געהערט צו פרוואַט-קאפיטאליסטישע קאָמפאניעס (אָדער אפילע צו דער מעלוכע),
האָט מען ספעקולירט אף זייערע אקציעס. טעויע זאָגט אנשטאָט „פוטילאָווער“
פאָטיווילעווער, אנשטאָט „מאלצעו“ — שמאלצעו.

15) „קרוב לשכר ורחוק מקעטנע“ (קאָרוויו ליסכאר וועראָכויק מיקעשענע) —
„נאָענט צו פארדינסט און ווייט פון קעשענע“.

16) „בגפו יבוא בגפו יבוא“ („בעגאפוי יאָווי, בעגאפוי יעיביי“) — „איז ער
געקומען איינער אליין, זאָל ער איינער אליין אוועקגיין“. טעויעס טייטש: „אז
מע לייגט אריין קרענק, נעמט מען ארויס קאדאָכעס“. דערדאָזיקער טייטש איז
געמאכט געוואָרן לויט אזא אידייעך-פארבינדונג: אין דער טוירע ווערט געזאָגט,
אז אויב איינער איז געוואָרן א קנעכט, נאָך ניט האָבנדיק קיין פאמיליע, און באַם
באלעבאָס איז ער געוואָרן א פאמיליען-מענטש, איז ווען ער ווערט פון קנעכט-
שאפט באַפרייט, באַזיט דאָס זיך ניט צו זיין פאמיליע. „איינער אליין איז ער
געקומען, איינער אליין זאָל ער אוועקגיין“, אָדער, ווי טעויע טייטשט אויס, „אריי-
נעלייגט קרענק און ארויסגענומען קאדאָכעס“.

17) „לא יעלה ולא יבוא“ (לוי יאלע וועלוי יאָווי) — „ס'זאָל דערצו ניט
אָנקומען“. דאָס האָט טעויע איבערגעמאכט פון א טפילע, וואָס הייבט זיך אָן מיט
די ווערטער: „יאלע וועיאָווי“ ס'זאָל אומגיין און אָנקומען (דאָס געבעט
צו גאָט).

18) „יבאה נשמתו בגלעזל“ (יאָצאָ נישמאָסוי ביגלעזל) — „די נעשאַמע איז אים
אויסגעגאנגען באַם גלעזל“. ס'איז געכוועקט פונעם באווסטן אויסדרוק וועגן
צאדיקים, וואָס שטארבן פון גאָטס א קוש, און דער איז געשטאָרבן פון א
גלעזל בראַנפן.

19) „לאו עכברא גנבא“ („לאו אכבראָ גאנוואָ“) — „ניט דאָס מיזל איז א
גאנעווע“. ס'איז דער אָנהייב פון א טאלמודיש ווערטל, אז ניט דאָס מיזל גאנעוועט,
נאָר דעם מיזלס נאָרע. טעויע נעמט די ערשטע העלפט פונעם ווערטל און פאר-
טייטשט עס וויציק: „ניט דאָס וועקסל צאָלט — דער מענטש צאָלט“.

20) „רוח והצלח יעמוד ליהודים“ (רעוואך וועהאצאָלע יאמויד לאיהודים) — באַפּריינג און רעטונג וועט אָנקומען פאר יידן. „רעוואך“ איז דער טײַטש אי באַפּריינג, אי „פּאַרדינסט“. שפּילט טעויע מיט ווערטער: „רעוואך יאק רעוואך — נאָר זאָל „רעוואך און האַצאָלע“ (לויט זײַן טײַטש „דעם קערן קאָטש“) יאמויד לאיהודים.

21) „אל תפתח פה“ (אל טיפּטאך פּע) — „ס׳זאָל ניט אויסגערערט ווערן.“
22) „ויטעו מסכות“ (וואַיטו מיסוקויס) — „זוי זײַנען אוועק פון דער שטאָט סוקעס“

23) אין אומר ואין דברים (איין אוימער וועיין דוואַריס) — „ניטאָ קיין רייד, ניטאָ קיין ווערטער.“

24) „יאקנהאָז“ (יאקנהז) ראָשעטייוועס: יין (יאָן) — וויין, קידעש, בר (גייר) — ליכט, האוורדאָלע, זמאן. האנדלען מיט יאקנהאָז האָט געהייסן האנדלען מיט אלע שאַלעמויזן, וואָס מע דארף אף שאבעס און יאָנטעוו: מיט וויין אף קידעש, מיט ליכט אף ליכט בענטשן, מיט האוורדאָלעס און אז. וו.

25) פּרחה נשמתי (פּאַרכאָ נישמאַסי) — די נעשאַמע איז מיר ארויסגעפּלויגן.
26) „כאשר אבדתי אבדתי“ (קאאַשער אָוואדטי אָוואדטי) — „איך בין שוין סײַ ווי פּאַרפּאלן.“

27) „לא דובים ולא יער“ (לוי דובים וועלוי יאאר) — „ניט קיין בערן, ניט קיין וואלד, ד. ה. אן אויסגעטראכטע מינטע.“

28) „ברכוש גדול“ (בירכוש גאָדויל) — „מיט גרויס פּאַרמעגן.“ אין כומעש ווערט דערציילט, אז די יידן זײַנען ארויס פון מיצראַם „ברכוש גאָדויל“ מיט „גרויס פּאַרמעגן.“ אָט מיט דער „ראכזעס“ וואָלט מען, לויט טעויען, געדראפט אריינ- צימבלען מענאכעס-מענדלען...

29) „מעצעסכאריניק“ (מחצה-שכר'ניק) — „א שוּטעף האלב אף האלב.“
30) „לחים ולא למות“ (לאכאָם וועלוי לאמאָוועס) — צום לעבן און ניט צום טויט, ד. ה. צו גוטן.

31) „צעקה הנערה“ (צאָקאָ האנאאראָ) — „דאָס מיידל האָט געשריגן.“ עס דערציילט זיך אין כומעש וועגן יאקאָווס טאָכטער דינע, וואָס מע האָט זי אין שטאָט שכעם פּאַרבוואלטיקט, זי האָט געשריגן און ס'האָט ניט געהאָלפן. פּאַר- טײַטשט טעויע: „צאָקאָ האנאאראָ“, „שרײַ צעזעצטערהייט“.

32) „ה' נתן וה' לקח“ (האשעם נאָסאן וועהאשעם לאָקאך) — „גאָט האָט געגעבן, גאָט האָט צוגענומען.“

33) „לי הכסף ולי הזהב“ (לי האקעסעף וועלי האַזאָהאָר) — „מײַנס איז דאָס זילבער און מײַנס איז דאָס גאָלד.“
אזוי זאָגט גאָט, — טײַטשט אויס טעויע: „געלט איז בלאָטע.“

הײַנטיקע קינדער.

1) „בנים גדלתי ורוממתי“ (באַנים גידלטי ווערוימאמטי) — „קינדער האָב איך אויסגעהאָדעוועט און זיי דערהויבן.“

- 2 „אל רחום והנון“ („איל ראכום וועכאנון“) — „ראכמאָנעסדיקער און ליטוועליקער גאַט“.
- 3 „לא מעקצך ולא מרבשך“ („לוי מעקצאָך וועלוי מערווושאָך“) — „מע דארף ניט דיין ביס און מע דארף ניט דיין האָניק“.
- אוי ווערט גערעט וועגן אַ ביין. טעויע טייטשט עס אויס אף זיין שטייגער.
- 4 „אסקאקורדאָ דעמאסקאנטאָ דעקארנוסאָ דעפארסמאכטאָ“.
- ניט געשטויגענע ווערטער אָן אַ זיבען, וואָס טעויע האָט גלאט אוי אויסגעקלערט צוליב לייזער-וואָלפן. ס'איז אזא גמאָרע גאָר ניטאָ, ס'זיינען גאָר ניט פאראן אזעלכע ווערטער אפילע, נאָר פאר טעויען, וואָס אפילע די עקזיסטירנדיקע טעקסטן טייטשט ער אויס אף אן אויפן פון פאָלקסטימלעכן הומאָר, איז גאנץ באראקטע-דיסטיש דאָס אויסקלערן אויטערלישע טעקסטן, וואָס עקזיסטירן גאָרניט אין דער נאטור.
- 5 „אדם קרוב לעצמו“ („אָדאָם קאָרויו לעאצמוי“) — „א מענטש איז זיך אליין א קאָרער“, א גוטער פריינט. טייטשט עס אויס טעויע: „אז מע איז גוט פאר יענעם, איז מען שלעכט פאר זיך“..
- 6 „אם אין קמח, אין תורה“ („אים איין קעמאך, איין טויראָ“) — „ניטאָ קיין מעל (ברויט), ניטאָ קיין טוירע“.
- 7 „רחל מבכה אל בניה“ („ראַכל מעוואקאָ אל באַנעהאָ“) — „ראַכל באוויינט אירע קינדער“, בא טעויען: א מאמע איז פאָקרישקע.
- 8 „צהלה ושמחה“ („צאָהלאָ וועסאָמייכאָ“) — „זי האָט געיובלט און זיך געפרייט“ — בא טעויען: „הוליע קאפצן“.
- 9 „ויואתיו“, „וכל מאמינים שהוא“, „הלל“ — טפילעס אזעלכע.
- 10 „הלך לעלמו“ („האָלאַך לעוילאָמוי“) — „אוועק אין זיין וועלט אריין“ (אין זיין רוי), ד. ה. געשטאָרבן. בא טעויען: „פאָר ווייטער“..
- 11 „הכל הבל“.
- ז. באמערקונג 9 צו „א בוידעם“. דאָ גיט שוין טעויע א גייעם טייטש.
- 12 „אב הרחמן“ („אָו וואַראכמאָן“) — „בארעהארציקער פאָטער“.
- 13 „אמן, כן יהי רצון“ („אָמין, קיין יעהי ראָצוין“) — „אָמין, אזוי זאָל זיין זיין (גאָט) ווילן“.
- 14 „אגיל וואָעסמאך“ („אגיל וואשמח“) — „איך וועל זיך פרייען און זיך מעסאמייך זיין“. נאָר דאָס וואָרט „אָגיל“ („כ'וועל זיך פרייען“) קלינגט ווי דאָס וואָרט „עגול“ — „קניילעכיק“. האָט דאָס פאָלק שוין לאנג געמאכט א „טעויעשן“ טייטש צום אויסדרוק „אָגיל וואָעסמאך“ — „קניילעכיק און שפיצעכיק“. מאַטל קאמוויל, אלס שניידער, גיט צו זיינעם א טייטש: „צוגעשניטן און אויפגענייט“.
- 15 „סלחתי כרבריק“ (סאָלאכטי קידוואָרעכאָ) — „איך בין דיר מויכל, ווי דו האָסט געזאָגט“. בא טעויען: „לאָז זיין מיט גליק“.
- 16 „והשתיה כרת“ („וועהאשעטיאָ קאראַס“) — „און געטרונקען האָט מען לויטן געזעק“, ד. ה. ווי ס'באדארף צו זיין. טעויע האָט זיך זיין טייטש.
- 17 „ברוך שלא עשני אשה“ (באָרוך שעלוי אָסאני אישאָ) — „געלויבט איז ער (גאָט), וואָס האָט מיך ניט באשאפן א פרוי“. אוי דאנקען אין זייערע טפילעס

יערן טאָג די ייִדישע בורושואזע פרומאקעס. טעויע פארטייטשט: „א יידענע
בלעבט אַ יידענע“:

18) והם פשעו בי (״וועהיים פאָשו ביי״) — און זיי האָבן געזינדיקט קעגן מיר.

ה א ד ל

1) „אדם יסדרו מעפר וסופו לעפרי“ (אַדאָם יעסורדי מעאַפּאַר וועסיופוי
לעאַפּאַר) — „דער סענטש איז טון ערר גענומען און זיין סאָף איז צו ערר“.
2) „פתי יאמין“ (פעסי יאמין) — „א גלויביקער נאר“ (בוכשטעבלעך „א נאר
גלייבט“).

3) „בכל אשר אפנה“ (בעכאַל אשער עפנע) — „וועהין איך וועל זיך ווענרן“.
4) „רשמחת בחגך“ (״וועסאַמכטאַ בעכאַנעכאַ״) — „זאָלסט זיך פרייען אין
דין יאָנטעווי. טעויעס טייטש: „הוליע קאַפּצן“.

5) „עזוב תעזוב“ (״אַזויוו טאזויוו״) — „זאָלסט העלפן“. נאָר „אַזויוו“ האָט
צוויי טייטשן: „העלפן“ און „פארלאָזן“.

6) „כל החיה וכל הבהמה“ (קאַל האכאיאָ וועכאַל האבהיימאַ) — „יעדער
כייע און יעדער בעהיימע“.

7) „כולם אחובים, כולם ברורים“ (״קולאַם אהוויים, קולאַם ברורים״) — „אלע
זינען זיי ליבע, אלע לויטערע“.

8) „בעדערעך האליכע“ — אין איין וועגס.

9) „חיי“ (כיי) — אכצן (י'—10, ח'—8).

10) „בכל לבבך ובכל נפשך“ (״בעכאַל לעזוואַוכאַ אוואַכאַ נאפשעכאַ״) —
„מיט דיין גאַנצן הארצן און מיט דיין גאַנצער נעשאַמע“.

11) „מי באש ומי במים“ (״מי באַייש אומי באמאַים״) — „דער מיט פניער און
ווער מיט וואסער“. דאָס ווערט געזאָגט מיקויעך דעם, אז גאָט באשטימט פאַרויס,
ווער זאָל אומקומען דורך פניער און ווער דורך וואסער. טעויע טייטשט עס אנדערש.

12) „על ה' ועל משיחו און אף ננתקה“ (״אל האשעם וועאל משיחוי און אף
נענאַטקאַ״).

אין א קאפיטל טילים שטייט געשריבן, אז די אנדערע פעלקער ריידן קעגן
גאָט, קעגן מאַשעכן און זאָגן: „לאַמיר אראַפּווארפן (״נענאַטקאַ״) פון זיך זינע
קייטן“. האָט מען אין פאָלק פאַרייניקט אף א וויציקן אויפן די ווערטער: אף גאָט
אף מאַשעכן און אף „נענאַטקע“, דערבײַ איז „נענאַטקע“ געוואָרן א מין קאַנ-
ספיראַטיווער אויסדרוק פארן קייטער...

13) „יגיע כפיר“ (״יעגיע קאַפעכאַ״) — אייגענע האַרעוואניע.

14) „על כל דברי שירות ותשבחות“ (אל קאַל דיוריי שירות וועטישבאַ-
כויס) — „אף אלע ווערטער פון הימנען און לויבגעזאנגען“.

15) „ויהי ערב ויהי בקר“ (״וועהיי ערעו וועהיי בויקער״) — „ס'איז אוועק
דער זאָנען — ס'איז געקומען דער פרימאַרגן“.

16) „(אקודים, נעקודים אווורודים) — געשפרינקלטע, געפינטלטע און גע-
פאסעוועטע. אזוי ווערן איבערגערעכנט סאָרטן שאָף אין כומעש. טעויע טייטשט
עס אויס אף סאָרטן מענטשן אין זיין מיטפאַכע.“

- 17) קאָפּהײער („כ״ה-ער“) — א פינאנצוואנציקער.
 18) „באר מיט ער נפשׂ“ („באָו מאַים אד נעפעש“) — דאָס וואסער איז דערגאנגען ביז דער נעשאַמעש. דער אויסדרוק ווערט אמאָל גענוצט אויך אין ייִדיש ווי א באצייכענונג פון דער סאמע ערגסטער לאגע.
 19) „אהבתי“ („אַהאוויטי“) — „איך האָב ליב“.
 20) „באותו היום“ („בעויוסי האיוים“) — אין דעמוזעלבן טאָג.
 21) „אין אסתר מגדת“ („איין עסטער מאגעדעס“) — „עסטער זאָגט גאָר-ניט“. גענומען פון דער „מעגילאס עסטער“.
 22) „כרחם אב על בנים“ („קעראכעט אָו אל באַנים“) — „ווי א פאָטער האָט ראכמאַנעט אף זײנע קינדער“.
 23) „שורק“ („שוירכאַ“) — דיין אָקס. חמורך („כאמורכאַ“) — דיין אייזל. טעויע גיט זײנע טײטשן.

כ א ו ע.

- 1) „הורו לה' כי טוב“ („הוידו לאדוינאָי קי טויוו“) — „לויבט גאָט, ווײל ער איז א גוטער“.
 2) „צער גידול בנים“ („צאאר גירל באַנים“) — דער צאאר פון דערצײען קינדער. ווערט אמאָל באנוצט אויך אין ייִדיש.
 3) „עד כאן הקפה א“ („אד קאן האקאָפּאַ אלעף“) — דאָ ענדיקט זיך די ערשטע האקאָפּע. אין יאָנטעוו, סוקעס גײען די פרומע יירן מיט האקאָפּעס, ד. ה. מיט די טוירעס אין די הענט גײען זיי ארום דעם באלעמער אין בעסמערעש. יעדער קרייז ארום באלעמער רופט זיך האקאָפּע. די האקאָפּעס זײנען „נומערירט“. טעויע נומערירט זיי אף זײן שטייגער.
 4) „רצה הקדוש ברוך הוא לזכות“ („ראַצאַ האקאָדויש באַרוך הוא לעזא-קויס“) — „גאָט האָט געוואָלט מעזאקע זײן“ („באגליקן“).
 5) „יגיע כפיך כי תאכל“ („יעגיא קאפעכאַ כי סויכײל“) — „אויב דו עסט פון דער האָרעוואניע פון דײנע אייגענע הענט“. ענדיקן ענדיקט זיך דער פאָסעק: „איז אז ווײל און גוט איז דיר“.
 6) „מאין באת ולאן אתה הוּך“ („מעאין באַסאַ אולעאַן אטאַ הוּלייך“) — „פונוואנען קומסטו אָן און ווהין גייסטו אוועק“. דאָס זײנען ווערטער פון א רע-ליגיעזן סיפּער, וועלכער הייסט „פערעק“. דאָס ווערט געפאָדערט פונעם מענטשן, ער זאָל געדענקען, אז ער קומט פון גאָרנישט ניט און וועט צו נישט ווערן. טײטשט טעויע אויס: „ווער ביסטו און ווער איז ער...“
 7) „איש כמתנת ירו“ („איש קעמאטנאס ירוּי“) — יעדערער לויט דעם, וויפּל ער קאָן געבן.
 8) „הנותן לשכוי בינה“ („האנויסיין לאסעכווי ווינאַ“) — „דער, וואָס גיט אריין דעם האָן פארשטאנר“. סײזו פונעם דאוונען. מע מאכט יעדן טאָג אין די ספּילעס א ריי באַרַכעס. מע בענטשט גאָט פאר זײנע „גיסים“: פאר דעם, וואָס

ער האָט די פרויען געמאכט פאר פרויען, פארוואָס ער האָט דעם האָן געגעבן פארשטאנד צו קרייען, — און נאָך אזעלכע „קלוגע“ בראַכעס...

9 „שבעה דברים בגולם“ („שיוחץ דוואָרים בעגוילאָס“) — א גוילעם האָט זיבן אייגנשאפטן. בא טעויען קומט עס אויס: א יודענע האָט ניין מאָס רייד.

10 „מה אָנו ומה חיינו“ (מאָ אָנו אומאָ כאיעינו) — „וואָס זינען מיר און וואָס איז אונדזער לעבן.“ אן אויסדרוק פון ראכמאַנעס און ביטל. אין אייניקע קאנטן ווערט ער געברויכט טאקע אין דעם זין אין יידיש, דערציי ווערט ער אויסגע-רעדט: „מאָנו מעכאיעינו“.

11 קויטער — גאלעך.

12 „אל תפתח פה לשטן“ (אל טיפּטאך פע לעסאָטן) — „מע דארף ניט עפענען דאָס מויל דעם סאָטן.“ עס ווערט אויך געברויכט אין זין פון „סוֹזאַל ניט אויסגערעדט ווערן אין א בייער שאָ“.

13 „לא יחרץ כלב לשונו“ (לוי יעכראַך קעלעו לעשונוי) — „זאָל אַ הונט ניט שאַרפן זיין צונג“, ד. ה. ניט בילן. אגעוו, ווען מע פלעגט אין די צארישע צייטן געבן דער פאָליציי כאבאר, קעריי זי זאָל ניט שטערן די יידן אין ווינערעכט א. א., האָט דאָס געלט געהייסן „לוי יעכראַך-געלט“, ד. ה. געלט פאר ניט בילן...

14 „על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון“ (אל רישוין רישוין וועאל אכרוין אכרויני) „אפן ערשטן צום ערשט און אפן לעצטן צום לעצט“, ד. ה. נאָך דער ריי. „אל רישן-רישן“ — ווערט אָפּט באנוצט אויך אין דער יידישער ליטע-ראטור אין זין פון „לויט דער ריי“.

15 „לא אמרת כי אחיה“ (לוי אָמוס קי עכיע) — „איך וויל ניט שטארבן, נאָר לעבן“ טעויעס טייטש: „אז ס'איז ניט באשערט שטארבן, שטארבט מען ניט...“

16 „בעל כרחך אתה חיי“ (באל קאָרכאָך אטאָ כיי) — „איבערגעוואלט לעבסטו“. „באל-קאָרכע“ איז אויך א יידיש וואָרט און באדייט: „קעגן אייגענעם ווילן“.

17 „אדם כבהמה נרמה“ (אָדאָם קאבהיימאָ נידמע) — „דער מענטש איז געגליכן צו א בעהיימע“.

18 „עולם כמנהגו“ (אוילעם קעמינהאָנוי) — „די וועלט פירט זיך לויט איר מינעג“ (לויט איר גאנג). אין דער קלאסישער ליטעראטור ווערט דער אויסדרוק גענוצט אויך ווי א יידישער אויסדרוק אין זין פון „די וועלט גייט זיך מיט איר געוויינלעכן גאנג“.

19 „אל תסתכל בקנקי“ (אל טיטטאקיייל באקאנקאן) — „קוק זיך ניט איין אין קרוג“. ס'איז דער ערשטער טייל פונעם פאָלגנדיקן טאלמודישן שפריכוואָרט: „דו קוק זיך ניט איין אין קרוג, נאָר אין דעם, וואָס אין אים איז פאראן“, ד. ה. ניט די אויסערלעכקייט איז דער איקער נאָר דער אינהאלט. טעויע געמט דעם ערשטן טייל און, זיך ווענדנדיק מיט אים צו זיין פערדל, טייטשט ער אויס: „קוק ניט אהין, ווו מע דארף ניט“.

20 „אסור לרחם“ (אָטור לעראכיים) — „מע טאָר ניט ראכמאַנעס האָבן“ — ווערט געברויכט אויך אין יידיש.

(21) „ער כאן אומרים בשבת הגדול“ („אר קאן אוימרים בעשאבעס האגאָדל“) — „ביז אהער זאָגט מען אין שאַבעס האַגאָדל“. ס'איז פון די „רעמאר-קעס“ אין סידער, וואָסערע טפילעס און ביזוואַנען דארף מען זאָגן אין דעם אָדער יענעם טאָג אָדער יאָנטעוו. טעויע נוצט עס אויס אף זיין שטייגער.
(21) „וישכחהו“ („ואישקאָכיהו“) — און ער האָט אים פאַרגעסן.

טעויע פאַרט קיין ערעץ-יִסְרָאֵל.

- (1) „טוראָ בטוראָ“ — „א באַרג מיט א באַרג“.
- (2) „אם כּבנים אם כּעבדים“ („אים קאַפּאַנים, אים קאַאוואָדים“) — „צי ווי קינדער, צי ווי קנעכט“. פון א טפילע, ווו ס'ווערט כאַראַקטעריזירט די באַצוואַנגען צווישן דעם ריבויגעשעטלילעם און זינע גלויביקע יידן—אומאַפהענגיק, צי זינען זיי קינדער אָדער קנעכט. קומט באַם טעויען אויס: „ווי מיט קינדער, אויז איז אָן קינדער...“
- (3) „שלשה דברים“ („שלושע דוואָרים“) — „דריי זאַכן“.
- (4) „אשת חיל“ („אישעס כאַיל“) — ס'איז א קאַפּיטל, וואָס מע זאָגט פּרייטיק צו נאַכט.
- (5) „ויבוא המן“ („וואיאַווי האַמאָן“) — „איז האַמאָן אַריינגעקומען“. מע באַנוצט דאָס אויך אין ייִדיש אין באַצוג צו א ניט-געוואונטשענעם גאַסט.
- (6) „לנכרי תשיך“ („לאַנאַכרי טאַשיך“) — בא א פּרעמדערבירטיקן מעג מען נעמען פּראָצענט — א פּאַסעק פון כּומעש, ווו ס'ווערן רעגולירט די קלאָלים פון „פּאַטערלענדישן מיסכּער“ איז אַנשטאַט „נעמען“ טייטשט דאָ אויס טעויע אין דעם זין, אז פּאַליציי מוז מען געבן... לוי יעכרעך-געלט...“
- (7) „וילך חרנה“ („וואיעילעך כאַראָנאַ“) — „איז ער אוועק קיין כאַראָנאַ“.
- (8) „להושיבני עם נדבים“ („לעהוישוויי אים נעדיוויים“) — „אוועקצוזעצן מיט איירעלע לייט“.
- (9) „רוב גדלו ורוב עשרו“ („רויוו גאָדלוי ווערויוו אַשרויו“) — „זיין גאַנצע גרויסקייט אין זיין גאַנצע רייכקייט“.
- (10) „כעני בפתח“ („קעאַני באַפעסאַך“) — „ווי א בעטלער בא דער טיר“.
- (11) „כחבר פיפות“ („קעכערעוו פּיפּיוט“) — „ווי א שווערד מיט צוויי שאַרפּן“. בא טעויען: „ווי א טעמפּער מעסער“.
- (12) „מה יום מיומים“ („מא יוים מייוימאַים“) — „וואָס איז עפעס היינט אַנ-דערש ווי אין אַנדערע טעג“ — ווערט אויך אַמאָל באַנוצט אין ייִדיש אין זין: „וואָס עפעס גראָד היינט“ און אין ענלעכן זין.
- (13) „מקמי מעפר דל ומאשפות ירים אביון“ („מעקמי מעפּאַר דאָל אומע-אַשפּוים יאַרים עוויין“). א פּאַסעק פון טילים אָדער פון דער טפילע „האַלעל“ דער טייטש: „ער (גאָט) שטעלט אָף דעם אָרעמאַן פון שטויב און דערהויבט דעם עויען פון זיין מיסט“. טעויע גיט אן אייגענעם פּירעש.
- (14) „שלשה שאכלו“ („שלושע שאַכלו“) — „ווען דרייען עסן“, בא טעויען קומט אויס: ער עסט פאַר דריי.

- (15) „יודע צדיק נפש בהמתו“ („יודיידא צאדיק נעפעש בעהעמטויי“) — דער צאדיק ווייס די נעששעמע פון זיין בעהיימע (פי).
- (16) „מרבח נכסים מרבה דאגה“ („מארבע נעכעסס, מארבע דינגאָ“) — „וואָס מער מע האָט פארמעגן, דאָס מער זאָרגן האָט מען“.
- (17) ז. באַמערקונג 10 צו „הינטטיקע קינדער“ דאָ גיט שוין טעויע אן אנדער טיטש.
- (18) „מוזבתא דחזירתא לא מאכאנתא שטריימילתא“ („מיזאווטאָ דעכאזירטאָ לוי מאכאנטאָ שטריימילטאָ“). ס'איז גאָר קיין ציטאטע ניט, ס'איז דאָס יודישע ווערטל: „סון א כאזערשן וויידל קען מען קיין שטריימל ניט מאכן“. טעויע „סטילזירט“ עס ווי א מין ציטאטע פון א הייליקן סייפער...
- (19) „ארץ זבת חלב ודבש“ („ערעץ זאָוואס כאָלאָו ארוואָש“) — „א לאנד פון האָניק און מילך“.
- (20) „תרבך לשוני“ („טידבאק לעשוני“) — ס'זאָל צוגעקלעפט ווערן מיין צונג „צו מיין גומען“ — ווערט ווייטער געזאָגט אין דעם פאָסעק וואָס איז גענו- מען פון סילים).
- (21) „כל חמתי“ („קאָל כאַמאָסי“) — מיין גאנצן צאָרן.
- (22) „ויסעו ויחנו“ („וואַיסו וואַיאַכנו“) — „פלעגן זיי ציען (פאָרן) און פלעגן זיך אָפּשטעלן רוען“.
- (23) „אם אין אני לי, מי לי“ („אים איין אני לי, מי לי“) — „אויב איך אליין וועל ניט זיין פאר זיך, איז ווער וועט זיין פאר מיר?“
- (24) „ידע שור קונהו“ („יאָדא שויר קוניהו“) — „דער אָקס קען דעם, וואָס קויפט אים“.

לך-לך.

- (1) „לך-לך“ („לעך-לעכאָ“) — „גי זיך“. „לעכלעכאָ“ — אזוי הייסט א סער- רע אין כומעש. דיראָזיקע סערדע הייבט זיך אָן מיט אזא פאָסעק: „האָט גאָט געזאָגט צו אווראָמען: גי זיך אוועק פון דיין לאנד און פון דיין געבורט-היים און פון דיין פאָטערס הויז אין דעם לאנד, וואָס איך וועל דיר ווייזן“. צוליב אזא נאָמען פון דער סערדע און אזא אָנהייב, זינען די ווערטער: „סערדע לעכלעכאָ“ געוואָרן א סינאָנים פאר גירושים און וואנדערונגען.
- (2) „עליכם ועל בניכם“ („אלייכעם וועאל בנייכעם“) — „אף אייך און אף איינערע קינדער“.
- (3) „איכה“ — „איעקאָ“) ווו ביסטו ?
- (4) „שבע ועשרים ומאה מדינה“ („שעווא וועעסרים אומיאָ מעדינאָ“) — „הונדערט זיבן און צוואנציק מעדינעס“.
- (5) „הרי אני כבן שבעים“ („האריי אני קעווען שיוויים“) — „אָס בין איך שוין אלט בא זיבעציק“.
- (6) „אל תשליכנו לעת זקנה“ („אל טאשליכנינו לעים זיקנאָ“) — „ווארף אונדז ניט אוועק אף דער עלטער“.
- (7) „חוך לארץ“ („כוץ לאָאַרעץ“) — „אויסלאנד“ (לעגאבע ערעץ-ישראלעל).

- (8) „כאשר אברתי אברתי“. ז. באמערקונג 26 צו „א בוידעם“.
- (9) „עד לפק“. ז. באמערקונג 6 צו „א בוידעם“.
- (10) „מקימי מעפר דל“ („מעקימי מעאָפּאַר דאל“) — „ער (גאָט) שטעלט און דעם אָרעמאָן פון שטויב“. „המשפּילי לראות בשמים ובארץ“ („המשפּילי לירויס באשאַמאַים אוואָאַרעק“) — „וועלכער לאָזט זיך אראָפּ צו זען אלץ אפן הימל און אף דער ערד“. צוויי פּסוקים פון טילים אָדער פון דער טפּילע „האלעל“. טעויע טייטשט זיי אויס גאנץ „פּריי“.
- (11) „סערע באַלאַק“. זייער א שוועיע סערע. יינגלעך שלעגן פאר איר כאפן קלעפּ אין כּיידער.
- (12) „צרת רבים חצי נחמה“ („צאָראַס ראבים כאַצי נעכאַמע“). „אז די צאָרע איז אן אלגעמיינע, איז דאָס א האלבע טרייסט“.
- (13) אין די פּרזעריקע יאָרן.
- (14) א האלבער גוף.
- (15) „לא יוכר ולא יפקד“ („לוי ייזאַכיר וועלוי ייפּאָקיד“) — ניט דערמאָנט זאָל ווערן.
- (16) „ער כאן אומרים בשבת הגדול“. ז. באמערקונג 21 צו „כאווע“.
- (17) „אין איין אָטעם ווי די אסערעס בניי האַמאָן“ (צען זין האַמאָנס) אין דער „מעגילע“.
- פּורים לייענט מען די מעגילע — א מיסע וועגן האַמאָנען און מאָרדען. ווען עס קומט צו די נעמען פון האַמאָנס צען זין, לייענט מען זיי שנעל איבער אין איין אָטעם, אָן יעדער פּאָזע.
- (18) „אל ארך אפּים“ („אייל ערעך אפּאָים“) — „גאָט דער גרויסמוטיקער גערולדיקער“.
- (19) „סלחתי כדברך“. ז. באמערקונג 15 צו „הינטיקע קינדער“. דאָ אן אנ-דער טייטש.
- (20) „בנים ובני בנים“ („באַנים אווויי וואָנים“) — קינדער און קינדס-קינדער.

אִינְהַאָלֶט

זינט	
5	א בוידעם
24	הינטיקע קינדער
47	האָדל
68	כאחע
86	טעווייט סאַרט קיין ערעץ-ייִסראָעל
112	לך-לך

J. M. STERN

